

การพรรณารอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THROUGH-CARE SERVICE FROM PRISON TO SOCIETY: A CASE STUDY OF THE ELDERLY
PRISONERS

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Criminology and Criminal Justice

Department of Sociology and Anthropology

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขัง สูงอายุ
โดย	น.ส.พรชพร สุวรรณากาศ
สาขาวิชา	อาชีววิทยาและงานยุติธรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....	คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง)	
.....	กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติยา เพชรมณี)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วันชัย มีชาติ)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.วริศรา ศิริสุทธิเดชา)	

พรชพร สุวรรณภาค : การผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ. (THROUGH CARE SERVICE FROM PRISON TO SOCIETY: A CASE STUDY OF THE ELDERLY PRISONERS) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง

การศึกษาเรื่อง การผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและรูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน และเพื่อเสนอแนวทางการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ต้องขังจำนวน 24 คนและเจ้าหน้าที่จำนวน 14 คน และการสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่จำนวน 6 คน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุเผชิญสภาพปัญหาทั้งทางกาย ร่างกาย จิตใจและสังคม ในกระบวนการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนพบว่าในแต่ละชั้นตอนมีข้อจำกัด ดังนี้ 1) ขั้นตอนการปรับตัว เนื่องจากการบริหารจัดการแต่ละเรือนจำที่แตกต่างกันผู้ต้องขังที่ขราในเรือนจำจึงอาจไม่ได้รับการจำแนกเข้าเพื่อจัดเข้าอยู่ในกลุ่มพิเศษที่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าร่วมโปรแกรมเฉพาะเพื่อแก้ไขฟื้นฟู 2) ขั้นตอนการ การจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความสำคัญต่อการดูแลด้านสวัสดิการเครื่องอุปโภคบริโภคและสิ่งของจำเป็นมากกว่าการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรการแก้ไขฟื้นฟู ดังนั้นการส่งเสริมการให้ความรู้สิทธิและสวัสดิการสูงอายุจึงยังคงมีได้ครอบคลุม 3) ขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย ที่ประสบปัญหาการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานในรูปแบบเครือข่ายภายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษและพัฒนาเนื้อหาหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้สูงอายุให้สามารถนำไปใช้ได้จริง 4) ขั้นตอนติดตามหลังปล่อยที่ยังคงไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะและความล่าช้าของระบบราชการที่ทำให้ติดตามหรือสงเคราะห์มีอาจทันทั่วถึง

ดังนั้นการเสนอรูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย คือ ควรเป็นรูปแบบเครือข่ายที่เน้นการทำงานลักษณะบูรณาการขององค์กร โดยทางราชทัณฑ์ควรมีลักษณะที่เป็นองค์กรกลางเนื่องด้วยมีความใกล้ชิดเกี่ยวกับการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในระยะรอยต่อที่ควรเริ่มตั้งแต่ในเรือนจำ และแต่ละหน่วยงานซึ่งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องที่อยู่รายล้อมยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องจนได้รับการปล่อยตัว

สาขาวิชา อาชีววิทยาและงานยุติธรรม
ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6181366824 : MAJOR CRIMINOLOGY AND CRIMINAL JUSTICE

KEYWORD: Elderly Prisoner, Throughcare Service, Rehabilitation

Phatsaporn Suwannakart : THROUGH-CARE SERVICE FROM PRISON TO SOCIETY: A CASE STUDY OF THE ELDERLY PRISONERS. Advisor: Assoc. Prof. Dr. SUMONTHIP CHITSAWANG

The study of Throughcare Service from Prison to Society: A Case Study of The Elderly Prisoners have objectives to examine the process and the model of Throughcare Service and to propose the guidelines of Throughcare Service for elderly prisoners. The data are collected by the Qualitative research method, in-depth interview and focus group with an in-depth interview of 24 elderly prisoners, 14 professionals and a focus group of 6 professionals. The study found that elderly prisoners have issues on health, emotional, and environmental. In the process of Throughcare Service found that there are problems in each stages starting from 1) Entering into the prison stage, which is because the management of each prison is different, a person who is getting old in prison may not be reclassified to be placed in a special group for a specific program of rehabilitation. 2) Rehabilitation Stage, the budget allocation is focused only on the consumer goods rather than the rehabilitations for elderly. Therefore, the education on the rights and welfare of the elderly is still not covered. 3) Pre-release stage, which are issues on linking operations in the form of networks within the relevant departments, also lack of life planning after being released, and an issue on develop the pre-release course for the elderly to be able to be used in their real life. 4) Mentoring stage, that lack of a specific law relating to the welfare of elderly and the delay of the bureaucratic system that may not mentor or assist elderly in timely. Therefore, it leads to a proposed model of Throughcare Service for elderly prisoners, which developed from a network-based model focusing on the integrated of the organization. Department of Correction should be the central organization due to its closeness in dealing with prisoners and the Government Organizations including Private Organizations that surroundings were also able to engage in Throughcare Service continuously until their release.

Field of Study: Criminology and Criminal Justice Student's Signature .....

Academic Year: 2020 Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่องการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ ชี้นี้ ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากทุนการศึกษาหลักสูตรดุขฎิบัณฑิต 100 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (The 100th Anniversary Chulalongkorn University Fund for Doctoral Scholarship) ผู้วิจัยขอขอบพระคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าศึกษา ณ สถาบันอันทรงเกียรตินี้ โดยในการเข้าศึกษานี้ นับเป็นหนทางริเริ่มให้ผู้วิจัยสามารถผลิตงานวิชาการที่หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักเป็นประโยชน์ต่อสังคมและเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ

การศึกษานี้จะสำเร็จลุล่วงมิได้หากปราศจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทิตพย์ จิตสว่าง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้เสียสละเวลาให้ความเมตตากรุณาชี้แนะให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนางานให้บรรลุผลตามผลที่มุ่งหวัง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงสำหรับความเมตตากรุณาต่อศิษย์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ผู้ขัดเกลาผลงานของผู้วิจัยให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติยา เพชรมณี กรรมการวิทยานิพนธ์ ผู้ให้ความกรุณาชี้แนะข้อคิดเห็นเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ วันชัย มีชาติ กรรมการวิทยานิพนธ์ ผู้เสนอแนวคิดและแนวทางแก้ไขพัฒนาวิทยานิพนธ์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณ ดร.วริศรา ศิริสุทธิเดชา กรรมการวิทยานิพนธ์ภายนอก ที่ให้ความกรุณาให้ข้อคิดเห็นงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ถูกต้องตามหลักการทางวิชาการจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงในที่สุด อีกทั้งผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านที่เติมเต็มผลการศึกษาให้ได้อย่างสมบูรณ์

ในหนทางแห่งการวิจัยครั้งนี้ที่ขาดมิได้คือผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ตลอดจน บิดา มารดา และครอบครัวสุวรรณากาศ ที่ให้การสนับสนุนผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าสุดท้ายแล้วผลงานชิ้นนี้จักสามารถเป็นประโยชน์แก่สังคมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ตั้งแต่ในเรือนจำจนกระทั่งหวนคืนสู่สังคม และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางด้านงานวิชาการต่อไป

พรชัยพร สุวรรณากาศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	14
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	14
1.2 โจทย์วิจัยและปัญหาวิจัย.....	21
1.3 วัตถุประสงค์	22
1.4 ขอบเขตการวิจัย	22
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย	23
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	25
บทที่ 2	26
แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
2.1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ.....	26
2.1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ	27
2.1.2 ความหมายของผู้ด้อยวัยสูงอายุ.....	27
2.1.3 แนวคิดพัฒนาการทางจิตสังคม 8 ขั้น ตามทฤษฎีของเอริกสัน (the eight stages of psychosocial development in Erikson)	29
2.1.4 แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา: ทฤษฎีความต่อเนื่อง (continuity theory)	30
2.1.5 องค์ประกอบการประเมินภาวะจิตสังคมของผู้สูงอายุ.....	31
2.2 ทฤษฎีความยุติธรรม (theory of justice).....	34

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (models in Criminal Justice Administration).....	36
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบาย	39
2.5 นโยบายการดำเนินงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ	47
2.5.1 ระดับสากล.....	48
2.5.1.1 แนวคิดสิทธิมนุษยชนและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	48
2.5.1.2 การดำเนินงานของประเทศไทยภายใต้กรอบสหประชาชาติ: แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (the Madrid international plan of action on ageing).....	50
2.5.1.3 นโยบายสูงวัยอย่างมีพลัง (WHO).....	51
2.5.2 ระดับประเทศ.....	52
2.5.2.1 บทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	52
2.5.2.2 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546.....	52
2.5.2.3 นโยบายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง	53
2.5.2.4 นโยบายในการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต.....	55
2.5.2.5 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564).....	55
2.5.2.6 มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง ผู้สูงอายุ	57
2.6 ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการกระทำผิดของผู้สูงอายุ	60
2.6.1 ทฤษฎีเจตจำนงอิสระ (free will theory).....	61
2.6.2 ทฤษฎีการเลือก (rational choice theory)	62
2.6.3 ทฤษฎีความกดดัน (strain theory).....	63
2.6.4 ทฤษฎีความกดดันทั่วไป (general strain theory)	65
2.6.5 ทฤษฎีพันธะทางสังคม (social bonding theory).....	66
2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ	68
2.7.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitative theory)	68

2.7.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน.....	70
2.7.3 งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม.....	71
2.7.4 การปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัย Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners	74
2.7.5 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย	75
2.7.5.1 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดงานราชทัณฑ์.....	75
2.7.5.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ.....	85
2.7.5.3 หลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษสูงอายุ ประจำปีงบประมาณ 2563-2565	87
2.7.6 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดงานคุมประพฤติ	89
2.7.7 การให้บริการผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.).....	102
2.7.7.1 ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ.....	102
2.7.7.2 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุสำหรับผู้ต้องขัง	104
2.7.7.3 โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน.....	105
2.8 หลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (The principles of throughcare).....	111
2.8.1 ความหมายการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน.....	111
2.8.2 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสหราชอาณาจักร.....	114
2.8.2.1 การดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสหราชอาณาจักร ...	115
2.8.2.2 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสหราชอาณาจักร	118
2.8.3 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศออสเตรเลีย	121
2.8.3.1 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศออสเตรเลีย.....	125

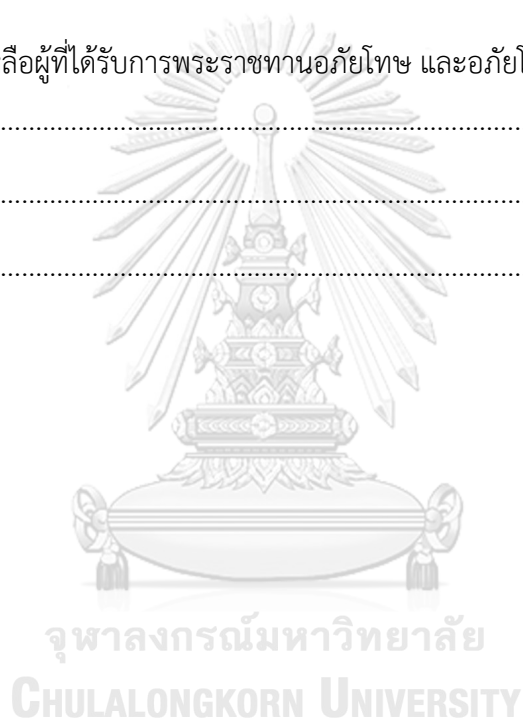
2.8.4 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	127
2.8.4.1 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา	129
2.8.5 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศญี่ปุ่น	132
2.8.5.1 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น	135
2.9 การเปรียบเทียบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ	140
2.10 ข้อสรุปเชิงกระบวนการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	149
2.10.1 ลักษณะผู้ต้องขังสูงอายุ	149
2.10.2 กระบวนการทำงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	149
2.10.3. การสังเคราะห์หลักการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ	152
2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	158
กรอบแนวคิด	164
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	165
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	165
3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)	166
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	167
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	167
3.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	168
3.6 จริยธรรมในการวิจัย.....	168
3.6.1 รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	168
3.6.2 ผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	168
3.6.2.1 ส่วนที่ 1 ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษ สูงอายุตามคำพิพากษาของศาล	169
3.6.2.1.1 วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการ วิจัย	169

3.6.2.1.2	เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	170
3.6.2.1.3	เกณฑ์การคัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	170
3.6.2.2	ส่วนที่ 2 เป็นบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด	170
3.6.2.2.1	วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	170
3.6.2.2.2	เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	171
3.6.2.2.3	เกณฑ์การคัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	171
3.6.3	วิธีการพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย.....	171
3.6.3.1	หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person)	172
3.6.3.2	หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตราย (Beneficence)	172
3.6.3.3	หลักความยุติธรรม (Justice).....	173
3.7	ข้อจำกัดการศึกษา	173
บทที่ 4	ผลการศึกษาและการอภิปรายผลการศึกษา	174
4.	ข้อมูลทั่วไปผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากศาล	175
4.1	ข้อมูลทั่วไปผู้ต้องขังสูงอายุ.....	175
4.2	ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ.....	182
4.3	ข้อมูลทั่วไปผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากศาล	186
4.4	ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีความรู้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน ในด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ	189
4.4.1	ข้อมูลทั่วไปผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีความรู้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน ในด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ	190
4.5	สภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย	190
4.5.1	สภาพปัญหาด้านสภาพร่างกาย.....	191

4.5.2	สภาพปัญหาด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ	193
4.5.2.1	กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ	193
4.5.2.2	กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ	195
4.5.2.3	กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษาของศาล (ผู้พ้นโทษ).....	196
4.5.3	สภาพปัญหาด้านสังคม	199
4.5.3.1	สัมพันธ์ภาพกับบุคคลในครอบครัว	199
4.5.3.2	สัมพันธ์ภาพกับกับเจ้าหน้าที่	200
4.5.3.3	สัมพันธ์ภาพกับกับเพื่อนผู้ต้องขัง.....	200
4.5.3.4	สัมพันธ์ภาพกับกับบุคคลกับบุคคลในชุมชน	201
4.6	กระบวนการดำเนินงานการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสังคมไทย	206
4.6.1	ขั้นตอนการรับตัว.....	208
4.6.1.1	ข้อจำกัดเชิงกระบวนการในขั้นตอนการรับตัว.....	209
4.6.2	ขั้นตอนดำเนินการ	211
4.6.2.1	ข้อจำกัดด้านงบประมาณ	214
4.6.2.2	ข้อจำกัดด้านผู้เชี่ยวชาญแก้ไขฟื้นฟู	215
4.6.2.3	ข้อจำกัดด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ	216
4.6.3.	ขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย	218
4.6.3.1	ข้อจำกัดหลักสูตรอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย.....	219
4.6.3.2	ข้อจำกัดด้านการวางแผนการหวนคืนสู่ชุมชน	224
4.6.3.3	ข้อจำกัดการประสานงานเพื่อดูแลและติดตามหลังปล่อย	230
4.6.4	ขั้นตอนดูแล/ติดตามหลังปล่อย.....	235
4.6.4.1	ข้อจำกัดการปฏิบัติงานคุมประพฤติในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ	238
4.6.4.2	ข้อจำกัดการติดตามผู้พ้นโทษสูงอายุ	242
4.6.5.	จุดแข็งของการแก้ไขฟื้นฟูในชุมชน	244

4.7	สรุปกระบวนการการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่สังคมผู้ต้องขังสูงอายุ.....	247
4.8	รูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน.....	251
4.9	การอภิปรายผลการศึกษา.....	257
4.9.1	สภาพปัญหาในการหวนคืนสู่ชุมชนในสังคมไทยของผู้ต้องขังสูงอายุในช่วงรอยต่อระหว่างเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย.....	258
4.9.2	กระบวนการผสานรอยต่อในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูและการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน.....	262
4.9.3	รูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย.....	266
4.9.3.1	การบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	269
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	277
5.1.	สภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย.....	278
5.1.1	สภาพปัญหาทางด้านร่างกาย.....	278
5.1.2	สภาพปัญหาด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ.....	278
5.1.3.	สภาพปัญหาด้านสังคม.....	279
5.2.	กระบวนการผสานรอยต่อในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูและการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน.....	280
5.2.1	ปัญหาด้านกฎหมาย.....	281
5.2.2	ปัญหาด้านการบังคับใช้กฎหมาย.....	282
5.2.3	ปัญหาด้านการบริหารงานยุติธรรม.....	283
5.2.4	ปัญหาด้านผู้เชี่ยวชาญยุติธรรม.....	284
5.3.	รูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย.....	285
5.4	ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย.....	289
5.5	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	291
5.6	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ.....	293

ภาคผนวก ก.....	296
ใบรับรองโครงการวิจัย คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชุดที่ 2...	296
สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	296
ภาคผนวก ข.....	298
แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีศึกษาผู้ต้องขังผู้สูงอายุ.....	298
ภาคผนวก ค.....	341
แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี พ.ศ.2559.....	341
บรรณานุกรม.....	345
ประวัติผู้เขียน.....	356

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่ต้องเฝ้าระวังอย่างยิ่งในระดับสากลเนื่องด้วยสถานการณ์โลกได้เข้าสู่ยุคที่มีผู้สูงอายุมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวทั่วโลกและเติบโตเร็วกว่าทุกกลุ่มภายในปี ค.ศ. 2050 (พ.ศ.2593) และเพิ่มขึ้นกว่าสามเท่าในปี ค.ศ. 2100 (พ.ศ.2643) โดยเพิ่มจาก 962 ล้านคนในปี ค.ศ. 2017 (พ.ศ.2560) เป็น 2.1 พันล้านในปี ค.ศ. 2050 (พ.ศ.2593) และ 3.1 พันล้านในปี ค.ศ. 2100 (พ.ศ.2643) ทั้งนี้ในปี ค.ศ. 2017 (พ.ศ.2560) พบว่าประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีมากกว่าร้อยละ 13 และสูงมากขึ้นร้อยละ 3 ต่อปีของประชากรทั่วโลก (UNITEDNATION, 2017) โดยที่จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยถือว่ามีอัตราการเติบโตเป็นอันดับสามในทวีปเอเชียรองมาจากประเทศเกาหลีใต้ และประเทศญี่ปุ่น และได้เข้าใกล้สังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้คาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2559 จำนวนผู้สูงอายุในไทยจะมีมากถึง 11.3 ล้านคนจากประชากรทั้งหมด 67.66 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 16.7 ของประชากรทั้งหมด จะเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (completed aged society) ในปี พ.ศ. 2565 และในปี พ.ศ. 2578 ประเทศไทยจะมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 30 ของประชากรไทย เข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super aged society) สาเหตุสำคัญของการเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์หรือการเกิดน้อยลง และการลดภาวะการตายทำให้อายุคนไทยยืนยาวขึ้น (Thailand Convention & Exhibition Bureau, 2561)

จากปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุนี้ นานาอารยประเทศได้เผชิญภาวะวิกฤตในการจัดสรรทรัพยากรและสวัสดิการด้านต่างๆ เพื่อรองรับปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของคนสูงวัย ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากเผชิญปัญหาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพทางกาย สุขภาพจิตและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม รวมไปถึงปัญหาการเพิ่มขึ้นของอาชญากร ปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว อาทิ จากผลสำรวจ The Pew Charitable Trusts ประเทศสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ.1999 – 2016 ได้เก็บสถิติผู้ต้องขังอายุ 55 ปีขึ้นไปซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 280 และได้มีการพยากรณ์ว่าจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนในปี ค.ศ. 2030 จะมีมากถึง 400,000 คน (Trusts, 2018) อีกทั้งทางสหราชอาณาจักรในปี ค.ศ. 2002-2017 ได้มีการเก็บสถิติผู้ต้องขังอายุที่ 50 ปีขึ้นไป โดยพบว่ามีความเพิ่มขึ้นถึง

ร้อยละ 150 (Independent, 2017) และในประเทศญี่ปุ่นได้เก็บสถิติปี ค.ศ. 2017 พบว่าจำนวนผู้ต้องขังผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นมากขึ้นร้อยละ 18.3 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด (Bloomberg Businessweek, 2018) สำหรับประเทศไทยเองมีการเก็บสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ 5 ปีซ้อนหลัง ดังนี้

สถิติผู้ต้องขัง	อายุ 60 ปี ขึ้นไป		
	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ.2559	9,339	2,582	11,921
พ.ศ.2560	8,351	2,123	10,474
พ.ศ.2561	8,241	2,066	10,307
พ.ศ.2562	7,129	1,668	8,797
พ.ศ.2563	6,523	1,426	7,949

รายงานสถิติกรมราชทัณฑ์ (กรมราชทัณฑ์, 2563)

จากสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ 5 ปีซ้อนหลัง ตั้งแต่ปี 2559 จนถึงปี 2563 แม้ผู้ต้องขังสูงอายุมีจำนวนลดลงในปี 2559 เป็นต้นมา โดยจำนวนที่ลดลงส่วนหนึ่งมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการปล่อยตัวผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสถิติผู้ถูกคุมประพฤติโดย 5 ปีซ้อนหลังเฉพาะกลุ่มพักการลงโทษ และลดวันต้องโทษสูงอายุ พบว่ากลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปี 2563 ดังนี้

สถิติผู้ถูกคุม ประพฤติกลุ่มพัก การลงโทษและ ลดวันต้องโทษ	อายุ 60 ปี ขึ้นไป				รวม
	พักการลงโทษ		ลดวันต้องโทษ		
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
พ.ศ.2559	243	80	303	105	731
พ.ศ.2560	92	31	137	55	315
พ.ศ.2561	133	41	252	92	518
พ.ศ.2562	171	62	220	78	531
พ.ศ.2563	182	69	220	68	539

รายงานสถิติกรมคุมประพฤติ (กรมคุมประพฤติ, 2563)

จะเห็นได้ว่าแม้จำนวนผู้ต้องขังสูงวัยจะมีจำนวนลดลง หากแต่การได้รับการปล่อยตัวกลับมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี โดยที่ไม่ว่าผู้ต้องขังสูงอายุจะมีจำนวนน้อยหรือมากอย่างไร ในสังคมที่กำลังเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” และ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” ในอนาคตนี้ผู้ต้องขัง

สูงอายุจึงมีควรตกเป็นกลุ่มบุคคลชายขอบหรือตกเป็นภาระซ้ำ ซึ่งแท้จริงแล้วตามหลักการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังตามแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูคือผู้ต้องขังควรต้องได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยงตน หากแต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันยังคงประสบปัญหา ด้านงบประมาณต่อการจัดหลักสูตรการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ กล่าวคือแม้ตามแนวทางการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุที่ทางราชทัณฑ์ได้กำหนดการจัดสรรงบประมาณให้แก่เรือนจำ/ทัณฑสถานประมาณปีละ 2,000,000 บาท เพื่อจัดสวัสดิการ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานระดับนานาชาติในเรื่องสังคมสูงวัย อย่างไรก็ตามการจัดสรรงบประมาณ จะขึ้นอยู่กับพิจารณาในแต่ละปีงบประมาณและใช้เพื่อจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นหลัก เช่น เสื้อกันหนาว แว่นสายตาสำเร็จรูป อาหารเสริมและยารักษาโรค (กองพัฒนาพฤตินิสัย, 2563) ดังนั้น การใช้เพื่อพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยทั้งสำหรับผู้ต้องขังทั่วไปหรือผู้สูงอายุให้ มีระยะเวลาที่เหมาะสม สอดคล้องกับความถนัดผู้ต้องขังหรือฝึกเพื่อให้เกิดความชำนาญด้านอาชีพจึง ยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึงนักและขึ้นอยู่กับความพร้อมของเรือนจำ/ทัณฑสถานแต่ละแห่งเท่านั้น นั้นหมายถึงจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุที่พ้นจากเรือนจำจึงอาจมิใช่ทุกคนที่จะได้รับการประเมิน ความต้องการ ความเสี่ยง และให้การช่วยเหลือ วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามความต้องการเฉพาะหรือ ได้รับการอบรมที่สอดคล้องกับความถนัดตน

ประกอบกับงานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง และดร.นันทิ จิตสว่าง เรื่องการกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ซึ่งว่าผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่กระทำผิดในคดี ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจหรือรับผิดแทนลูกหลานที่จำหน่าย ยาเสพติดเพราะกลัวจะไม่มีใครเลี้ยงดูหากลูกหลานต้องติดคุก ซึ่งผู้ต้องขังกลุ่มนี้ต้องรับโทษใน ระยะเวลาได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อย บางคนต้องโทษเป็นระยะเวลาเกินกว่า 20 ปี ทำให้ กลายเป็นผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำที่เพิ่มมากขึ้นโดยปริยาย นอกจากนี้สิ่งที่น่ากังวลอีกประการหนึ่ง คือบางส่วนตั้งใจทำผิดเพราะถูกทอดทิ้งจากสังคมโดยหวังจะได้รับการรักษาพยาบาลการดูแล สวัสดิการและมีเพื่อนคุยกับผู้ต้องขังวัยเดียวกันในเรือนจำ และยิ่งไปกว่านั้นทั้งสำหรับผู้ต้องโทษ ระยะเวลาหรือโทษระยะสั้นเมื่อใกล้ระยะเวลาที่ต้องหวนคืนสู่ชุมชนย่อมเผชิญปัญหาวิตกกังวลกับ อนาคตนอกเรือนจำ โดยผู้พ้นโทษสูงอายุบางรายอาจต้องเผชิญกับความเคียดแค้น ยากที่จะเริ่มต้น ชีวิตใหม่ในสังคม ไม่รู้จะเริ่มชีวิตใหม่ได้อย่างไร จะใช้ชีวิตที่เหลือหลังพ้นโทษอย่างไร อยู่กับใคร ผู้สูงอายุจำนวนมากเห็นว่าระยะเวลาที่สั้นมากที่จะเริ่มต้นชีวิตที่เหลืออยู่จึงกลัวอิสรภาพที่ได้จะ สร้างปัญหาให้กับชีวิต กลัวไม่ได้รับการให้อภัยจากสังคม (สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2559)

ด้วยสภาวะการณ์สภาพปัญหาของผู้ต้องขังสูงอายุนี้นี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาในประเด็นการ บริหารงานยุติธรรมทางอาญาต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อกำหนดมาตรการรองรับปัญหา

วิกฤตผู้ต้องขังสูงวัย และมาตรการเชิงรุกในการควบคุม กำกับ ติดตาม การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ การช่วยเหลือให้เขาเข้าถึงทรัพยากรทางสังคม โดยประเด็นความท้าทายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีผู้ต้องขังสูงอายุ สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นพิจารณาสามประเด็นสำคัญ คือ ประเด็นภายในเรือนจำ (inside prison) ประเด็นที่กว้างไปกว่าเรือนจำ (beyond prison) หรือชีวิตนอกเรือนจำ และประเด็นที่ครอบคลุมคือเรื่องของ (beside prison) อันเป็นเรื่องนโยบาย กระบวนการปฏิบัติงาน บทบาทของแต่ละหน่วยงาน ความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและชุมชน

1. ในประเด็นแรก คือ ประเด็นภายในเรือนจำ (inside prison) จะเห็นได้ว่าประชากรผู้ต้องขังสูงอายุอย่างรวดเร็วทำให้เรือนจำประสบปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ประเด็นการบังคับใช้กฎหมายต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ตลอดจนความพยายามในการกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือหลักสากลด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนโยบายต่างๆ ได้บัญญัติรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยรวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติโดยเหตุแห่งอายุ หากแต่ผู้ต้องขังสูงอายุจำนวนมากไม่น้อยที่เผชิญปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรมขณะต้องโทษในเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสุขภาพ การได้รับการบริการทางการแพทย์ ปัญหาการดำเนินชีวิตในเรือนจำโดยมีความชราเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามกฎหมายเปียบวินัยหรือการใช้ชีวิตในเรือนจำซึ่งไม่ได้ออกแบบสำหรับความชรา ปัญหาสุขภาพจิต ภาวะตั้งเครียด ภาวะซึมเศร้า ภาวะกดดันและวิตกกังวล โดยผู้ต้องขังจะมีความกดดันและวิตกกังวลอย่างมากในสองช่วงหลักคือ ช่วงแรกเมื่อเข้ามาสู่เรือนจำและช่วงใกล้พ้นโทษ และในด้านสังคมผู้ต้องขังยังต้องเผชิญปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เปราะบางลงเนื่องจากการต้องโทษจำคุก ปัญหางบประมาณกับการบริหารงานพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุที่ทำให้ภาครัฐจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดบริการทางการแพทย์ ด้านสาธารณสุข และด้านต่างๆ เพื่อดูแลและรองรับผู้ต้องขังสูงวัย ข้อจำกัดด้านเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่จะต้องมีความเชี่ยวชาญและเข้าใจต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงอายุ ประกอบกับใช้หลักการสังคมสงเคราะห์หรือทักษะทางสังคมในการแสวงหาข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดถึงสาเหตุการกระทำผิด ภูมิหลังประวัติความเป็นมาของผู้กระทำผิดเพื่อวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หากแต่ในทางปฏิบัติยังคงพบว่าจำนวนตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์มีอัตราส่วนของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังทั่วประเทศเท่ากับ 1 ต่อ 1,744 ในขณะที่ข้อกำหนดนานาชาติกำหนดให้อัตราส่วนนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังในหนึ่งเรือนจำเท่ากับ 1 ต่อ 3 ทำให้การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (social casework) จึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบเนื่องด้วยภาระงานมากเกินไป นอกจากนี้การดำเนินงานของทีมสหวิชาชีพในปัจจุบันยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านจำนวนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและข้อจำกัดต่อการเชื่อมประสานชุมชน ครอบครัวผู้กระทำผิดให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู

2. ในประเด็นถัดมาคือ ประเด็นกว้างไปกว่าเรือนจำ (beyond prison) หรือชีวิตนอกเรือนจำ ซึ่งปัจจุบันการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในการหวนคืนสู่ชุมชนโดยการบริหารงานยุติธรรมหลักโดยรัฐอาจไม่เกิดประโยชน์สูงสุดอีกต่อไป เนื่องด้วยปัญหาผู้ต้องขังสูงวัยเป็นปัญหาที่มีลักษณะไม่ตายตัว (fluid) หากแต่โครงสร้างของระบบราชการหรือองคาพยพของรัฐที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิดสูงวัยมีลักษณะที่ถูกออกแบบที่การจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัว (fixed) และยังคงขาดการมีผู้ประสานงาน (case manager) ส่งต่อแผนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเป็นรูปธรรม รูปแบบการทำงานแบบที่การจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัวลักษณะนี้ จึงทำให้แต่ละหน่วยงานมุ่งเน้นการปฏิบัติงานตามข้อกำหนดของหน่วยงานตน ส่งผลให้ทรัพยากรที่มีในสังคมการขอเข้ารับการช่วยเหลือจากผู้สูงอายุจึงเป็นไปอย่างกระจุกกระจายมีอจวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องครอบคลุมความเสี่ยงและความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังสูงวัยได้ โดยเฉพาะในช่วงรอยต่อหรือช่วงใกล้พ้นโทษหากผู้กระทำผิดไม่ได้รับการวางแผนการหวนคืนสู่ชุมชนตั้งแต่ในเรือนจำ หรือเมื่อพ้นจากเรือนจำและถูกคุมประพฤติโดยไม่ได้รับการสงเคราะห์ตามความต้องการและความเสี่ยง การถูกตัดตอนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องลักษณะนี้ เฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกตั้งแต่ในวัยหนุ่มสาว การตัดขาดจากโลกภายนอกเป็นระยะเวลายาวนานย่อมหมายถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวที่อาจเปราะบางลง และความคุ้นชินในชีวิตเรือนจำที่มีมากขึ้นก็อาจทำให้ผู้กระทำผิดสูงวัยต้องเผชิญปัญหาการเริ่มต้นใหม่อย่างยากลำบาก เผชิญความเปลี่ยนแปลงในสังคมภายนอกโดยลำพัง เผชิญปัญหาการสร้างรายได้ในการดำรงชีพ และสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งในหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษสูงอายุ ประจำปีงบประมาณ 2563-2565 หนึ่งในเกณฑ์คือต้องมีผู้อุปการะซึ่งมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีรับอุปการะ ในกรณีนี้หากผู้ต้องขังไม่มีผู้อุปการะก็จะทำให้ผู้สูงวัยไม่ได้รับประโยชน์จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว และสำหรับกรณีผู้สูงวัยที่พ้นจากเรือนจำทั้งที่อยู่ระหว่างคุมประพฤติหรือผู้สูงวัยที่พ้นโทษตามคำพิพากษาของศาลหากยังไม่มีที่อยู่อาศัยที่แน่นอนเป็นหลักแหล่งหรือยังไม่มีแผนการใช้ชีวิต โดยที่ปัจจุบันภาครัฐยังไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบการให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย หรือการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี (half-way house) รองรับเป็นที่พักชั่วคราวเมื่อพ้นจากเรือนจำ สิ่งที่น่าวิตกกังวลถัดมาคือชีวิตนอกเรือนจำที่การกลายเป็นบุคคลเร่ร่อนบุคคลชายขอบของสังคม

นอกจากนี้ปัญหาการหวนคืนสู่สังคมอีกประการหนึ่งคือ การกลับคืนสู่ชีวิตอิสระในบริบทสังคมที่แม้จะมีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความเจริญในด้านต่างๆ หากแต่มีไข่ทุกคนที่จะเข้าถึงความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต การหวนคืนสู่ชุมชนที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำและเผชิญปัญหาสถานะเศรษฐกิจ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมีความสัมพันธ์ของชุมชนและครอบครัวที่อ่อนแอลง ในแง่มุมนี้ก็อาจจะทำให้ผู้พ้นโทษสูงอายุบางรายเกิดความเคืองคว้าง

ยากที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคม ดังนั้นช่วงรอยต่อสำหรับผู้ต้องขังสูงวัยกับการเผชิญปัญหาต่างๆ เหล่านี้จึงย่อมต้องเกิดความวิตกกังวล ไม่รู้จะเริ่มชีวิตใหม่ได้อย่างไร จะใช้ชีวิตที่เหลือหลังพ้นโทษอย่างไร ออกไปแล้วจะดำเนินชีวิตอย่างไร อยู่กับใคร จะปรับตัวท่ามกลางโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ชับซ้อน วุ่นวายและรวดเร็วได้อย่างไร โดยที่ผู้สูงอายุจำนวนมากเห็นว่าระยะเวลาที่สั้นมากที่จะเริ่มต้นชีวิตที่เหลืออยู่จึงกลัวอิสรภาพที่ได้จะสร้างปัญหาให้กับชีวิต กลัวไม่ได้รับการให้อภัยจากสังคม

3. ประเด็นที่สามคือการพิจารณานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขัง (beside prison) ดังจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบางหรือผู้ต้องขังสูงวัยนี้ มีอาจคำนึง แต่เพียงการให้ความสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องพิจารณาไปถึง ประเด็นกว้างไปกว่าเรือนจำหรือชีวิตนอกเรือนจำของผู้ต้องขังว่าเมื่อเค้าวินจากรั้วเรือนจำแล้วจะทำอย่างไรให้เขาใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่า ภาคภูมิใจต่อไป และเพื่อเชื่อมโยงรอยต่อระหว่างชีวิตในเรือนจำและชีวิตนอกเรือนจำให้อย่างราบรื่นที่สุด จึงจำเป็นต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้อง สิทธิผู้สูงอายุ นโยบายผู้สูงอายุ หลักการแก้ไขฟื้นฟูการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงวัย การอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและชุมชนในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ตลอดจน การสงเคราะห์หลังปล่อย ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักการที่เกี่ยวข้องควบคู่กับหลักการการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดที่จะประสบผลสัมฤทธิ์นั้น การดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงวัยจำเป็นต้อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องตามหลักสิทธิมนุษยชน เพราะหากกระบวนการดังกล่าวถูก ตัดตอนในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชนก็จักเป็นการยากที่จะช่วยเหลือให้เขาเหล่านี้ให้ออก จากวงจรชีวิตแบบเดิมได้อย่างแท้จริง และสำหรับผู้กระทำผิดที่มีความเปราะบาง ผู้ต้องขังสูงวัยแล้ว นั้น การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์หลังปล่อยสำหรับเขาหากเอาวัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำตั้งเป็นหลักอาจไม่เพียงพอ เนื่องด้วยผู้กระทำผิดดังกล่าวมีความต้องการ และความเสียมมากกว่าผู้กระทำผิดวัยหนุ่มสาว และมีโอกาส มีเวลาน้อยกว่า ในการกลับไปตั้งตนชีวิต ใหม่ในสังคม การปฏิบัติกับผู้ต้องขังกลุ่มนี้จึงต้องมีการทบทวนเสนอแนะแนวทางที่จะช่วยเหลือให้เขา สามารถหวนคืนสู่สังคมหรือสามารถผสานรอยต่อระหว่างเรือนจำไปสู่สังคมได้อย่างราบรื่นที่สุด

โดยที่ปัจจุบันยังคงไม่มีแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้เข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่ เหมาะสมอย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม แม้ทางสหประชาชาติจะมีความพยายามในการร่างข้อปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังสูงวัยในร่างการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัย “Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners” แต่หัวข้อดังกล่าวยังคงอยู่ในช่วงการพิจารณา ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง สูงอายุจึงขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละประเทศต่อการกำหนดข้อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือข้อกำหนด กฎเกณฑ์การบริหารจัดการหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อประเด็นดังกล่าวให้ สอดคล้องตามบริบทและทรัพยากรของประเทศตน อย่างไรก็ตามเพื่อให้เขาสามารถหวนคืนสู่สังคมได้ อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า การกำหนดข้อกำหนดหรือนโยบายต่างๆ จึงต้องครอบคลุมและเชื่อมโยง

ทั้งประเด็นทั้งในเรือนจำ ชีวิตนอกเรือนจำ และแนวนโยบายที่จะส่งเสริมให้เขาหวนคืนสู่สังคมได้อย่างแท้จริง กอปรกับเพื่อเชื่อมรอยต่อทางด้าน การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือการให้ความช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุอย่างต่อเนื่อง จึงต้องพิจารณาถึงเครื่องมือหรือแนวทางในการเชื่อมผสานโดยไม่ละทิ้งความสำคัญของประเด็นที่ต้องคำนึงข้างต้น ซึ่งหลักการหนึ่งในการผสมผสานรอยต่อนี้คือ "Throughcare" หรือการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน อันนับว่าเป็นนโยบายหนึ่งที่เปรียบเสมือนสะพานที่จะทำหน้าที่ขับเคลื่อนการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำอย่างต่อเนื่องเรื่อยไปจนเขาหวนคืนสู่ชุมชน

โดยทั่วไปคำว่า "Throughcare" หรือการผสมผสานรอยต่อ ในหลักการหมายถึงการจัดการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดเข้าสู่ระบบงานยุติธรรมโดยเป็นการให้บริการช่วยเหลือในทุกๆ ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไปถึงการหวนคืนสู่ชุมชน โดยมุ่งที่จะไม่ให้เกิดรอยต่อของแต่ละขั้นตอนที่ผู้กระทำผิดต้องเผชิญ และเป็นกระบวนการที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องหลังจากสิ้นสุดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งรวมไปถึงการสนับสนุนเพิ่มเติมในการให้ความช่วยเหลือด้านการบำบัดสุขภาพจิต การจัดการทางการเงิน ตลอดจนเรียนรู้ทักษะการทำงาน รวมไปถึงการจัดการปัญหาภายในครอบครัว ด้วยนัยนี้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจึงต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอน และมีเส้นทางที่ชัดเจนให้การช่วยเหลือ เป็นการทำงานบูรณาการอย่างเป็นเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน

อนึ่ง เมื่อนำหลักการ "Throughcare" มาประยุกต์ใช้ในช่วงรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อคงไว้ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยหวนคืนสู่ชุมชนได้อย่างไร้รอยต่อ จะเห็นได้ว่าแนวคิดดังกล่าวมุ่งให้เกิดความเข้มแข็งของการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ หน่วยงานราชทัณฑ์ หน่วยงานคุมประพฤติ ซึ่งไม่ได้มีจุดเน้นแต่เพียงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นหลักเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญต่อการทำงานอย่างบูรณาการในลักษณะที่เป็นเครือข่ายอันประกอบด้วย ภาครัฐ อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยบริการภาคสังคมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการนำเอาชุมชนหรือดั่งทรัพยากรในชุมชน และส่งเสริมให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด มุ่งวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูที่ตอบสนองความเสี่ยงและความต้องการของผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งมีความต้องการเฉพาะและมีความเปราะบางที่จะต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูที่มีความเฉพาะละเอียดอ่อน ด้วยเหตุนี้การจะนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาแนวทางการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุนี้ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเริ่มจากการทบทวนหลักการกระบวนการและรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศที่นำนโยบายนี้ไปสู่การปฏิบัติ ประกอบกับการศึกษาว่าผู้ต้องขังเผชิญสภาพปัญหาลักษณะใดบ้างในช่วงรอยต่อ และสำรวจแนวทางของแต่ละภาคส่วนในสังคมไทยต่อการเตรียมพร้อมรองรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ

ผิดสูงอายุ เพื่อประมวลแนวทางที่จะทำอะไรให้เขาได้เข้าถึงสิทธิและบริการขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ในสังคมตามสิทธิที่เขาพึงมี โดยหน่วยงานใดหรือแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรดำเนินงานอย่างไร พร้อมแสดงเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องดำเนินงานดังกล่าวโดยคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมหรือความสงบสุขของสังคม และคุณภาพผู้สูงอายุในการหวนคืนสู่สังคมเป็นหลัก

ด้วยประการนี้จึงกล่าวได้ว่าการศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยให้สามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่าสามารถเข้าถึงสิทธิและบริการ ให้เกิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในเรือนจำเรื่อยไปจนการสงเคราะห์หลังปล่อยหรือหวนคืนสู่ชุมชน เพื่อที่จะลดหรือไม่ให้เกิดปัญหาการปรับตัวในช่วงรอยต่อและคงไว้ซึ่งการช่วยเหลือให้เขาเข้าถึงสิทธิและบริการต่างๆ ให้ได้อย่างราบรื่นตั้งแต่ในเรือนจำ (inside prison) อย่างต่อเนื่องครอบคลุมจนกระทั่งเขาพ้นจากจากเรือนจำ (beyond prison) ผ่านการทบทวนถึงแนวนโยบายสิทธิด้านต่างๆ (beside prison) ที่เกี่ยวข้องสำหรับผู้สูงวัยทั้งในบริบทสากลและสังคมไทยอันเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องศึกษาควบคู่ไปกับการทบทวนกลไกระบบงานยุติธรรมทางอาญาเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่แล้วมาแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือผลักดันให้เกิดการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรเหล่านั้นตามสิทธิที่พึงมี เพราะต้องยอมรับว่าในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีนโยบายหรือการศึกษาที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องหรือลดช่องว่างระหว่างเรือนจำและชุมชนสำหรับผู้สูงวัยอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การศึกษาการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนนี้จึงได้ว่าจะสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการก่อร่างหรือเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยอันเป็นไปเพื่อการพิทักษ์คุ้มครองและคำนึงถึงสิทธิที่พึงจะได้รับเฉกเช่นปวงชนทั่วไป

มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.2 โจทย์วิจัยและปัญหาวิจัย

- 1.2.1 ผู้ต้องขังสูงอายุเผชิญปัญหาใดในช่วงรอยต่อตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย
- 1.2.2 กระบวนการและรูปแบบการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 1.2.3 แนวทางการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

- 1.3.1 เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของผู้ต้องขังสูงอายุในช่วงรอยต่อตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อยเมื่อหวนคืนสู่สังคม
- 1.3.2 เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด
- 1.3.3 เพื่อเสนอแนวทางการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยให้สามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการในสังคม

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ ในงานวิจัยนี้มีขอบเขตประกอบด้วย

ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ” ศึกษาในประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรกคือการศึกษาสภาพปัญหาทางจิต สังคม ของผู้กระทำผิดสูงอายุที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนปล่อยซึ่งเป็นช่วงระหว่างการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือในช่วงที่เหลือนเวลาจำคุกไม่เกิน 1 ปี ไปจนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นหลังปล่อย คือ ระหว่างการถูกคุมประพฤติหรือการได้รับการปล่อยตามคำพิพากษาซึ่งพ้นจากเรือนจำไปแล้วไม่เกิน 3 ปี โดยการศึกษาเป็นไปเพื่อทราบถึงสภาพปัญหาและการได้รับความช่วยเหลือหรือการแก้ไขฟื้นฟูในช่วงระหว่างรอยต่อตั้งแต่ในเรือนจำไปจนถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยงานคุมประพฤติ และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน

ประเด็นต่อมาคือประเด็นหลักการและกระบวนการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในปัจจุบัน (Throughcare) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันประกอบด้วยประเทศออสเตรเลีย สหราชอาณาจักร ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งล้วนแต่เป็นประเทศที่มีการดำเนินงานและการศึกษานโยบายการผสมผสานรอยต่อด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน โดยวัตถุประสงค์การศึกษาทั้งสองประเด็นดังกล่าวเพื่อเสนอรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

ขอบเขตทางด้านประชากร

เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาดำราเอกสาร (documentary research) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ซึ่งเป็นผู้ต้องขังสูงอายุที่อยู่ระหว่างการเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือเหลือเวลาจำคุกไม่เกิน 1 ปี ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษสูงอายุไปแล้วไม่เกิน 3 ปี บุคลากรงานราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรหน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนจากภาคประชาสังคม และจากการสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ (expert opinion) ในหน่วยงานภาครัฐเพื่อศึกษาทัศนคติเชิงนโยบาย อันประกอบด้วย บุคลากรราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขอบเขตทางด้านพื้นที่

พื้นที่การศึกษางานวิจัยนี้กำหนดการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุตามสถิติของทางราชทัณฑ์ส่วนใหญ่อยู่ในเขตบริหารเรือนจำในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ประกอบกับการกระทำผิดส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจากสภาพความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลอันเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป โดยกำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” เป็นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

ผู้ต้องขังสูงอายุ หรือ ผู้ต้องขังสูงวัย หมายถึงนักโทษผู้สูงอายุ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรกคือนักโทษเด็ดขาดตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปตามกำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือเหลือเวลาจำคุกไม่เกิน 1 ปี

กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ซึ่งเป็นนักโทษซึ่งเป็นผู้ได้รับการพักการลงโทษ หรือผู้ได้รับการลดโทษจำคุกตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ โดยเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและ อยู่ระหว่างการถูกคุมความประพฤติ

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มผู้พ้นโทษสูงอายุ อดีตนักโทษซึ่งเป็นผู้ได้รับการปล่อยตัวโดยได้รับโทษจนครบถ้วนตามคำพิพากษาของศาล และเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ได้รับการปล่อยตัวไม่เกิน 3 ปี

การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ‘Throughcare’ หมายถึง การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ผู้กระทำผิดเข้ามาในเรือนจำเรื่อยไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย ซึ่งรวมไปถึงการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนเพื่อสนับสนุนให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ อันประกอบด้วย การช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพกาย ด้านการบำบัดสุขภาพจิต ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ ด้านการบำบัดสารเสพติด ด้านการสร้างความรู้สึกร่วมกันกับครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและครอบครัว เพื่อตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะของผู้ต้องขังสูงอายุ

รูปแบบ หมายถึง การเสนอความเชื่อมโยงของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่ายต่อการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ช่วงเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งเป็นช่วงใกล้พ้นโทษไปจนถึงช่วงสงเคราะห์หลังปล่อยเมื่อผู้กระทำผิดหวนคืนสู่ชุมชน โดยเสนอเป็นความคิดรวบยอดในลักษณะแผนภาพของการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ปรับปรุงเจตคติ ความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยปกติสุขและตระหนักถึงคุณค่าของตนไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำและสามารถหวนคืนสู่ชุมชนดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าในสังคม

หลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หมายถึง หลักสูตรการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังสูงอายุที่ใกล้จะพ้นโทษออกไปสู่สังคมภายนอก โดยมีรูปแบบเป็นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้ต้องขัง ในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ การฝึกทักษะอาชีพ รวมทั้งคำปรึกษาแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขัง

เลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสม

การสงเคราะห์หลังปล่อย หมายถึง มาตรการทางกฎหมายที่ใช้กับผู้กระทำผิดเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวิธีการควบคุมดูแลสอดส่องผู้กระทำผิดหลังจากพ้นโทษหรือระหว่างการคุมประพฤติ อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ให้คำแนะนำปรึกษาและให้ความเป็นเพื่อนกับผู้กระทำผิด เพื่อให้เขาไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 ทราบถึงสภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุในช่วงรอยต่อตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อยเพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูที่สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะของผู้ต้องขังสูงอายุ
- 1.6.2 เข้าใจถึงกระบวนการและรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน สามารถเสนอรูปแบบและกระบวนการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย
- 1.6.3 สามารถเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ให้เกิดการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องและบูรณาการตั้งแต่ในเรือนจำจนถึงการหวนคืนสู่สังคม โดยผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามที่พึงมีและดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางการวิจัย ประกอบด้วย

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
2. ทฤษฎีความยุติธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา
4. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบาย
5. นโยบายการดำเนินงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ
6. ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการกระทำผิดของผู้สูงอายุ
7. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ
8. หลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนและการผสมผสานรอยต่อสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ
9. การเปรียบเทียบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ
10. ข้อสรุปกระบวนการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน
11. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

โดยที่มีการแบ่งทฤษฎีสูงอายุและสรุปเป็น 3 กลุ่ม คือ ทางด้านชีววิทยา ทางจิตวิทยาและทางสังคมวิทยา (ประทีป ทับอรรถานนท์, 2562) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสามด้านนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาแนวทางในการแก้ไขฟื้นฟู การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุที่จะตอบสนองต่อความต้องการและความเสี่ยงของผู้ต้องขังสูงวัยให้ครบทุกองค์ประกอบ ทั้งนี้จะขอเริ่มจากการอธิบายความหมายของผู้สูงอายุเป็นอันดับแรก แล้วจึงไล่เรียงถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอันจะอธิบายถึงความสูงวัย ดังนี้

2.1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” นั้นปัจจุบัน สหประชาชาติ (United Nations) ยังไม่มีนิยามที่แน่นอนว่าอายุเท่าไรจึงจะเรียกว่าเป็น “ผู้สูงอายุ” (older/elderly person) แต่สหประชาชาติใช้อายุ 60 ปีขึ้นไปในการนำเสนอสถิติ ข้อมูล และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (UNITEDNATION, 2017)

สำหรับประเทศไทย กำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 “ผู้สูงอายุ” หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” และในรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560 “ผู้สูงอายุ” หมายถึงผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และ “ประชากรสูงอายุ” หมายถึงประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป

จากผลการวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ” เสนอให้ควรขยายอายุของผู้สูงอายุจาก 60 ปีให้สูงขึ้นเป็น 65 ปี (โดยไม่ไปตัดสิทธิประโยชน์ที่คนอายุ 60 ปี จะพึงได้ตามนิยามเดิม) อย่างไรก็ตามมีมโนทัศน์ใหม่ที่อายุ 60 ปียังไม่แก่ชรา ยังไม่เรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ แม้อายุเกิน 60 ปีไปแล้วก็ยังมีคุณค่า มีพลัง ยังทำงานเป็นผู้ผลิตได้ มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุเช่นนี้ ก็จะสร้างเสริมพลังให้กับสังคมไทยอีกมหาศาล นอกเหนือไปจากจะช่วยเพิ่มปริมาณแรงงานอายุ 60-64 ปีให้กับประเทศอีกอย่างน้อย 2.5 ล้านคน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, 2556)

อย่างไรก็ดี ในทางการศึกษางานวิจัยและงานวิชาการยังคงมีการนิยาม “ผู้สูงอายุ” ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 “ผู้สูงอายุ” หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย”

2.1.2 ความหมายของผู้ต้องขังสูงอายุ

จากนิยามผู้สูงอายุข้างต้นเนื่องด้วยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย “แนวทางการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ” ซึ่งจากการทบทวนเอกสาร ตำรา ทางวิชาการในการให้คำนิยามผู้สูงอายุไทยพบว่า ประเทศไทยยังคงใช้เกณฑ์ 60 ปีขึ้นไปในการเก็บสถิติของผู้ต้องขังสูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แม้แต่ต่างประเทศมีการให้นิยามความสูงอายุนับว่าอายุเท่าใดจึงจะนับว่าเป็นผู้ต้องขังสูงอายุแตกต่างกัน อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการเก็บสถิติที่ผู้ต้องขังอายุ 55 ปีขึ้นไปนับว่าเป็น “ผู้ต้องขังสูงอายุ” ประเทศอังกฤษมีการเก็บสถิติที่ผู้ต้องขังอายุ 50 ปีขึ้นไปนับว่าเป็น “ผู้ต้องขังสูงอายุ” และประเทศญี่ปุ่นมีการเก็บสถิติที่ผู้ต้องขังอายุผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปนับว่าเป็น “ผู้ต้องขังสูงอายุ”

ด้วยเหตุข้างต้นนี้จึงสามารถอธิบายได้ว่าความแตกต่างของการนิยามผู้ต้องขังสูงอายุว่าควรมีอายุเท่าใดนั้นจะแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศกำหนด โดยที่มีนักวิชาการหลายท่านจัดอายุบุคคลที่ถูกจัดเป็นผู้ต้องขังสูงอายุว่าควรเริ่มที่อายุ 50 ปี อีกทั้งเสนอว่าการที่มนุษย์ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำจะทำให้ร่างกายมีพัฒนาการไปเร็วกว่าอายุจริงถึง 10 ปี เนื่องด้วยผู้ต้องขังประสบปัญหาด้านสุขภาพ ความเครียด และการใช้ชีวิตที่กระทบต่อสุขภาพ อาทิ การใช้สารเสพติด สุรา บุหรี่ที่สะสมมาตั้งแต่ก่อนถูกคุมขังประกอบกับสภาพแวดล้อมในเรือนจำที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทำให้ร่างกายของผู้ต้องขังแก่เกินวัย (Docherty, 2012)

อนึ่งแม้จะมีความแตกต่างในด้านการกำหนดอายุเป็นเกณฑ์การเรียก “ผู้สูงอายุ” อย่างไรก็ตาม ใดก็ดี สำหรับงานวิจัย “แนวทางการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ” นี้ เนื่องจากการศึกษาผู้ต้องขังสูงวัยในบริบทสังคมไทย จึงกำหนดเกณฑ์ผู้สูงอายุในการศึกษา 60 ปี ขึ้นไปเพื่อให้สอดคล้องตามกำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 อันเกี่ยวข้องกับแง่กฎหมายและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงวัยทั้งในเรือนจำและในสังคม ดังนั้นผู้ต้องขังสูงอายุและผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ สูงอายุจึงให้การนิยามดังนี้

ผู้ต้องขังสูงอายุ หรือ ผู้ต้องขังสูงวัย หมายถึงนักโทษเด็ดขาดตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปตามกำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ หรือ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ สูงอายุ หมายถึง นักโทษเด็ดขาดซึ่งเป็นผู้ได้รับการพักการลงโทษตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ หรือได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ โดยเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

2.1.2 แนวคิดทฤษฎีทางชีววิทยา (biological theory)

ทฤษฎีทางชีววิทยา (biological theory) อธิบายถึงกระบวนการทางสรีรวิทยาและการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอวัยวะต่างๆ ของทั้งการสูญเสียความสามารถในการต้านทานโรค การเปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมหน้าที่ที่เมื่ออายุมากขึ้น คอลลาเจนมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ร่างกายขาดความยืดหยุ่นและจับตัวกันแข็ง ส่งผลให้เซลล์ตาย ทำให้เกิดการเสื่อมของอวัยวะ เช่น ผิวหนัง หลอดเลือด อันเป็นความสัมพันธ์ของปฏิกิริยาทางเคมีในร่างกายกับกระบวนการชรา ตลอดจนการใช้งานของอวัยวะที่ผ่านการใช้งานมากย่อมเสื่อมได้ง่ายและเร็วขึ้น อวัยวะต่างๆ ในร่างกายที่มีความเสื่อมเร็วประกอบด้วย ตับ กระเพาะอาหาร ไตและผิวหนัง ที่อาจเกิดจากการบริโภคอาหาร

การเสื่อมลงของระบบภูมิคุ้มกัน ความสามารถในการทำงานของร่างกายต่อการต่อสู้กับโรค ลดลง ปริมาณความเพียงพอของภูมิคุ้มกันขึ้นอยู่กับความเครียด (Guidi L., triceri, Frasca D. Vangeli M., Errani A. R., & Bartoloni C, 1998) สารอาหาร การทำลายจากภายนอกในร่างกาย และการลดลงของฮอร์โมนวัยโมซิน ซึ่งทำหน้าที่ช่วยการเจริญของระบบภูมิคุ้มกันที่สร้างต่อมธัยมัส โดยที่เมื่อระบบภูมิคุ้มกันที่ไม่เพียงพอทำให้เพิ่มความเสี่ยงของโรคมะเร็ง โรคมุภูมิคุ้มกันบกพร่อง การติดเชื้อ โรคจิตเภท และโรคซึมเศร้า

นอกจากนี้ความสูงอายุเกิดจากการสะสมความผิดพลาดหรือความบกพร่องเกี่ยวกับ ส่วนประกอบของระดับโมเลกุลของเซลล์ ซึ่งเกิดในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการทางชีวเคมีของการ สร้างโปรตีนในร่างกาย การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นในวัยหนุ่มสาม ต่อมาเมื่อสูงอายุมากขึ้นอัตราการ เกิดจะเร็วขึ้น ถ้าความผิดพลาดสะสมถึงระดับหนึ่ง เซลล์หรือเนื้อเยื่อจะค่อยๆ เสื่อมสภาพและตาย หรือเซลล์อาจไม่ตายแต่การทำหน้าที่อาจจะหยุดชะงัก ทำให้เสียสมดุลการควบคุมของร่างกาย

ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของเซลล์ประสาทในระบบประสาทส่วนกลางที่เรียกว่า ความยืดหยุ่นของประสาท (neuronal plasticity) เป็นความสามารถในการสร้างเซลล์ประสาทใหม่ ลดลง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สมองในวัยสูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการทำงานอย่างลดลง (Rossini P.M. & Parisi L., 2011)

2.1.3 แนวคิดพัฒนาการทางจิตสังคม 8 ขั้น ตามทฤษฎีของเอริกสัน (the eight stages of psychosocial development in Erikson)

แนวคิดนี้เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (physical) ทางสังคม (social) ทางวัฒนธรรม (cultural) และทางความคิด (ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด จนชรา ซึ่งส่งผลต่อความคิดริเริ่ม ความสามารถในการปรับตัว บุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ ซึ่ง เอริก ฮอมเบอร์เกอร์ เอริกสัน (Erik Homburger Erikson, 1959) นักจิตวิทยาคลินิกพบว่า พัฒนาการทางจิตวิทยาของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับโครงสร้างทางกายภาพร่างกาย ซึ่ง เอริกสันมองพัฒนาการของบุคคลคนหนึ่งในลักษณะองค์รวม (wholeness/holistic) ตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งสิ้นอายุขัย ซึ่งโมเดลนี้แบ่งพัฒนาการของบุคคลไว้ 8 ขั้น และสำหรับผู้สูงอายุ ในขั้นที่ 8 ความมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิตกับความสิ้นหวัง (integrity vs. despair) ได้ถูกอธิบายว่า ขั้นนี้อยู่ในช่วง อายุ 60 – 80 ปี คือ เข้าสู่วัยชรา พัฒนาการขั้นสุดท้ายบุคคลในช่วงวัยนี้มักแสวงหาความมั่นคง ภายในจิตใจ ซึ่งเกิดเมื่อบุคคลสามารถผ่านพัฒนาการในขั้นต่างๆ มาได้อย่างดี เป็นวัยของการยอมรับ ความเป็นจริง ใช้คุณค่าจากประสบการณ์ ที่สั่งสมมา ให้เป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง และเป็นช่วงของ การระลึกถึงความทรงจำในอดีต ถ้าในอดีตที่ผ่านมาบุคคลมีความสุข ประสบความสำเร็จในพัฒนาการ

และสิ่งต่างๆ รอบตัว ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงทางจิตใจ แต่ในทางตรงข้าม ถ้าบุคคลมีความทรงจำที่ผิดหวังอยู่ตลอด และพบปัญหาอุปสรรคในพัฒนาการของช่วงที่ผ่านมา จะมีความรู้สึกท้อแท้ หมดหวัง เหนื่อยหน่ายกับชีวิต วิตกกังวลกับอดีตที่ไม่ดีงามของตนเอง ขาดกำลังใจ ในการต่อสู้ และไม่สามารถพัฒนาชีวิตในวัยชราได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ วัยชราเป็นวัยที่มีพัฒนาการ ทางด้านต่างๆ ถดถอยลง สมรรถภาพของผู้ชราในวัยเดียวกันก็อาจมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การดูแลสุขภาพสุขภาพ แต่โดยหลักๆ จะพบความเสื่อมถอยของพัฒนาการในด้านต่างๆ ดังนี้

- พัฒนาการทางด้านร่างกาย สภาพร่างกายมีการเสื่อมถอย มีความเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อยๆ และใช้ เวลานานกว่าคนหนุ่มสาวในการฟื้นจากความเจ็บป่วย กล้ามเนื้ออ่อนสมรรถภาพ การทรง ตัวไม่ดี
- พัฒนาการทางด้านสติปัญญา หลงลืมง่าย ความจำเลอะเลือน แต่เหตุผลยังดี ทักษะในการ คิดริเริ่มอาจจะไม่คล่องแคล่วเหมือนก่อน และความรอบคอบลดลง แต่พบว่า พัฒนาการ ทางด้านสมองยังดีกว่าทางด้านร่างกาย
- พัฒนาการทางด้านอารมณ์ มีอารมณ์ไม่คงที่ ชอบบ่น แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สังคม และประสบการณ์ที่ผ่านมาด้วย ความพอใจของวัยชราส่วนใหญ่เกิดจากมิตรภาพและ ประสบการณ์ที่ตนเองได้ช่วยเหลือผู้อื่น
- พัฒนาการทางด้านสังคม วัยชราส่วนมากจะให้ความสนใจทางศาสนา หรือเป็นผู้ให้ ความ สนับสนุนดูแลลูกหลานในครอบครัว

2.1.4 แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา: ทฤษฎีความต่อเนื่อง (continuity theory)

เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Bernice Neugarten ในราวปี 1960 เพื่ออธิบายถึงความ เปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ โดยนักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อใหม่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ ประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัย อื่นๆ ที่เข้ามาช่วยอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ ความ ยึดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ เช่น ผู้สูงอายุที่เคยมีบทบาทในสังคมจะมีความสุขเมื่อได้ร่วมกิจกรรมเหมือนในวัยหนุ่มสาว จึงต้องหา กิจกรรมที่เหมาะสมตามความชอบและลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม ผู้สูงอายุต้องมีกิจกรรมที่ สอดคล้องกับวิถีชีวิตอันเป็นความเปลี่ยนแปลงตามความสนใจ ทำให้เริ่มต้นนับตั้งแต่การก้าวสู่วัย ผู้ใหญ่และทำต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นและมีความสุขจนช่วงบั้นปลายของชีวิต (Bernice Neugarten, 1968)

จากการอธิบายผู้สูงวัยตามแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ข้างต้น สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำนั้น ย่อมแน่นอนว่าต้องประสบปัญหาความเสื่อมถอยของพัฒนาการในด้านต่างๆ ทางด้านพัฒนาการทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางสังคมอันเป็นไปตามแนวคิดของทั้งสามกลุ่มดังที่ยกมา โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

การเสื่อมถอยจากสภาพร่างกาย - โรคประจำตัว เบาหวาน ความดัน โรคหัวใจ หรือโรคเรื้อรังที่อาจไม่ได้รับการดูแลในระยะยาวอย่างทั่วถึง การขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเองที่ต้องเผชิญความชราเพียงลำพัง และการสังสรรค์ใช้ชีวิตที่กระทบต่อสุขภาพ อาทิ การใช้สารเสพติด สุรา บุหรี่ที่สะสมมาตั้งแต่ก่อนถูกคุมขังประกอบกับสภาพแวดล้อมในเรือนจำที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทำให้ร่างกายของผู้ต้องขังแก่เกินวัย

การเผชิญปัญหาภาวะทางอารมณ์และจิตใจ - จากความเสื่อมถอยทางร่างกายส่งผลต่อความกระตือรือร้น ความมั่นคงทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ต้องขังสูงวัยที่ทุกข์ทรมานกับโรคทางกายและส่งผลกระทบถึงภาวะทางอารมณ์ ประกอบกับการปราศจากความมั่นคงทางจิตใจจากการเผชิญความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก การขาดความคิด ที่ทำให้จิตใจหดหู่ อันเนื่องมาจากการที่ต้องเผชิญกับวิถีชีวิตความเปล่าเปลี่ยว ห่างจากลูกหลานหรือคนที่ตนรัก และอาจไม่ได้รับคำแนะนำหรือให้คำปรึกษาอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง

การเผชิญปัญหาพัฒนาการทางด้านสังคม - โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านสังคมที่เมื่อผู้สูงอายุเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ก็เสมือนถูกตัดขาดจากสังคมภายนอกและวิตกกังวลอนาคตไม่รู้ว่าจะใช้ชีวิตหลังพ้นโทษอย่างไร อยู่กับใครหรือใครจะดูแลตั้งนั้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัยที่นอกจากจะมีโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้สูงวัยในเรือนจำแล้ว การดำเนินการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูในช่วงรอยต่อระหว่างเมื่อใกล้พ้นโทษจากการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ไปสู่การดูแลอย่างต่อเนื่องการเชื่อมการแก้ไขฟื้นฟูในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่มีอาจละเลยได้ว่าควรจะดำเนินการอย่างไรให้สอดคล้องกับความต้องการแต่ละด้าน ทั้งด้าน กาย จิต และสังคมข้างต้น

2.1.5 องค์ประกอบการประเมินภาวะจิตสังคมของผู้สูงอายุ

ทั้งนี้การประเมินภาวะจิตสังคมสามารถประเมินได้ตั้งแต่แรกเริ่มหรือพบกันครั้งแรก โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว อาการสำคัญ ประวัติการเจ็บป่วยปัจจุบัน ประวัติการเจ็บป่วยทางจิตในอดีต ประวัติการเจ็บป่วยทางร่างกายหรือการผ่าตัดในอดีต ประวัติการใช้ยา แอลกอฮอล์ ประวัติความเสี่ยงการเกิดความรู้แรงและทารุณกรรม ประวัติครอบครัว/สังคม การงาน/อาชีพ การศึกษา ประวัติเกี่ยวกับกฎหมายและการเงิน การตรวจสุขภาพจิต การประเมินหน้าที่ทางสังคม การประเมินจิตวิญญาณ

1. ข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ การระบุความเป็นตัวตน เช่น ชื่อ นามสกุล เพศ วันเดือนปีเกิด สถานภาพการสมรส สัญชาติ ภาษาที่ใช้ ประวัติการศึกษา อาชีพ
2. อาการสำคัญ เป็นอาการที่บอกเล่าจากผู้รับบริการ
3. ประวัติการเจ็บป่วยปัจจุบัน เป็นความเจ็บป่วยตามลำดับเวลา ที่เกี่ยวข้องกับอาการสำคัญ ได้แก่ ตำแหน่งของการเจ็บป่วย/อาการ ระยะเวลาการเจ็บป่วย ความรุนแรง เวลาที่เกิดอาการ ลักษณะอื่นๆ ร่วมด้วย รวมทั้งอาการและอาการแสดง
4. ประวัติความเจ็บป่วยทางจิตในอดีต เป็นการระบุเกี่ยวกับการเจ็บป่วยหรือปัญหาสุขภาพจิตที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลารวมทั้งการรักษาหรือสถานรักษาที่เกี่ยวข้อง
5. ประวัติการเจ็บป่วยทางร่างกายหรือการผ่าตัดในอดีต อาจลำดับตามเวลา รวมทั้งประวัติการใช้ยา
6. ประวัติการติดสารเสพติดหรือแอลกอฮอล์ อันประกอบด้วย วิธีการใช้ จำนวน ความถี่ เวลาที่ใช้เป็นต้น
7. ประวัติความเสี่ยงความรุนแรงและการทารุณกรรม อาทิ ความคิดการฆ่าตัวตาย การทำร้ายผู้อื่น การถูกทารุณกรรม ความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย ประวัติการฆ่าตัวตายของบุคคลในครอบครัว ประวัติบุคคลในครอบครัวที่มีภาวะสิ้นหวัง อาการทางจิต อาการแยกตัว โรคจิตเวช เช่น โรควิตกกังวล โรควิตกกังวล โรควิตกกังวลสองขั้ว บุคคลที่มีการใช้สารเสพติดต่างๆ บุคคลที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว ความเสี่ยงต่างๆ อาทิ เสี่ยงต่อความปลอดภัย เสี่ยงต่อการทำร้ายตนเอง และผู้อื่น เสี่ยงต่อการชก เสี่ยงต่อการหกล้ม การหลบหนี เสี่ยงต่อการกำเริบโรคทั้งทางกายและทางจิต
8. ประวัติครอบครัวและสังคม การปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ทั้งที่เป็นสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว อาทิ คู่สมรส บุตรหลาน ลำดับการเกิด ชื่อและอายุของพี่น้อง ความสัมพันธ์คู่สมรส ประวัติการทำงาน การศึกษา และกิจกรรมในชุมชน ที่สามารถทำได้จากการสร้าง “ผังครอบครัว” (Genogram) หรือการสร้าง “Eco-Map” ซึ่งใช้ประกอบอธิบายภาวะสุขภาพของสมาชิกครอบครัวสามรุ่น รุ่นของผู้รับบริการ รุ่นพ่อแม่ รุ่นลูก และสภาพแวดล้อม โดยที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในผู้รับบริการ นำไปสู่วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูหรือให้การช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม และนอกจากการประเมินครอบครัวแล้วยังต้องประเมินสังคมโดยประเมินจากสิ่งแวดล้อมตัวผู้รับบริการ ความสัมพันธ์ต่างๆ ของบุคคลในชุมชน เช่น เพื่อนในหมู่บ้าน บุคคลในวัด ครอบครัวเพื่อนบ้าน แหล่งช่วยเหลือในชุมชน เช่น โรงพยาบาลระดับต่างๆ องค์กรบริหารส่วนตำบล อำเภอ เป็นต้น โดยที่การศึกษาดังกล่าวนี้จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบริการกับครอบครัวและสังคมเพื่อช่วยให้สามารถวางแผนแก้ไขฟื้นฟูหรือบริหารจัดการความยุ่งยากที่อาจเกิดขึ้น

การศึกษาระบบสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการศึกษาผู้รับบริการและทำให้ทราบถึงแหล่งสนับสนุนในครอบครัว ชุมชนและสังคม รวมทั้งแหล่งสนับสนุนการช่วยเหลือที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มแม่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมรุนแรง เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเหล่านี้มาเป็นแหล่งข้อมูลให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกหรือแหล่งสนับสนุนสุขภาพและสุขภาพจิต

9. ประวัติสถานะทางกฎหมาย เป็นการระบุถึงสถานภาพทางกฎหมายบุคคล ได้แก่ ผู้รับบริการยังอยู่ในความดูแลของหน่วยงานใดบ้างในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประวัติการกระทำผิดหรือการต้องโทษในคดีต่างๆ เนื่องจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอาจมีความเกี่ยวข้องกับอาการทางจิตที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาด้วยวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสม (รังสิมนต์ สุนทรไชยา, 2560)

จากองค์ประกอบการศึกษาประเมินภาวะจิตสังคมนี้ สามารถเป็นแนวทางอย่างหนึ่งหรือเป็นเครื่องมือการศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุในเรื่องจำอย่างครบองค์ประกอบ ที่จะก่อเกิดความเข้าใจและวิเคราะห์สภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงวัยถึงสภาพ กาย จิต สังคมอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถนำข้อมูลจากการศึกษามาวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวยังเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยผลักดันให้เขาสามารถได้รับความช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงให้อยู่ในกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งทางภาครัฐหรือภาคสังคม การปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยดังกล่าวเป็นการสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบางในฐานมนุษย์อย่างเท่าเทียม และคำนึงถึงการหาแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูที่จะตอบสนองต่อพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนชรา ให้เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าในสังคม โดยที่การศึกษาถึงแนวคิดการสูงวัยจะทำให้รูปแบบการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัยมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเกิดประสิทธิภาพต่อการกำหนดข้อปฏิบัติหรือนโยบายใดๆ ตรงตามความต้องการและความเสี่ยงของผู้สูงวัย

ด้วยนัยนี้แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้พัฒนาแนวนโยบายการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำกรณีผู้ต้องขังสูงวัยให้ครอบคลุมการพัฒนาทักษะต่างๆ ของผู้สูงวัยทั้งสามด้าน และการได้รับการดูแลสุขภาพทางด้านกายภาพให้เหมาะสมกับสภาพร่างกาย สภาพจิตใจที่ต้องได้รับการบำบัดดูแลให้เขาเห็นถึงศักยภาพและคุณค่าของตนเองตลอดจนสภาพสังคมที่ต้องสร้างความผูกพันระหว่างผู้สูงวัย ครอบครัวและสังคม ซึ่งการปฏิบัติงานดังกล่าวต้องอาศัยความต่อเนื่องตั้งแต่ที่ผู้ต้องขังยังอยู่ในเรือนจำ และมีโอกาสเลยได้แม้เขาจะพ้นจากเรือนจำแล้ว

2.2 ทฤษฎีความยุติธรรม (theory of justice)

ความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม (justice as fairness) ของ John Rawls (John Rawls, 1999) ซึ่งเป็นมโนทัศน์แบบเสรีนิยม ที่ให้ความสำคัญแก่การกระจายเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นหลัก รอลส์ เสนอว่า หลักความยุติธรรมคือ สัญญาประชาคมที่เป็นรากฐานของสังคม-การเมือง รัฐธรรมนูญ การปกครองของรัฐ การบัญญัติ/การใช้กฎหมายต้องสอดคล้องกับหลักความยุติธรรมอันเป็นรากฐานของสังคม-การเมืองนั้นๆ ซึ่งสามารถสรุปหลักการได้ดังนี้ (ประชาไท, 2553)

1. หลักความเที่ยงธรรมในการสร้างหลักความยุติธรรม คือหลักความเที่ยงธรรม (the principle of fairness) ในการตกลงใจกำหนดหลักความยุติธรรม (the principle of justice) ที่ใช้ปฏิบัติแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียม สาระสำคัญของหลักการที่วางนี้คือ หลักความยุติธรรมที่เป็นธรรมแก่ทุกคนจริงๆ ต้องกำหนดขึ้นจากการยอมรับ “สถานะที่เท่าเทียมในความเป็นมนุษย์” รูปแบบความยุติธรรมที่เริ่มจากความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นรูปแบบที่ทุกคนยอมรับได้ และส่งผลให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียม หลักการสร้างหลักความยุติธรรมจากสถานะที่เท่าเทียมของมนุษย์ เป็นไปได้เมื่อเราคิดสร้างหลักความยุติธรรมจาก “สถานะแรกเริ่ม” (the original position) คือสถานะที่ผู้มาร่วมตกลงสร้างหลักความยุติธรรมมีความเท่าเทียมกันในลักษณะที่ว่า ทุกคนต่างอยู่ภายใต้ “ม่านแห่งความไม่รู้” (the veil of ignorance) คือ ขณะที่มาพร้อมตกลงกันสร้างหลักความยุติธรรมต่างคนต่างก็ไม่รู้ว่าตัวเองมีสถานะทางสังคมเช่นไร อยู่ในชนชั้นไหน มีความสามารถทางสติปัญญาอย่างไร รู้แต่เพียงว่าตนเองเป็นมนุษย์ผู้มีเหตุผลที่ต่างมุ่งประสงค์ต่อการสร้างสรรค์ผลประโยชน์หรือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง และรู้ถึงความเป็นไปได้ว่าหลังจากร่วมกันตกลงสร้างหลักความยุติธรรมเสร็จแล้ว ต่างคนต่างออกไปจากม่านแห่งความไม่รู้ ย่อมมีความเป็นไปได้ที่แต่ละคนอาจจะมียุทธศาสตร์ทางสังคมอย่างไรก็ได้ รอลส์ เชื่อว่าการร่วมกันตกลงสร้างหลักความยุติธรรมจากสถานะแรกเริ่มที่ทุกคนเท่าเทียมกันเช่นนี้ จะไม่มีใครคิดสร้างหลักความยุติธรรมที่จะเป็นประโยชน์เฉพาะแก่ตัวเขาเอง แต่จะคิดสร้างหลักความยุติธรรมที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและคนอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากหลักความยุติธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกันเท่านั้น ที่จะเป็นหลักประกันว่าทุกคนที่ร่วมตกลงเรื่องหลักความยุติธรรมหลังจากออกไปจากม่านแห่งความไม่รู้แล้ว ไม่ว่าจะเขาจะเป็นใคร ย่อมได้รับการปกป้องอย่างเท่าเทียมจากหลักความยุติธรรมเดียวกันนี้

2. หลักความยุติธรรม เมื่อคิดสร้างหลักความยุติธรรมจากจุดเริ่มที่เที่ยงธรรมดังกล่าว หลักความยุติธรรมที่ได้ ย่อมไม่อาจเป็นอื่นนอกไปจากสองหลักนี้ คือ

หลักเสรีภาพ (the principle of freedom) คือหลักการที่ว่าปัจเจกบุคคลทุกคนต้องมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์และมีอย่างเท่าเทียมกัน ได้แก่การมีเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่างๆ เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง การก่อตั้งสมาคม เสรีภาพในการตัดสินใจด้วยตนเอง (freedom of conscience) เสรีภาพที่จะมีสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัว เป็นต้น

หลักความแตกต่าง (the principle of difference) คือ หลักการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมแตกต่างกันได้หากการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบในสังคม เช่น เป็นความยุติธรรมที่รัฐจะนำภาษีของคนรวยไปสร้างระบบสวัสดิการต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนยากจน ผู้เปราะบางทางสังคม คนเร่ร่อน ผู้สูงอายุ

จากหลักการความยุติธรรมข้างต้นจะเห็นว่าปัจเจกทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตในสังคมที่ต้องมีความเท่าเทียม และเพื่อความยุติธรรมสูงสุดต้องร่วมกันตกลงสร้างหลักความยุติธรรมจากสถานะแรกเริ่มตามหลักความแตกต่างซึ่งเป็นความยุติธรรมในการจัดสรรเกี่ยวกับการกระจายปัจจัยพื้นฐานอย่างเป็นธรรม โดยไม่ใช่แค่หน้าที่ของสังคมที่จะช่วยเหลือผู้ที่เสียเปรียบที่สุดเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของความยุติธรรมโดยผ่านโครงสร้างพื้นฐานที่เที่ยงธรรม ดังนั้นการวางหลักการเพื่อความยุติธรรมสูงสุดต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เที่ยงธรรมทั้งในแง่กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่ละทิ้งกลุ่มใดในสังคมไม่ว่าเขาจะเป็นใครแม้จะเป็นผู้เปราะบางทางสังคม กลุ่มคนด้อยโอกาส คนเร่ร่อน ผู้พันโทฯ ผู้ต้องขังสูงอายุ หรือคนชรา ที่ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ควรจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้รับการคุ้มครองสิทธิ และได้รับการจัดสรรสวัสดิการบนฐานคิดที่ว่าปัจเจกทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

โดยหลักการความยุติธรรมนี้ยังเป็นฐานคิดซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติรัฐ นิติธรรมต่อการออกกฎหมายเพื่อบริหารบ้านเมือง ให้ปัจเจกชนได้รับการคุ้มครองสิทธิและเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการอันเป็นหลักพื้นฐานต่อการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสงบสุขอย่างยั่งยืนอย่างยุติธรรมในสถานะเที่ยงธรรม (justice as fairness) ซึ่งคือความเป็นธรรมของทุกคนอย่างแท้จริง ซึ่งการยอมรับ “สถานะที่เท่าเทียมในความเป็นมนุษย์” ที่ทุกคนยอมรับนั้นคือการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมแตกต่างกันได้ หากการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบในสังคมหมายความว่าแม้มนุษย์ผู้นั้นจะเป็นผู้ต้องขังสูงอายุหรือเป็นผู้ที่มีอดีตจากการกระทำผิดอันมีที่มาจากหลากหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นด้านสภาพ กาย จิต หรือสังคม มนุษย์ผู้นั้นก็ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ และเมื่อหวนคืนสู่สังคมก็ควรจะได้รับคามเที่ยงธรรมในการดูแลให้สามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการทางสังคมเช่นกัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (models in Criminal Justice Administration)

เพื่อให้เกิดรูปธรรมของโครงสร้างที่จะพัฒนาการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนอันมีความจำเป็นต้องดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและตัวแบบในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นฐานคิดหรือเป็นกรอบการศึกษาการก่อร่างนโยบายในบริบทสังคมไทยโดยเริ่มจากความหมายของรูปแบบได้ดังนี้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบหรือตัวแบบ (model) โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบไว้ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน, (2541) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบว่า หมายถึง โครงสร้างของความเกี่ยวข้องของหน่วยต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ดังนั้น รูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่งมิติหลายตัวแปร และตัวแปรต่างๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล (อุทุมพร จามรมาน, 2541)

เยาวดี วิบูลย์ศรี, (2544) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบว่า หมายถึง วิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนทัศนคติที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิแผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่างๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ (เยาวดี วิบูลย์ศรี, 2544)

ทิตนา แฉมมณี, (2544) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบว่า หมายถึง รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบายเป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย (ทิตนา แฉมมณีและคณะ, 2544)

คัมภีร์ สุดแท้, (2553) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบว่า หมายถึง สิ่งที่สร้าง หรือพัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของเรื่องให้เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป (คัมภีร์ สุดแท้, 2553)

ทั้งนี้สำหรับงานวิจัยการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุในครั้งนี้ได้กำหนดความหมายของคำว่า รูปแบบ หมายถึง การเสนอโครงสร้างพร้อมคำอธิบายความเชื่อมโยงของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่ายต่อการดำเนินงานการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ช่วงเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งเป็นช่วงใกล้พ้นโทษไปจนถึงช่วง

สงเคราะห์หลังปล่อยเมื่อผู้กระทำผิดหวนคืนสู่ชุมชน โดยเสนอเป็นความคิดรวบยอดในลักษณะแผนภาพของการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

ซึ่งการให้ความหมายข้างต้นสอดคล้องกับการให้ความหมายของคำว่ารูปแบบจากนักวิชาการหลายท่าน และมีที่มาสอดคล้องกับองค์ประกอบของรูปแบบและตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (models in criminal justice administration) ดังนี้

องค์ประกอบของรูปแบบ

Husen and Postlethwaite ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้ดังนี้ (Husen, 1994)

1. รูปแบบสามารถนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา สามารถทดสอบ สังเกตได้
2. มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอธิบายปรากฏการณ์เรื่องนั้น ปรากฏกลไกเชิงสาเหตุที่กำลังศึกษา และอธิบายเรื่องที่กำลังศึกษา
3. รูปแบบช่วยจินตนาการสร้างความคิดรวบยอด ความสัมพันธ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา ช่วยสืบเสาะความรู้
4. รูปแบบมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง

ประเภทของรูปแบบ

ในทางสังคมศาสตร์นักวิชาการโดย Keeves ได้แบ่งรูปแบบออก 4 ประเภท ดังนี้ (Keeves P.J., 1988)

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม
2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นๆ
3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ
4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า path analysis และหลักการสร้าง semantic model โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา ได้มีการกำหนด ตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (models in criminal justice administration) ได้แก่

ตัวแบบในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (models in criminal justice administration)

1. ตัวแบบที่มุ่งเป้าหมายและเหตุผล (rational goal model) ซึ่งเป็นหลักในการบริหารงานที่เน้นเป้าหมายองค์กร (แบบราชการ) และเหตุผลตนเองเท่านั้นเป็นที่ตั้ง เน้นการใช้กฎ ระเบียบอย่างเป็นทางการเพื่อให้ได้ผลสำเร็จหรือผลลัพธ์เชิงประสิทธิภาพ

2. ตัวแบบมุ่งระบบหน้าที่ (functional system model) ได้แก่ หลักการนำการบริหารที่เน้นการทำหน้าที่เชิงประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรโดยมองทั้งกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบฐานคิดของความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนและปรับเข้ากันเพื่อประโยชน์สาธารณะ คำนึงถึงการให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้ต้องขังในชุมชนด้วยวิธีต่างๆ การป้องกันอาชญากรรมหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่จำเป็นต้องใช้การทำงานแนวพหุองค์กร (multi-agency approaches) ดังนั้นการบริหารงานยุติธรรมจึงจะต้องบูรณาการ ระบบสวัสดิการ ระบบสาธารณสุข เช่นการใช้ระบบการสงเคราะห์อย่างต่อเนื่องหลังพ้นโทษ (throughcare system) และใช้ระบบอาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ อาสาสมัครสาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในชุมชนและทำงานร่วมกับครอบครัวผู้พ้นโทษควบคู่ด้วย

ในการศึกษาการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หนึ่งคือ เพื่อเสนอรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยที่จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเครือข่ายนโยบายต่อศึกษาพัฒนารูปแบบการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุในทุกภาคส่วน มุ่งศึกษาระบบหน้าที่ (functional system model) ต่อการดำเนินงานร่วมกันทุกหน่วยงาน อาทิ งานราชทัณฑ์ งานคุมประพฤติ ตลอดจนรูปแบบการส่งเสริมสิทธิสวัสดิการผู้สูงวัยในภาคสังคม ภาคชุมชน แก้ปัญหาการบริหารการปฏิบัติงานและการบริหารทรัพยากรของแต่ละหน่วยงานยังคงไม่มีรูปแบบการบูรณาการการทำงานกับผู้ต้องขังสูงอายุที่จะรองรับช่วงรอยต่อให้ผู้สูงวัยได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในเรือนจำ การศึกษารูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาโดยมุ่งหวังที่จะเสนอโครงสร้างพร้อมคำอธิบายความเชื่อมโยงของหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะเครือข่ายต่อการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนตั้งแต่ช่วงเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยซึ่งเป็นช่วงใกล้พ้นโทษไปจนถึงช่วงสงเคราะห์หลังปล่อยเมื่อผู้กระทำผิดหวนคืนสู่ชุมชน เสนอเป็นความคิดรวบยอดในลักษณะแผนภาพของการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยอันจะเป็นไปเพื่อส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง อย่างบูรณาการและเน้นความเข้มแข็งต่อการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพื่อตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงผู้กระทำผิดสูงอายุ และส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการให้ผู้ต้องขังสูงอายุหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าต่อไป

โดยการนำเสนอรูปแบบนั้นจะเป็นไปตามประเภทของรูปแบบ semantic model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นๆ มุ่งอธิบายการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาของแต่ละภาคส่วน เชื่อมโยงตามแนวคิดตัวแบบระบบหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (functional system model) จาก การดำเนินงานใช้การทำงานแนวพหุองค์กร (multi-agency approaches) โดยการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่มเพื่อนำผลการศึกษารูป ออกมาเป็นแผนภาพและคำอธิบายให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ต่อ การดำเนินงานด้านการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบาย

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและสวัสดิการข้างต้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและเพื่อพัฒนานำเอาหลักการผสมผสานรอยต่อ (throughcare) สำหรับผู้สูงวัยในการศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย จึงจำเป็นต้องทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบาย ที่จะเป็นแนวทางการอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วนในสังคมต่อการดำเนินงานตามหลักการผสมผสานรอยต่อ (throughcare) ซึ่งจำเป็นต้องมีองค์ประกอบในเรื่องการสร้าง ความต่อเนื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การสร้างความเข้มแข็งการประสานงาน และการทำงาน อย่างบูรณาการร่วมกันจากทุกภาคส่วน โดยการทบทวนแนวคิดดังกล่าวเริ่มจากการศึกษาความหมาย องค์ประกอบ ความจำเป็นต่อการเสริมสร้างเครือข่ายและวิเคราะห์ควบคู่กับการริเริ่มเครือข่าย นโยบายการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงวัย ได้ดังนี้

พอล สตาร์กี้ ที่ปรึกษาทางวิชาการด้านการสร้างเครือข่ายในแอฟริกา ให้ความหมายของ เครือข่ายว่าคือกลุ่มของคน หรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำ กิจกรรมร่วมกันในลักษณะที่บุคคล หรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการ ดำเนินกิจกรรม ของตนในความหมายนี้สาระสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกันหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและการเป็นสมาชิกของ เครือข่าย ไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระ หรือความเป็นตัวของตัวเองของคน หรือองค์กรนั้นๆ (Paul Starkey, 1997)

โดยที่เครือข่ายคือการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเองการ

เชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน (อรรถณพ พงษ์วาท, 2539)

"เครือข่าย" ในปัจจุบันจึงเปรียบเสมือนกระบวนทัศน์ใหม่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กร ระหว่างองค์กร โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking) ต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกัน กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และพัฒนาไปสู่การวางแผนการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน หลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน ทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องด้วยเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากรใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ เจาะใจสำคัญของเครือข่าย คือ ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิกอาจมีผู้ประสาน ซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มประสานดำเนินกิจกรรมการประสานแต่ไม่ใช่เป็นผู้ดำเนินการแทนสมาชิกเครือข่ายในทุกเรื่อง โดยที่การดำเนินงานนโยบายจะเห็นได้ว่าสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นสังคมเครือข่าย (network society) มากขึ้น การกำหนดนโยบายที่เน้นเฉพาะบทบาทภาครัฐ และการปกครองแบบที่เน้นการจัดการแนวตั้ง ถูกมองว่าไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป โดยมีการเสนอให้มีการเปลี่ยนผ่านสู่แนวทางการพัฒนาเครือข่ายนโยบาย (policy networks) และการบริหารจัดการในเชิงเครือข่ายในแนวระนาบมากขึ้น (network governance) ซึ่งต้องไปให้ไกลกว่าการเน้นควบคุมสั่งการในแบบเดิม ไม่ว่าจะเป็นการอิงเครือข่ายระหว่างภาครัฐด้วยกัน ระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน หรือระหว่างภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมาร่วมกันคิดและร่วมกันทำ (Chhotray, 2010)

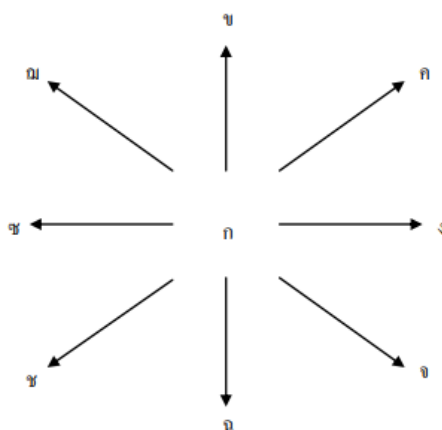
ซึ่งมุมมองเช่นนี้กลายมาเป็นจุดมุ่งเน้นใหม่ของการวิเคราะห์นโยบายและการบริหารจัดการภาคสาธารณะอย่างกว้างขวางทั้งในระดับสากลและในประเทศไทยกล่าวคือ เน้นการวิเคราะห์การก่อตัวและการขับเคลื่อนของเครือข่ายมากกว่าการวิเคราะห์บทบาทของภาครัฐในฐานะตัวแสดงเดี่ยวที่เป็นตัวแสดงหลักตัวแสดงเดี่ยวแบบ ที่ทำมาในอดีต (พบสุข ชำชอง, 2561)

รูปแบบของเครือข่าย

นอกจากนี้ Paul Starkey ยังได้สรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือ ออกเป็น 5 รูปแบบ

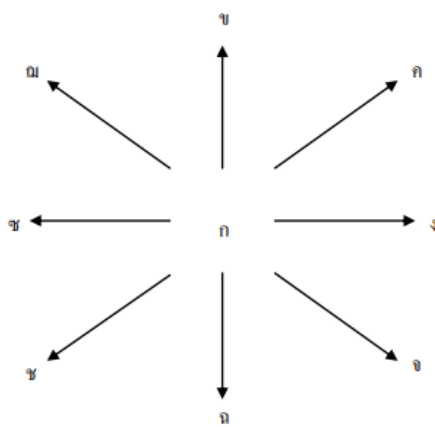
1. เครือข่ายแบบรวมศูนย์และไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรกลาง

เป็นการกำหนดให้เมืองค์การหลักเพียงองค์กรเดียวอยู่ตรงศูนย์กลาง (Central Secretariat) ซึ่งมีบทบาทในการควบคุมป้อนข้อมูล ตลอดจนกระจายบริการต่าง ๆ ให้แก่องค์กรหรือปัจเจกบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รายล้อม ทั้งนี้ยังขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน

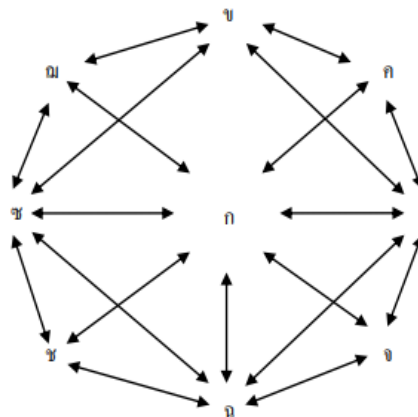
2. เครือข่ายแบบรวมศูนย์แต่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรกลาง

เครือข่ายชนิดนี้มีการรวมศูนย์ไว้ที่องค์กรกลางซึ่งมีบทบาทในการป้อนข้อมูล ตลอดจนสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ให้แก่องค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อม หากแต่สิ่งที่ต่างออกจากรูปแบบแรกคือ องค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่รายล้อมมีโอกาสตอบสนองกลับ โดยข้อดีของรูปแบบนี้คือเกิดเอกภาพในการควบคุมดูแล เพิ่มการรับรู้องค์กรกลางมากขึ้นหากแต่ข้อเสียคือการปฏิสัมพันธ์ยังคงไม่เกิดขึ้น ตลอดจนอาจก่อให้เกิดความล่าช้าในการส่งข้อมูลย้อนกลับ

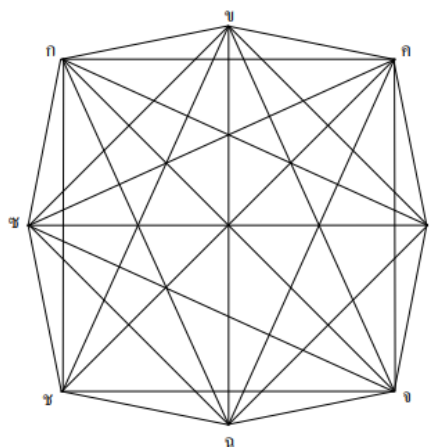
3. เครือข่ายแบบรวมศูนย์แต่ขณะเดียวกันก็มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกันเอง

การสร้างเครือข่ายเป็นไปในลักษณะบูรณาการมากขึ้นโดยองค์กรกลางยังมีบทบาทในการป้อนและรับข้อมูลจากองค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อม หากแต่องค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อมยังสามารถติดต่อซึ่งกันและกันได้โดยอิสระ (แม้อาจเป็นไปได้ทั้งหมด) นอกจากนี้องค์กรกลางยังรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้แก่การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรและปัจเจกที่อยู่รายล้อมด้วย รูปแบบดังกล่าวมีข้อดีคือ มีผู้คอยอำนวยความสะดวกในการทำงาน ป้อนข้อมูลให้แก่องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือ และองค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อมสามารถติดต่อสื่อสารกันโดยไม่ต้องผ่านองค์กรกลางแต่เพียงผู้เดียว

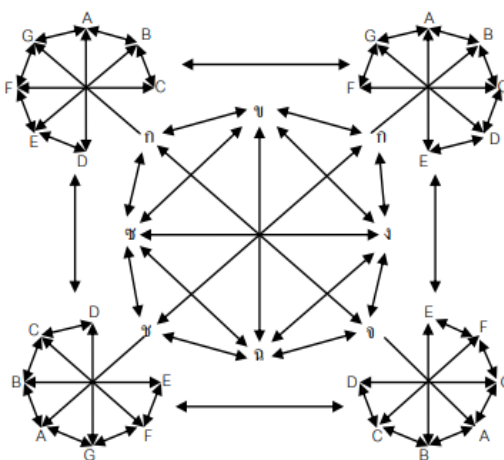
4. เครือข่ายสมบูรณ์แบบตามหลักทฤษฎี

กล่าวคือองค์กรหรือปัจเจกทั้งหมดเข้ามาร่วมมือกันสามารถเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้ได้อย่างเสรี โดยปราศจากองค์กรกลางที่ป้อนข้อมูล ทั้งนี้ เครือข่ายที่ปล่อยให้องค์กรหรือปัจเจกทั้งหมดสามารถเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างอิสระมีความสมบูรณ์ อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติและมีความเกิดขึ้นได้ยาก

5. เครือข่ายแบบกระจายอำนาจ

เครือข่ายรูปแบบนี้ได้ส่งเสริมให้เกิดการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการสร้างสัมพันธ์อย่างอิสระ โดยสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาจากรูปแบบที่ 4 คือ องค์การหรือปัจเจกบุคคลหลายๆ ต่างมีเครือข่ายย่อยของตนเองอยู่ด้วย บทบาทของเครือข่ายย่อยคือรับผิดชอบป้อนทรัพยากรให้อำนวยให้เครือข่ายหลักสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งถือว่าเป็นเครือข่ายระดับชาติอันมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ปราศจากองค์กรกลางเข้ามารับผิดชอบภารกิจ

นอกเหนือจากแบบจำลองรูปแบบเครือข่ายข้างต้นนี้ ยังมีการอธิบายองค์ประกอบของเครือข่ายจากนักวิชาการ ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายว่ามีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการคือ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555)

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์เข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefits) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมกันมากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแท้จริง ดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมและในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่าย และควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

5. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) หมายถึงการที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้น เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่รวมเป็นเครือข่าย

6. การพึ่งอิงร่วมกัน (interdependence) คือ การเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานและมีความรู้ ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย

ความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายมีหลักการที่ต้องคำนึง 3 ประการคือ สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม การสร้างพื้นที่ทางสังคม การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม

1. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อน หลากหลาย และขยายตัว เกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์กรใด องค์กรหนึ่ง ที่จะดำเนินการแก้ไข จำเป็นต้องมีการรวมพลังหรือมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น เกิดการรวมกลุ่ม เครือข่ายการเชื่อมโยงคน กลุ่ม และประสบการณ์นั้นให้เป็นขบวนการเพื่อจัดการปัญหาและขยายผลการพัฒนาโดยนัยนี้จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเป็นทั้งการจัดการภายในกลุ่ม องค์กรที่มองเห็นความจำเป็นในการรวมพลัง และการเข้ามาเสริมสร้างของบุคคล องค์กรภายนอก เช่น ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

2. การสร้างพื้นที่ทางสังคม เครือข่าย เป็นเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการขยายผลการพัฒนาการใช้พลังเครือข่ายในฐานะเครื่องมือดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคม ที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะเมื่อกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดหรืออุดมคติเหมือนกัน มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับกลุ่มหรือบุคคลและองค์กรต่างๆ ในสังคม ทำให้กลุ่มตนเองมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้แก่กันและกัน กระบวนการนั้นจะเป็นการสร้างและให้โอกาสในการพัฒนาศักยภาพของฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะขยายขอบเขตแนวคิดและกระบวนการนั้นให้กว้างขวางออกไปสู่การรับรู้ระหว่างกัน โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารและการทำกิจกรรม ซึ่งจะกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของเครือข่ายให้ปรากฏภาพลักษณ์ที่ชัดเจนที่สร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในด้านต่างๆ ตามมา

อีกนัยหนึ่ง การสร้างพื้นที่ทางสังคม ยังหมายถึง การปรับตัวเข้าหาช่องว่างทางสังคมของฝ่ายต่างๆ ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสัมพันธ์ภาพที่ยิ่งใหญ่ซึ่งมีความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย ตัวอย่างเช่น การใช้พื้นที่รูปธรรมหรือพื้นที่ดำเนินการของเครือข่ายย่อย เป็นสถานที่ศึกษาดูงานการใช้เวทีประชุมของเครือข่ายเป็นที่ระดมทรัพยากร/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการใช้กิจกรรมของเครือข่ายเป็นการหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการผลักดันในเชิงนโยบาย กระบวนการดังกล่าว เป็นการเพิ่มพูนและเป็นการสร้างการยอมรับให้กับทุกฝ่าย ดังนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคมจึงเป็นการเพิ่มช่องว่างและการสร้างตัวตนของเครือข่ายให้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

3. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ความจำเป็นอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างเครือข่าย คือ การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม เพราะเมื่อทุกกลุ่ม องค์กรหรือเครือข่ายมีการประสานผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแล้ว สิ่งที่เกิดตามมาคือ เครือข่ายเกิดการเรียนรู้และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเกิดกระบวนการใหม่ ความรู้ใหม่ โดยการประสานผลประโยชน์นั้น อาจมีได้หมายถึง การให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนเท่านั้น แต่อาจหมายถึงการให้จังหวะและโอกาสของความเป็นไปได้ในทางเลือกของฝ่ายต่างๆ ที่มีต่อกัน

เครือข่ายนโยบาย

แนวคิดเครือข่ายข้างต้นเมื่อพิจารณาควบคู่กับการนำนโยบายไปปฏิบัติซึ่งจากการศึกษาและวิเคราะห์นโยบายและแผนจะเห็นได้ว่ามุ่งเน้นแต่เพียงว่าคือนโยบายของรัฐบาล หรือมีหน่วยงานรัฐเป็นตัวแสดงนโยบาย ซึ่งกรอบคิดดังกล่าวจะมีข้อจำกัดโดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับความสลับซับซ้อนของปัญหาซึ่งเกินหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือรัฐบาลรับมือเพียงลำพัง นอกจากนี้การออกแบบโครงสร้างของระบบราชการหรือองคาพยพของรัฐมีข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะไม่ตายตัว (fluid) แบบที่การจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัว (fixed) หากแต่แท้จริงปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงรัฐฝ่ายเดียวอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เพียงพอเนื่องด้วยเกี่ยวข้องกับทั้งเอกชน ท้องถิ่น องค์กรพัฒนา และชุมชนซึ่งควรมาร่วมมือกันด้วยการแบ่งปันทรัพยากรกันเพื่อจัดการกับปัญหาหรือสร้างการพัฒนาของส่วนรวม โดยแนวคิดเครือข่ายนโยบายนี้ใช้อธิบายนโยบายสาธารณะที่มีตัวแสดงนโยบายที่เกี่ยวข้องกันมากกว่าหนึ่ง (related policy actors) และการดำเนิน นโยบายที่หลากหลาย (variety of policy actions) ภายใต้ประเด็นนโยบายเดียว (the same policy agenda) โดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงนโยบายภายในเครือข่ายซึ่งมีความอิสระแต่พึ่งพิงกันและกันนับว่ามีความสำคัญในการพิจารณาแนวคิดนี้ (RICHARDS, 2009) นอกจากนี้เครือข่ายนโยบายมีหลากหลายรูปแบบ โดย Schneider (VOLKER SCHNEIDER, 1992) ชี้ไว้ว่าเครือข่ายนโยบายมีอย่างน้อย 3 รูปแบบ คือ (1) เครือข่ายภาคี (corporatist network) ซึ่งภายใต้ตัวแสดงนโยบายทั้งหลายจะมีตัวแสดงที่มีอำนาจต่อรองและมีความเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายมากกว่าตัวแสดงอื่นๆ (2) เครือข่ายพหุ (pluralist network) ซึ่งอำนาจต่อรองของแต่ละตัวแสดงจะเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกัน ทว่า อาจจะมีตัวแสดงที่เป็นเสมือนศูนย์กลาง และ (3) เครือข่ายอุปถัมภ์ (client list network) ซึ่งเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีความสัมพันธ์ภายในแบบ นาย-บ่าว ลูกพี่-ลูกน้อง หรือ ผู้นำ-ผู้ตาม โดย แนวคิดเครือข่ายนโยบายให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นทรัพยากรเชิงนโยบาย (policy resource) ที่มีศักยภาพที่สามารถใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในรูปของเครือข่ายได้และเป็นเสมือนการเชื่อมตัวแสดงนโยบายที่แตกต่างหลากหลายให้เข้ามาขับเคลื่อนนโยบายร่วมกัน (ปิยะพงษ์ บุชบงก์และสุนทรชัย ขอบยศ, 2558)

จากความสำคัญประเด็นปัญหาการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งแน่แท้ว่าสักวันหนึ่งเขาจำเป็นต้องหวนคืนสู่สังคม โดยลักษณะปัญหาดังกล่าวนี้อันเมื่อพิจารณาควบคู่กับการกำหนดนโยบายหรือการหามาตรการรองรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงวัย ชัดเจนว่ากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดย่อมมีความสลับซับซ้อนที่มากกว่าการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังทั่วไป และต้องอาศัยตัวแสดงนโยบายที่เกี่ยวข้องกันมากกว่าหนึ่ง (related policy actors) หรือมากกว่าภาครัฐหน่วยงานเดียว เนื่องด้วยการบริหารจัดการโดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการหลักไม่เพียงพออีกต่อไป ซึ่งจำเป็นต้องมีการดำเนินนโยบายที่หลากหลาย (variety of policy actions) จากทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการร่วมกัน

ภายใต้ประเด็นนโยบายเดียว (the same policy agenda) คือการหาแนวทางการผสมรอยต่อที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย หนึ่งในปัจจุบันยังไม่มีแนวนโยบายในลักษณะการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายต่อการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังอย่างเป็นรูปธรรม เป็นเพียงการกำหนดแนวนโยบายต่างๆ เฉพาะในขอบเขตหน้าที่ภารกิจของหน่วยงานตน ดังนั้นเพื่อประโยชน์สูงสุดจึงจำเป็นต้องศึกษาว่าในการปฏิบัติงานต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวว่าแต่ละหน่วยงานควรจะทำอะไร อย่างไร และเพื่ออะไรให้สอดคล้องเป็นไปตามนโยบายสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุทั้งในระดับสากล และระดับประเทศ รวมไปถึงหลักความยุติธรรมแห่งความเสมอภาคเท่าเทียม หลักนิติรัฐ นิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นแก่นต่อการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในฐานะผู้ทรงสิทธิ เพื่อที่จะสนับสนุนให้ผู้สูงวัยหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า มีแนวทางการปฏิบัติงานที่เข้าใจถึงหลักแตกต่างของบุคคลและหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีอาจจะดำเนินงานโดยอาศัยแต่เพียงการปฏิบัติงานจากการจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัว (fixed) หากแต่ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนจำเป็นต้องมีการรับรู้ มุมมองร่วมกัน เติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่ายและมุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในเครือข่าย และกำหนดรูปแบบเครือข่ายที่เหมาะสมในบริบทสังคมไทยในปัจจุบันว่าควรมีลักษณะดำเนินงานในรูปแบบเครือข่ายลักษณะใดให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนทั้งต่อตัวผู้รับบริการ ครอบครัวชุมชนและสังคมต่อไป

2.5 นโยบายการดำเนินงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

นอกเหนือไปจากการอธิบายโดยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ การปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุที่ควรเป็นไปตามหลักทฤษฎีความยุติธรรม แนวคิดรูปแบบ และแนวคิดเครือข่ายนโยบายอันจะเป็นแนวทางกำหนดการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนให้สอดคล้องกับความชราของผู้สูงอายุแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงนโยบายการดำเนินงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในระดับสากล และระดับประเทศ เพื่อประกอบการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดของผู้สูงอายุ ตลอดจนการอาศัยการทบทวนนโยบาย สิทธิสวัสดิการผู้สูงวัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ผลักดันให้เกิดการส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการหรือทรัพยากรในสังคมการแก้ไขฟื้นฟูที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคมและภาคประชาชนในการทำงานอย่างบูรณาการ สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนรวมไปถึงการส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรม

ทั้งนี้ สำหรับการทบทวนแนวคิดสวัสดิการและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุนั้น สามารถแบ่งการดำเนินงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ ออกเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วยระดับสากลและระดับประเทศได้ ดังนี้

2.5.1 ระดับสากล

ในระดับสากลนี้มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการผู้สูงวัยซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายในระดับประเทศโดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.5.1.1 แนวคิดสิทธิมนุษยชนและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิติดตัวมนุษย์ทุกคน โดยไม่เลือกว่าเป็นสัญชาติ สถานที่เกิด เพศ ต้นกำเนิดชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ภาษา หรือสถานะใดๆ ก็ตาม เราทุกคนล้วนเท่าเทียมกันและมีสิทธิมนุษยชนโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ สิทธิเหล่านี้ล้วนเกี่ยวพันกันพึ่งพาซึ่งกันและกัน และไม่อาจถูกแบ่งแยกได้ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2559)

โดยที่สิทธิมนุษยชนมีลักษณะ 3 ประการ คือ ความเป็นสากลและไม่อาจโอนให้กันได้ (universal and inalienable) พึ่งพากันและแบ่งแยกไม่ได้ (interdependent and indivisible) และความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ (equal and non-discriminatory)

1. ความเป็นสากลและไม่อาจโอนให้กันได้ (universal and inalienable)

ความเป็นสากล (universal) หมายถึง ทุกคนที่เกิดมาบนโลกนี้ ไม่ว่าจะที่ไหนในโลก ไม่ว่าจะเกิดมาจากบุพการีใด ไม่ว่าจะเกิดช่วงเวลาโดยอ้อมได้รับสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด รัฐมีหน้าที่ต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่ว่ารัฐนั้นจะมีระบบทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมแบบใดก็ตาม

สิทธิมนุษยชนไม่อาจถูกพรากโอนให้กันได้ (inalienable) แม้มนุษย์สามารถทำสัญญาโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้ แต่มนุษย์ไม่อาจทำสัญญาโอนสิทธิมนุษยชนของตนให้กับผู้อื่น หรือทำสัญญาดใช้สิทธิมนุษยชนของตน

2. พึ่งพากันและแบ่งแยกไม่ได้ (interdependent and indivisible)

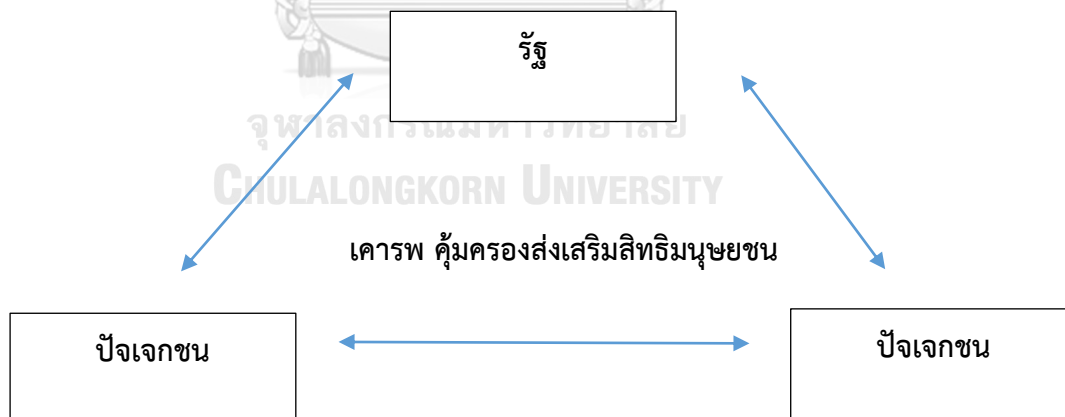
สิทธิมนุษยชนมีลักษณะพึ่งพากัน และแบ่งแยกมิได้ สิทธิในการมีชีวิต (right to life) ความเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย (equality before the law) และเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิด (freedom of expression) ล้วนพึ่งพากันและแยกจากกันไม่ได้ ดังนั้น การส่งเสริมให้มีการคุ้มครองสิทธิประเภทหนึ่งย่อมมีผลทำให้สิทธิประเภทอื่นได้รับการคุ้มครองมากขึ้นเช่นเดียวกัน และการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนแบบหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนอื่นด้วย

3. ความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ (equal and non-discriminatory)

รัฐเลือกคุ้มครองสิทธิกับคนบางกลุ่มไม่ได้ การให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ ตามหลักการดังกล่าวสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศต่างๆ ได้ลงมติรับรองและประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Amnesty International Thailand, 2560) เพื่อเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ของประชาคมโลกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และถึงแม้ว่าปฏิญญาฉบับนี้จะไม่ใช่นิติสัญญาระหว่างประเทศ แต่ก็จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด โดยที่รับรองว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาอิสระและเสมอภาคกันในสิทธิและศักดิ์ศรี” ซึ่งประเทศต่างๆ จำต้องเคารพต่อหลักการสิทธิมนุษยชนที่ได้ตราไว้ในปฏิญญาฉบับนี้ โดยที่ปฏิญญาฉบับนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่นๆ อีกหลายฉบับ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

ทั้งนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่าปัจเจกบุคคลทุกคน และทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึงปฏิญญานี้เป็นเงื่อนไข จะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิ และอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการมาตรการอันก้าวหน้าในประเทศและระหว่างประเทศ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยตนเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น รวมไปถึงการที่ถือว่ามนุษย์คือผู้ทรงสิทธิในรัฐในฐานะผู้มีอำนาจจะต้องสนับสนุนและผลักดันให้ประชาชนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเปราะบางของสังคม อาทิ คนชรา คนพิการจะต้องเข้าถึงสิทธิและทรัพยากรตลอดจนการบริการต่างๆ ของภาครัฐตามสิทธิพึงมีคือ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและการได้รับการดูแลและคุ้มครองจากรัฐ

เคารพสิทธิมนุษยชนซึ่งกันและกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อปัจเจกชนและระหว่างปัจเจกชนด้วยกันในเรื่องสิทธิมนุษยชน

2.5.1.2 การดำเนินงานของประเทศไทยภายใต้กรอบสหประชาชาติ: แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (the Madrid international plan of action on ageing)

โดยในปี พ.ศ. 2545 ในการดำเนินงานส่งเสริมด้านสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้จัดการประชุมสมัชชาาระดับโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ครั้งที่ 2 (the 2nd world assembly on ageing) ณ กรุงมาดริด ประเทศสเปน ผลจากการประชุมได้ก่อให้เกิดพันธกรณีระหว่างประเทศในเรื่องของผู้สูงอายุที่เรียกว่า แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริด ว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (the Madrid international plan of action on ageing) (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560b) ที่ได้กำหนดเป้าหมายหลักของการพัฒนาผู้สูงอายุใน 3 ประเด็นต่อไปนี้ คือ 1) ผู้สูงอายุกับการพัฒนา (older persons and development) 2) ส่งวัยอย่างสุขภาพดีและมีสุขภาวะ (advancing health and well-being into old age) และ 3) การสร้างความมั่นใจว่าจะมีสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนและเหมาะสม (ensuring enabling and supportive environment) ซึ่งประเด็นทั้งสามถือเป็นพันธกรณีที่ประเทศภาคีองค์การสหประชาชาติจะต้องร่วมยึดถือเป็นเป้าหมายการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ และร่วมกำหนดทิศทางกลยุทธ์ของการพัฒนาเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายดังกล่าวร่วมกัน

ทั้งนี้สำหรับประเทศไทยเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายทั้งสามด้าน มีประเด็นท้าทายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ดังนี้

1. การสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุการเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคงในวัยสูงอายุ ด้วยการส่งเสริมระบบการออมแห่งชาติให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในวัยทำงานและยังไม่มีหลักประกันด้านรายได้ใดๆ จากรัฐให้มีบำนาญเพื่อการใช้จ่ายในวัยสูงอายุ
2. การส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุโดยการส่งเสริมให้นำความสามารถและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ มาเป็นส่วนหนึ่งของภาคการผลิต ภาคบริการ ภาควิชาการ การให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนงานอาสาสมัครและการถ่ายทอดภูมิปัญญา อีกทั้งยังเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคตของประเทศไทยได้
3. การสร้างและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยมุ่งเน้นที่จะสร้างและพัฒนากลไกต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติทั้งในเขตเมืองและในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านบุคลากรและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ร่วมกันทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุทั้งบุคลากรวิชาชีพและอาสาสมัครด้วยการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยเฉพาะบริการด้านการดูแลและการฟื้นฟูสุขภาพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่ติดเตียง และมีข้อจำกัดใน

เรื่องการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังมีการเร่งขยายการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อพัฒนาความรู้ และพัฒนาทักษะเฉพาะด้านการดูแลผู้สูงอายุ

4. การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัย ในที่สาธารณะสำหรับผู้สูงอายุโดยมุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักแก่สาธารณชนและหน่วยงานทุกภาคส่วนในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย เพื่อคนทุกวัยให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน (universal design : ud)
5. การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลด้านคุณภาพชีวิตอย่างครอบคลุมทุกด้าน จึงจำเป็นต้องมีการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโดยการสนับสนุนทรัพยากรการสนับสนุนความรู้ การนิเทศงาน หรือการฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้สูงอายุและองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุได้อย่างมืออาชีพ

2.5.1.3 นโยบายสูงวัยอย่างมีพลัง (WHO)

ในปลายทศวรรษ 1990 องค์การอนามัยโลกได้เสนอแนะเชิงนโยบายที่เน้นความสำคัญของแนวคิด Active Ageing หรือการสูงวัยอย่างมีพลัง โดยได้ให้ความหมายว่า การสูงวัยอย่างมีพลัง เป็นกระบวนการของการสร้างโอกาสที่ดีที่สุดเพื่อสุขภาพ การมีส่วนร่วมและความมั่นคงเพื่อที่จะยกระดับ “คุณภาพชีวิต” (quality of life) ของตลอดเวลาที่เจริญวัยขึ้น แนวคิดนี้ใช้ได้ทั้งปัจเจกบุคคลและกลุ่มประชากร (WHO, 2002) โดยองค์ประกอบของ active ageing คือ มีสุขภาพที่ดี (healthy) มีความมั่นคง หรือการมีหลักประกันในชีวิต (security) และมีส่วนร่วม และเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ในการวางแผนนโยบายบริหารจัดการ การให้บริการการจัดสภาพแวดล้อมและโครงสร้างเมืองของเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุนั้น ต้องคำนึงถึง

1. ความหลากหลายของความสามารถและการเป็นแหล่งทรัพยากรของผู้สูงอายุ
2. ความยืดหยุ่นในการตอบสนองและคาดการณ์ความต้องการและความชอบของผู้สูงอายุ
3. ความสำคัญของการตัดสินใจและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ
4. การคุ้มครองป้องกันกลุ่มเสี่ยงในผู้สูงอายุ
5. การสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ในสังคม

โดยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ที่มีพหุพลัง (active ageing) เริ่มจากผู้สูงอายุต้องส่งเสริมให้เกิดการดูแลตนเองให้เหมาะสมกับโรคหรือความเจ็บป่วยที่มี ตลอดจน

กระตุ้นให้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตามศักยภาพ และมีกลุ่มในสังคมโดยอาศัยเทคโนโลยี

2.5.2 ระดับประเทศ

สำหรับแนวคิดด้านสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุนั้นในบริบทระดับประเทศประกอบด้วยกฎหมาย นโยบาย และแผนงานผู้สูงอายุระดับประเทศ ดังต่อไปนี้

2.5.2.1 บทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

กล่าวได้ว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและการให้บริการช่วยเหลือด้านผู้สูงอายุมาเป็นระยะเวลายาวนานสอดคล้องกับกระแสโลกหรือสอดคล้องตามหลักสิทธิมนุษยชนโดยการกำหนดนโยบายนี้จะออกมาในรูปแบบนิติบัญญัติอันประกอบด้วย กฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี โครงการและแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เริ่มจากรัฐธรรมนูญตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 จนถึงรัฐธรรมนูญปัจจุบันโดย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ในการคุ้มครองสิทธิหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ความช่วยเหลือให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด พิ้นฟูและเยียวยา ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยมาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้" โดยมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560, 2560)

2.5.2.2 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 เหตุผลความจำเป็นในการตรากฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ และให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ โดยสรุปสาระสำคัญได้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2553) ดังนี้

1. นิยามผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย
2. ให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (มาตรา 4) เป็นกลไกระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบายและแผนหลัก แนวทางปฏิบัติ ตลอดจนประสานงาน ติดตาม และประเมินผลเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนสถานภาพ บทบาท และกิจกรรมของผู้สูงอายุ
3. สิทธิผู้สูงอายุ (มาตรา 11) ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุน
  1. การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ
  2. การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
  3. การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม
  4. การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน
  5. การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น
  6. การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม
  7. การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ
  8. การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง
  9. การให้คำแนะนำ ปรึกษาดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว
  10. การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง
  11. การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
  12. การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี
  13. การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

2.5.2.3 นโยบายและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

คณะรัฐมนตรีโดยนายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน 11 ด้าน โดยนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ คือ นโยบายด้านที่ 3 การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและ

การสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐดังนี้ ข้อที่ 3 ในระยะต่อไป จะพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ระบบการออมและระบบสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการดูแลให้มีระบบการกักขังที่เป็นธรรมและการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ตามอัตภาพ พัฒนาศักยภาพคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ จัดสวัสดิการช่วยเหลือ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก ข้อที่ 4 เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการมีงาน หรือกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์และไม่ก่อภาระต่อสังคมในอนาคต โดยจัดเตรียมระบบการดูแลในบ้านสถานพักฟื้น และโรงพยาบาล ที่เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และครอบครัว รวมทั้งพัฒนาระบบการเงินการคลังสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 เห็นชอบมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ 4 มาตรการ ดังนี้

1. การจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกัน / ความมั่นคงในเรื่องรายได้ของผู้สูงอายุให้สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ยาวนานขึ้น
2. การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้มีการสร้างที่พักอาศัยทั้งในรูปแบบมีความเหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นการเฉพาะให้กับผู้สูงอายุ
3. สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (reverse mortgage) เป็นการให้เงินกู้แก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 80 ปี ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นข้าราชการบำนาญไม่มีสำรองเพียงพอต่อการใช้ชีวิต และไม่มีลูกหลานไว้คอยดูแล มีวงเงินกู้ไม่เกินรายละ 10 ล้านบาท ใช้ที่อยู่อาศัยที่ปลอดภาระหนี้ของผู้สูงอายุ เป็นหลักประกัน
4. การบูรณาการระบบบำเหน็จบำนาญ มาตรการนี้จะให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาและกำกับดูแลระบบบำเหน็จบำนาญของประเทศ และจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ (กบช.)

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2560 มีนโยบายให้ดำเนินการมาตรการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ตามโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐโดยกำหนดแหล่งที่มาของเงินเป็น 2 ส่วน คือ เงินภาษีสรรพสามิตในส่วนของสินค้าสุราและยาสูบ ในอัตราร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 4,000 ล้านบาทต่อปี และจากการบริจาคเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โดยจะนำส่งเงินดังกล่าวเข้ากองทุนผู้สูงอายุ และส่งต่อให้ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ตามโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐโดยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

2.5.2.4 นโยบายในการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต

นโยบายในการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตประกอบด้วย 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นการรับมาและสอดคล้องกับแนวคิดสูงวัยอย่างมีพลังตามกระแสสหประชาชาติ ซึ่งรัฐบาลโดยมีหน่วยงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข บูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อวางแผนการทำงานให้ครอบคลุมทุกมิติอย่างใกล้ชิด ขณะนี้ มีความคืบหน้า ได้มีคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการการพัฒนาสุขภาพคนตลอดช่วงชีวิต แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการบูรณาการความร่วมมือ 4 กระทรวงฯ การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต ในช่วงวัยสูงอายุ กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ 3 S ประกอบด้วย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562)

1. Strong ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรง กระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้รับผิดชอบ
2. Security ส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัย กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้รับผิดชอบ
3. Social Participation ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

2.5.2.5 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564)

แนวคิดพื้นฐานของการจัดทำแผน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562)

1. การสร้างหลักประกันในวัยสูงอายุเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงให้แก่สังคม
2. ผู้สูงอายุมีคุณค่าและศักยภาพ สมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีส่วนร่วมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม
3. ผู้สูงอายุมีศักดิ์ศรีและสมควรดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพที่สมเหตุสมผล และสมวัย
4. ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคมและถึงแม้ผู้สูง อายุจำนวนหนึ่งจะประสบความทุกข์ยาก และต้องการการเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ แต่ก็ก็เป็นเพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงอายุเท่านั้น

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) จัดแบ่งเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้
(กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562)

1. ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย 3 มาตรการหลัก
  - 1.1 มาตรการหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ
  - 1.2 มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
  - 1.3 มาตรการการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ
2. ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 มาตรการหลัก
  - 2.1 มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ดูแลตนเองเบื้องต้น
  - 2.2 มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ
  - 2.3 มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ
  - 2.4 มาตรการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ
  - 2.5 มาตรการ ส่งเสริม สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ และสามารถเข้าถึงข่าวสารและสื่อ
  - 2.6 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย
3. ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 มาตรการหลัก
  - 3.1 มาตรการคุ้มครองด้านรายได้
  - 3.2 มาตรการหลักประกันด้านคุณภาพ
  - 3.3 มาตรการด้านครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง
  - 3.4 มาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน
4. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2 มาตรการหลัก
  - 4.1 มาตรการการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติ
  - 4.2 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
5. ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการ ตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ประกอบด้วย 4 มาตรการหลัก
  - 5.1 มาตรการ สนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวล และพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบาย และการพัฒนาการบริการหรือการดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ

5.2 มาตรการ สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะที่เป็น ประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาการบริการและการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมอย่างเหมาะสม

5.3 มาตรการดำเนินการให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุ แห่งชาติที่มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง

5.4 มาตรการพัฒนาระบบข้อมูลทางด้านผู้สูงอายุให้เป็นระบบและทันสมัย

2.5.2.6 มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง ผู้สูงอายุ

มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ มีสาระสำคัญสรุปได้ มี วัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนมาตรการฯ อย่างเป็นระบบ สร้างการบูรณาการการทำงานด้านผู้สูงอายุทั้ง ประเทศ ทั้งระดับนโยบาย หน่วยงาน และพื้นที่ รวมทั้งติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้าน ผู้สูงอายุทั้งประเทศอย่างเป็นระบบ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) แบ่งเป็น

มาตรการหลักที่ 1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนทุกวัย 6 มาตรการย่อย

มาตรการหลักที่ 2 การยกระดับขีดความสามารถ ผู้การบริหารจัดการภาครัฐ 4.0 ระยะเวลา การขับเคลื่อน 3 ปี (พ.ศ. 2562 – 2564)

ประโยชน์ที่ได้รับ

ระดับหน่วยงาน มีความร่วมมือและบูรณาการการทำงานด้านผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทั้งในเชิง ประเด็น และพื้นที่ระดับสังคม ประชาชนมีความตระหนักและเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคม สูงอายุ

อนึ่ง จากการทบทวนกฎหมายและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องสะท้อนว่าประเทศไทยเอง แม้ยังเผชิญกับความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม ภาวะวิกฤตการณ์เพิ่มขึ้นของประชากรสูงวัยปัญหาการ เข้าถึงสิทธิสวัสดิการของผู้สูงวัยในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ดีรัฐบาลไทยก็ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และมีความพยายามเตรียมพร้อมด้านสิทธิสวัสดิการโดยออกกฎหมายและมาตรการขับเคลื่อนให้ สอดคล้องกับกระแสโลกโดยมีหน่วยงานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและการมีส่วนร่วม ของประชาชนในหลายภาคส่วนในการปฏิบัติงานด้านการนำนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยไปปฏิบัติ อันประกอบด้วยหน่วยงานที่จัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ

หน่วยงานที่จัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ

- ภาครัฐ (กระทรวงต่างๆ)
- ภาคเอกชน สถาบันไม่แสวงหากำไร องค์กรสาธารณประโยชน์
- ภาคชุมชนและประชาชน
- สถาบันอื่นๆ เช่น สถาบันทางศาสนา

ทั้งนี้จากการทบทวนสิทธิและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับนานาชาติตั้งแต่หลักสิทธิมนุษยชน แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) นโยบายสูงวัยอย่างมีพลัง (WHO) และในระดับประเทศอันประกอบด้วยบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 นโยบายและมติคณะรัฐมนตรี นโยบายในการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ และมาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาตินั้น จะเห็นว่าหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะภาครัฐมีความพยายามขับเคลื่อนการดำเนินงานกับผู้สูงวัยในรูปแบบทั้งนโยบายและนิตินโยบายที่ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสวัสดิการและบริการต่างๆ ในสังคมตามสิทธิที่พึงมี ดังแนวคิดที่เกี่ยวข้องสิทธิมนุษยชน โดยที่การพัฒนาสิทธิของผู้สูงวัยต่างๆ จะอยู่ในรูปแบบนิตินโยบายในเชิงนโยบายทางอาญาต่อการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังอันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมสูงสุดในสังคมสอดคล้องกับหลักความยุติธรรมแห่งความเสมอภาคเท่าเทียม หลักนิติรัฐ นิติธรรม ตลอดจนหลักสิทธิมนุษยชนและรัฐธรรมนูญอันเป็นหลักประกันว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีเกียรติ จะต้องได้รับการรับรองสิทธิในรูปแบบของกฎหมาย ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมในฐานะเป็นกลไกทางสังคมที่มีภารกิจอย่างหนึ่งคือมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนจึงจะต้องปฏิบัติกับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือเหยื่ออย่างคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) และให้การคุ้มครองภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม

โดยที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยเฉพาะกลุ่มผู้กระทำผิดประเวณี หรือผู้กระทำผิดสูงวัยในเรื่องของการผสมานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (throughcare) นั้นนับว่าเป็นไปเพื่อส่งเสริมเจตนารมณ์ความเท่าเทียมในสังคมข้างต้น เชื่อมโยงตั้งแต่รากฐานที่ผู้สูงวัยควรจะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถือว่ามนุษย์คือผู้ทรงสิทธิจะต้องได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีเป็นมนุษย์ไม่ว่าเขาจะอยู่ในสถานะใด เพศใด หรืออายุเท่าใดในสังคม จะต้องมีการป้องกันมิให้ถูกรอนสิทธิเนื่องจากสภาพแห่งอายุ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติ รวมไปถึงการระบุถึงสิทธิที่จะต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า สิทธิที่จะได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง สิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็น

ประโยชน์ในการดำรงชีวิต สิทธิที่จะมีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจโดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม สิทธิที่จะสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจร

นอกจากนี้การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุยังสอดคล้องตามหลักการพื้นฐานของการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในด้านของสิทธิของคนชรา ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้" โดยมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาสอีกทั้งยังรวมไปถึงการบัญญัติกฎหมายเฉพาะกลุ่มอาทิ พระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุในเรือนจำให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานภาครัฐในกระบวนการยุติธรรมเองก็จำเป็นต้องยึดหลักสิทธิมนุษยชน หรือกฎหมายข้างต้นเป็นรากฐานในการปฏิบัติงานกับผู้กระทำผิดสูงวัยอันเป็นหลักการที่ไม่ได้มองว่าบุคคล สูงวัยเป็นบุคคลที่เป็นภาระต่อสังคม หากแต่เป็นบุคคลที่มีคุณค่าที่ต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมายที่ไม่ควรจะมีบุคคลใดจะต้องถูกรอนสิทธิเนื่องจากสภาพแห่งอายุ หรือไม่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

และเพื่อให้เกิดความเสมอภาคหรือประกันสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำผิดสูงวัย การดำเนินงานของรัฐต้องเป็นไปตามขั้นตอนถูกต้องและการบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรมในทุกขั้นตอน คำนึงถึงความเสมอภาคอันมีรากฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน อาศัยหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนเป็นตัวเคลื่อนหรือกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคอย่างสอดคล้องกับความเฉพาะของความสูงวัย กล่าวคือแม้เขาจะเป็นผู้กระทำผิดสูงวัยแต่ก็จะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม โดยที่องค์กรของรัฐผู้มีอำนาจภายใต้กฎหมายต่อการปฏิบัติงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องคำนึงฐานสิทธิมนุษยชนที่ผู้กระทำผิดสูงวัยที่จะต้องได้รับการเคารพสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และขึ้นกับมุมมองที่มีได้มองว่าเขาเป็นภาระ หากแต่คือมนุษย์คนหนึ่งที่ต้องได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

โดยนัยนี้หลักการผสานรอยต่อ (throughcare) สำหรับผู้สูงวัยในเรือนจำอันนับว่าเป็นนโยบายทางอาญาอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีลักษณะการปฏิบัติงานที่มีความมุ่งหมายเป็นหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ให้มี ความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ เป็นการคุ้มครองสิทธิผู้สูงวัยที่เน้นการประสานงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบบูรณาการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดตั้งแต่ในเรือนจำสู่ชุมชนที่เน้นการดำเนินงานในรูปแบบลักษณะเครือข่าย เพื่อที่จะอุดช่องว่างหรือรอยต่อในขณะที่เขาใกล้พ้นโทษและหวนคืนสู่ชุมชนให้ราบรื่นยิ่งขึ้น และเป็นหลักประกันว่าเขาจะสามารถเข้าถึงสิทธิและทรัพยากรต่างๆ ตามสิทธิเขาพึงมีหรือตามสิทธิที่บัญญัติและให้ความคุ้มครองไว้ตามหลักกฎหมายปราศจากการเลือกปฏิบัติในฐานะพลเมือง โดยการปฏิบัติงานดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางวิชาการ การก่อร่างสร้างนโยบาย ในระดับประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำผิดสูงวัยคือการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันเฉกเช่นผู้อื่นในสังคมอย่างไม่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง และในระดับสังคมที่จะเป็นเป็นกลไกที่นำไปสู่ความยุติธรรม ความสงบสุขเรียบร้อย จากการยึดหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติกับทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมในฐานะมนุษย์อันเป็นผู้ทรงสิทธิอย่างเท่าเทียม

2.6 ทฤษฎีอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการกระทำผิดของผู้สูงอายุ

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าจะมีการออกนโยบายเพื่อจัดการแก้ปัญหาสำหรับภาวะวิกฤตสูงวัยนี้ทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ แต่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ว่าในหลากหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยเองยังคงเผชิญปัญหาด้านการจัดสิทธิสวัสดิการสำหรับผู้สูงวัยให้ได้อย่างทั่วถึง ครอบคลุมตอบสนองความต้องการและความจำเป็นในชีวิตของผู้สูงวัย และยังเผชิญปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติหรือเผชิญข้อจำกัดด้านต่างๆ ทั้งข้อจำกัดด้านกฎหมายที่ยังไม่มีข้อปฏิบัติเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงวัยอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนโดยเฉพาะ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือบุคลากร ต่อการรับมือการเพิ่มขึ้นของอัตราผู้ต้องขังสูงอายุในหลายประเทศทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา หรือประเทศที่ใกล้เคียงกับไทย อาทิ ญี่ปุ่นและเกาหลีที่มีการค้นพบว่าผู้สูงอายุได้กระทำความผิดเพื่อที่จะเข้าไปรับบริการด้านต่างๆ ในเรือนจำแทนการเลือกที่จะดำรงชีวิตต่อในสังคมภายนอกโดยที่ปราศจากการได้รับการดูแลทั้งจากบุตรหลานเองและจากภาครัฐ

จากปัญหานี้สะท้อนว่านอกเหนือจากปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมที่ต้องเร่งแก้ไขแล้ว การแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุนั้นก็ต้องมีการทบทวนด้านโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ตลอดจนการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ โดยการจะแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสูงวัยให้เกิดประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีทางอาชญาวิทยาพิจารณาถึงสาเหตุการกระทำผิดอาชญากรรมสูงวัย ตลอดจนแนวคิดการปฏิบัติผู้กระทำผิดในปัจจุบัน เพื่อเข้าใจหรือกำหนด

สภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง รอบด้านมากยิ่งขึ้นเพื่อจะสามารถพัฒนาเป็นการแก้ไขปัญหาได้อย่างหลากหลายทางเลือกต่อไป โดยเริ่มจากทฤษฎีอาชญาวิทยา เรื่อยไปถึงแนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ตลอดจนการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

เนื่องด้วยทฤษฎีทางอาชญาวิทยาต่อการอธิบายสาเหตุการกระทำผิดมีอยู่อย่างหลากหลายซึ่งการจะอธิบายสาเหตุการกระทำผิดผู้สูงอายุด้วยทฤษฎีทางอาชญาวิทยานั้น แม้จะยังไม่ปรากฏทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่เป็นผู้กระทำผิดสูงอายุโดยเฉพาะ หากแต่จากงานศึกษาผู้กระทำผิดสูงอายุส่วนใหญ่มีการระบุและให้เหตุผลว่าทฤษฎีอาชญาวิทยาในหลายสำนักตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 จนถึงปัจจุบันยังคงสามารถใช้อธิบายการประกอบอาชญากรรมในแง่มุมหรือมิติของความสูงวัยได้อย่างเพียงพออยู่แล้ว (Marilia Patta Ramos, 2018) ดังนั้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังสูงวัยทั้งในประเทศไทยรวมถึงนานาอารยประเทศนี้จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีทางอาชญาวิทยาย้อนไปตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ทฤษฎีที่เชื่อในความสามารถการใช้เหตุผลของมนุษย์และศตวรรษที่ 20 ในทฤษฎีกลุ่มโครงสร้างทางสังคมและทฤษฎีกลุ่มกระบวนการทางสังคม มาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว

เริ่มจากทฤษฎีอาชญาวิทยาในสำนักคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิมซึ่งกำเนิดในยุคแห่งปัญญาภิวัตน์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (the enlightenment) โดยมี ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (cesare beccaria 1738-1794) และเจเรมี เบนธัม (jeremy bentham 1748-1832) ผู้เป็นนักคิดหลักสำคัญของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม

2.6.1 ทฤษฎีเจตจำนงอิสระ (free will theory)

ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria 1738-1794) ได้วางหลักปรัชญาทางอาชญาวิทยาไว้ว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดหรือควบคุมพฤติกรรมของตนเอง และการเลือกพฤติกรรมนี้เกิดจากกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ที่เรียกว่า “เจตจำนงเสรี” (Free will) กล่าวคือ มนุษย์มีเจตจำนงเสรี มีเหตุผล และมีความสามารถควบคุมได้ ดังนั้นการกระทำอาชญากรรมนั้นเกิดโดยเจตจำนงผู้นั้นโดยแท้ หากบุคคลนั้นมีความคิดว่าเมื่อประกอบอาชญากรรมแล้วจะเกิดผลดี (Gain) มากกว่าผลเสีย (Pain) เขาก็พร้อมที่จะก่ออาชญากรรม (อุทัย อาทิเวช, 2558)

จากข้างต้นแนวคิดนี้มีมุมมองที่จะสามารถอธิบายได้ว่าปรากฏการณ์การกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงวัยว่าเกิดขึ้นจากการที่ผู้สูงอายุได้ใช้เหตุผลไตร่ตรองแล้วว่าหากก่ออาชญากรรมและต้องโทษจำคุกจะเกิดผลดี (gain) มากกว่าการไม่กระทำความผิด ซึ่งจากสาเหตุการกระทำผิดส่วนใหญ่เนื่องมาจากสถานะเศรษฐกิจ ความต้องการเงินอันเป็นปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีกระทำผิดยาเสพติดจะเห็นว่าผู้กระทำผิดมีการใช้เหตุผลไตร่ตรองก่อนแล้ว สาเหตุการกระทำผิดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยสำหรับบางคนที่ตัดสินใจกระทำผิดและรับผิดแทนลูกหลานจะเห็นได้ว่าการพิเคราะห์ถึงอนาคตของลูกหลานแล้วว่าจะประโยชน์กว่าหาก

ลูกหลานตนมีอิสรภาพดำรงชีวิตในสังคม สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ต่อไป หากตนเองตัดสินใจกระทำผิด แม้ถูกพิพากษาจำคุกจะเกิดผลดีกว่าการที่ครอบครัวบุตร หลานจะต้องมาติดคุกเสียเอง และในกรณี เลือกว่าจะกระทำผิดเพื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำนั้นสามารถพิจารณาได้ว่าเนื่องด้วยชั่งน้ำหนักแล้วว่า แทนที่จะอยู่ตัวคนเดียวในสังคมภายนอก อย่างน้อยการกระทำผิดและติดคุกก็มีเพื่อนร่วมคุก และคุก ก็ไม่ต่างอะไรกับบ้านพักคนชราเกรดล่างสำหรับเขาเลย เพราะหากตนตัดสินใจดำเนินชีวิตอยู่ในโลก ภายนอกก็ต้องเผชิญกับผลเสีย (pain) ที่เกิดในชีวิตตนเองมากกว่าซึ่งแม้ว่าจะได้เงินบำนาญจากรัฐ แต่ก็อาจไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต และยังคงต้องเผชิญปัญหาการอยู่คนเดียวหรือเผชิญปัญหา ความรู้สึกแปลกแยก หรือหากต้องดำรงชีวิตในสังคมภายนอกก็ไม่อาจเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการ ต่างๆ ในสังคม หรือต้องใช้จ่ายเงินในการได้รับบริการต่างๆ ซึ่งตนไม่มีรายได้หรือไม่มีรายได้เพียงพอ กับค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ ที่จำเป็น ดังนั้นการเข้าคุกในทัศนะของผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงกลับกลายเป็นทางเลือก หนึ่งสำหรับของคนชราที่อยู่ตัวคนเดียว หรือแม้บางคนจะมีครอบครัวแต่ก็เลือกที่จะอยู่กับเพื่อนในคุก มากกว่าการถูกละเลย ไม่ได้รับความสนใจจากบุคคลในครอบครัว

2.6.2 ทฤษฎีการเลือก (rational choice theory)

Rational Choice Theory ถูกพัฒนามาจากแนวคิดของ ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria 1738-1794) และปรัชญาของเจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham 1748-1832) ผู้ริเริ่ม แนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) อธิบายว่ามนุษย์ถูกครอบงำด้วยความรู้สึกเจ็บปวดและ ความเพลิดเพลิน ซึ่งสองสิ่งนี้เปรียบเทียบเหมือน “นายเหนื่อหัว” กำหนดว่าเราควรทำอะไร ซึ่งโดย ธรรมชาติมนุษย์จะชอบความเพลิดเพลินและไม่ชอบความเจ็บปวด ดังนั้น ก่อนกระทำการใดๆ มนุษย์ จะมีกระบวนการชั่งน้ำหนักระหว่างความรู้สึกเจ็บปวดและความเพลิดเพลิน และจะกระทำการนั้นๆ หากสิ่งนั้นสามารถเพิ่มความสุขหรือความเพลิดเพลินในชีวิต (Michael J. Sandel & สฤณี อา ชวานันท์กุล (แปล), 2017)

อย่างไรก็ดี Rational Choice Theory หรือทฤษฎีคิดก่อนกระทำผิดเริ่มมีการนำเสนอเข้าสู่ วงการอาชญาวิทยาโดยนักเศรษฐศาสตร์ เช่น แกรี่ เบเกอร์ (Becker 1968) และ โรเบิร์ต ครอท (Crouch 1979) โดยเชื่อว่าบุคคลเป็นผู้มีอิสระในการเลือกที่จะกระทำผิดกฎหมาย และการจะกระทำ ผิดขึ้นอยู่กับความพึงพอใจหรือผลประโยชน์สูงสุด (พรชัย ชันดี และคณะ, 2558) นอกจากนี้ Larry J. Siegel ได้อธิบายทฤษฎีดังกล่าวไว้ว่าการก่ออาชญากรรมจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลชั่งน้ำหนัก ระหว่างการตัดสินใจเสี่ยงที่จะละเมิดกฎหมาย เนื่องจากเหตุผลส่วนตัว อาทิ ความต้องการใช้เงิน การต้องการแก้แค้น หรือเพื่อความเพลิดเพลินบางอย่างในชีวิต และชั่งน้ำหนักกับการป้องกันของ เป้าหมายหรือประสิทธิภาพของการจับกุมของตำรวจ ซึ่งหากบุคคลคิดรางวัลจากการเสี่ยงมีความคุ้ม

กว่าก็จะตัดสินใจประกอบอาชีพการงาน แต่หากบุคคลคิดว่าตนมีความเสี่ยงกับการถูกจับและถูก
ลงโทษมากกว่าบุคคลนั้นก็จะไม่ตัดสินใจเสี่ยงประกอบอาชีพการงาน (Larry J. Siegel, 2013)

แม้แนวคิดข้างต้นจะใช้อธิบายว่าบุคคลจะไม่เสี่ยงหากคิดว่าตนเองจะถูกจับ แต่ทั้งนี้จะ
นำเสนอในอีกแง่มุมสำหรับผู้กระทำความผิดสูงวัยซึ่งเมื่อพิจารณาถึงแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม
(Utilitarianism) ที่ว่าธรรมชาติของมนุษย์จะชอบความเพลิดเพลินหรือความสุขและไม่ชอบความ
เจ็บปวด ดังนั้น สำหรับผู้สูงอายุที่กระทำความผิดบางรายได้ตระหนักถึงอรรถประโยชน์นิยม
(utilitarianism) ประโยชน์สูงสุดจากการกระทำความผิดความต้องการเงิน ความต้องการการใช้ชีวิตที่มี
ความสุขที่ได้มาจากการตัดสินใจกระทำความผิดเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและ
จิตใจที่อาจมีมากกว่าความเกรงกลัวได้รับโทษ อาทิ ในกรณีความผิดที่เกี่ยวข้องกับทางเพศก็เพื่อ
ตอบสนองความต้องการประโชชน์สูงสุดในช่วงเวลานั้น ในกรณีที่เลือกจะทำความผิดเพื่อเข้ามาอยู่ใน
เรือนจำ อย่างเช่นในประเทศญี่ปุ่นและผู้กระทำความผิดในไทยบางรายตัดสินใจกระทำเพื่อให้ได้รับการ
บริการด้านต่างๆ ในเรือนจำ หรือเลือกที่จะกระทำความผิดเพื่อหลีกเลี่ยงความโดดเดี่ยวในสังคมภายนอก
เนื่องด้วยการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกสำหรับเขากลับเป็นสิ่งที่ทำให้เขาเจ็บปวด หวาดกลัว ไม่รู้สึกรถึง
ความปลอดภัย ผู้สูงอายุประสบปัญหาทางด้านสุขภาพกาย ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้าน
จิตใจไม่ได้รับความเอาใจใส่และความอบอุ่นจากลูกหลานอย่างเพียงพอ ความสัมพันธ์กับครอบครัวที่
ห่างเหินทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ได้รับการดูแล และได้รับความอบอุ่นทำให้รู้สึกว้าเหว
อ้างว้าง และอาจจะมีความวิตกกังวลต่างๆ หรือรู้สึกถึงการแปลกแยก ดังนั้นการเลือกใช้ชีวิตใน
เรือนจำจึงอาจจะสร้างความสุขให้เขาได้มากกว่าจากการมีเพื่อน มีคนดูแลในเรือนจำยามชรา

นอกจากทฤษฎีสองทฤษฎีข้างต้นตั้งแต่สำนักคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิมในศตวรรษที่ 18 ที่
สามารถใช้อธิบายสภาวะวิกฤตผู้สูงอายุแล้ว ยังมีทฤษฎีอาชญาวิทยาที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์
ดังกล่าวในศตวรรษที่ 20 กลุ่มทฤษฎีกลุ่มโครงสร้างทางสังคม เริ่มจากทฤษฎีสภาวะไร้กฎเกณฑ์
(theory of anomie) ทฤษฎีความกดดัน (strain theory) และทฤษฎีความกดดัน (general strain
theory) และในกลุ่มทฤษฎีควบคุมทางสังคม คือทฤษฎีพันธะทางสังคม (social bonding theory)
ดังนี้

2.6.3 ทฤษฎีความกดดัน (strain theory)

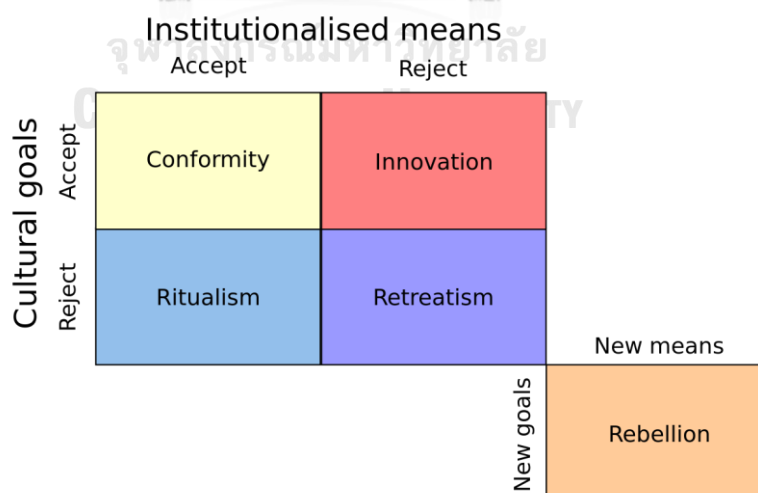
โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton) ผู้เขียน เรื่อง “โครงสร้างทางสังคมและสภาวะไร้
กฎเกณฑ์” (social structure and anomie) ผู้ได้รับอิทธิพลแนวคิดจาก เดอร์ไคม์ได้ให้ความหมาย
“anomie” ความหมายใหม่โดยการอธิบายควบคู่กับคำว่า “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” และสรุปว่า สังคม
ทุกสังคมมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์หลัก (goals) แต่สังคมไม่มีวิถีทาง (means) ที่จะไปสู่
วัตถุประสงค์นั้นให้กับทุกคนหรือกล่าวอีกในหนึ่งย่อหมายถึงสังคมมีหนทางให้เฉพาะคนบางกลุ่ม

เท่านั้น ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่คนในสังคมไม่สามารถใช้วิถีทางที่สังคมกำหนด หรือกระทำอย่างถูกต้องได้คนเหล่านั้นก็จะนำวิถีทางที่มีขอบมาใช้จึงนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างจุดมุ่งหมายและวิถีทางในการไปสู่จุดหมายนั้นอันส่งผลให้เกิดสภาวะไร้ระเบียบในสังคม โดยแบ่งรูปแบบความไร้กฎเกณฑ์ไว้ 5 รูปแบบคือ

1. Conformity หมายถึง วัตถุประสงค์หลัก (goals) และ วิถีทาง (means) มีความสัมพันธ์กันเป็นการปฏิบัติตามระเบียบหรือวิธีการที่ถูกต้อง ซึ่งโดยทั่วไปคือชนชั้นกลางที่มักประพฤติตามระเบียบของสังคม
2. Innovation ยอมรับวัตถุประสงค์หลัก (goals) แต่ปฏิเสธวิถีทาง (means) ที่ถูกต้องตามบรรทัดฐานของสังคม อาทิ การคิดหาวิถีทางลัดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในอาชญากรคอปกขาว (white collar crime) ที่ใช้วิธีโกงเพื่อให้ตนบรรลุวัตถุประสงค์
3. Ritualism ไม่มีวัตถุประสงค์หลัก (goals) แต่ยอมรับ วิถีทาง (means) หรือเรียกอีกอย่างว่า “การปฏิบัติตามพิธีกรรม” ไม่รู้ว่าทำเพื่ออะไรแต่ทำเพราะความเคยชิน
4. Retreatism คือปฏิเสธทั้งวัตถุประสงค์หลัก (goals) และ วิถีทาง (means) ถอนตัวออกจากสังคม อาทิ ผู้ติดสารเสพติด ติดสุรา
5. Rebellion คือการปฏิเสธทั้งวัตถุประสงค์หลัก (goals) และ วิถีทาง (means) และสร้าง วัตถุประสงค์หลัก (goals) และ วิถีทาง (means) ของตนเองขึ้นมาใหม่ เช่นกลุ่มการปฏิวัติ ขบวนการแบ่งแยกดินแดน เป็นต้น

Robert K. Merton's Deviance Typology

(Robert K Merton, 1938)

อนึ่งเมื่อพิจารณากรณีการกระทำผิดผู้สูงอายุและผู้สูงวัยที่พบกับความล้มเหลวในชีวิตสามารถเผชิญปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัตถุประสงค์หลัก (goals) และวิถีทาง (means) ซึ่งผู้สูงอายุเมื่อเผชิญกับความชราย่อมคาดหวังว่าจะมีคนคอยดูแลเอาใจใส่มีความสุขในช่วงบั้นปลายชีวิต หากแต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หลัก (goals) อันเนื่องมาจากความสามารถใช้ชีวิตตามวิถีทางที่สังคมคาดหวังหรือกำหนด ซึ่งผู้สูงวัยในสังคมไทยจำนวนไม่น้อยยังคงเผชิญปัญหาการหารายได้เลี้ยงชีพ บางรายเป็นบุคคลเร่ร่อน ไร้ที่พึ่ง ไร้ที่อยู่อาศัยโดยที่ศูนย์พักพิงสิทธิและสวัสดิการต่างๆ ยังไม่สามารถรองรับได้เพียงพอ ประกอบกับความคาดหวังที่จะสบายยามชราหรือการดำรงชีวิตต่อในสังคม อาจทำให้ผู้สูงวัยมีวิถีทาง (means) การต้องการมีรายได้ทางลัดตัดตัดสินใจค้ายาเสพติดหรือกระทำผิดเพื่อหวังจะได้รับการดูแลในเรือนจำ หรือในบางกรณีผู้สูงวัยอาจปฏิเสธทั้งวัตถุประสงค์หลัก (goals) และ วิถีทาง (means) ถอนตัวออกจากสังคมดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมายในชีวิตมีส่วนเกี่ยวข้องกับการติดสารเสพติดหรือติดสุรา หรือการถูกชักจูงให้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมาย

2.6.4 ทฤษฎีความกดดันทั่วไป (general strain theory)

ทฤษฎีความกดดันทั่วไปโดย โรเบิร์ต แอกนิว (Robert Agnew 1992 อ้างถึงในสุดสงวน สุธีสร, 2546) ผู้คิดค้นทฤษฎีนี้และเรียกทฤษฎีนี้ย่อๆ ว่า GST ซึ่งได้ใช้อธิบายความกดดันของบุคคลในระดับจุลภาค (micro-level) ว่าเหตุใดคนที่ถูกกดดันมีความเครียดมักประกอบอาชญากรรม โดยแอกนิวได้นำเสนอประเด็น “multiple sources of stress” หรือต้นเหตุของความเครียดไว้หลากหลายอันประกอบด้วย (สุดสงวน สุธีสร, 2546)

- ถูกกดดันจากความล้มเหลวที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของสังคม
- ถูกกดดันจากความคาดหวังและความสำเร็จที่ไม่ต่อเนื่องกัน
- ความกดดันที่เกิดจากการถอนแรงกระตุ้นทางบวก (removal of positive stimuli)
- ความกดดันที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นทางลบ (negative stimuli)

ซึ่งสำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่แล้วย่อมมีความต้องการ 3 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคมโดยที่ต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สังคมและหมู่คณะ ต้องการการสนับสนุนการช่วยเหลือจากครอบครัว และมีบทบาทในสังคมตามความถนัด ต้องการรายได้บริการจากรัฐ ต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง ไม่ต้องการความเมตตาสงสาร (ที่แสดงออกโดยตรง) ต้องการการประกันรายได้และประกันความชราภาพ

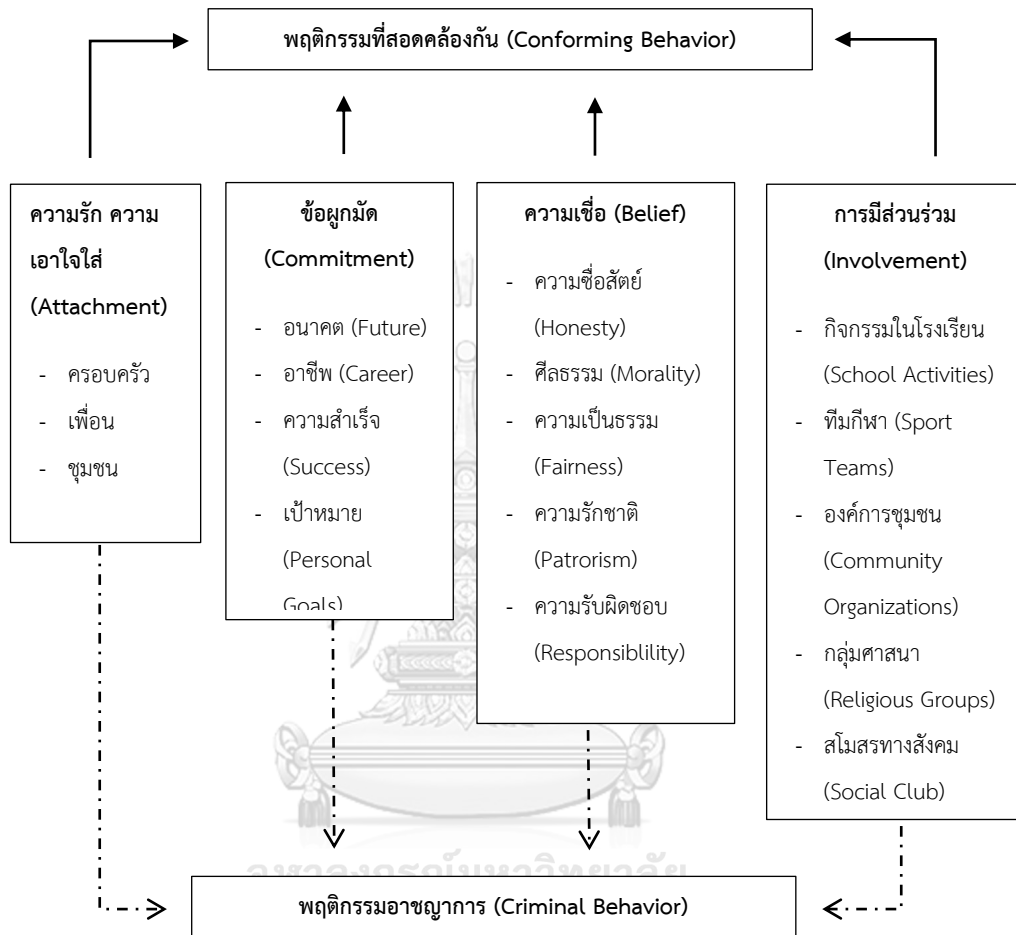
อย่างไรก็ดีเมื่อความต้องการด้านต่างๆ มีอาจบรรลุได้ตามประสงค์ ประกอบกับเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้นผู้สูงอายุจะต้องเผชิญความสูญเสียต่างๆ อาทิ ความเสื่อมโทรมของร่างกายทำให้ปฏิบัติงานหรือปฏิบัติกิจวัตรต่างๆ ได้ไม่เหมือนเดิม โดยความเสื่อมโทรมทางร่างกายจะมีผลต่อสภาพจิตใจและอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ผนวกกับการไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัวหรือการถูกละเลยจากสังคม ความคาดหวังแต่ละด้านที่ตั้งไว้จึงมีอาจสำเร็จลุล่วงได้ทั้งหมด และยิ่งหากผู้สูงอายุถูกถอนแรงกระตุ้นทางบวกจากเหตุการณ์การสูญเสียคนรัก ความสิ้นหวังหรือความกดดันเหล่านี้หากไม่สามารถถูกจัดการหรือรับมือกับปัญหาได้ ก็สามารถส่งผลให้เกิดกระตุ้นทางลบให้ก่ออาชญากรรม สอดคล้องกับนักวิจัยท่านหนึ่ง ยูกิ ซินโกะ นักวิจัยและผู้เขียนหนังสือเรื่อง ‘Old People Underworld’ ที่เปิดเผยว่า ผู้สูงอายุหลายคนมักรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตและสภาพสังคมที่ทอดทิ้งพวกเขาเอาไว้เบื้องหลัง ดังนั้น การก่อเหตุเล็กๆ น้อยๆ เช่นการขโมยของก็อาจจะเป็นการระบายความรู้สึกในรูปแบบหนึ่ง ประจวบกับความคิดที่ถูกระตุ้นทางลบการติดคูกว่า “มันเป็น win-win situation เมื่อคุณถูกจับ คุณก็ยังมิที่ทักพิงให้อาคัย คุณได้รับการดูแล มีอาหารสามมื้อต่อวัน รวมไปถึงการตรวจสุขภาพร่างกาย”

2.6.5 ทฤษฎีพันธะทางสังคม (social bonding theory)

ทฤษฎีพันธะทางสังคม ของ ทราววิช เฮอร์ซี่ (Gottfredson Michael R. & Travis Hirschi, 1990) โดยทฤษฎีนี้ต่างจากทฤษฎีอื่นๆ ที่พยายามอธิบายว่าเหตุใดมนุษย์จึงประกอบอาชญากรรม ทั้งนี้ เฮอร์ซี่ เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้มีความสามารถโดยธรรมชาติที่จะประกอบอาชญากรรมอยู่แล้ว ดังนั้น เฮอร์ซี่ จึงพยายามหาวิธีอธิบายว่าเหตุที่มนุษย์จะไม่ประกอบอาชญากรรมมากกว่าการ โดยหลักการของทฤษฎีนี้ก็คือหากมนุษย์มีพันธะทางสังคมหรือความผูกพันทางสังคม (social bond) ที่แบ่งได้ออกเป็น 4 ประเภทจะไม่ประกอบอาชญากรรม (พรชัย ชันตี, 2558)

- ความผูกพัน (attachment) การที่บุคคลมีความผูกพันกับบุคคลอื่นซึ่งจะสามารถควบคุมตนเองให้เป็นคนดีในสังคม อาทิความผูกพันในครอบครัว เพื่อน และโรงเรียน และสถาบันต่างๆ ในสังคมมีความสำคัญยิ่งที่ทำให้คนรู้สึกผูกพันต่อสังคม
- ข้อผูกมัด (commitment) การที่คนผูกมัดกับการดำเนินชีวิตตามรูปแบบสังคม ทำให้คนไม่ยอมทำผิดกฎหมาย เพราะการทำผิดกฎหมายจะทำลายโอกาสของความสำเร็จในชีวิต ข้อผูกมัดจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรม
- ความเชื่อ (belief) ระดับความเชื่อที่บุคคลถือต่อค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม หากบุคคลมีความเชื่อต่อค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคมสูง ก็จะมีแนวโน้มไม่ทำผิดกฎระเบียบของสังคม ประพฤติตนอยู่ในจริยธรรม

- การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (involvement) การเข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมในครอบครัว ทำให้เหลือน้อยเวลาที่คิดประกอบอาชญากรรม

Elements of Social Bond (Larry J. Siegel, 2013: p.246)

ทั้งนี้สำหรับการวิเคราะห์กับผู้สูงวัยที่กระทำผิดสามารถอธิบายได้ว่าหากผู้สูงวัยมีความผูกพันที่อ่อนแอต่อครอบครัว ชุมชน หรือสถาบันต่างๆ ในสังคม ปราศจากข้อผูกมัด ไม่มีเป้าหมายในชีวิต ไม่มีรายได้ ไม่มีอาชีพ หรือมีข้อจำกัดในการหารายได้ ไม่สามารถดำรงตนให้เป็นไปตามค่านิยมหรือบรรทัดฐานของสังคม ไม่ได้มีส่วนร่วมร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับชุมชนหรือไม่ได้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมต่างๆ ของสังคม การปราศจากความผูกพันต่างๆ ตามองค์ประกอบของทฤษฎีนี้จะส่งผลต่อหรือผลักดันไปสู่การเกิดพฤติกรรมอาชญากรรม และในทางตรงกันข้ามหากผู้สูงวัยมีพันธะทางสังคมหรือความผูกพันทางสังคม (social bond) แนบแน่นก็จะปฏิบัติตนภายในกรอบของกฎหมายไม่ตัดสินใจประกอบอาชญากรรม โดยหากมีนโยบายที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

ครอบครัวประกอบการเกิดพันธะทางสังคมข้างต้น ก็จะเป็นแนวทางหนึ่งที่แก้ไขปัญหาอาชญากรรมสูงวัย ทำให้เขาสามารถดำเนินชีวิตได้ตามบรรทัดฐานทางสังคม

2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ

2.7.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitative theory)

แม้ในอดีตการลงโทษหรือกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักในการแก้แค้น ทดแทนและข่มขู่ยับยั้ง การลงโทษในระยะแรกจึงรุนแรง โหดร้าย ทารุณกรรมขัดต่อหลักมนุษยธรรม ต่อมาวัตถุประสงค์ดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับเพราะถูกมองว่าไร้มนุษยธรรม จึงเกิดเป็นแนวความคิดที่ลงโทษเพื่อป้องกันสังคมโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดอีก แต่การลงโทษดังกล่าวไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ นับว่าเป็นการตัดโอกาส และไม่อาจจรรันตีความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ ทำให้เกิดเป็นแนวความคิดได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูที่มุ่งต่อการแก้ไขรายบุคคลผ่านการทำงานที่ใช้ทีมสหวิชาชีพ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้กลับตัวและสามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติได้ตามปทัสสถานของสังคม

การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนี้จึงเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต คือเพื่อจะให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้กระทำผิดซ้ำรวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดว่าเขาได้กระทำผิดไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคม ดังนั้นมนุษย์จะสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนดีได้หากได้รับการเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ ที่เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิต โดยจะเน้นไปที่การแก้ไขให้เหมาะสมตามความต้องการของรายบุคคล รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำผิดไม่รู้สึกรังเกียจ ตระหนักถึงคุณค่าของตน การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขรายบุคคล และมุ่งไปที่การบำบัดรักษา (treatment) แทนการลงโทษเพื่อให้ได้รับการเจ็บปวดทรมาน (punishment) โดยวิธีแก้ไขฟื้นฟูจะมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 4c ดังนี้

1. ผู้กระทำผิด (clients) เป็นการรับรู้ภาพลักษณ์ของผู้กระทำผิดว่าจะมีลักษณะ เป็นอย่างไร โดยการปฏิบัติงานกับผู้กระทำผิดนั้นจำเป็นต้องยึดหลักความแตกต่างของบุคคล เนื่องด้วยบุคคลย่อมเผชิญปัญหา และประสบการณ์ในชีวิตแตกต่างกัน การทำความเข้าใจในตัวบุคคลก็เพื่อที่จะหาแนวทางแก้ไขฟื้นฟูได้สอดคล้องกับตัวผู้กระทำผิด

2. เจ้าหน้าที่ (change agents) ผู้กระทำผิดเป็นอย่างไร ก็จะจัดเจ้าหน้าที่ ที่เหมาะสมเข้าช่วยแก้ไข โดยผู้แก้ไขจะต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ (kash) ดังนี้

- knowledge มีความรู้ในการปฏิบัติงาน และจำเป็นต้องหมั่นศึกษาเพิ่มเติม
- attitude มีทัศนคติที่ดี มองว่าผู้กระทำผิดสามารถแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีได้
- skill มีทักษะและความชำนาญในการปฏิบัติงาน

- human relation มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อการโน้มน้าวให้ผู้กระทำผิดยอมรับฟัง

3. สถานที่แก้ไข (correctional setting) ต้องมีความเหมาะสมแก่การบำบัดแก้ไขฟื้นฟู เช่น กรณีผู้ต้องขังสูงวัย การออกแบบอาคารสิ่งก่อสร้างจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาวะกายและจิตใจของผู้กระทำผิด เป็นสถานที่ที่จะเอื้อให้ผู้กระทำผิดมีกำลังใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสร้างกำลังใจต่อการวางแผนอนาคต การหวนคืนสู่ชุมชนอย่างมีคุณค่า

4. วิธีการบำบัดแก้ไข (correctional methods) จะเน้นวิธีการแก้ไขเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเพื่อสร้างพลังกลุ่ม และหาวิธีการแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ประกอบกับการปรับปรุงองค์กร (organization changes) เพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ดังจะเห็นได้ว่าการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้นจะมีหลายวิธีการและเฉพาะเป็นรายไป เนื่องจากแม้บุคคลจะกระทำผิดในฐานเดียวกันแต่สาเหตุภูมิหลังนั้นมีความแตกต่างกัน การแก้ไขหรือบำบัดฟื้นฟูจึงเป็นไปได้ยากและซับซ้อนจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือทีมสหวิชาชีพ อาทิ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา แพทย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะหาวิธีการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล รวมถึงต้องมึงบประมาณในการจัดการให้เพียงพอ อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการลงโทษแต่ละทฤษฎีไม่อาจตอบสนองการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม หรือรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้โดยใช้เพียงทฤษฎีใดทฤษฎีเดียว แต่ละประเทศจึงไม่มีการใช้ทฤษฎีการลงโทษใดวิธีเดียวตายตัว แต่จะมีการใช้ทฤษฎีร่วมกันหรือเน้นหนักไปทางใดทางหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสังคม

อนึ่งการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยในปัจจุบันก็มีรากฐานมาจากแนวคิดการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัย โดยมุ่งการแก้ไขที่ตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะของผู้สูงวัยที่อาจแตกต่างกับผู้ต้องขังหนุ่มสาว ไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับความชรา อาทิ ราวบันได การจัดสภาพห้องน้ำ เครื่องอำนวยความสะดวกที่ตอบสนองความชรา การส่งเสริมให้เขาช่วยเหลือตนเองได้ในเบื้องต้น การจัดประเภทผู้ต้องขังเพื่อตอบสนองต่อการรักษาพยาบาล ตลอดจนการฝึกอาชีพการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จำเป็นต้องเหมาะสมกับวัย การส่งเสริมการหวนคืนสู่ชุมชนตลอดจนการติดตามหลังพ้นโทษ ซึ่งแม้ในปัจจุบันทางราชทัณฑ์ไทยและในระดับบริบทสากลแม้จะดำเนินงานเชิงนโยบายตามแนวคิดสิทธิมนุษยชน หากแต่ก็ยังไม่มึข้อกำหนดสหประชาชาติที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบัน จึงมีความพยายามขับเคลื่อนให้เกิดข้อกำหนดซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการประชุมความร่วมมืออาทิ การพิจารณาร่างการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัย Jakarta statement on the treatment of elderly prisoners โดยการพิจารณาร่างดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและสนับสนุนการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยโดยการส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชนอันจะเป็นแนวทางหนึ่งในการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมในกรณีที่มีการ

ใช้โทษจำคุกจำกัดอิสระเสรีภาพจะทำให้เกิดผลลบหรือเป็นผลร้ายมากกว่าทั้งต่อตัวผู้กระทำผิด เหยื่อ และชุมชน ดังนั้นการใช้มาตรการทางเลือกอื่นๆ จึงอาจเป็นทางเลือกที่เหมาะสมมากกว่าในแง่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การเยียวยาเหยื่อและการสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนเพื่อชุมชน

2.7.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน (community-based correction) หมายถึง การนำทรัพยากรชุมชน (community resource) ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้สังคมยอมรับได้ อาทิ การจัดตั้งศูนย์บริการสังคม (community service centers) บ้านกึ่งวิถี (halfway house) การอนุญาตให้ออกไปทำงานนอกเรือนจำเป็นการชั่วคราว (work release) การอนุญาตให้ออกไปศึกษานอกเรือนจำเป็น (study release) งานคุมประพฤติ งานพักการลงโทษ โครงการก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง (pre-release program) สถาบันบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด และสุรารวมถึงโครงการอื่นๆ ที่ได้รับการวางรูปแบบเอาไว้สำหรับผู้กระทำผิดโดยเฉพาะ (Callison, 1983)

รูปแบบของโครงการต่างๆ ที่ใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โดยชุมชนจะเป็นผู้จัดหาบริการที่จำเป็นสำหรับผู้กระทำผิดที่อาจจะยังอยู่ในเรือนจำและผู้พ้นจากเรือนจำแล้ว เช่น ผู้ถูกคุมความประพฤติ ผู้ได้รับการพักโทษ ผู้ที่ได้รับการออกไปทำงานทำนอกเรือนจำชั่วคราว เป็นต้น

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงวัยในชุมชนนับว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยทั้งในการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม หรือการใช้แนวคิดดังกล่าวปฏิบัติงานแม้เขาจะพ้นจากเรือนจำแล้วหรือสำหรับผู้ที่ถูกคุมประพฤติ ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในลักษณะนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีทางอาชญาวิทยาการสร้างพันธะทางสังคม ส่งเสริมให้ผู้สูงวัยเกิดความผูกพัน (attachment) กับครอบครัว ชุมชนหรือสังคม ที่เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลที่นอกจากจะสามารถให้เขาเป็นคนดีในสังคมแล้วยังทำให้ผู้สูงวัยตระหนักในคุณค่าของตนเอง รู้สึกถึงการเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในครอบครัวและสังคมเพื่อจะเป็นพลังใจในการดำเนินชีวิตแม้ในบั้นปลายชีวิต โดยที่การสนับสนุนให้เกิดพลังใจนี้สามารถทำได้โดยการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (involvement) ให้ผู้สูงวัยได้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมในครอบครัว ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงวัยเอง ครอบครัวและชุมชน ทำให้เขารู้สึกถึงคุณค่าต่อตัวเองและต่อครอบครัว ช่าง โดยหากผู้สูงวัยมีส่วนร่วมกับชุมชนมากเท่าใดและได้รับการดูแลจากภาคชุมชนหรือสังคมให้เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้รับการคุ้มครองให้เกิดความมั่นคงในชีวิต มีหลักประกันทางสวัสดิการต่างๆ เพียงพอ สิ่งเหล่านี้ก็จะเป็สิ่งที่สามารถเสริมสร้างความผูกพันของผู้สูงวัยกับสังคมหรือต่อชุมชนนั้นๆ และสามารถดำรงชีวิตเฉกเช่นปุถุชนอย่างมีคุณค่าต่อไป

2.7.3 งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม

Farley, O. William Smith, Larry Lorenzo and Boyle, Scott W ให้ความหมายของงานสังคมสงเคราะห์ว่า วิธีการพื้นฐานของการปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ที่เป็นการปฏิบัติงานโดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม ที่รวมถึงแนวทาง ระบบค่านิยม การใช้รูปแบบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับจิตสังคม พฤติกรรมและแนวคิดระบบ การใช้ทักษะทางวิชาชีพ เพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เศรษฐกิจสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านสัมพันธ์ภาพแบบเผชิญหน้า (direct face-to-face relationship) (ระพีพรรณ คำหอม, 2555)

สังคมสงเคราะห์จุลภาค มีคำที่ใช้กันอยู่หลายคำ อาทิ สังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (case work) สังคมสงเคราะห์คลินิก (clinical social work) หรือการปฏิบัติงานโดยตรง (direct practice)

Russell 1990 (อ้างถึงในระพีพรรณ คำหอม, 2555) ให้ความหมายของสังคมสงเคราะห์คลินิกว่า เป็นวิชาชีพที่ปฏิบัติโดยใช้ทฤษฎีทางสังคมสงเคราะห์และวิธีการทางสังคมสงเคราะห์เพื่อที่จะปฏิบัติงานทั้งด้านการป้องกันและการแก้ไขความผิดปกติทางสังคม อารมณ์ จิตใจ รวมทั้งการช่วยเหลือการเจ็บป่วยทางจิตของผู้ใช้บริการและความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติ

โดยนัยนี้งานสังคมสงเคราะห์จุลภาคจึงหมายถึง วิธีการพื้นฐานของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์โดยตรง (direct practice) ที่ทำงานกับบุคคล ครอบครัวและกลุ่มชนเพื่อป้องกัน แก้ไข บำบัดฟื้นฟูความผิดปกติด้านสังคม อารมณ์ จิตใจ รวมทั้งการช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม/กลุ่มชนให้สามารถปรับตัวผ่านกาสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีอันนำไปสู่การทำหน้าที่ทางสังคมและทำให้บุคคล ครอบครัว กลุ่มมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ดังนั้นการทำงานสังคมสงเคราะห์จุลภาคหรือสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายจึงไม่ใช่การทำงานกับบุคคลเพียงคนเดียว แต่ยังต้องมีการประเมินผลและวิเคราะห์เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลกับสถาบันทางสังคมต่างๆ ที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว กลุ่มสามารถแก้ไขปัญหา จัดการและพัฒนาความสามารถที่มีอยู่มาใช้ในการจัดการปัญหาสังคม เพื่อเชื่อมโยงระบบที่เกี่ยวข้องระหว่างบุคคลกับทรัพยากร ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงบริการของสังคม

อนึ่งงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมไทยนั้นได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากประเทศอเมริกาจากแนวคิดการลงโทษสู่แนวคิดของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ภาระหน้าที่หลักของนักสังคมสงเคราะห์คือ การช่วย สนับสนุน และปกป้องสิทธิของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทาอาญาทั้งผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรและตัวอาชญากรหรือผู้กระทำผิด ซึ่งสำหรับงานสังคมสงเคราะห์ในไทยนั้นได้กำหนดบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ตามข้อกำหนดการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมโดยตามข้อกำหนดการปฏิบัติงานตำแหน่งงานนักสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ.

2551 ลักษณะงานที่ปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์ที่กำหนดโดยสำนักงาน ก.พ. นั้น ภายใต้กรอบการปฏิบัติงาน 4 ด้านหลัก คือ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการวางแผน ด้านการประสานงาน ด้านการบริการ โดยมีรายละเอียดดังมีรายละเอียดดังนี้ (เสาวธาร โพร้กัถ, 2563)

1. ด้านการปฏิบัติการ

เนื้องานในส่วนของการปฏิบัติงานตามตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์นั้น จะใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานกับผู้ใช้บริการทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน เช่น 1) การค้นหาข้อเท็จจริง (ด้วยการสัมภาษณ์ สอบประวัติ เยี่ยมบ้าน การศึกษาชุมชน การประเมินสภาวะทางสังคมเบื้องต้น 2) การให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครอง และพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืน 3) รวบรวม ประมวลสรุป และจัดลำดับความสำคัญ/ความรุนแรงของปัญหาของผู้ใช้บริการ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกับผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสม 4) สำรวจ รวบรวม สรุป การจัดเก็บสถิติ ข้อมูล และจัดทำรายงานเพื่อเป็นฐานข้อมูลทางวิชาการ การสะท้อนสถานการณ์และปัญหาทางสังคม เพื่อสนับสนุนการดำเนินการศึกษาวิจัย การวางแผนแก้ไขปัญหา และการสร้างหลักเกณฑ์และมาตรฐานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาระบบงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ด้านการวางแผน

การปฏิบัติงานด้านการวางแผนของตำแหน่งงานนักสังคมสงเคราะห์จะครอบคลุมทั้งการกำหนดนโยบาย และวางแผนงานในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ คือ ด้านการสงเคราะห์ การจัดหาบริการ และสวัสดิการแก่ผู้ใช้บริการโดยตรง รวมทั้งร่วมดำเนินการกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานของหน่วยงานหรือโครงการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย และสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนด

3. ด้านการประสานงาน

นักสังคมสงเคราะห์มีหน้าที่ประสานงานร่วมกันทั้งภายในและภายนอกทีม/หน่วยงาน/องค์กร เพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งทางด้านการกำหนดนโยบาย การดำเนินงาน การติดตามผลการดำเนินงานที่กำหนดไว้ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังต้องให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และคำแนะนำให้แก่บุคคล/องค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งเพื่อสร้างความเข้าใจหรือความร่วมมือในการดำเนินงานตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ในระดับจุลภาคและมหภาค

4. ด้านการบริการ

นักสังคมสงเคราะห์มีหน้าที่ให้คำแนะนำและให้บริการทางวิชาการ และข้อมูลเอกสาร ตำรา สื่อ และคู่มือในรูปแบบต่างๆ แก่บุคคล ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม เพื่อพัฒนาความรู้ เทคนิค ทักษะในการดำเนินงานและพัฒนาการบริการทางด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ซึ่งนอกเหนือจากจะ

เป็นการพัฒนาและให้ความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้วยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับงานด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมให้แก่บุคคลทั่วไป ตลอดจน ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการมีการพัฒนาที่เหมาะสมและยั่งยืน

จากข้อกำหนดข้างต้นเมื่อพิจารณาคู่กับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังปัจจุบัน สามารถพิจารณาได้ว่าการปฏิบัติงานดังกล่าวมีหลักการอันเป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิ การพิทักษ์และปกป้องสิทธิในฐานะมนุษย์คนหนึ่งในสังคมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยลักษณะการปฏิบัติงานดังกล่าวนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ที่ต้องเริ่มใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำ (inside prison) โดยมุ่งเน้นที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พัฒนาพฤตินิสัย การวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอันเป็นไปตามแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู รวมไปถึงยังเป็นการปฏิบัติงานที่ต้องคำนึงไปถึงประเด็นนอกเรือนจำ (beyond prison) ในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การประสานงานให้การสงเคราะห์ การเป็นเสมือนสะพานเชื่อมผู้กระทำผิดให้เข้าถึงทรัพยากรในสังคม ตลอดจนในประเด็น (beside prison) หรือนโยบายต่างๆ ต่อการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดนั้น งานสังคมสงเคราะห์ก็เป็นเสมือนแนวทางที่จะกำหนดนโยบายต่างๆ ให้การช่วยเหลือผู้กระทำผิดอย่างเท่าเทียม

อย่างไรก็ตามแม้จะมีข้อกำหนดดังกล่าว หากแต่ในทางปฏิบัติยังคงพบว่าจำนวนตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ทั้งสิ้น 150 ราย แบ่งเป็นระดับปฏิบัติการ 12 ราย ระดับชำนาญการ 137 ราย และระดับชำนาญการพิเศษ 1 ราย โดยปฏิบัติงานในเรือนจำ/ ทัณฑสถานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเมื่อเทียบอัตราส่วนผู้ต้องขังในช่วงเวลาเดียวกับที่มีการสำรวจจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ (กองงานสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, 2560) พบว่า อัตราส่วนของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังทั่วประเทศเท่ากับ 1 ต่อ 1,744 ซึ่งมากกว่าที่กำหนดไว้ ในขณะที่ข้อกำหนดนานาชาติกำหนดให้อัตราส่วนนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังในหนึ่งเรือนจำเท่ากับ 1 ต่อ 3 (thailand institute of justice, 2014) การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (social casework) จึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ ตลอดจนการเชื่อมประสานชุมชน ครอบครัวผู้กระทำผิดเนื่องด้วยภาระงานมากเกินไป ด้วยภาระมากเกินไปของทางราชทัณฑ์นี้จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย และศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและไม่ถูกกละเลย

2.7.4 การปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงอายุ Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners

จากงานสัมมนาระดับนานาชาติที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อผู้ต้องขังผู้สูงอายุ ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีผู้เข้าร่วมเป็นตัวแทนจากสิบประเทศ อาทิ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศกัมพูชา ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศสิงคโปร์ ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศไทย รวมไปถึง ตัวแทนจาก Red Cross (ICRC), The Asia Foundation (TAF), United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), United Nations Development Programme (UNDP) และ International Criminal Investigative Training Assistance Program (ICITAP) โดยตัวแทนและสมาชิกดังกล่าวได้มีการเสวนาเพื่อหาแนวทางปฏิบัติงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ต้องถูกหยิบยกมาพิจารณาเนื่องด้วยปัญหาการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังสูงอายุที่อาจกระทบต่อสิทธิมนุษยชน โดยจากการเสวนาดังกล่าวสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้ (International Seminar on the Treatment of Elderly Prisoners, 2018)

- Realized การตระหนักถึงการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุทั่วโลก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์จากการเข้าสู่สังคมสูงอายุ
- Recognized การยอมรับว่าจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นจะก่อให้เกิดความท้าทายหลายด้านที่จำเป็นต้องรับมือ เช่น สังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย
- Acknowledged การรับรู้ว่าเนื่องจากสภาพร่างกายของผู้สูงอายุนั้นมีความเสื่อมลงไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการสูญเสียอิสรภาพ ทำให้ผู้ต้องขังในเรือนจำจำเป็นต้องเผชิญกับความเสื่อมถอยมากกว่าผู้สูงอายุในสังคม ด้วยนัยนี้ผู้ต้องขังสูงอายุจึงมีความเปราะบางและความต้องการเฉพาะที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟู หรือบำบัดรักษาให้สอดคล้องตามความต้องการหรือความเปราะบางนั้น
- Recognized the challenges การตระหนักถึงความท้าทายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุที่หลากหลายประเทศต้องเผชิญ ซึ่งแม้ว่าจะมีหลัก United Nations Principles for Older Person และข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หากแต่ในปัจจุบันก็ยังไม่เป็นกฎระเบียบระหว่างประเทศมาตรฐานหรือกฎระเบียบที่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะ ข้อกำหนดดังกล่าวยังคงเป็นแค่เพื่อการมุ่งคุ้มครองสิทธิผู้กระทำผิดเท่านั้น

- Noted with appreciation การชื่นชมสนับสนุนสมาชิกผู้เข้าร่วมในแต่ละประเทศ ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศต่อบทบาทการสนับสนุนให้เกิดการคุ้มครองสิทธิสวัสดิภาพผู้ต้องขังสูงวัย
- Expressed การแสดงความขอบคุณในฐานะที่ประเทศอินโดนีเซียเป็นเจ้าภาพในการจัดงานสัมมนาระดับนานาชาติต่อการแก้ไขฟื้นฟู บำบัด ผู้ต้องขังสูงวัย
- Recommend การแนะนำในการจัดหาสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังสูงวัย สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่พักอาศัย โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับความสูงวัย การสนับสนุนการเข้าถึงความยุติธรรม การคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัย การประเมินความเสี่ยงความต้องการเฉพาะ
- Reaffirm การยืนยันอีกครั้งถึงความมุ่งมั่นที่จะใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่องในการบังคับใช้และปรับปรุงแนวความคิดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงวัยในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังสูงวัย
- Encourage and support การสนับสนุนความพยายามของแต่ละประเทศและสร้างความเข้มแข็งด้านการประสานงานระหว่างประเทศ โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายต่อการสนับสนุนเพิ่มศักยภาพในการดูแลผู้ต้องขังสูงวัย โดยการแบ่งปันประสบการณ์และแนวทางการทำงานแนวปฏิบัติที่ดีต่อการดำเนินหรือกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย
- Encourage การสนับสนุนหน่วยงานสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องดำเนินการสนับสนุนความพยายามส่งเสริมคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังสูงอาย
- Agree การยอมรับถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดกรอบการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในฐานะที่จะเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ

2.7.5 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย

2.7.5.1 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดงานราชทัณฑ์

ในเรื่องของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในการทวนคืนสู่ชุมชน ประเทศไทยได้มีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2479 โดยกรมราชทัณฑ์ได้พักการลงโทษและลดวันต้องโทษให้กับนักโทษเด็ดขาด และปล่อยนักโทษเด็ดขาดเหล่านั้นออกมาก่อนครบกำหนดโทษและกำหนดเงื่อนไขให้นักโทษปฏิบัติในชุมชนหากนักโทษไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดก็จะถูกจับตัวไปลงโทษตามเดิม อนึ่ง การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในปัจจุบันได้ดำเนินไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และมีมาตราที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิธีการอื่นนอกจากการควบคุมขัง การจำเนกและการพัฒนาพฤตินิสัย

การให้ชุมชนหรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพหุตินิสัยและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
เริ่มตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ ดังนี้

มาตรา 6 กรมราชทัณฑ์อาจดำเนินการให้มีมาตรการบังคับโทษด้วยวิธีการอื่นนอกจากการ
ควบคุมขัง หรือจำคุกไว้ในเรือนจำ แต่มาตรการดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา รวมตลอดถึงกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด
ในกฎกระทรวงโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

หมวด 4 มาตรา 40 ตั้งแต่การจำแนกและการพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขัง ที่จำเป็นต้องจัดชั้น
จัดกลุ่ม ควบคุม แยกคุมขัง แก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี และ
การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังให้อิทธิพลจัดให้มีระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง
โดยให้คำนึงถึงโทษและพฤติการณ์ในการกระทำความผิด ลักษณะความผิด ความรุนแรงของคดี การ
กระทำความผิดที่ได้กระทำมาก่อนแล้ว และความประพฤติและวินัยในระหว่างคุมขัง ตลอดจน
ระยะเวลากำหนดโทษคุมขังที่เหลืออยู่ของผู้ต้องขังดังกล่าว และให้อิทธิพลมีอำนาจย้ายผู้ต้องขังตาม
ระบบการจำแนกและการแยกคุมขังดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงโดยได้รับความ
เห็นชอบจากคณะกรรมการระบบการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังเกี่ยวกับพฤติการณ์การกระทำ
ความผิด ลักษณะความผิดและความรุนแรงของคดีตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดถึงเรื่องการ
กระทำความผิดโดยบันทึกลักษณะ โดยไตร่ตรองไว้ก่อน หรือความเป็นอาชญากรโดยสันดาน

ตลอดจนมาตรา 42 เพื่อประโยชน์ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขังให้
กลับตนเป็นคนดีให้อิทธิพลจัดให้มีระบบการพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่
เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขัง โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้าน
คุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกวิชาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม
กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งจะต้องมีโอกาสได้รับการติดต่อกับครอบครัว ญาติมิตร องค์กร
เอกชนที่มีภารกิจเพื่อการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพหุตินิสัยผู้ต้องขังและรับรู้ถึงข่าวสารและ
ความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์โดยได้รับความเห็นชอบ
จากคณะกรรมการ

และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการพ้นจากเรือนจำมีดังนี้

การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวด 6 มาตรา 64 ได้กำหนดให้เรือนให้เรือนจำ
เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ เพื่อให้มี
กระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละ

คนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับ การจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

มาตรา 64 ให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัว ผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ เพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

มาตรา 65 ผู้ต้องขังที่จำคุกมาแล้วจนเหลือโทษที่ต้องจำคุกตามระเบียบที่กรมราชทัณฑ์ กำหนดให้เรือนจำจัดให้พักการทำงาน และในกรณีที่เหมาะสมควรให้จัดแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นแล้วจัดให้ได้รับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ได้ออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 โดยมีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญ (กรมราชทัณฑ์, 2561) ดังนี้

ข้อ 4 เมื่อเรือนจำได้รับตัวผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุด ให้จัดเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ต้องขังนั้น เพื่อการปล่อยตัวกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพ้นโทษตามความเหมาะสม เช่น การจัดให้มีกิจกรรมหรือการอบรม เพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้ต้องขังและครอบครัว เพื่อให้ความช่วยเหลือในขั้นการปรับตัวสู่สังคมหรือให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังตามสภาพปัญหาและความจำเป็น

ข้อ 5 เรือนจำพึงจัดให้นักโทษเด็ดขาดที่เหลือโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงหนึ่งปีหรือกำหนดระยะเวลาตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนดเข้าโครงการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตัว

ข้อ 6 ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวจะได้รับยกเว้นการทำงานตามหน้าที่ปกติวันแต่งงานสุขาภิบาลเรือนจำหรือที่เกี่ยวข้องกับอนามัยของตนเอง

ข้อ 7 การจัดโครงการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตัว ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้เป็นทรัพยากรบุคคลที่ดี มีคุณค่าต่อสังคม และเตรียมตัวเพื่อออกไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยอย่างน้อยต้อง

ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

- (1) การพัฒนาด้านร่างกาย การฝึกและเสริมสร้างระเบียบวินัย
- (2) การพัฒนาด้านจิตใจ ความคิด และทักษะการใช้ชีวิต
- (3) การส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและการเตรียมตัวกลับเข้าสู่สังคม
- (4) การเตรียมความพร้อมด้านประกอบอาชีพ

ข้อ 8 การจัดอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ให้ดำเนินการกิจกรรมในเรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หรือศูนย์เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หรือเรือนจำ หรือสถานอื่นใดที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

ข้อ 9 ให้นักโทษเด็ดขาดมีโอกาสพบนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีความรู้ หรือผ่านการอบรมด้านสุขภาพจิต เพื่อตรวจสอบหรือสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพจิต ทัศนคติ ความคิดเห็นรวมถึงความประสงค์ที่จะได้รับการช่วยเหลือ

ข้อ 10 นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษ รวมถึงเจ้าพนักงานเรือนจำ พึงให้คำปรึกษา แนะนำแก่ผู้ต้องขังถึงการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น การสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การควบคุมตนเอง ความตระหนักในคุณค่าของตนเองและคุณค่าของผู้อื่น ความมีจิตสาธารณะ การแก้ไขปัญหา ทักษะ การปฏิเสธ การวางแผนอนาคตภายหลังการพ้นโทษ และอื่นๆ ที่เห็นสมควร

ข้อ 11 เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขัง ให้เรือนจำจัดให้มีอาสาสมัครหรือวิทยากรด้านต่างๆ เช่น นักจิตวิทยา ผู้มีความรู้ทางกฎหมาย ผู้ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์หรือผู้มีความรู้เฉพาะทางอื่นๆ เพื่อการแนะนำ ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขัง โดยอาสาสมัครหรือวิทยากรดังกล่าวให้ขึ้นทะเบียนไว้กับเรือนจำ

ข้อ 12 เมื่อผู้ต้องขังร้องขอหรือเรือนจำเห็นสมควร เรือนจำอาจให้ผู้ต้องขังได้พบกับบุคคลในครอบครัวพระภิกษุ ผู้นำศาสนาที่ผู้ต้องขังเคารพนับถือ บุคคลอื่นใดในชุมชนที่ผู้ต้องขังเคยอาศัยหรือใช้ชีวิตอยู่ หรือบุคคลหรือองค์การอื่นใดที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ประจักษ์ในสังคม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไข พัฒนาพฤติกรรม การบำบัดฟื้นฟูทางร่างกายหรือจิตใจที่ดีขึ้น หรือมีผลต่อการเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนอย่างปกติสุขภายหลังพ้นโทษ

ข้อ 13 เพื่อประโยชน์ในการให้ผู้ต้องขังได้ประกอบอาชีพที่สุจริตภายหลังพ้นโทษแล้ว ให้เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศ อาชีพ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ และพัฒนาการของสังคมตามโอกาส

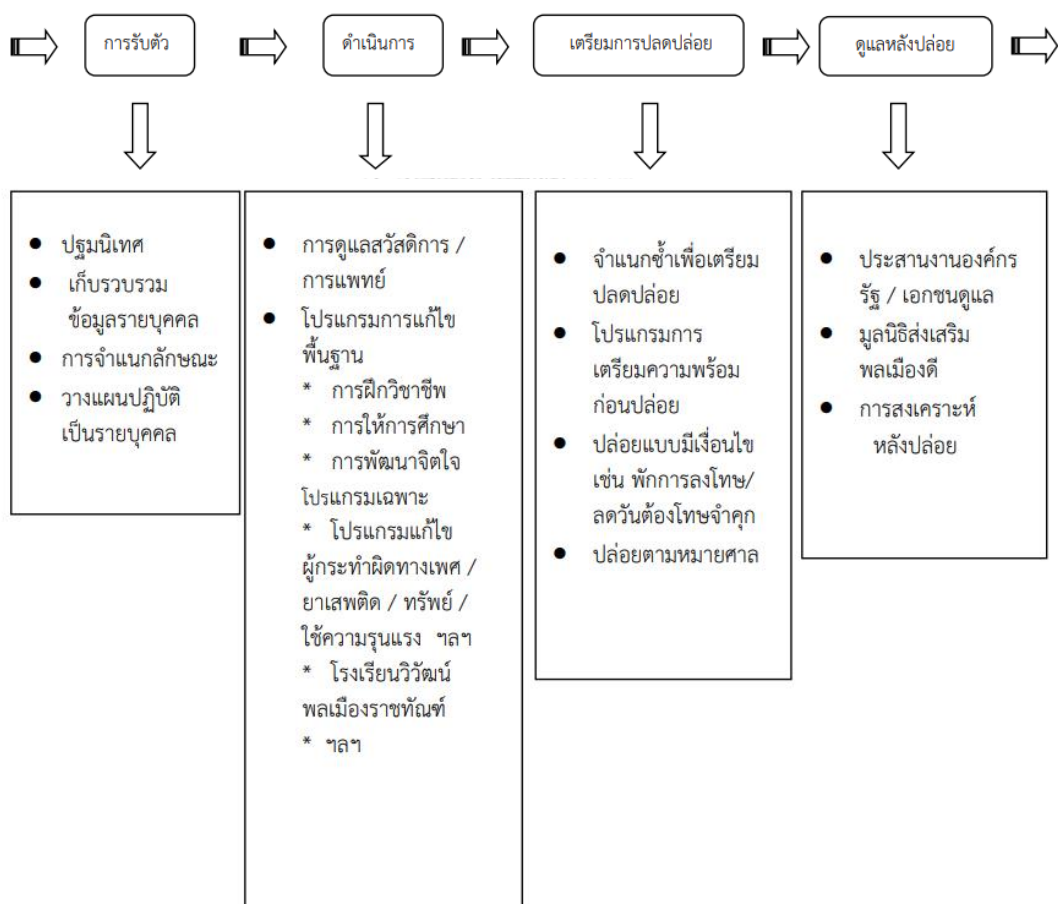
ข้อ 14 เพื่อให้ผู้ต้องขังออกไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างปกติสุข ให้เรือนจำประสานงานร่วมกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่พ้นโทษ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดูแลตนเองและกลับภูมิลำเนาของตนได้ทันทีภายหลังได้รับการปล่อยตัว

ข้อ 15 ในการดำเนินการตามระเบียบนี้ อาจได้ชุมชนหรือเอกชนหรือหน่วยงานอื่นใดเข้ามามีส่วนร่วมหรือดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังก็ได้

ซึ่งกล่าวได้ว่าการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และความพยายามที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างมีมนุษยธรรมเพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เขาเป็นพลเมืองดีของสังคมโดยเริ่มตั้งแต่ผู้กระทำผิดเข้ามาสู่เรือนจำ ซึ่งควรได้รับการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่ผู้ต้องขังอาจเผชิญปัญหาด้านการปรับตัวจากสภาพแวดล้อมภายใน

เรือนจำที่แตกต่างจากภายนอกการต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบนานๆ ทำให้ผู้ต้องขังประสบปัญหาในการปรับตัวกลับคืนสู่สภาพปกติในสังคม เรือนจำหรือทัณฑสถานจึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดโครงการต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้ผู้ต้องขังพร้อมที่จะออกไปเผชิญชีวิตกับสังคมภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมในการหวนไปกระทำผิดซ้ำอันเนื่องมาจากการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่คอยให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาให้กับผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข (ภัทร คงคาทิพย์, 2557)

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การรับตัวมาคุมขัง จนถึงการดูแลหลังการปลดปล่อย โดยแต่ละขั้นตอนจะมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังแผนภาพนี้

(กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์, 2561)

ขั้นตอนที่ 1 (การรับตัว) โครงการปฐมนิเทศ เป็นโปรแกรมที่ให้ความรู้ผู้ต้องขังใหม่เกี่ยวกับกฎระเบียบและฝึกรวินัยพื้นฐาน เพื่อปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตประจำวันในเรือนจำ โดยมีเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้คำแนะนำในการพัฒนานิสัยตามที่เรือนจำหรือภาครัฐกำหนด รวมถึงประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้แล้วยังมีโครงการจำแนกผู้ต้องขัง (Classification) การวางแผนปฏิบัติเป็นรายบุคคล (Sentence Plan)

ขั้นตอนที่ 2 (ดำเนินการ) ประกอบด้วยโปรแกรมพื้นฐานและโปรแกรมเฉพาะ

โปรแกรมพื้นฐาน เป็นโปรแกรมที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำ ได้แก่ การฝึกริชาชีพ การให้การศึกษา การพัฒนาจิตใจ เช่น การอบรมทางศีลธรรม จัดและร่วมกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนสวัสดิการและนันทนาการต่าง ๆ

ส่วนโปรแกรมเฉพาะ คือโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด เป็นโปรแกรมที่มุ่งเน้นปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ประกอบด้วยโปรแกรมย่อย 10 โปรแกรม ได้แก่

1. โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดทางเพศ
2. โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง
3. โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย
4. โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน
5. โปรแกรมการแก้ไขผู้ค้ายาเสพติด
6. โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดอันเนื่องมาจากการดื่มสุรา
7. โปรแกรมยุติธรรมนำสันติสุข
8. โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ
9. โปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังทั่วไปที่มีโทษระยะสั้น
10. โปรแกรมอื่นๆ ที่จัดเป็นโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังแต่ละประเภท โดยเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม

ขั้นตอนที่ 3 (เตรียมการปลดปล่อย) โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ประกอบด้วยโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถาน (ระบบปิด) และโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา)

ขั้นตอนที่ 4 (ดูแลหลังปล่อย) ประสานงานองค์กรรัฐ / เอกชนดูแล มูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี และการสงเคราะห์หลังปล่อย

หลักสูตรอบรมการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยเพื่อคืนคนดีสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

คุณสมบัติผู้ต้องขัง: นักโทษเด็ดขาดสูงอายุตั้งแต่ 60 ปีแต่ไม่ถึง 70 ปีและเข้าหลักเกณฑ์การพักการลงโทษ

ระยะเวลา: 4 สัปดาห์ (1 เดือน) หรือจำนวน 120 ชั่วโมง

กรอบเนื้อหา: เพื่อเตรียมพร้อมผู้ต้องขังแบบเข้มข้นในด้านร่างกาย จิตใจ ความคิด สติปัญญา อารมณ์ วิชาชีพ สังคมและครอบครัวโดยแยกเป็นกลุ่มเนื้อหาในการเตรียมความพร้อมเพื่อกลับคืนสู่สังคมแบ่งเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. การส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายของผู้ต้องขัง การส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการดูแลตนเอง อาหารและโภชนาการสำหรับสูงอายุ การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ โรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุและการป้องกัน จำนวน 1 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 6 ชั่วโมง (รวม 30 ชั่วโมง)

2. การพัฒนาจิตใจและการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม กระบวนการคิด และการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านจิตใจการเสริมสร้างทัศนคติ และความคิดเชิงบวกสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการเรียนรู้ และการปฏิบัติตามหลักทางศาสนาต่างๆ ภาควิชา และภาคปฏิบัติ จำนวน 1 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 6 ชั่วโมง (รวม 30 ชั่วโมง)

3. การเตรียมพร้อมด้านอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมฝึกวิชาชีพ การประกอบอาชีพอิสระ การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอาชีพ ฝึกฝนทักษะประกอบอาชีพ ความรู้อาชีพอิสระต่างๆ เพื่อให้สร้างคุณค่าให้ผู้ต้องขังสูงอายุ มีรายได้สามารถแบ่งเบาภาระของครอบครัว โดยเน้นงานที่ไม่ต้องใช้กำลังแรงงาน ไม่ต้องเคลื่อนไหวร่างกายมาก และหลีกเลี่ยงการทำงานติดต่อกันหลายชั่วโมง ควรเน้นอาชีพอิสระ ที่มีความซับซ้อนน้อย มีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาการเรียนรู้และไม่ต้องอาศัยการจดจำมากนัก จำนวน 1 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 6 ชั่วโมง (รวม 30 ชั่วโมง)

4. การเตรียมความพร้อมด้านครอบครัวและการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุและผู้พิการมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่พึงได้รับ ตลอดจนการให้คำปรึกษา (Counseling) เกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ การวางแผนการประกอบอาชีพ และการเตรียมความพร้อมครอบครัว และชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว บูรณาการภาคสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ ทำความคุ้นเคย เพื่อส่งต่อและประสานงานการให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้ต้องขังที่พ้นโทษกลับเข้าสู่ครอบครัวและสังคม จำนวน 1 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 6 ชั่วโมง (รวม 30 ชั่วโมง)

การประสานและส่งเสริมการมีงานทำ

อนึ่งทางราชทัณฑ์ปัจจุบันได้มีศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ "CARE" Center for Assistance to Reintegration and Employment" จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังและการคืนคนดีสู่สังคม ดำเนินการบริหารจัดการด้านสารสนเทศ อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการอันประกอบด้วย ผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ ญาติ และครอบครัว รวมทั้งประชาชนผู้ให้ความสนใจ (ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการทำงานทำ, 2563)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและประสานการมีงานทำ
2. เพื่อจัดทำข้อมูลความต้องการมีงานทำของผู้ใกล้พ้นโทษ
3. เพื่อรวบรวมและจัดทำข้อมูลของผู้ประกอบการในตำแหน่งงานว่าง
4. เพื่อประสานงานเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ และส่งต่อข้อมูลผู้พ้นโทษ

เป้าหมายการดำเนินงาน

1. ผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษทุกคน ผ่านการคัดกรอง และได้รับข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ ข้อมูลการจ้างงาน แหล่งงาน ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนทุนประกอบอาชีพ และข้อมูลเกี่ยวกับการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านอื่นๆ จากศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ
2. ผู้พ้นโทษ ได้รับความช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสมได้รับการสนับสนุนทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ การประสานงาน การส่งต่อไปยังหน่วยงาน บริษัท ห้างร้านที่ต้องการแรงงานฝีมือตามคุณลักษณะของผู้พ้นโทษ
3. ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ มีรายได้จากการจ้างงาน การประกอบอาชีพที่มาจากทักษะฝีมือที่ได้รับการฝึกฝน ทั้งขณะที่อยู่เรือนจำ และออกไปอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน สังคม

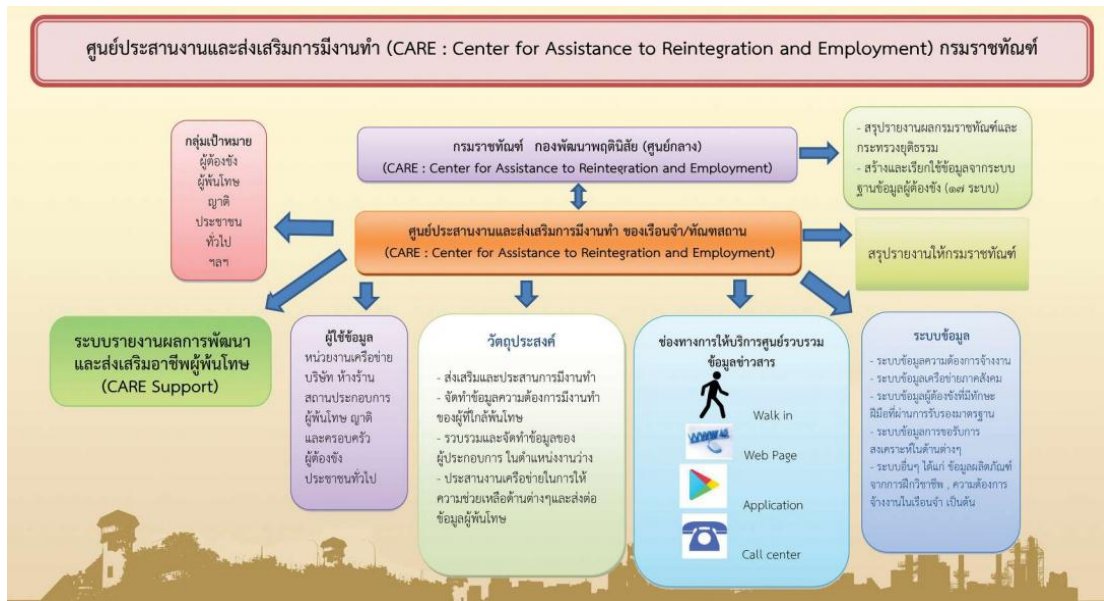
กรมราชทัณฑ์มอบหมายให้กองพัฒนาพฤตินิสัยรับผิดชอบ ดูแล ประสานงาน และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ทุกแห่งทั่วประเทศ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขัง และผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติด้านการมีงานทำและด้านอื่นๆ โดยได้มีแนวทางแจ้งไปยังเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ และกำหนดมาตรฐานในการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไว้ 10 ด้าน ดังนี้

1. การจัดพื้นที่ให้บริการของศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (ที่ตั้งศูนย์ CARE)
2. การดำเนินงานของคณะทำงานศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ
3. การประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ภารกิจของศูนย์ CARE
4. การจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานภายในพื้นที่
5. การอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ
6. การบริหารจัดการด้านบุคลากร ด้านข้อมูล ด้านแผนในการขับเคลื่อนศูนย์ CARE
7. การรายงานผลการดำเนินงาน
8. เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานหรือผู้ดูแลรับผิดชอบประจำศูนย์ CARE
9. การให้ความสำคัญของผู้บริหาร (ผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน)

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ

1. เรือนจำ/ทัณฑสถานสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังที่จะพ้นโทษภายใน 1 เดือน และส่งต่อข้อมูลไปยังเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบ CARE 01
2. กลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่ขอรับความช่วยเหลือ ดำเนินการคัดกรอง และตรวจสอบแผนการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ หากพบว่าสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีครอบครัวและผู้อุปการะ เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ ให้ข้อมูลช่องทางการติดต่อศูนย์ CARE เพื่อให้ผู้พ้นโทษมีข้อมูลสำหรับการขอรับความช่วยเหลือในภายหลัง หากประสบปัญหาความเดือดร้อน
3. กลุ่มผู้ต้องขังที่ต้องการขอรับความช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำให้ความช่วยเหลือตามสภาพปัญหา และความต้องการ โดยการประสานหน่วยงานเครือข่ายเช่น กรณีต้องการทุนประกอบอาชีพ ต้องการค่าพาหนะกลับภูมิลำเนา ต้องการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ เป็นต้น
4. ดำเนินการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการรับจ้างแรงงาน จำนวนผู้ต้องขังที่มีทักษะฝีมือในด้านต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลให้สถานประกอบการ บริษัท ห้าง ร้าน ที่ต้องการแรงงานและต้องการจ้างงานในเรือนจำ/ทัณฑสถาน
5. ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการจัดหางาน กรมการพัฒนาฝีมือแรงงาน ฯลฯ เกี่ยวกับข้อมูลตำแหน่งงานว่าง โครงการพัฒนาทักษะฝีมือ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ เพื่อให้ผู้รับบริการของศูนย์ CARE (ผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ ญาติและประชาชนทั่วไป) ได้นำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์

6. ประสานงานหน่วยงานเครือข่ายหรือหน่วยงานภายในพื้นที่ จัดทำบันทึกข้อตกลงการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย มีแนวทางในการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือของแต่ละหน่วยให้มีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อน
7. เมื่อศูนย์ CARE ดำเนินการให้ความช่วยเหลือ หรือประสานงานให้กับกลุ่มเป้าหมาย มีการติดตามประเมินผล และบันทึกข้อมูลลงในระบบ CARE SUPPORT หรือระบบการติดตามผู้พ้นโทษ หรือผู้ถูกคุมประพฤติเพื่อสนับสนุนนโยบายการคืนคนดีสู่สังคม

(ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการทำงานทำ กรมราชทัณฑ์, 2563)

ทั้งนี้ทางกรมราชทัณฑ์ก็ได้มีการตกลงมีบันทึกความร่วมมือทั้งกับ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กรมคุมประพฤติ กรุงเทพมหานคร โดยร่วมทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมืออันประกอบด้วย บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการประสานงานความร่วมมือโครงการพระราชริ้ว ร่วมสร้างงาน สร้างอาชีพผู้ต้องขัง บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการประสานงานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการส่งเสริมการบูรณาการภาคสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ต้องขังและครอบครัว โดยมีเป้าหมายในการระบุหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจนต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง และส่งเสริมการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ต่อการสนับสนุนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำและการสนับสนุนให้ชุมชน ครอบครัวและทุกภาคส่วนในการป้องกันการกระทำผิด ช่วยเหลือ ดูแล สงเคราะห์ผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว

นอกจากนี้ยังมีการสงเคราะห์ในรูปแบบเงิน เช่น ให้ทุนประกอบอาชีพ ทุนการศึกษาบุตร ผู้ต้องขัง ค่าพาหนะกลับภูมิลำเนา ค่ารักษาพยาบาล หรือการสงเคราะห์ในรูปแบบวัสดุ สิ่งของ อาหาร เสื้อผ้า ที่พักอาศัยชั่วคราว และการสงเคราะห์ในรูปแบบการให้บริการ การให้คำปรึกษาและการจัดหางาน เป็นต้น

2.7.5.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ

สำหรับผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษรวมไปถึงผู้ต้องขังสูงอายุ จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายเฉพาะกลุ่มคือพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยกองสังคมสงเคราะห์ได้ยกระดับการบริหารจัดการภายใต้เป้าหมาย ดังนี้

1. ผู้ต้องขังได้รับสวัสดิการและการสงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างมีคุณภาพเป็นระบบและมีมาตรฐาน
2. องค์กรและผูปฏิบัติงานมีความสามารถในการจัดบริการสังคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการพัฒนามาตรฐานการจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสามารถให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการสวัสดิการสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้อย่างเหมาะสม
3. เป็นการป้องกันมิให้ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำอีก ลดปัญหาชุมชน ส่งเสริมให้สังคมเกิดความสงบสุข
4. ส่งผลให้การควบคุมผู้ต้องขังอยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำ ทัณฑสถานได้โดยไม่คิดแทรกหักหลบหนีและมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะแก้ไขพัฒนาตนเองเพื่อกลับสู่สังคมต่อไป

อนึ่งสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษหรือผู้ต้องขังกลุ่มผู้สูงอายุนี้แม้ยังเป็นสัดส่วนที่ไม่มากนัก หากแต่กระจายอยู่ในเรือนจำ ทัณฑสถานต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการจัดบริการตามกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ที่ไม่สามารถจัดให้บริการได้อย่างเหมาะสม อันเนื่องมาจากความไม่พร้อมทางกายภาพเรื่องอาคารสถานที่ ความไม่พร้อมในการจัดอบรมพัฒนาทักษะทางอาชีพเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้ต้องขังพิเศษ ความไม่พร้อมในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น ดังนั้นในปีงบประมาณ 2558 กองสังคมสงเคราะห์จึงได้ยกระดับการขับเคลื่อนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้แนวคิดการดำเนินงานศูนย์ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละกลุ่มพิเศษเป็นการเฉพาะและหนึ่งในนั้นประกอบด้วยศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ “ต้นแบบการเรียนรู้” ซึ่งมีคณะทำงานปฏิบัติงานอย่างทิมสหวิชาชีพ มีผู้บัญชาการเรือนจำและผู้อำนวยการทัณฑสถานแต่ละแห่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์โดยขณะนี้อยู่ระหว่างทดลองนำร่องและจะประเมินผลการดำเนินงานเพื่อสรุปวิเคราะห์เป็นข้อมูลในการขับเคลื่อนดำเนินงานต่อไป

การจัดตั้งศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ จำนวน 2 ศูนย์

เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 จึงได้มีการยกระดับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุทั้งด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ สังคมและอาชีพ ด้วยการประสานงานกับภาคสังคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเป็นต้นแบบและเป็นศูนย์เรียนรู้ขยายผลการดำเนินงานไปยังเรือนจำต่างๆ ต่อไป ปัจจุบันการดำเนินงานได้มี 2 ศูนย์ ได้แก่

1. ศูนย์ผู้ต้องขังผู้สูงอายุศูนย์เรือนจำกลางคลองเปรม สำหรับผู้ต้องขังชาย
2. ศูนย์ผู้ต้องขังผู้สูงอายุทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา สำหรับผู้ต้องขังหญิง

ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ “ต้นแบบการเรียนรู้”

เนื่องจากการมีศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่สามารถทำได้ทั่วถึง การถ่ายทอดนโยบายยังคงมีข้อจำกัดทั้งในส่วนของความพร้อมการสนับสนุนงบประมาณ หากแต่ผู้ต้องขังผู้สูงอายุมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เช่นกัน ทั้งนี้มีชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับการคัดเลือก 10 แห่งจาก 47 แห่ง เนื่องด้วยมีผลงานต่อเนื่องที่จะพัฒนาเป็นต้นแบบชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ มีดังนี้

1. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำพิเศษธนบุรี
2. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำกลางสมุทรปราการ
3. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำจังหวัดจันทบุรี
4. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำกลางอุบลราชธานี
5. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำกลางอุดรธานี
6. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำกลางกำแพงเพชร
7. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำกลางนครศรีธรรมราช
8. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำกลางราชบุรี
9. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ ทัณฑสถานหญิงสงขลา
10. ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

โรงเรียนสูงวัยในเรือนจำ

ด้วยความร่วมระหว่างกรมราชทัณฑ์ และกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์อันตระหนักถึงสภาพความเป็นอยู่ผู้ต้องขังและการได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียม ซึ่งจากสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังปัจจุบันค่อนข้างลำบาก แออัด ยิ่งผู้สูงอายุที่มีโรค จนทำให้กำลังใจหดหาย จึงมีความร่วมมือจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ การพัฒนาสภาพแวดล้อมผู้ต้องขัง ตลอดจนการอยู่ร่วมกับสังคมและครอบครัวได้อย่างมีความสุขเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษ

นอกจากนี้การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อผู้ต้องขังนี้ก็เพื่อการส่งเสริมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตและถ่ายทอดองค์ความรู้ 4 มิติ ให้แก่ผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มเปิดการเรียนการสอนในเรือนจำกลางคลองเปรมตั้งแต่เดิมเป็นแดนแรกรับนักโทษที่เข้ามาใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงให้เป็นโรงเรียนผู้สูงอายุนำร่องแห่งแรกโดยภายในโรงเรียนมีความเป็นระเบียบ สะอาด ครบวงจร ไม่ต่างจากโรงเรียนประจำภายนอกการจัดตั้งนี้เป็นการจัดตั้งเป็นแห่งแรกก่อนขยายผลไปทั่วประเทศ ลักษณะโรงเรียนดังกล่าวเป็นโรงเรียนประจำ มีระยะเวลาเรียน 3 เดือน การเรียนแบ่งเป็นสัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 2 ชั่วโมง ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ที่มีวิทยากรภายนอกจากองค์กรต่างๆ เข้ามาอบรมให้ความรู้ เช่น บุคลากรจากกระทรวงแรงงานเข้ามาฝึกอาชีพ บุคลากรจากกระทรวงสาธารณสุขให้ความรู้เรื่องสุขภาพ และการจัดบริการดูแลช่วยเหลือในด้านอื่นๆทั้งตอนอยู่ในเรือนจำและพ้นโทษไปแล้วก็จะติดตาม ประสานงานจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ไปยังหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือ ส่วนขั้นตอนการเปิดรับผู้ต้องขังสูงอายุ จะต้องมีความสมัครใจเรียนรู้ เป็นนักโทษเด็ดขาด ชั้นกลาง-ชั้นเยี่ยม เหลือโทษจำคุกต่อไปไม่เกิน 50 ปี และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อ จำกัดรุ่นละ 50 คน ภายหลังลงนามบันทึกความตกลง กรมราชทัณฑ์ (จส.100., 2562)

2.7.5.3 หลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษสูงอายุ ประจำปีงบประมาณ 2563-2565

ทางกรมราชทัณฑ์ยังมีโครงการพักการลงโทษเพื่อเป็นประโยชน์ตอบแทนให้กับนักโทษเด็ดขาดที่ได้สำนึกแก้ความผิดและตั้งใจประพฤติตนเป็นคนดี มีความอดุสาหะ มีความก้าวหน้าในการศึกษาและอบรม ทำการงานเกิดผลดีหรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษ อาจได้รับการพิจารณาให้ปล่อยตัวพักการลงโทษก่อนครบกำหนดโทษตามหมายศาล ตามมาตรา 52 (7) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ซึ่งสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้เพื่อสร้างโอกาสให้นักโทษเด็ดขาดอายุตั้งแต่ 60 – 69 ปี ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่มีความเหมาะสมกับช่วงวัย และได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพ โดยไม่กลับมากระทำผิดซ้ำ ต้องมีคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ทั่วไป ดังนี้

1. ต้องโทษจำคุกครั้งแรก เป็นนักโทษเด็ดขาดชั้นดีขึ้นไปที่มีอายุตั้งแต่ 60 – 69 ปี
2. ต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 2 ของกำหนดโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด หรือไม่น้อยกว่า 10 ปี ในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา
3. มีโทษเหลือจำต่อไปไม่เกิน 3 ปี (นับจากวันปิดการอบรม)

4. ไม่มีโทษกักขัง หรือไม่ถูกคุมขังตามหมายขังในคดีอื่น
5. มีผู้อุปการะซึ่งมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีรับอุปการะ
6. ไม่เคยถูกลงโทษทางวินัยเกี่ยวกับยาเสพติด เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เครื่องมือสื่อสารอื่น รวมทั้งอุปกรณ์สำหรับสิ่งของดังกล่าว
7. ไม่เคยถูกลงโทษทางวินัยกรณีอื่นภายในระยะเวลา 6 เดือน ก่อนเสนอขอพักการลงโทษ
8. ไม่อยู่ระหว่างดำเนินการทางวินัยทุกกรณี
9. ผ่านการประเมินผลตามแบบประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังก่อนได้รับการปล่อยตัว (Offender Risk Assessment : OA) มีความเสี่ยงในการทำการกระทำผิดซ้ำน้อย หรือค่อนข้างน้อย

ผ่านเกณฑ์การประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ หรือหลักสูตรอื่นตามที่คณะทำงานโครงการเห็นสมควร

นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากการเจ็บป่วยร้ายแรง หรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปดังนี้

1. มีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรา 52 (2) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560
2. กรณีเจ็บป่วยร้ายแรงและกรณีพิการ จะต้องเป็นนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางขึ้นไปและกรณีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปต้องเป็นนักโทษเด็ดขาดชั้นดีขึ้นไป
3. ต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกำหนดโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด หรือไม่น้อยกว่า 10 ปี ในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา
4. ไม่มีโทษกักขัง หรือไม่ถูกคุมขัง ตามหมายขังในคดีอื่น
5. มีผู้อุปการะและยินดีอุปการะ ในกรณีที่ไม่มีผู้เกี่ยวข้องกับนักโทษเด็ดขาดจะมีการอุปการะทดแทนจาก สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถานพยาบาล สถานสงเคราะห์ บ้านกึ่งวิถี (halfway house) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด มูลนิธิ และองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยออกเป็นหนังสือรับรองว่าจะให้การช่วยเหลือดูแลระหว่างคุมประพฤติ หรือตามที่พนักงานคุมประพฤติเห็นสมควร

ทั้งนี้สำหรับนักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป ให้คณะกรรมการเพื่อพิจารณาวินิจฉัยการพักการลงโทษพิจารณาโดยคำนึงถึงคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. เป็นนักโทษเด็ดขาดที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป และไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือช่วยเหลือตัวเองได้น้อย
2. มีโทษเหลือจำคุกไม่เกิน 10 ปี

2.7.6 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดงานคุมประพฤติ

การสงเคราะห์หลังปล่อย เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ใช้กับผู้กระทำผิด เพื่อแก้ไข ฟื้นฟู พฤติกรรมผู้กระทำผิดให้สามารถดำรงชีวิตในอนาคตได้โดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวิธีการควบคุมดูแลสอดส่องผู้กระทำผิดหลังจากพ้นโทษหรือระหว่าง การคุม ประพฤติกักขังยังให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ให้คำแนะนำปรึกษาและให้ความเป็น เพื่อนกับผู้กระทำผิด เพื่อให้เขาไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

การสงเคราะห์หลังปล่อย (after-care services) สำหรับประเทศไทยนับว่ายังไม่เป็นที่รู้จัก หรือแพร่หลายกันมากนัก เนื่องจากยังขาดการยอมรับจากสังคม ขณะที่ในต่างประเทศวิธีการ สงเคราะห์หลังปล่อยจะได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสังคมซึ่งพัฒนาการ ของการการสงเคราะห์หลังปล่อยมีมาตั้งแต่ในช่วงต้น ค.ศ. 1800 ในอังกฤษและไอร์แลนด์ โดยการ จัด ให้มีบ้านกึ่งวิธสำหรับเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวสำหรับผู้กระทำผิดที่ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำและ ไม่มีที่อยู่อาศัย และเผยแพร่เข้าสู่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1817 แต่เสื่อมความนิยมลงไป ในช่วงปี 1950 จนกระทั่งได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่งเมื่อแนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดรูปแบบทาง การแพทย์ (medical model) เจริญรุ่งเรืองในปี ค.ศ.1954 และได้รับการยอมรับพัฒนามาจนถึง ปัจจุบัน (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2561)

ประเภทของการสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์หลังปล่อยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การสงเคราะห์แบบบังคับ (compulsory after-care) เป็นการสงเคราะห์ที่มีเงื่อนไข ให้แก่ผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยอย่างมีเงื่อนไข ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการ ปลดปล่อยก่อนครบกำหนด โทษตามคำพิพากษาของศาล โดยได้รับการพักการลงโทษ (parole) หรือลดวันต้องโทษจำคุก (good-time allowance) เป็นต้น การสงเคราะห์ประเภทนี้จึงเป็นการสงเคราะห์โดยการติดตามดูแล หรือที่ เรียกว่า การคุมประพฤติให้ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

2) การสงเคราะห์แบบไม่บังคับ (voluntary after – care) เป็นการสงเคราะห์ประเภทนี้จัดให้โดยไม่บังคับขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้พ้นโทษเอง โดยให้แก่ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยอย่างไม่มีเงื่อนไข เช่น ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเมื่อครบกำหนดโทษตามคำพิพากษาของศาล (discharged prisoners) และผู้ที่ได้รับการปลดปล่อย เนื่องจากได้รับการพระราชทานอภัยโทษ (pardon)

หลักการของการสงเคราะห์หลังปล่อย

1. จะต้องเป็นการช่วยเหลือที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของผู้พ้นโทษ และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันมิให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก อันเป็นการป้องกันอาชญากรรม
2. จะต้องมีการฟื้นฟูบูรณาการทางสังคมของผู้พ้นโทษ อาทิเช่น มีการสงเคราะห์ในด้านการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามี – ภรรยา หรือ ญาติพี่น้อง ภายในครอบครัว หรือปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของครอบครัวในกรณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัสังคมภายนอกด้วย
3. จะต้องช่วยปรับสภาพชีวิตของผู้พ้นโทษให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไปได้
4. จะต้องฟื้นฟูทั้งทางด้านจิตใจและฟื้นฟูทางด้านอาชีพแก่ผู้พ้นโทษในบางกรณีจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงการโยกย้ายหรือตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้รับการสงเคราะห์และครอบครัวด้วย ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งดั้งเดิมที่มีอยู่หรือการแก้แค้นทดแทนจากคู่กรณี ตลอดจนการป้องกันปัญหาการไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนที่เคยอาศัยอยู่แต่เดิมด้วย

ทั้งนี้สำหรับประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคุมประพฤติกลางขึ้นเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และได้ยกฐานะขึ้นเป็นกรมคุมประพฤติเมื่อเดือนมีนาคม 2535 โดยรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2544 ให้กรมคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลัก ในการคุมประพฤติผู้กระทำผิดทั้งในชั้นก่อน ระหว่างและหลังการพิจารณาคดีของศาล ทั้งผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ รวมทั้งการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังปล่อย (aftercare) โดยให้การสงเคราะห์ผู้กระทำผิด 4 กลุ่ม คือ

1. ผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นผู้ใหญ่
2. ผู้ถูกคุมความประพฤติพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

3. ผู้ถูกคุมความประพฤติที่เป็นเด็กและเยาวชน และ
4. ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติจำคุกจากเรือนจำและทัณฑสถาน

และตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ 2559 ได้ระบุอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานตามมาตรา 14 วรรค 2 สอดส่อง ติดตาม สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ ตักเตือน หรือดำเนินการใดๆ เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขและสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองได้ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันอาชญากรรมและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงมีการกำหนดให้การสงเคราะห์ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและผู้พ้นการคุมประพฤติที่มาขอรับการสงเคราะห์จากสำนักงานคุมประพฤติเท่านั้น หากแต่ยังไม่ได้ให้การสงเคราะห์ครอบคลุมผู้พ้นโทษและพ้นการคุมความประพฤติทั้งหมด ประเภทการสงเคราะห์เป็นการให้ความช่วยเหลือปัญหาเฉพาะหน้า เช่น ค่าอาหารและค่าพาหนะ จะมีการติดตามผลการสงเคราะห์เฉพาะการสงเคราะห์ด้านการศึกษา หรือเงินทุนประกอบ อาชีพเท่านั้น สำหรับการประชาสัมพันธ์ กรมคุมประพฤติกำหนดให้สำนักงานคุมประพฤติเข้าไปแจ้งกับผู้ต้องขังที่จะได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ ในขั้นตอนการเตรียมการก่อนปล่อย

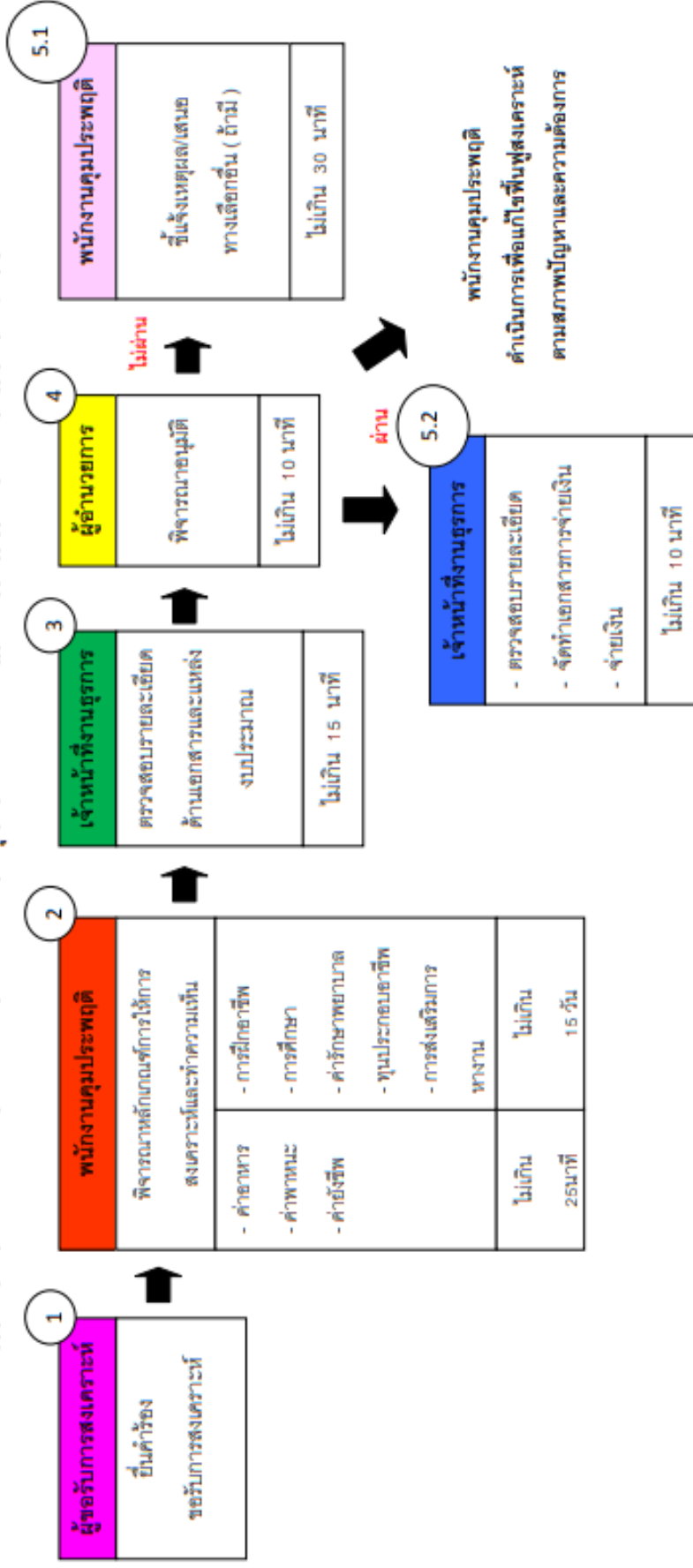
หลักการและคุณสมบัติของผู้ขอรับการสงเคราะห์

1. เป็นผู้ต้องหาและผู้กระทำผิดที่อยู่ในความดูแลของกรมคุมประพฤติ
2. มีฐานะยากจนหรือมีความขัดสนและเหมาะสมที่จะได้รับการสงเคราะห์
3. มีความประสงค์ที่จะได้รับการช่วยเหลือสงเคราะห์
4. ต้องยื่นคำร้องขอรับการสงเคราะห์ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด
5. แสดงหลักฐานประจำตัว หรือบัตรกำหนดตนรายงานตัว หรือใบบริสุทธ์ หรือหลักฐานการปล่อยตัวจากสถานพินิจฯ ทุกครั้งที่ไปติดต่อ

ทั้งนี้ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ในระหว่างการคุมความประพฤติสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดได้ขอความร่วมมือจากชุมชนทั้งอาสาสมัครคุมประพฤติ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและหน่วยงานภาคีการทำงานบริการสังคม รวมทั้งองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนอื่น ๆ ในชุมชน ให้ดูแลสอดส่อง แก้ไขฟื้นฟูและช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ถูกคุมความประพฤติรวมทั้งติดตามช่วยเหลือสงเคราะห์ภายหลังพ้นการคุมความประพฤติและภายหลังปล่อยตัวพ้นโทษและภายหลังปล่อยพ้นการฝึกอบรมอีก เป็นระยะเวลา 1 ปี โดยรายละเอียดการขอรับการสงเคราะห์เป็นไปตามตารางภาพดังนี้

แผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การให้การสงเคราะห์ผู้กระทำผิด
 กระบวนการงานที่แล้วเสร็จกรณีค่าอาหาร ค่าพินัย ค่ายังชีพ ไม่เกิน 1 ชั่วโมง

กรณีด้านการฝึกอาชีพ การศึกษา ค่ารักษาพยาบาล ทุนประกอบอาชีพ และการส่งเสริมการทำงาน ไม่เกิน 15 วัน

(กรมคุมประพฤติ, 2559)

วิธีดำเนินการสงเคราะห์หลังปล่อยของกรมคุมประพฤติ

สำหรับเรือนจำให้ดำเนินการต่อเนื่องจากการจำแนกผู้กระทำผิด ในขั้นตอนการเตรียมการก่อนปล่อย เพื่อพิจารณากลุ่มที่ควรดูแลและกลุ่มที่มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซึ่งในขั้นตอนการจำแนกผู้กระทำผิดในขั้นตอนเตรียมการก่อนปล่อย กรมราชทัณฑ์ได้เตรียมการในด้านต่างๆ โดยมีแผนงานการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยไว้แล้วเช่นกัน

สำหรับผู้พ้นจากการคุมความประพฤติ ผู้พ้นจากการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯ หลังจากพ้นการคุมความประพฤติฯ แล้วแต่กรณีแล้วสามารถมาขอรับการสงเคราะห์ได้โดยนำหลักฐานกำหนดนัดรายงานตัว หลักฐานการเข้าร่วมกิจกรรม ที่สำนักงานได้เคยออกให้ในระหว่างการคุมความประพฤติหรือระหว่างการฟื้นฟูมาแสดงต่อสำนักงานได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่เป็นการสงเคราะห์ผู้พ้นการคุมความประพฤติหรือระหว่างการฟื้นฟูสมรรถภาพฯ พนักงานคุมประพฤติเจ้าของสำนวนใหม่จะต้องประสานงานกับพนักงานคุมประพฤติเจ้าของสำนวนเดิม รวมทั้งศึกษาข้อมูลประวัติของผู้กระทำผิดจากสำนวนเดิมในการพิจารณาให้การสงเคราะห์รวมทั้งเป็นข้อมูลในการให้คำแนะนำช่วยเหลือบุคคลดังกล่าวด้วย ซึ่งหากสำนวนดังกล่าวเป็นสำนวนของสำนักงานอื่น จะต้องประสานงานขอให้มีการส่งผลการคุมความประพฤติรวมทั้งเอกสารที่จำเป็นจากสำนวนเดิมมาประกอบการพิจารณา

เมื่อสำนักงานคุมประพฤติได้รับเรื่องแล้วจะพิจารณาดำเนินการให้การสงเคราะห์เป็นรายๆ ไป โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) การลงทะเบียนรับเอกสาร

เมื่อผู้กระทำผิดมาขอรับการสงเคราะห์ที่สำนักงานคุมประพฤติให้เจ้าหน้าที่ธุรการลงทะเบียนรับคดีในสมุดทะเบียนผู้รับการสงเคราะห์หลังปล่อยแต่ละประเภทดังนี้

ก. ผู้พ้นการคุมความประพฤติที่เป็นผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน ผู้พ้นจากการทำงานบริการสังคม แทนค่าปรับ ผู้พ้นจากการพักการลงโทษ/ลดวันต้องโทษจำคุกไปด้วยดีหรือโดยไม่ได้ผิดเงื่อนไข

ข. ผู้พ้นการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ตามแผนการฟื้นฟูฯ ของคณะอนุกรรมการฯ

ค. เด็กและเยาวชนที่พ้นจากการฝึกและอบรมหรือกักและอบรมในสถานพินิจหรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อการฝึกและอบรม โดยไม่มีเงื่อนไขคุมความประพฤติ

ง. ผู้พ้นโทษจำคุกโดยได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำตามคำพิพากษา

(2) การมอบหมายพนักงานคุมประพฤติดำเนินการ

เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมในการสงเคราะห์ รวมทั้งการพัฒนาแนวทางการทำงานการติดตามประเมินผลที่มีความชัดเจน ให้ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติมอบหมายให้พนักงานคุมประพฤติคนใดคนหนึ่งหรือมอบหมายพนักงานคุมประพฤติดำเนินกิจกรรม ชุมชนรับผิดชอบในการ

ดำเนินการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดหลังปล่อยโดยเฉพาะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณงานของสำนักงานและ อัตรากำลังของสำนักงานคุมประพฤติแห่งนั้น ซึ่งในขั้นนี้สำนักงานคุมประพฤติ ยังไม่ต้องตั้งสำนวนขึ้นใหม่ เพียงแต่ให้รวบรวมเอกสารการขอรับการสงเคราะห์ใส่ไว้ในแฟ้มโดยแยกหมวดหมู่ตามที่ได้ลงทะเบียน

(3) การดำเนินการในขั้นตอนของพนักงานคุมประพฤติ

(3.1) การรวบรวมเอกสาร เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้พบกับผู้

ขอรับการสงเคราะห์ ให้แยกวิธีดำเนินการตามกลุ่มเป้าหมายดังนี้

ก. กรณีผู้ขอรับการสงเคราะห์เป็นผู้ที่พ้นจากการคุมความ ประพฤติ หรือผู้พ้นจากการฟื้นฟูฯ ของสำนักงานแห่งนั้น ซึ่งหมายถึงผู้พ้นคุมความประพฤติที่เป็น เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้พ้นจากการพักการ ลงโทษ/ลดวันต้องโทษจำคุก ผู้พ้นจากการทำงานบริการสังคม ผู้พ้นจากการฟื้นฟูสมรรถภาพฯ ให้ พนักงานคุมประพฤตินำสำนวนคดีเดิมมาศึกษาและหารือกับพนักงาน คุมประพฤติเจ้าของสำนวนเดิม เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของผู้ขอฯ และจัดให้ผู้ขอฯ ทำคำร้องขอรับการสงเคราะห์ ตามแบบ โดยให้บันทึกหมายเหตุทะเบียนคดีเดิมไว้ที่มุมบนด้านขวาของตัว คำร้อง ทั้งนี้เมื่อได้ศึกษา สำนวนคดีเดิมแล้วมีข้อสังเกตใดเพิ่มเติมพนักงานคุมประพฤติสามารถบันทึกข้อสังเกตไว้ได้ในช่อง ความเห็นของเจ้าหน้าที่ในคำร้อง

ข. กรณีผู้ขอรับการสงเคราะห์เป็นผู้ถูกคุมความ ประพฤติหรือผู้พ้นจากการฟื้นฟูฯ ของ สำนักงานอื่น ให้สำนักงานคุมประพฤติประสานงานขอสำเนารายงานการคุมความประพฤติ หรือผล การฟื้นฟูสมรรถภาพฯ รวมทั้งข้อสังเกตอื่น (ถ้ามี) จากสำนักงานคุมประพฤติเดิม เพื่อพนักงานคุม ประพฤติจะได้นำมาเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาฯ และจัดให้ผู้ขอฯ ทำคำร้องขอรับการสงเคราะห์ ตามแบบ โดยให้บันทึกหมายเหตุทะเบียนคดีเดิมไว้ที่มุมบนด้านขวาของตัวคำร้อง ทั้งนี้เมื่อได้ศึกษาข้อมูล จากสำนักงานคุมประพฤติเดิมแล้วมีข้อสังเกตใดเพิ่มเติมพนักงานคุมประพฤติสามารถบันทึกข้อสังเกต ได้ในช่องความเห็นของเจ้าหน้าที่ในคำร้อง

ค. กรณีผู้ขอรับการสงเคราะห์เป็นผู้พ้นโทษจำคุกจาก เรือนจำหรือเป็นเด็กและเยาวชนซึ่งได้รับการ ปล่อยตัวจากสถานพินิจฯ โดยหากผู้กระทำผิดนำหลักฐานจากเรือนจำหรือสถานพินิจฯ มามอบ ให้พนักงานคุมประพฤติด้วย ให้จัดให้ผู้ขอฯ ทำคำร้องขอรับการสงเคราะห์ตามแบบ อย่างไรก็ตาม หากในขั้นต้นผู้ต้องขังและเด็กและเยาวชนไม่ได้แจ้ง ความประสงค์ขอรับการสงเคราะห์ไว้กับ เจ้าหน้าที่จากเรือนจำและสถานพินิจฯ ไว้ จึงไม่ได้มีการทำเอกสารสรุปข้อมูลเกี่ยวกับผู้ขอฯ มายื่น ให้กับสำนักงาน สำนักงานคุมประพฤติจะต้องบันทึกถ้อยคำผู้ขอฯ โดยใช้แบบฟอร์มตามเอกสารแนบ และจัดให้ผู้ขอฯ ทำคำร้องขอรับการสงเคราะห์ตามเอกสารแนบหมายเลข 2 โดยปกติพนักงานคุม ประพฤติไม่ต้องสอบปากคำเพิ่มเติม ยกเว้นมีข้อเท็จจริงที่ต้องการสอบถามจากตัวผู้ขอฯ หรือต้องการ สอบปากคำพยานบุคคลอื่นเพิ่มเติมให้บันทึกการสอบปากคำโดยใช้แบบ ค.ป.5 (ยกเว้นกรณีผู้ขอไม่มี

หลักฐานใด ๆ เกี่ยวกับตนเอง พนักงานคุมประพฤติจะต้องบันทึกถ้อยคำของผู้ขอฯ ไว้ตามเอกสารหมายเลข 2 ดังได้กล่าวแล้ว)

(3.2) การพิจารณาคำร้อง หลังจากที่ผู้ขอฯ จัดทำคำร้องเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้พนักงานคุมประพฤติพิจารณาตรวจสอบเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเอกสารที่พนักงานคุมประพฤติจะต้องตรวจสอบและนำมาเป็นหลักฐานการเบิกจ่าย ปรากฏตามเอกสารแนบหมายเลข 3 แล้ว ให้พิจารณาทำความเข้าใจและสั่งให้เจ้าหน้าที่ธุรการที่มีหน้าที่เบิกจ่ายดำเนินการต่อไป

(4) ขั้นตอนของเจ้าหน้าที่ธุรการ เมื่อเจ้าหน้าที่ธุรการที่มีหน้าที่ เบิกจ่ายได้รับเรื่องแล้ว ให้ตรวจสอบเงินงบประมาณที่มีอยู่และตรวจสอบเอกสารพร้อมทั้งเสนอเรื่องไปยังผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติพิจารณาอนุมัติเบิกจ่าย ทั้งนี้ให้เจ้าหน้าที่จัดเอกสารเบิกจ่ายพร้อมทั้งใบสำคัญรับเงิน ฯลฯ ให้เป็นไปตามระเบียบและมีหลักฐานเอกสารแนบตามข้อ 3.2 ทั้งนี้ให้ปฏิบัติตามหนังสือกรมบัญชีกลางที่ กค 0409.7/39454 ลงวันที่ 19 ธันวาคม 2546 และเมื่อผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติพิจารณาอนุมัติเบิกจ่ายเงินแล้วให้แจ้งผู้ขอฯ ทราบ พร้อมรับเงินสงเคราะห์ โดยให้ผู้จ่ายเงินและผู้รับเงินลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานและจัดเก็บเอกสารไว้เพื่อการตรวจสอบต่อไป

(5) การประเมินผลการให้การสงเคราะห์ เพื่อเป็นการประเมิน ประสิทธิภาพของการให้การสงเคราะห์เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานในความรับผิดชอบต่อไป หลังให้การสงเคราะห์ในแต่ละครั้ง จึงขอให้สำนักงานจัดให้ผู้ขอฯ จัดทำแบบประเมินผลการสงเคราะห์ไว้ด้วยตามรายละเอียดในเอกสารแนบหมายเลข 4

(6) การให้ความช่วยเหลือเพื่อการส่งต่อ ในปัจจุบันถึงแม้ว่าการคุมประพฤติจะได้รับอนุมัติงบประมาณทางด้าน การให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้กระทำผิดก็ตามแต่ก็เป็นงบประมาณที่ไม่มากนักประกอบกับมีข้อจำกัดบางประการในการอนุมัติเบิกจ่าย ประกอบกับหลักการขอความช่วยเหลือตามสภาพความต้องการและสภาพปัญหาของผู้กระทำผิด นั้น มีมากมายหลากหลายด้าน จึงอาจทำให้การให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์ไม่มีประสิทธิภาพสูงสุดได้หากการคุมประเวติยังปฏิบัติหน้าที่อย่างเอกเทศและไม่ได้ประสานงานกับองค์กรภายนอก รวมถึงภาคประชาชนอื่น ๆ

ดังนั้น ในเบื้องต้นเมื่อพนักงานคุมประพฤติได้รับผลการจำแนกและประเมินผลผู้กระทำผิดแล้ว จะต้องพิจารณาวิเคราะห์ถึงแนวทางในการให้ความช่วยเหลือในขณะเดียวกันก็ต้องประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีภารกิจหน้าที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการและสภาพปัญหาของผู้กระทำผิดนั้นๆ เพื่อจะได้ส่งผู้ขอรับการสงเคราะห์ไปสู่หน่วยงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือความพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ต่อไป

(7) การจัดทำทำเนียบเครือข่ายหน่วยงาน องค์กรภาครัฐเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิดมีประสิทธิภาพสูงสุด การแสวงหา

เครือข่ายภายนอกองค์กรคุ้มครองประพฤตินี้เป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเชื่อมประสานและการส่งผู้
ขอรับการสงเคราะห์ต่อไปยังหน่วยงานนั้นๆ ได้อย่างรวดเร็วทันที่ อันถือได้ว่าเป็นการบริการที่ดี
ของหน่วยงานของรัฐอีกทางหนึ่งด้วย

(8) การติดตามผล ภายหลังจากที่ผู้ขอรับการสงเคราะห์ได้รับการบริการช่วยเหลือแล้ว
พนักงานคุ้มครองประพฤตินี้ควรทำการติดตามเยี่ยมเยียน และประเมินผลเป็นรายๆ เช่น ในระหว่างที่ได้รับ
การช่วยเหลือ มีปัญหาอุปสรรคหรือประสบผลสำเร็จเพียงใด ซึ่งการดำเนินการในด้านการดูแลติดตาม
ให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์สามารถดำเนินการเองหรือโดยการมอบหมายให้อาสาสมัครคุม
ประพฤตินี้ช่วยดำเนินการ โดยการส่งเสริมบทบาทของศูนย์ประสานงานอาสาสมัครอำเภอให้เป็นศูนย์
ให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ ทั้งนี้แบบติดตามประเมินผลการสงเคราะห์เมื่อคดีดังกล่าวพ้นระยะเวลา
การสงเคราะห์ (1 ปีหลังพ้นคุ้มครองประพฤตินี้หรือหลังปล่อยฯ)

นอกจากการขอรับการสงเคราะห์หลังปล่อยจากกรมคุ้มครองประพฤตินี้แล้ว กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัว
คุ้มครองประพฤตินี้ในคู่มือการให้บริการสงเคราะห์หลังปล่อย ยังสามารถติดต่อขอรับบริการช่วยเหลือในด้าน
ต่างๆ ได้โดยตรงที่หน่วยงานที่ให้บริการด้านการช่วยเหลือสงเคราะห์ เช่น

1. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ: สำนักงานพัฒนาสังคม ให้บริการด้านสงเคราะห์ฟื้นฟูและ
คุ้มครองสวัสดิภาพแก่สตรีในสถานแรกรับและคุ้มครองและพัฒนาอาชีพในชุมชน

ศูนย์บริการผู้สูงอายุ สงเคราะห์คนพิการในสถานสงเคราะห์และศูนย์ฝึกอาชีพ

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ:
สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งให้บริการในรูปแบบโครงการ เช่น การพัฒนา
กระบวนการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ้มครองประพฤตินี้ ผู้พ้นโทษ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ให้บริการด้านสวัสดิการสังคมและสังคม
สงเคราะห์แก่ประชาชนที่ประสบปัญหาสังคมฟื้นฟูและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท อาทิ เด็ก
เยาวชน สตรี คนพิการ ผู้ติดเชื่อและผู้สูงอายุ

2. กระทรวงแรงงาน

กรมการจัดหางาน ให้บริการจัดหางานในประเทศ แรงงานไทยไปต่างประเทศ นัดพบแรงงาน
แนะแนวอาชีพ คุ้มครองคนหางาน ประกันตนกรณีว่างงาน

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ให้บริการด้านแนะนำหลักสูตรการฝึกอบรมและฝึกอบรมฝีมือแรงงาน

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ให้บริการด้านคุ้มครองแรงงาน ความปลอดภัยในการทำงาน
แรงงานสัมพันธ์ สวัสดิการแรงงาน มาตรฐานแรงงาน

3. กระทรวงมหาดไทย

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ให้บริการด้านสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบเบี้ยยังชีพ ให้แก่ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้ด้อยโอกาส จัดการฅาปนกิจศพผู้ยากไร้

การคุมความประพฤติผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ

นอกจากการสงเคราะห์หลังปล่อยข้างต้นแล้ว สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก ควรจะต้องดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในเรือนจำมาจนกระบวนการคุมประพฤติผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษอันเป็นมาตรการที่กรมราชทัณฑ์นำมาใช้ในการปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดที่มีความประพฤติดีและอยู่ในระเบียบวินัย มีความอดุสาหะ ตั้งใจศึกษาอบรม ขยันฝึกวิชาชีพและทำความชอบแก่ราชการจะได้ออกไปสู่ครอบครัวและชุมชนก่อนครบกำหนดโทษ ภายใต้เงื่อนไขการคุมความประพฤติ ประเภทของการคุมความประพฤติผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

การพักการลงโทษ (parole) หมายถึง การปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดออกมานอกเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษภายใต้เงื่อนไขการคุมความประพฤติ และจะพึงกระทำไดเมื่อนักโทษเด็ดขาดนั้นได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้น ให้กำหนดไม่น้อยกว่า 1 ปี แต่ไม่เกินกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่

การลดวันต้องโทษ (good-time allowance) หมายถึง การให้ประโยชน์ลดวันต้องโทษจำคุกแก่นักโทษเด็ดขาดที่มีความประพฤติดีในระหว่างต้องโทษในเรือนจำ ซึ่งจะกระทำไดต่อเมื่อได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน หรือไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดระยะเวลา ซึ่งนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก ต้องเป็นนักโทษชั้นดีขึ้นไปเท่านั้น

ระยะเวลาของการคุมความประพฤติผู้ได้รับพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

ระยะเวลาของการคุมประพฤติผู้ได้รับพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุกนั้น นับตั้งแต่วันที่ได้รับการปล่อยคุมประพฤติจนถึงวันพ้นโทษของผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติแต่ละราย ซึ่งได้ระบุไว้ในหนังสือสำคัญปล่อยตัวคุมประพฤติ

กระบวนการคุมความประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ

กระบวนการคุมความประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับคดี เป็นขั้นตอนเมื่อสำนักงานคุมประพฤติได้รับหนังสือแจ้งการปล่อยคุมความประพฤติจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน เจ้าหน้าที่ธุรการคดีจะลงทะเบียนรับคดีเข้าสู่ระบบกลางรวบรวมเอกสารจัดตั้งสำนวนคดีโดยใช้สำนวนสืบเสาะฯ ของคดีนั้นเป็นสำนวนคดีสอดคล้องต่อเนื่องกันแล้วมอบให้หัวหน้ากลุ่มงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะพิจารณาจ่ายคดีให้พนักงานคุมประพฤติ

ขั้นตอนที่ 2 การชี้แจงเงื่อนไขการคุมความประพฤติและรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนการดำเนินงานของพนักงานคุมประพฤติ เมื่อผู้ถูกคุมความประพฤติมาพบพนักงานคุมประพฤติตามหนังสือแจ้งการปล่อยคุมความประพฤติจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน พนักงานคุมประพฤติจะดำเนินการปฐมนิเทศชี้แจงให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเข้าใจในคำสั่งและเงื่อนไขการคุมความประพฤติ ตลอดจนรวบรวมหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกคุมความประพฤติและจัดทำกำหนดนัดรายงานตัว

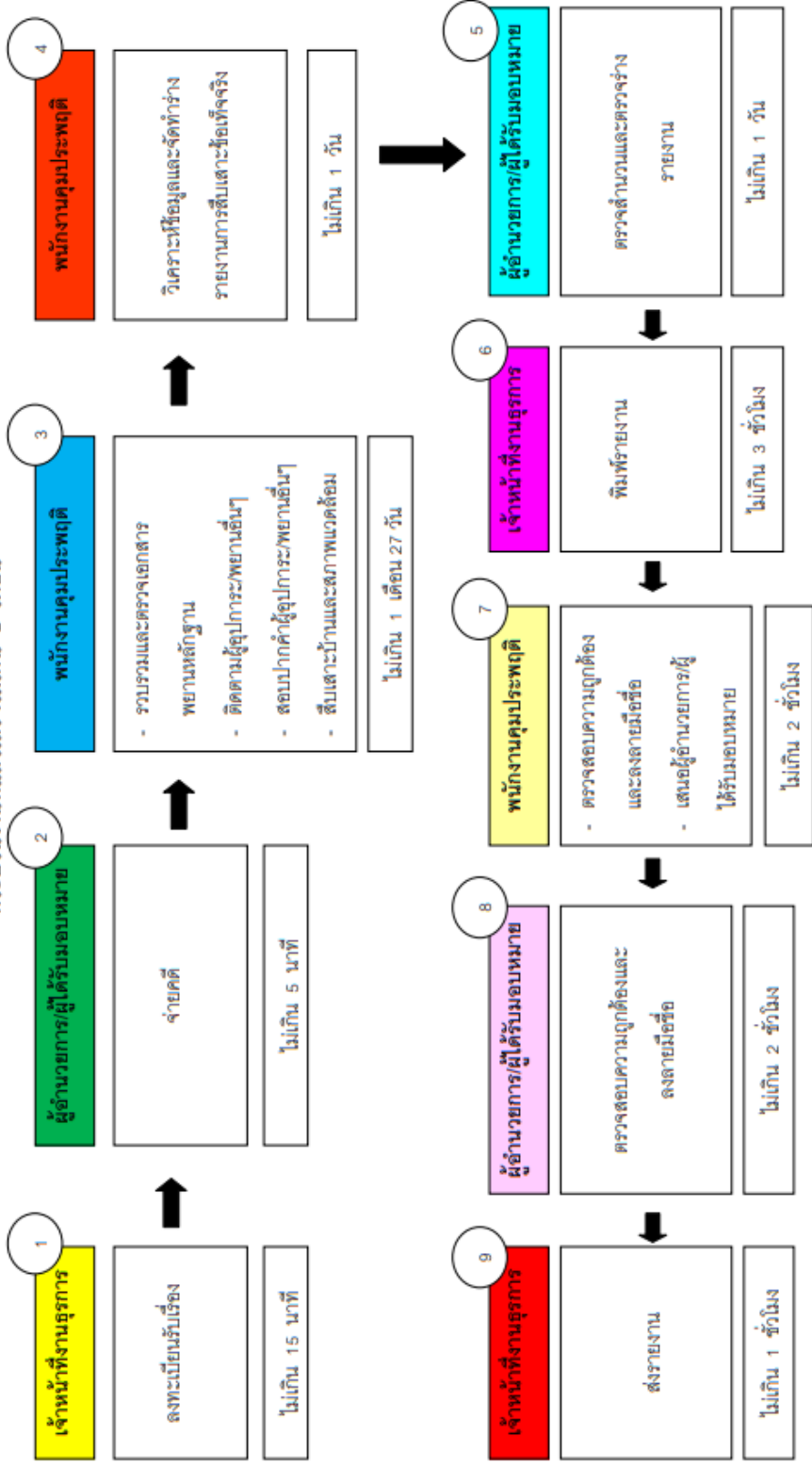
ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และวางแผน เป็นขั้นตอนที่พนักงานคุมประพฤติเจ้าของสำนวนจะนำข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้ถูกคุมความประพฤติ ตลอดจนสภาพความผิดและพฤติการณ์แห่งคดีมาวิเคราะห์และประเมินและวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติ โดยการใช้เกณฑ์ความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำและเกณฑ์สภาพปัญหาและความต้องการในการจำแนกผู้กระทำผิด

ขั้นตอนที่ 4 ควบคุมและสอดส่องตามเงื่อนไข / แก้ไขฟื้นฟูตามสภาพปัญหา เป็นขั้นตอนการดำเนินงานของพนักงานคุมประพฤติ เพื่อควบคุมดูแลและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้กระทำผิดตามระดับความเสี่ยงหรือแนวโน้มต่อการกระทำผิดซ้ำและระดับความรุนแรงของสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิด เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติและได้รับการแก้ไขฟื้นฟูให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยกลับตนเป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินสรุปผลเป็นขั้นตอนที่พนักงานคุมประพฤติจะต้องตรวจสอบผลการดำเนินงานในแต่ละสำนวน โดยพนักงานคุมประพฤติจะต้องทบทวนแผนการดำเนินงาน และการประเมินความเสี่ยงและสภาพปัญหาและความต้องการซ้ำตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูหรือแผนการคุมความประพฤติที่กำหนดไว้มีการดำเนินการตามแผน เพื่อปรับแผนการคุมประพฤติให้มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติ

ขั้นตอนที่ 6 จัดทำรายงานการคุมความประพฤติ เป็นขั้นตอนของพนักงานคุมประพฤติในการตรวจสอบสำนวนและประมวลข้อมูลในการคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติที่ดำเนินการเสร็จสิ้นทั้งในกรณีที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติและไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติ มาจัดทำเป็นรายงานการคุมความประพฤติเพื่อเสนอต่อกรมราชทัณฑ์ (กรมคุมประพฤติ, 2559)

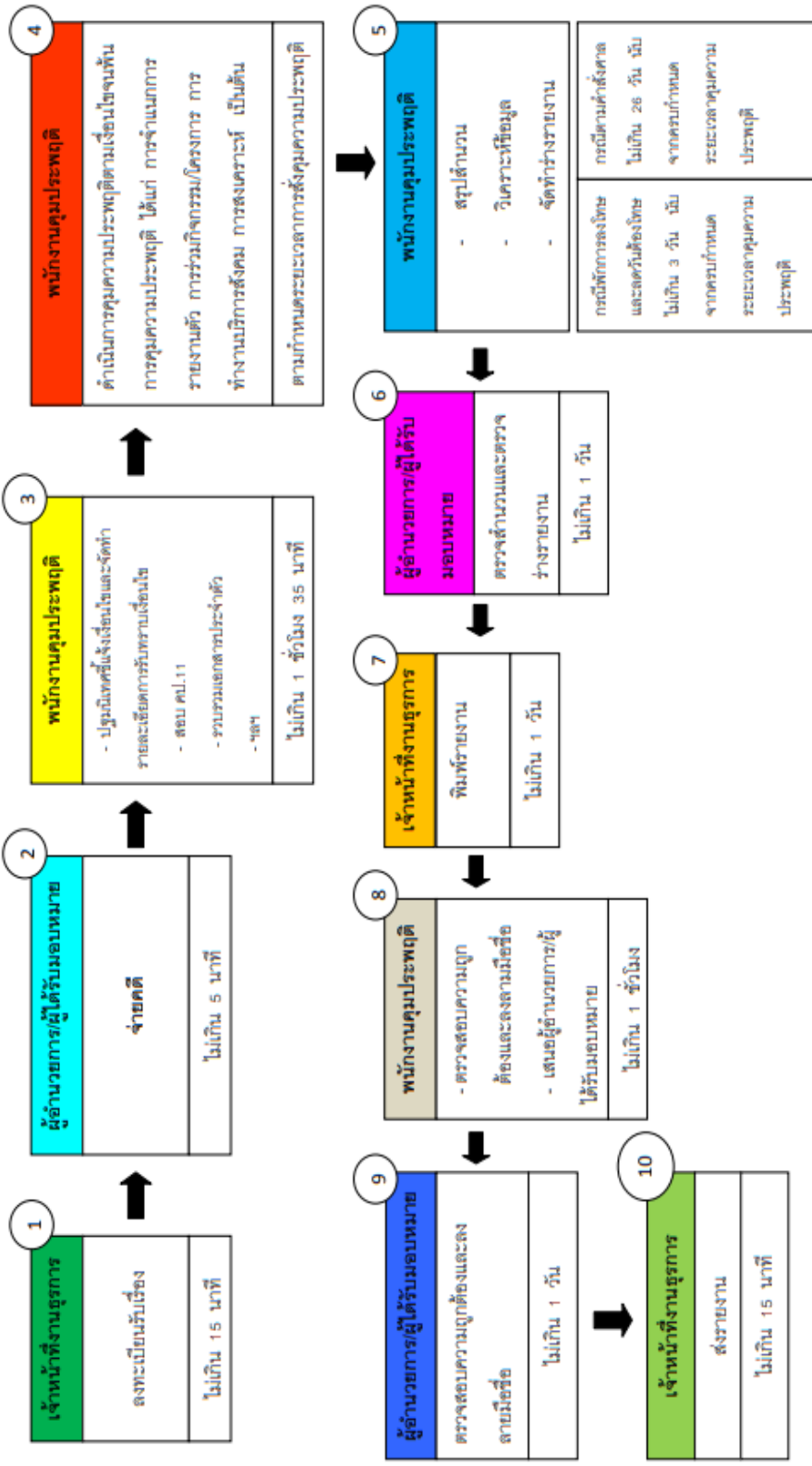
แผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ
การสืบเสาะข้อเท็จจริงผู้ได้รับผลกระทบการลงโทษ และลดวันต้องโทษจำคุก
กระบวนการที่แล้วเสร็จไม่เกิน 2 เดือน

(กรมคุมประพฤติ, 2559)

แผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการควบคุมและสอดคล้อง

กรณีตามคำสั่งศาล กระบวนการที่แล้วเสร็จเป็นไปตามระยะเวลาการควบคุมประพฤติ และไม่เกิน 1 เดือนภายหลังจากครบระยะเวลาการคุมประพฤติ
กรณีผู้พักโทษและลดวันต้องโทษ กระบวนการที่แล้วเสร็จเป็นไปตามระยะเวลาการควบคุมประพฤติ และไม่เกิน 7 วันหลังจากครบระยะเวลาการคุมประพฤติ

(กรมคุมประพฤติ, 2559)

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

กรมคุมประพฤติได้นำภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกิจดังนี้

งานอาสาสมัครคุมประพฤติ มีหลักการอยู่บนพื้นฐานแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งกรมคุมประพฤตินุ่งส่งเสริมให้ประชาชนที่มีความสนใจ เสียสละ มีคุณสมบัติเหมาะสมสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แสวงหาข้อเท็จจริง การติดตาม การสอดส่อง รวมทั้งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการคืนคนดีสู่สังคมอาสาสมัครคุมประพฤติ (อ.ส.ค.)

คุณสมบัติของอาสาสมัครคุมประพฤติ

ตามระเบียบคณะกรรมการคุมประพฤติว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ. 2561 หมวด 1 คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ และวิธีการแต่งตั้งอาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

1. มีอายุตั้งแต่ยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์ขึ้นไป
2. สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือเป็นผู้มีความรู้ หรือประสบการณ์ไม่น้อยกว่าสองปี ในด้านการแก้ไขฟื้นฟู ด้านการสงเคราะห์ ด้านการพัฒนา สังคมหรือชุมชน ด้านการพัฒนาพฤตินิสัย หรือด้านกระบวนการยุติธรรม หรือเป็นที่ยอมรับจากประชาชน ชุมชน หรือสังคม
3. ประกอบอาชีพโดยสุจริตหรือดำรงชีพโดยสุจริต
4. มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน
5. มีความประพฤติดี ชื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมและมีความเสียสละเป็นอย่างสูงพร้อม ที่จะอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานคุมประพฤติด้วยความเต็มใจ
6. สุขภาพร่างกายหรือจิตใจไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงาน
7. ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ คนไร้ความสามารถหรือ เสมือนไร้ความสามารถ

การสิ้นสุดสถานภาพของอาสาสมัครคุมประพฤติ ตามระเบียบคณะกรรมการคุมประพฤติว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนอาสาสมัครคุมประพฤติ พ.ศ. 2561 หมวด 3 การสิ้นสุดสถานภาพและการถอดถอนอาสาสมัครคุมประพฤติ

ข้อ 11 อาสาสมัครคุมประพฤติมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละหกปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ ให้มีการประเมินอาสาสมัครคุมประพฤติทุกสองปี ตามแบบที่กรมคุมประพฤติกำหนด

โดยผู้ผ่านการประเมินจะต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี ประสงค์ที่จะปฏิบัติหน้าที่อาสาสมัครคุมประพฤติและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

อาสาสมัครคุมประพฤติสิ้นสุดสถานภาพลง ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ครบกำหนดวาระ
2. ตาย
3. ลาออก
4. ถูกถอดถอน

โครงการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

โครงการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในฐานะเป็นหุ้นส่วนและมีบทบาทในการดำเนินงาน เช่น การป้องกันและแก้ไขอาชญากรรม การแก้ไขและฟื้นฟูและช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิด การลดข้อพิพาทความขัดแย้งในชุมชน เป็นต้น และได้อบรมพัฒนาให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเกี่ยวกับบทบาทภารกิจของกระทรวงยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานร่วมกับภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ได้มีการรวมตัวของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับเอกชนในการสร้าง ความเข้มแข็ง ความเป็นธรรมและความสงบสุขแก่ชุมชนและสังคมต่อไปสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (กรมคุมประพฤติ, 2562)

2.7.7 การให้บริการผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

สำหรับหน่วยงานรัฐบาลที่ให้บริการผู้สูงอายุหลักหน่วยงานหนึ่งคือกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยมีการดำเนินงานส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการต่างๆ ดังนี้

2.7.7.1 ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ

กรณีผู้สูงอายุต้องการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยสามารถติดต่อขอใช้บริการ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุด้วยตนเอง หรือทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถประสานขอความช่วยเหลือการให้บริการผู้สูงอายุ โดยทางกรมกิจการผู้สูงอายุได้มีระเบียบว่าด้วยการให้บริการผู้สูงอายุ พ.ศ. 2558 รายละเอียดสำคัญดังนี้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2558)

หมวด 1

คุณสมบัติของผู้ใช้บริการ

1. มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย
2. ไม่เป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา และอยู่ระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล
3. ไม่เป็นโรคติดต่อ ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523
4. มีความสมัครใจ
5. สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในกิจวัตรประจำวัน
6. ไม่มีอาการทางจิตที่รุนแรง หรือมีพฤติกรรมด้านลบที่จะส่งผลกระทบต่อผู้อื่น
7. ไม่ติดสารเสพติด หรือติดสุรา
8. กรณีคนเร่ร่อน ถูกทอดทิ้ง หรือไร้ที่พึ่ง ต้องผ่านกระบวนการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ก่อน เช่น การเยี่ยมครอบครัว/ชุมชน การหาอาชีพที่เหมาะสม เป็นต้น

ผู้สูงอายุที่มีความประสงค์จะอยู่ในศูนย์ ต้องมีคุณสมบัติตามข้างต้นและต้องเป็นผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1. ฐานะยากจน
2. ไม่มีที่อยู่อาศัย
3. ขาดผู้อุปการะ หรือผู้ให้ความช่วยเหลือดูแล

หมวด 2

ประเภทของการให้บริการ

1. ศูนย์บริการผู้สูงอายุ สำหรับให้บริการผู้สูงอายุที่มาขอใช้บริการที่ศูนย์ ได้จัดไว้ในเวลากลางวัน
2. บ้านพักผู้สูงอายุมี 3 ประเภท ดังนี้
  - ก. ประเภทสามัญ ได้แก่ การให้บริการดูแลผู้สูงอายุ โดยไม่เสียค่าบริการ
  - ข. ประเภทหอพัก ได้แก่ การให้บริการดูแลผู้สูงอายุ โดยเสียค่าบริการให้ศูนย์ตามอัตราที่กรมกิจการผู้สูงอายุกำหนด
  - ค. ประเภทปลูกบ้านอยู่เอง ได้แก่ การให้บริการผู้สูงอายุ โดยอนุญาตให้ผู้สูงอายุ ปลูกบ้านพักอยู่อาศัยในบริเวณศูนย์ ตามหลักเกณฑ์ที่กรมกิจการผู้สูงอายุกำหนด

หมวด 3

การเข้าใช้บริการในศูนย์

การขอเข้าใช้บริการในศูนย์ ให้ผู้สูงอายุหรือผู้เกี่ยวข้องยื่นสมัครขอใช้บริการ ดังนี้

1. ในกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นเรื่องที่กรมกิจการผู้สูงอายุ หรือศูนย์ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. ในส่วนภูมิภาค ให้ยื่นเรื่องที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหรือศูนย์ให้ผู้อำนวยความสะดวกมีอำนาจในการอนุญาตให้ผู้สูงอายุเข้าใช้บริการในศูนย์ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559)

2.7.7.2 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุสำหรับผู้ต้องขัง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น แจกแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กรณีผู้สูงอายุต้องโทษจำคุก เมื่อวันที่ 25 ม.ค.2560 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้เผยแพร่หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0810.6/ว0357 ลงวันที่ 25 มกราคม 2560 เรื่อง แจกแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กรณีผู้สูงอายุต้องโทษจำคุก ผู้สูงอายุที่ต้องโทษจำคุกในเรือนจำและได้รับสิ่งต่างๆในเรือนจำ ไม่ถือเป็นกรณีได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ อันจะทำให้ขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้าม ตามข้อ 6(4) แห่งระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2552 โดยขณะนี้ ผู้สูงอายุในเรือนจำจึงมีสิทธิที่จะได้รับสิทธิดังกล่าว ซึ่งมีใช้สิ่งที่รัฐจัดให้มีขึ้นเป็นพิเศษเพื่อให้ผู้ต้องขังมีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและสะดวกสบายหรือเป็นสิทธิประโยชน์แต่อย่างใด แต่เป็นการปฏิบัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เรื่องการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังในเรือนจำถือเป็นพลเมืองของประเทศเช่นกันจึงควรได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้น ผู้สูงอายุที่ต้องโทษจำคุกในเรือนจำและได้รับสิ่งต่างๆ ในเรือนจำ ไม่ถือเป็นกรณีได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560)

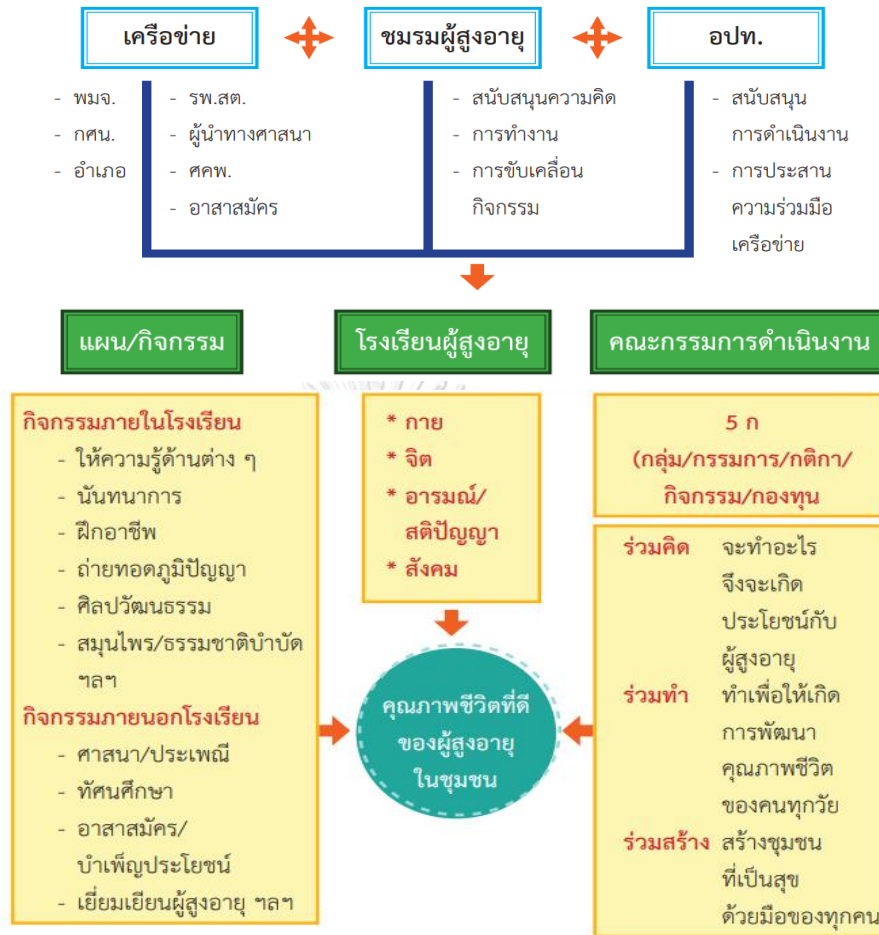
2.7.7.3 โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน

โรงเรียนผู้สูงอายุก่อตั้งขึ้น “ภายใต้แนวคิดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ผ่านการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบที่ผู้สูงอายุ จะได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน เกิดทักษะด้านการดูแลตัวเองและพึ่งพาตัวเองได้ในระดับสูง รวมถึงการพัฒนาความสามารถทางกายจิตสังคม ปัญญา และเศรษฐกิจเพื่อให้ผู้สูงอายุเป็น “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” (active aging) สอดคล้องกับแนวนโยบายขององค์การอนามัยโลกแนวนโยบายสูงวัยอย่างมีพลัง (WHO)

การเกิดโรงเรียนผู้สูงอายุในประเทศไทยพัฒนามาจากการรวมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุในชุมชนเป็นหลักและมีการดำเนินการหลากหลายวิธีและหลากหลายกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ตามแต่บริบทพื้นที่แต่ประการหลักสำคัญคือการแก้ปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน การสร้างความสุขให้แก่ผู้สูงวัยและการเพิ่มพูนความรู้และทักษะชีวิตที่จำเป็นให้กับผู้สูงวัย และการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงานด้านการพัฒนาศักยภาพและสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงวัยมาโดยตลอดโดยเฉพาะในด้านการช่วยเหลือด้านความรู้และภาคีเครือข่ายเพื่อให้การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุของพื้นที่นั้นๆ ประสบผลสำเร็จ

โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่งตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการหรือตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุ การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระยะแรก เป็นเพียงการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกันแล้วจึงค่อยๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุ หรืออาจเป็นกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม ศูนย์สามวัย ธนาคารความดี เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและพื้นที่ความต้องการของผู้สูงอายุ ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ระยะเวลาขึ้นอยู่กับช่วงเวลาตามหลักสูตร ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วัน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559)

ตัวแบบ (Model) โรงเรียนผู้สูงอายุ

(กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559b)

วัตถุประสงค์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

1. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
2. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล ค้ำครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ
3. เพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
4. เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม
5. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ คุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ
6. เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงสืบทอดต่อไป

ประโยชน์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

1. ด้านสุขภาพร่างกายทำให้มีสุขภาพแข็งแรงกระฉับกระเฉง ลดความเสี่ยงจากการเจ็บป่วยระยะเวลาการพึ่งพาผู้อื่น อายุยืน
2. ด้านจิตใจ ช่วยให้คลายเหงา จิตใจกระชุ่มกระชวย สดชื่น รู้สึกภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าความสามารถของตนเอง มีมุมมองเชิงบวกต่อตนเอง
3. ด้านสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนวัยเดียวกันและคนต่างวัย ได้รับการยอมรับในฐานะสมาชิกของกลุ่ม
4. ด้านจิตปัญญา รู้เท่าทันและเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามวัย
5. ด้านเศรษฐกิจ เรียนรู้ทักษะทางด้านอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างงานสร้างรายได้ช่วยเหลือตนเองต่อไป

ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

1. โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นพื้นที่เรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาและท้องถิ่นให้ดำรงสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
2. โรงเรียนผู้สูงอายุเป็น “เวที” ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม รวมทั้งอาจเป็นแรงผลักดันให้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมประชาคมเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือจากพื้นที่
2. คัดเลือก และแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ
3. จัดทำแผนขั้นตอนในการดำเนินงาน
4. จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ
5. ขับเคลื่อนการดำเนินงาน
6. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

หมายถึง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีหรือให้เกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้พบว่าปัจจัย แห่งความสำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1. มีผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่ทุ่มเทเสียสละ และมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์กิจกรรม
2. มีเป้าหมายชัดเจนและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การกำหนดเป้าหมายและกำหนดทิศทาง จะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในหมู่คณะกรรมการหรือแกนนำ ที่จะเป็นหลักการทำงานร่วมกันและจัดให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ถือเป็นกลไกการเชื่อมร้อยความเป็นกลุ่ม และความเป็นชุมชนของผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น
3. มีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความผูกพัน เช่น การประชุมประจำเดือน การสร้างเวทีในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
4. มีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง อาจพิจารณาได้ 2 ระดับ คือ การสร้างเครือข่ายทางสังคมภายในกลุ่มหรือในหมู่สมาชิกของโรงเรียน ผู้สูงอายุด้วยกัน เช่น ในรูปแบบคณะกรรมการ หรือการมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้านและ การให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภายนอก เพื่อประสานพลังในการทำงานร่วมกัน

กรอบหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ชื่อหลักสูตร: หลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประกอบด้วยสามวิชา คือ

1. วิชาชีวิต (50 %) หมายถึง ความรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
2. วิชาชีพ (30 %) หมายถึงแนวทางการส่งเสริมความรู้ทักษะด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
3. วิชาการ (20 %) หมายถึง การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ

จำนวนชั่วโมงที่เรียนตลอดหลักสูตร

1. ระยะเวลาเรียน 3 เดือน เรียนสัปดาห์ละ 1 วันๆ ละ 4 ชั่วโมง
2. เรียนไม่น้อยกว่า 48 ชั่วโมง แบ่งเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
3. ผู้เรียนไม่ควรเกินห้องละ 25 คน

การประเมินผล

ใช้แบบทดสอบ คู่มืองาน วัดความพึงพอใจของผู้เรียน

ผลที่คาดหวัง

ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ พึ่งตนเองได้นานที่สุด

จากการทบทวนโรงเรียนผู้สูงอายุทั้งในเรือนและโรงเรียนผู้สูงอายุในสวน อปท. จะเห็นได้ว่า ได้ว่าสอดคล้องกับแนวนโยบายขององค์การอนามัยโลกแนวนโยบายสูงวัยอย่างมีพลัง (WHO) โดยโรงเรียนผู้สูงอายุนี้พัฒนาจากการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุวัตถุประสงค์ให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และพึ่งตนเองให้ได้นานที่สุด โดยการจัดหลักสูตรที่จะสามารถพัฒนา ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจการเรียนรู้ทักษะทางด้านอาชีพ สามารถนำไปประกอบอาชีพสร้างงานสร้างรายได้ช่วยเหลือตนเองต่อไป อีกทั้งจะเห็นได้ว่าโครงการดังกล่าว ยังสนับสนุนให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งการสืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นแรงผลักดันให้ผู้สูงอายุพัฒนาศักยภาพของตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้จากการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนสู่การพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยให้อย่างทัดเทียมโดยสนับสนุนให้ผู้ต้องขัง ได้รับการพัฒนาเช่นผู้สูงอายุในสังคม

ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวหากโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำนี้จะดำเนินการโดยนำทรัพยากร หรือประสานความร่วมมือกับโรงเรียนผู้สูงอายุในระดับ อปท. ได้ การดูแลผู้สูงวัยก็จะสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือผู้สูงอายุย่อมได้รับการพัฒนาทั้งด้านวิชาชีพ วิชาการ และทางวิชาชีพที่เหมาะสมกับความสูงวัย อาทิ งานฝีมือ ธุรกิจการเกษตร งานเกษตรปลูกพืชบางชนิดที่ง่ายต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือจำหน่ายต่อ ธุรกิจปล่อยเช่าอสังหาริมทรัพย์ หรืองานวิชาชีพด้านอื่นๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับคุณสมบัติผู้สูงวัย ที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในเรือนจำและแม้พ้นไปจากเรือนจำก็จะยังคงได้รับการช่วยเหลือ ดูแล การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การทำงานอย่างเป็นเครือข่าย ตลอดจนการทำงานร่วมกับท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ พึ่งตนเองได้นานที่สุด โดยที่การปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุนั้นจำเป็นต้องอาศัยตามแนวนโยบายระดับสากลหรือแนวคิดสิทธิมนุษยชนต่อการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ดำเนินการเพื่อสนับสนุนสิทธิและสวัสดิการตามการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และควรจะได้รับการศึกษา สิทธิที่ต้องเป็นไปอย่างเสมอภาคเท่าเทียมทั้งสำหรับผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกเมื่ออายุเกิน 60 ปี หรือต้องโทษจำคุกเมื่อยังไม่ถึง 60 ปีแต่ได้รับการต้องโทษระยะยาว ที่จะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ และควรได้รับการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยตั้งแต่ในเรือนจำ เรื่อยไปจนถึงการหวนคืนสู่ชุมชน

อย่างไรก็ดีการทำงานอย่างบูรณาการและร่วมการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้น ย่อมต้องอาศัยการศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ ชุมชนอันจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือของแต่ละภาคส่วนทั้งหน่วยงาน ในกระบวนการยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และภาคสังคม หรือท้องถิ่นต่อการ พัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การสนับสนุนการเตรียมความพร้อม การบริการให้ความช่วยเหลือ ด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยงของผู้สูงวัยเพื่อให้เขาสามารถหวนคืนสังคมได้ อย่างไม่เป็นภาระของสังคม

อนึ่งจากการทบทวนแนวปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุ กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติ สูงอายุและผู้สูงอายุในสังคม พบว่าหน่วยงานต่างๆ ได้มีความพยายามที่จะดำเนินงาน ตอบสนองด้านสิทธิสวัสดิการและการจัดสรรทรัพยากรโดยได้ออกเป็นระเบียบและแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้บริการผู้สูงอายุโดยพยายามสร้างความเข้มแข็งจากท้องถิ่น และความเข้มแข็งทางเครือข่าย อย่างไรก็ตามการให้บริการความช่วยเหลือหรือการสงเคราะห์ในปัจจุบันยังโดยเฉพาะกับผู้ต้องขังสูงอายุ และผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤตินั้นยังคงเป็นไปอย่างกระจัดกระจาย ผู้สูงอายุอาจไม่ทราบข้อมูล หรือไม่ทราบวิธีที่จะติดต่อความช่วยเหลือได้ด้วยตนเองแม้การขอความช่วยเหลือหน่วยงาน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถเป็นผู้ประสานงานดำเนินการขอความช่วยเหลือ

นอกจากนี้ตามหลักการที่เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งสำหรับ ผู้ต้องขังสูงวัยแล้วจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือที่ควรตอบสนองความเสี่ยงและความต้องการเฉพาะ นั้นๆ ซึ่งมีความเฉพาะมากกว่าผู้ต้องขังทั่วไป ซึ่งหากเอาวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำตั้ง เป็นหลักอาจไม่เพียงพอ เนื่องด้วยผู้กระทำผิดดังกล่าวมีความต้องการและความเสี่ยงมากกว่าผู้กระทำ ผิดวัยหนุ่มสาวที่มีโอกาสมากกว่าแต่มีเวลาน้อยกว่าในการกลับไปตั้งตนชีวิตใหม่ในสังคม ส่งผลต่อการ ดำรงชีวิตในสังคมหรือมีแนวโน้มที่จะรู้สึกแปลกแยก ถูกปล่อยปละละเลย หรือแม้กระทั่งหนีไป กระทำผิดซ้ำ ซึ่งในทางปฏิบัติปัจจุบันนอกจากอุปสรรคการประสานงานของแต่ละหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรมแล้ว การดำเนินงานส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการทำงานในลักษณะ เครือข่ายระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับภาคสังคมในปัจจุบันยังคงไม่ปรากฏอย่าง เป็นรูปธรรมหรือกล่าวได้ว่ายังไม่มีข้อปฏิบัติและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเฉพาะ ดังนั้นเมื่อผู้สูงอายุพ้น โทษออกจากเรือนจำการส่งต่อข้อมูลเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงวัยจึงเป็นเรื่องที่อาจถูกละเลย

เพื่อแก้ปัญหาการปฏิบัติงานดังกล่าวจึงตามหลักสิทธิมนุษยชน การดำเนินงานด้านการแก้ไข ฟื้นฟู ผู้กระทำผิด การคุ้มครองสิทธิ การพิทักษ์สิทธิกรณีผู้ต้องขังสูงวัยจึงต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องใน ทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เริ่มตั้งแต่เขาเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาไปจนถึงการพ้นจากกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรอยต่อระหว่างการใกล้พ้น

โทษและเมื่อพ้นโทษที่มีความสำคัญต่อการเริ่มต้นชีวิตใหม่นอกเรือนจำ กระบวนการดังกล่าวจึงมีอาจ ละเอียดได้การศึกษาเพื่อเสนอข้อเสนอรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขัง สูงวัยจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดอุปสรรคด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคมตลอดจนท้องถิ่น และเป็นกระบวนการที่จะส่งเสริมสิทธิสวัสดิการ ค้ำครอง สิทธิ การพิทักษ์สิทธิผู้สูงวัยให้ความช่วยเหลือให้เขาสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางสังคม

2.8 หลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (The principles of throughcare)

ในราวปี 1993 ตามที่ทางสหราชอาณาจักรได้มีกำหนดกรอบการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อ สำหรับผู้ต้องขัง (National Framework for the Throughcare of Offenders) และมาตรฐานการ ควบคุมสอดส่อง (National Standards for the Supervision of Offenders in the Community) อันเป็นจุดริเริ่มที่มีการนำปรัชญาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในชุมชน มาตรการพักการ ลงโทษเพื่อลดความแออัดในเรือนจำเข้ามาใช้ในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา การดำเนินงานตาม กรอบแนวคิดดังกล่าวได้มีการให้ความสำคัญต่อการประเมินความเสี่ยงผู้ต้องขังและการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดอันเป็นการวางแผนรายบุคคล (individual plan) ซึ่งพนักงานราชทัณฑ์ดำเนินการวางแผนการติดตามผู้ต้องขังก่อนได้รับการปล่อยตัวโดยร่วมมือกับพนักงานคุมประพฤติไปจนถึงการติดตามหลังปล่อย (Research Development and Statistics Directorate, 2005)

2.8.1 ความหมายการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

จากการศึกษาความหมาย ‘throughcare’ พบว่าได้มีการให้ความหมาย หมายถึง การผสมผสาน รอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้กระทำผิดที่ใกล้พ้นโทษซึ่งเป็นนโยบายทางอาญาอย่างหนึ่งที่ทำให้ ความสำเร็จต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมีลักษณะเป็นการประสานงานอย่างต่อเนื่องใน รูปแบบบูรณาการ “the continuous, coordinated and integrated management of offenders” ในการช่วยเหลือผู้ต้องขังและหลังจากที่ผู้ต้องขังพ้นจากเรือนจำโดยมุ่งหวังให้ผู้กระทำผิด สามารถกลับคืนสู่ชุมชน (Social Policy Research Centre, 2016)

นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมาย ‘throughcare’ ว่าหมายถึงการเตรียมการด้านการให้ ความช่วยเหลือดูแลผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องเริ่มต้นตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดก้าวเข้ามาสู่กระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาโดยเป็นการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่การถูกคุมขัง ขึ้นพิจารณาคดีและเรื่อยไปจนถึงเมื่อผู้กระทำผิดพ้นโทษและกลับคืนสู่ชุมชน ซึ่ง โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดยังครอบคลุมไปถึงการช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต ที่อยู่อาศัย

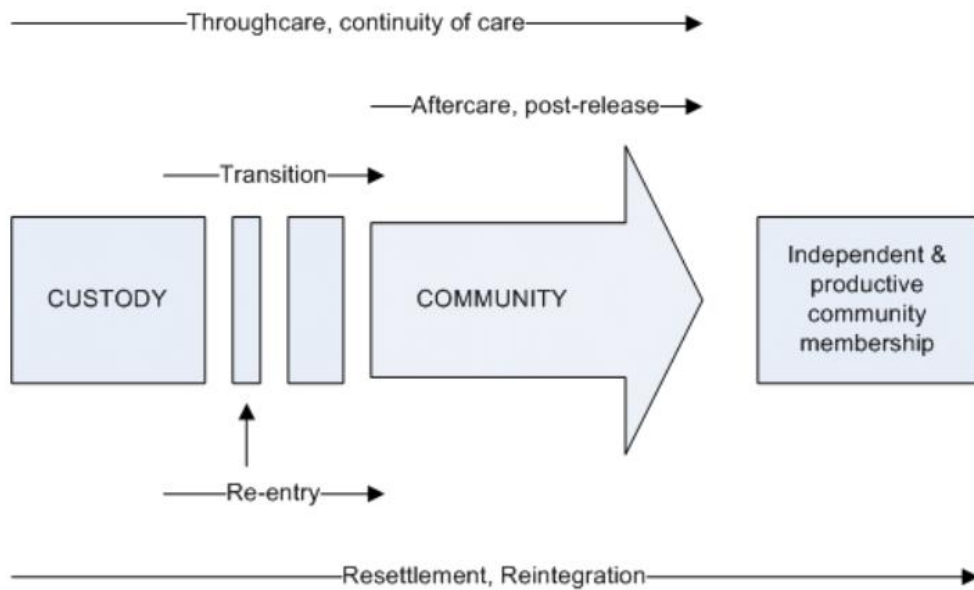
การจัดการทางการเงินปัญหา การให้การสนับสนุนด้านครอบครัว การฝึกอาชีพและการจ้างงาน (Research Development and Statistics Directorate, 2005)

‘throughcare’ ยังถูกใช้ในบริบทของการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดสารเสพติดที่จำเป็นต้องได้รับการบำบัดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ผู้กระทำผิดเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจนกลับสู่ชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือและบำบัดสารเสพติด อาทิ การใช้ศูนย์บำบัดสารเสพติดในชุมชน (Directorate General Justice of the European Commission, 2014)

ในการศึกษาการพัฒนาเครื่องมือเพื่อเตรียมพร้อมก่อนปล่อย ของรองศาสตราจารย์พงษกรณ์ มงคลสินธุ์และคณะ ได้มีการกล่าวถึง ‘throughcare’ ว่าเป็นการแก้ไขผู้กระทำผิดรายบุคคล (individualize treatment and therapy) ซึ่งเป็นการดูแลอย่างต่อเนื่องไปตลอด (Through Care) โดยเสนอการใช้ระบบมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่อยู่ในช่วงของ In Care ทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ฝึกสอน (Coach/Captain of Lives) และในช่วง After Care จะเป็นคนทำงานอีกชุดหนึ่งที่เข้ามาทำหน้าที่แบบพี่เลี้ยง (Mentor) ซึ่งมักจะเป็นคนทำงานชุดเดียวกับช่วงเปลี่ยนแปลงผ่านในศูนย์เตรียมพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งคนที่จะมาเป็นพี่เลี้ยงส่วนใหญ่จะมาจากหลากหลายวิชาชีพ (พงษกรณ์ มงคลสินธุ์ และคณะ, 2563)

ทั้งนี้แนวปฏิบัติของนโยบายการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็น ‘แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด’ (best practice) จากการที่มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในลักษณะที่มีการวางแผน บังคับโทษ (sentence planning) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตลอดจนจัดให้บริการแก่ผู้กระทำผิดและสนองความต้องการและความเสี่ยงผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล นอกจากนี้ลักษณะงานของการผสมรอยต่อผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชนยังเป็นรูปแบบการปฏิบัติงานต่อผู้กระทำผิดที่เน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อลดภาระงานซ้ำซ้อนและอาศัยความร่วมมือในทุกภาคส่วนในการร่วมกันวางแผนและปฏิบัติงาน อีกทั้งยังเป็นการลดภาระหนักที่ส่วนมากแล้วจะตกอยู่กับหน่วยงานราชทัณฑ์ โดยการดำเนินการดังกล่าวนี้มีลักษณะที่ทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้กระทำผิดและยังถูกออกแบบให้มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการของผู้กระทำผิด (Social Policy Research Centre, 2017)

โดยที่แนวนโยบายผสมรอยต่อ ‘throughcare’ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่าจะสามารถช่วยลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ (Malloch, McIvor, Schinkel, & Armstrong, 2013) อีกทั้งยังมีงานวิจัยพบว่าการให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดตั้งแต่ในเรือนจำโดยการบำบัดฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องเรื่อยไปจนถึงผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัวสู่ชุมชนจะช่วยลดความเสี่ยงสำหรับผู้พ้นโทษในการกระทำผิดซ้ำ

(Borzycki, 2005)

อย่างไรก็ดีความท้าทายในการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ คือแม้แนวนโยบายดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่ส่งเสริมความเท่าเทียมด้านสิทธิมนุษยชน หากแต่ในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นยังคงต้องคำนึงถึงงบประมาณและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการแบ่งปันข้อมูลที่ยังต้องอาศัยความร่วมมืออย่างมาก อุปสรรคการจัดหาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม การบำบัดสุขภาพจิต การศึกษาและการจ้างงานในชุมชน

อนึ่ง ปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การประสพผลสำเร็จในการคืนผู้กระทำผิดสู่สังคมจากการประเมินการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายประสพผลสำเร็จคือการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกล่าวคือผู้กระทำผิดควรจะได้รับ การดูแลจากคนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยตรง เนื่องด้วยบุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจ เข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ชุมเดียวกันกับผู้กระทำผิดผู้เป็น คนท้องถิ่นนั้นๆ องค์ประกอบดังกล่าวนี้ว่าเป็นสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และจะสามารถให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตได้เฉกเช่นคนทั่วไปในสังคม

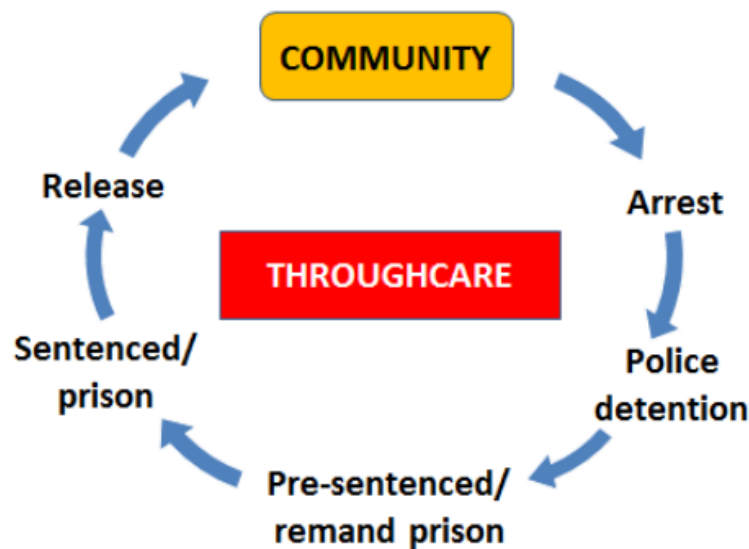
จึงจะเห็นได้ว่าการผสมรอยต่อในที่นี้ ในการศึกษาขั้นนี้ เป็นสามารถสรุปได้ว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ผู้กระทำผิดได้รับโทษในเรือนจำเรื่อยไปจนได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและหวนคืนสู่ชุมชน โดยเป็นการดูแลอย่างต่อเนื่องไปตลอดโดยเป็นการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนเพื่อสนับสนุนให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ อันประกอบด้วย การช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพกาย ด้านการบำบัดสุขภาพจิต ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพ

เพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ ด้านการบำบัดสารเสพติด ด้านการสร้างความผูกพันต่อครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะของผู้ต้องขังสูงอายุ

ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจในภาพรวมของการผสมผสานรายต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น จึงจะยกตัวอย่างแนวปฏิบัติการผสมผสานรายต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในแต่ละประเทศ พร้อมด้วย การช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุในการหวนคืนสู่ชุมชนมาอธิบายประกอบดังนี้

2.8.2 การผสมผสานรายต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสหราชอาณาจักร

ในสหราชอาณาจักรโดยทั่วไปคำว่า ‘throughcare’ หรือการผสมผสานรายต่อนี้คือการจัดการ ให้บริการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดเข้าสู่ระบบงานยุติธรรมโดยเป็นการ ให้บริการการช่วยเหลือในทุกๆ ขั้นตอน จนกระทั่งเขาและเธอพ้นจากเรือนจำและหวนกลับสู่ชุมชน ส่วนคำว่า ‘aftercare’ คือการสนับสนุนความต้องการของผู้กระทำผิด หลังจากที่ผู้กระทำผิดพ้นโทษ จำคุกแล้ว หรือเมื่อสิ้นสุดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู

(Directorate General Justice of the European Commission, 2014)

ตามภาพประกอบข้างต้นด้วยนัยนี้คำว่า ‘throughcare’ จึงมีลักษณะเป็นพลวัตรหรือวงจร ครอบคลุมทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องด้วยเป็นกระบวนการที่ทำต่อเนื่อง ตั้งแต่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม พ้นจากกระบวนการยุติธรรม และต่อเนื่องไปถึงการหวนคืนสู่ชุมชน โดยมุ่งที่จะไม่ให้เกิดรอยต่อของแต่ละขั้นตอนที่ผู้กระทำผิดต้องเผชิญ และเป็นกระบวนการที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องหลังจากสิ้นสุดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงการสนับสนุนเพิ่มเติมในการให้ ความช่วยเหลือด้านการบำบัดสุขภาพจิต การจัดการทางการเงิน ตลอดจนเรียนรู้ทักษะการทำงาน การจัดการปัญหาภายในครอบครัว ซึ่งการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดสามารถหวนคืนสู่ชุมชนนั้น การแก้ไข

ฟื้นฟูผู้กระทำผิดต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอน และมีเส้นทางที่ชัดเจนให้การช่วยเหลือเป็นการทำงานบูรณาการจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันที่จะช่วยเหลือเขาคืนสู่สังคม ทั้งนี้การทำงานให้เกิดประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการทำงานกับผู้กระทำผิดรายบุคคล วางแผนการให้บริการช่วยเหลือ โดยมี ‘case manager’ ในระดับท้องถิ่นช่วยเหลือในการประสานงานต่างๆ พร้อมประสานการให้ความช่วยเหลือหลังปล่อย ‘aftercare’ (Research Development and Statistics Directorate, 2005)

อย่างไรก็ดีหนึ่งในอุปสรรคของการหวนคืนสู่ชุมชนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเผชิญความยากลำบากหรือปัญหาในชีวิตเดิมเช่นเดิมก่อนเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านรายได้ ปัญหาการจ้างงาน ปัญหาสุขภาพจิตและแอลกอฮอล์ รวมไปถึงปัญหาการตกเป็นคนขายขอบของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่เป็นความยากลำบากเมื่อผู้เปราะบางทางสังคมต้องเผชิญ อาทิ ผู้หญิง เด็กและเยาวชน ชนกลุ่มน้อย และรวมไปถึงคนชรา

และด้วยความตระหนักถึงความเปราะบางของผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษนี้เครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดหวนคืนสู่ชุมชนอย่างราบรื่น ‘throughcare’ ก็จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่ชุมชนที่มีได้ค้ำประกันเพียงการพัฒนาสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่และศักยภาพผู้กระทำผิดที่ถูกจำกัดอยู่แค่เพียงในเรือนจำ หากแต่ยังค้ำประกันไปถึงปัจจัยภายนอกเรือนจำการแก้ไขปัญหาคือต้องเผชิญอันประกอบด้วยปัจจัยทางสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจซึ่งมีอิทธิพลและมีผลต่อทิศทางการดำเนินงานด้านระบบงานยุติธรรมทางอาญา โดยในปัจจุบันบริบทกฎหมาย และนโยบายทางอาญาต่างๆ ได้ให้ความสำคัญต่อการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในลักษณะวาระแห่งชาติที่ต้องการให้การช่วยเหลือผู้กระทำผิดในช่วงเปลี่ยนผ่าน ให้สามารถหวนคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตเดิมเช่นปลุชชั้ทัวไปได้อย่างราบรื่น อันจะนำไปสู่การลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ และค้ำประกันถึงความท้าทายที่จะทำให้ผู้กระทำผิดเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ของสังคมที่อาจมีอยู่อย่างกระจัดกระจายด้วยข้อจำกัดด้านทุน งบประมาณในการจัดหาให้บริการช่วยเหลือโดยจะเห็นถึงความสำคัญของนโยบายดังกล่าว ดังนี้ (The Scottish Centre for Crime & Justice Research, 2013)

2.8.2.1 การดำเนินงานการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสหราชอาณาจักร

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า ‘throughcare’ หรือการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนเป็นหนึ่งในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อสร้างความมั่นใจว่าเขาจะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตามความต้องการแม้ว่าผู้ต้องขังจะพ้นจากเรือนจำแล้ว ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อพ้นจากเรือนจำจะต้องเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆ ในชีวิตและสภาพปัญหาของสังคมโลกภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอันเนื่องมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจอันมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

การจ้างงานแล้ว ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาทางอารมณ์และจิตใจ ปัญหาทางการเงิน ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการไม่สามารถหางานทำ จากปัญหาเหล่านี้สะท้อนว่าแม้เรือนจำจะมี โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิดไม่ว่าจะเป็นการฝึกอาชีพหรือการให้การศึกษา แต่สิ่งสำคัญที่ จำเป็นต้องคำนึงเพื่อประสิทธิผลของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดคือ เมื่อพ้นจากเรือนจำจะสามารถหา งานทำ มีที่อยู่อาศัย ดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปอย่างไร ดังนั้นการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ตั้งแต่ในเรือนจำจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องดำเนินการต่อเนื่อง และจะต้องมีแผนที่สอดคล้องในเรื่อง ของการช่วยเหลือหลังปล่อยตามความต้องการของผู้กระทำผิด เพื่อให้เขาสามารถรับมือกับความ สับสนในชีวิต ทราบถึงกับสิทธิและประโยชน์ของตน

ในปัจจุบันผู้กระทำผิดที่มีความเปราะบางเฉพาะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ ลำบากมาก่อนตั้งแต่ก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และอาจแย่งระหว่างที่ถูกจองจำ อาทิ ผู้กระทำผิด สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่ต้องเผชิญปัญหาทั้งทางกาย และสุขภาพจิต ตลอดจนเผชิญปัญหา พบกับความท้าทายด้านต่างๆ ในการหวนคืนสู่สังคม ปัญหาด้านสุขภาพกายและจิตตั้งแต่อ่อนแอลง ภาวะกดดัน การขาดการติดต่อจากสังคมภายนอก ปัญหาความชราที่เพิ่มมากขึ้นในทุกวัน ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนผู้สูงวัยจึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูตอบสนองปัญหา ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ในเรือนจำเพียงฝ่ายเดียวย่อมแน่นอนว่าไม่สามารถดำเนินการ แก้ไขให้บริการความช่วยเหลือได้เพียงพอ ดังนั้นการทำงานจึงจำเป็นต้องมีลักษณะบูรณาการโดย นำเอาอาสาสมัครจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดำเนินงานในการให้บริการช่วยเหลือเมื่อหวนคืนสู่ ชุมชน อีกทั้งนโยบายต่างๆ ของผู้สูงวัยยังมีความสำคัญที่ต้องถูกยกมาพิจารณาเพื่อตอบสนองความ ต้องการเฉพาะ

การผสมผสานต่อระหว่างเรือนจำสู่ชุมชนของสหราชอาณาจักรนั้นเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือ ผู้กระทำผิดโดยมีจุดเน้นให้เขาเกิดมีความรู้สึกผูกพันหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ ก่อนที่จะพ้นโทษกลับคืนสู่สังคมภายนอก โดยมีกระบวนการวางแผนการหางาน การจ้างงาน ที่อยู่ อาศัย ที่เน้นการวางแผนรายบุคคล เตรียมประสานงานการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติจากหน่วยงานต่างๆ ที่ให้บริการด้านสิทธิและสวัสดิการ ช่วยให้ผู้กระทำผิดมีส่วนร่วมหรือ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมชุมชนและสามารถเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน ทั้งนี้ในงานด้านการผสมผสาน รอยต่ออันนี้ได้มีหน่วยงาน หน่วยงาน NOMS (the National Offender Management Service) ซึ่ง ปัจจุบันคือ Her Majesty's Prison and Probation Service (HMPPS) คือหน่วยงานหลัก เปรียบเสมือนหน่วยงานที่รับผิดชอบการช่วยเหลือผู้กระทำผิดทั้งในเรือนจำและควบคู่กับการ ช่วยเหลือด้านงานคุมประพฤติที่ดำเนินงานตั้งแต่ปี 2008 ดำเนินการให้ความช่วยเหลือในเรื่องของ ผู้ต้องขังสูงอายุ และยังเป็นหน่วยงานที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำงานร่วมกับ อาสาสมัครจากหน่วยงานต่างๆ ปฏิบัติงานร่วมกันวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังถูก

จำคุกในเรือนจำ จนกระทั่งพ้นจากเรือนคืนกลับสู่ชุมชน โดยยึดหลักการเคารพการตัดสินใจของผู้รับบริการ อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการวางแผนการดำเนินงานต่างๆ

การทำงานดังกล่าวเป็นการดำเนินงานแก้ปัญหาต่างๆ ที่เน้นจัดการความเสี่ยงรายบุคคล ไม่ที่จะเป็นการให้ความช่วยเหลือด้าน ที่อยู่อาศัย ปัญหาทางการเงิน การศึกษา การจ้างงาน ปัญหาการใช้สารเสพติด การให้บริการความช่วยเหลือด้านสภาพกาย สภาพจิต การส่งเสริมทัศนคติการดำรงชีวิต ทักษะการคิด และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งนี้ยังเปิดให้มีการทำรายงานปัญหาด้วยตัวของผู้รับบริการ (self-reported problems) เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาทางเลือกการแก้ไขที่เหมาะสม และเพื่อจัดสรรทรัพยากรตลอดจนคำนึงถึงการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ตามสิทธิที่เขาพึงได้รับในฐานะพลเมือง อาสาสมัครจากหน่วยงานต่างๆ จะทำหน้าที่หลักในการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย และจัดการปัญหาที่สำคัญของผู้กระทำผิด พนักงานคุมประพฤติจะดำเนินการด้านโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู อาทิ การพัฒนาทักษะการคิด ทัศนคติ การให้บริการด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงการติดต่อสื่อสารกับผู้กระทำผิดเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างทันทั่วทั้งที่ อย่างไรก็ตาม การศึกษาว่า การประสานงานหรือความพยายามติดตามผู้กระทำผิดโดยประสพผลสัมฤทธิ์ด้านการติดต่อกับผู้กระทำผิดได้หลังจากพ้นเรือนจำไปแล้วของอาสาสมัคร ประสพผลสัมฤทธิ์ได้ดีกว่าถึง 5 เท่าเมื่อเทียบกับการติดต่อผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติของพนักงานคุมประพฤติ (Lewis et al., 2003)

หนึ่งในโครงการการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของของ Pathfinder นั้นยังเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้พบกับที่ปรึกษาอาสาสมัคร (a volunteer mentor) ทั้งก่อนปล่อยตัวและภายหลังปล่อย โดยเป็นการให้บริการอย่างกว้างขวางประกอบด้วยดำเนินการด้านการประสานบริการต่างๆ ที่มีในระดับท้องถิ่น รวมไปถึงดำเนินการช่วยเหลือผู้กระทำผิดในการกรอกประวัติส่วนตัวเพื่อให้ทราบถึงความต้องการและความเสี่ยงของผู้กระทำผิด จัดประชุมให้ผู้กระทำผิดได้พบกับผู้ให้บริการต่างๆ ในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างแนวทางให้เขาสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่มีในสังคมได้ นอกจากนี้ยังมีโครงการช่วยเหลือด้านการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน อาทิ โครงการ Routes out of Prison (Roop) ซึ่งได้รับทุนจาก Public Social Partnerships ได้เน้นการทำงานช่วยเหลือด้านการผสมผสานรอยต่อสำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนตลอดจนผู้กระทำผิดเพศหญิงอันมีความต้องการเฉพาะ

นอกจากความสำคัญข้างต้นต่อการผสมผสานรอยต่อนี้ ยังมีการศึกษาของ Martin and Players ศึกษาว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้กระทำผิดต้องได้รับบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างต่อเนื่องในระหว่างช่วงรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน โดยการให้ความช่วยเหลือจะต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบ และต้องดำเนินการควบคู่พร้อมกับการให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ อาทิ ด้านที่อยู่อาศัย การแก้ไขปัญหาความยากจน การหางานทำ รวมไปถึงการประเมินสภาพแวดล้อมของผู้กระทำผิดที่อาจเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ และเนื่องด้วยความต้องการและความเสี่ยงที่มีความซับซ้อนนี้โดยการศึกษาของ (Edgar et al,

2012) ในกระบวนการทวนคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิด เสนอว่าควรเน้นการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่าย และเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำงานอย่างบูรณาการ ทำงานประสานกับหน่วยงานภายนอกในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยส่งเสริมครอบครัวของผู้กระทำผิดให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อที่จะสร้างการนับถือตนเองและความมั่นใจให้แก่ผู้กระทำผิด (self-esteem and confidence) ตามข้อเสนอแนะ ดังนี้

- การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรายบุคคลเพื่อให้เขาสามารถทวนคืนสู่สังคมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำ
- ควรมีการปรับปรุงฐานข้อมูล และประสานงานติดต่อหน่วยงานที่ให้บริการต่างๆ ที่อยู่นอกเรือนจำ
- สนับสนุนให้กำลังใจผู้กระทำผิดให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟู ให้ความสำคัญต่อการฝึกทักษะอาชีพ ให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว
- แนะนำให้ข้อมูลผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์หลังปล่อย อาทิ แนะนำสิทธิสวัสดิการ หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ให้เขาสามารถติดต่อขอความช่วยเหลือหลังพ้นโทษได้ซึ่งสอดคล้องตาม The Offender Rehabilitation Bill, introduced into Parliament on 9 May 2013 อันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับการสอดส่องดูแลหลังพ้นโทษอย่างน้อยเป็นระยะเวลา 12 เดือนหลังพ้นโทษ ทั้งนี้มุ่งหวังให้ผู้กระทำผิดได้เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่มีในชุมชนได้ และลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ

2.8.2.2 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสหราชอาณาจักร

ในเรื่องของผู้ต้องขังสูงอายุจากการสำรวจพบว่าในสหราชอาณาจักรระหว่าง ค.ศ. 2002-2017 ผู้ต้องขังอายุ 50 ปี มีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 150 ซึ่งแม้อายุ 50 แม้อย่างไม่ชราสำหรับสังคมทั่วไป หากที่ในเรือนจำจากการศึกษาและผลสำรวจทางการแพทย์ The British Medical Journal เสนอว่า นาฬิกาชีวิตนับว่าเดินเร็วกว่าผู้สูงอายุทั่วไปเป็นว่า 10 ปี เนื่องด้วยสภาพความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อมในเรือนจำและการใช้ชีวิตก่อนจำคุกที่เผชิญปัญหาต่างๆ ทำให้ผู้ต้องขังมีความชราเร็วกว่าผู้สูงอายุในสังคมทั่วไป (The British Medical Journal, 2012) สำหรับสหราชอาณาจักรจึงมีการนิยามความสูงวัยหรือผู้ต้องขังสูงวัยที่อายุ 50 ปี

ผลสำรวจจาก (Prison Reform Trust and Restore Support Network, 2015) มีการศึกษาว่าใน สหราชอาณาจักรการเผชิญปัญหาการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังสูงวัยนั้นก็จะเป็นไปตามกระแสของสังคมโลก ผู้ต้องขังสูงวัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อายุ 60 ปีขึ้นไปนั้นมีมากเพิ่มขึ้นสามเท่าตัว

ตั้งแต่ปี 2002 - 2015 อีกทั้งยังระบุว่าผู้ต้องขังสูงอายุมักมีปัญหาทางสุขภาพกายและจิต และต้องเผชิญกับความชราที่มากกว่าบุคคลภายนอกถึงสิบปี เนื่องด้วยเผชิญปัญหาทางสุขภาพ ปัญหาความเครียด ปัญหาทางบุคลิกภาพ ปัญหาสุขภาพจิต ที่สะสมในเรือนจำโดยเฉพาะกับผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกระยะยาวจะเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการนอนอย่างมาก หลายคนได้สูญเสียการติดต่อกับครอบครัวและคนรู้จัก ทั้งนี้สามารถแบ่งนักโทษสูงอายุสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. จำคุกครั้งแรก และโทษระยะยาว
2. จำคุกครั้งแรก และโทษระยะสั้น
3. กระทำผิดซ้ำ
4. จำคุกมาแล้วเป็นระยะเวลายาวนาน หรือไม่ได้มีการระบุช่วงเวลาการได้รับโทษ และชราในเรือนจำ

จำนวนผู้ต้องขังในปี 2018 จำนวน 13,616 คน จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 14,100 คนในปี 2022 โดยที่ร้อยละ 17 ของผู้ต้องขังเป็นผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 54 เผชิญปัญหาความพิการ และร้อยละ 48 ผู้ต้องขังสูงอายุเพศชายในคดีความผิดที่เกี่ยวข้องกับทางเพศ ได้รับโทษจำคุกระยะยาวมากกว่า 4 ปีขึ้นไป (age uk, 2019)

เฉกเช่นเดียวกันกับนานาอารยประเทศ ผู้ต้องขังสูงวัยมีภาวะกดดันโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงถูกจำคุกช่วงแรกๆ และก่อนพ้นโทษ เพราะไม่รู้ว่าเมื่อออกไปสู่สังคมแล้วจะต้องเผชิญปัญหาใดบ้างจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างไร เมื่อพ้นโทษแล้วไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน อยู่กับใคร จากการศึกษาของ Hayes et al พบว่าผู้ต้องขังสูงอายुर้อยละ 64 เผชิญปัญหาทางสภาพจิตใจ และร้อยละ 80 เผชิญความเจ็บป่วย ความพิการ นอกจากนี้ยังมีความวิตกกังวลการพ้นจากเรือนจำเนื่องด้วยรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตภายนอกยังไม่มีความแน่นอนมั่นคง ไม่รู้ว่าต้องเผชิญชีวิตอย่างไร

ภาวการณ์เพิ่มขึ้นของนักโทษสูงวัยและการเจ็บป่วยในเรือนจำ ทางสหราชอาณาจักรได้มีการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุตาม The Care Act 2014 (Acts., 2011) อันมีหลักการว่าผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพทัดเทียมเฉกเช่นกับผู้สูงอายุทั่วไปในสังคม และจะต้องได้รับการประเมินความเสี่ยงความต้องการและต้องเตรียมพร้อมภาวะฉุกเฉิน การวางแผนการดูแลบำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงการวางแผนสำหรับชีวิตบั้นปลายของผู้ป่วยชราในเรือนจำ ทั้งนี้ทาง Her Majesty's Prison and Probation Service (HMPPS) หน่วยงานหลักในการวางแผนด้านนโยบายด้านผู้ต้องขังสูงอายรรวมทั้งเป็นหน่วยงานหลักที่สนับสนุนการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเคารพการตัดสินใจของผู้รับบริการ อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการวางแผนการดำเนินงานต่างๆ

ในปี 2015 ทาง สหราชอาณาจักรได้ดำเนินการด้านการช่วยเหลือการหวนคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังสูงอายุโดยมีหน่วยงานดำเนินการหลักคือ Community Rehabilitation Companies (CRCs) และหน่วยงาน National Probation Service เข้ามาดำเนินการประเมินความเสี่ยงของ

ผู้กระทำผิด 12 เดือนก่อนพ้นโทษก่อน ให้การช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง ‘through the gate’ ตั้งแต่จากเรือนจำและพ้นโทษไปสู่ชุมชน โดยให้ความสำคัญแก่การดำเนินการ ดังนี้

- ระบุความสำคัญของการจัดให้กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุเป็นกลุ่มที่ต้องให้ความดูแลและช่วยเหลือ อันเนื่องมาจากความต้องการเฉพาะ และปัญหาที่ซับซ้อนกว่าผู้กระทำผิดวัยหนุ่มสาว
- กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ
- เตรียมความพร้อมด้านการดูแล ช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อรองรับจำนวนผู้กระทำผิดที่เพิ่มมากขึ้น และวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในเรือนจำ และหลังถูกปล่อยตัว อาทิ การรับมือกับความพิการ สวัสดิการสังคม ที่อยู่อาศัย การดูแลผู้สูงอายุช่วงชั้นปลาย
- ศึกษาประวัติผู้กระทำผิด จำแนกความแตกต่างของความต้องการผู้ต้องขังสูงอายุ
- รวบรวมและดำเนินการประสานงานทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สร้างความเข้มแข็ง และการทำงานร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยการศึกษาข้อมูลผู้กระทำผิดร่วมกันและใช้ข้อมูลชุดเดียวกันในการวางแผน
- ช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุให้ได้รับการบำบัดฟื้นฟู อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม
- ดำเนินการอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ

ดังจะเห็นได้ว่าการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการประเมินความเสี่ยง ความต้องการและการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องในรูปแบบเฉพาะอันเนื่องมาจากสภาพปัญหาทั้งด้านกาย จิต สังคมที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญอย่างซับซ้อนมากกว่าผู้ต้องขังวัยหนุ่มสาว การเตรียมความพร้อมวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบางดังกล่าวนี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการและเตรียมพร้อมการดำเนินงานเพื่อตอบสนองภาวะผู้ต้องขังสูงวัยที่เพิ่มมากขึ้น และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูงสุดจึงจำเป็นต้องอาศัยการทำงานอย่างบูรณาการในลักษณะเครือข่าย การสร้างความเข้มแข็ง และการทำงานร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของครอบครัวในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้ผู้กระทำผิดสูงวัยได้รับการปฏิบัติอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี สามารถเข้าถึงทรัพยากรในสังคมได้อย่างเท่าเทียมโดยไม่มีอุปสรรคระหว่างรอยต่อเรือนจำและชุมชน

2.8.3 การประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศออสเตรเลีย

Australian Law Reform Commission (ALRC 2018) ได้กำหนดหลักการของการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนหรือ Throughcare ซึ่งได้มีรากฐานแนวคิดมาจากสหราชอาณาจักร และมีการเริ่มใช้คำว่า 'throughcare' ในปลายปี 1990 (Andrew Day, Lynore Geia, & Armon Tamatea, 2019) ทั้งนี้แนวนโยบายดังกล่าวเริ่มถูกนำมาใช้ครั้งแรกในรัฐ South Australia และมีการออกกฎหมายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม การดำเนินการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนของออสเตรเลีย นั้นเป็นที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้มีการดำเนินการเชิงรุก ผ่านการมีนโยบายการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนอันเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยได้มีการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดเช่นเดียวกันกับในราชอาณาจักรคือดำเนินการตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ และยังคงให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดในชุมชน อีกทั้งยังมีการวางแผนรายบุคคลในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การทำ case management การทำงานอย่างเป็นเครือข่าย และการนำเอาชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย (Social Policy Research Centre, 2017)

สำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหน่วยงาน The Corrections Victoria Reintegration Pathway (CVRP) ได้ดำเนินการหลักในการประเมินผู้ต้องขังในขั้นเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์หลังปล่อยเพื่อตอบสนองความต้องการของนักโทษแต่ละราย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและการลดความเสี่ยงการกระทำผิดซ้ำ โดยคำนึงถึงการสนับสนุนผู้ต้องขังเจ็ดด้านหลัก คือ

1. ด้านที่อยู่อาศัย
2. ด้านการจ้างงาน
3. ด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพ
4. ด้านทักษะการใช้ชีวิต
5. ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต
6. ด้านการบำบัดการใช้สารเสพติด
7. ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน

ทั้งนี้เมื่อผู้กระทำผิดเข้ามาอยู่ในเรือนจำโดยทั่วไปหากต้องโทษ 12 เดือนขึ้นไป ผู้ต้องขังจะต้องได้รับการวางแผนและประเมินการหวนคืนสู่ชุมชน Case Planning Transition (CPT) ซึ่งจากการประเมินผู้ต้องขังจะทำให้ทราบถึงความต้องการและความเสี่ยงต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการหวนคืนสู่ชุมชน เพื่อที่จะสามารถวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ตั้งแต่เข้ามาเรือนจำ องค์ประกอบในการดำเนินงานการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยมี 2 รูปแบบคือ การดำเนินงานเป็นกลุ่ม คือ จัดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูแบบกลุ่มเพื่อเสริมพลังกลุ่มทางบวกให้แก่ผู้ต้องขัง และพัฒนาทักษะต่างๆ ไปพร้อมกัน อีกรูปแบบหนึ่งคือการบำบัดฟื้นฟูรายบุคคลที่จะช่วยวางแผนการหวนคืนสู่ชุมชนแต่ละคนที่อาจมี

ความต้องการหรือมีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้ต้องขังบางคนหากมีความต้องการและความเสี่ยงสูงการจะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเข้มข้น

ในเรื่องของการวางแผนงานเพื่อผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้กระทำผิดนั้นมีความสัมพันธ์กับการวางแผนตั้งแต่ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้แทนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการเตรียมความพร้อม และดำเนินการงานด้านการประสานให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดทันทีเมื่อพ้นจากเรือนจำ การให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ นั้นจะดำเนินการให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 4-6 เดือนหลังพ้นโทษ หรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้กระทำผิดเป็นหลัก และบางรายอาจต้องให้บริการบำบัดฟื้นฟูมากกว่า 1 ปี เนื่องมาจากความต้องการเฉพาะอันมีความซับซ้อน ทั้งนี้การดำเนินงานด้านนี้มุ่งหวังเพื่อป้องกันมิเขาเหล่านั้นเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วจะกลายเป็นบุคคลขายขอบของสังคม ทั้งนี้ นักวิชาการอย่าง (Baldry E, 2007) ยังอธิบายว่าการให้การสงเคราะห์หลังปล่อยหรือการติดตามหลังปล่อยของผู้กระทำผิดย่อมมีความแตกต่างกันระหว่างผู้กระทำผิดที่ต้องโทษระยะยาวกับผู้กระทำผิดที่ต้องโทษระยะสั้น เนื่องด้วยปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิดสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันโดย และมีภูมิหลังแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นสภาพจิตใจก่อนกระทำผิดและแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องโทษระยะสั้นนั้นมีความเสี่ยงสูงมากกว่า เนื่องด้วยมีการกระทำผิดซ้ำๆ และต้องโทษซ้ำๆ กับความผิดที่มีโทษระยะไม่หนักนั้น สะท้อนถึงความล้มเหลวต่อการหวนคืนสู่ชุมชน

นอกจากนี้นโยบาย throughcare ในออสเตรเลียติดตามการระบุของ social policy research centre ยังระบุการให้ความสำคัญนโยบาย 'throughcare' ต่อระยะเวลาที่เพียงพอที่จะพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิด และสามารถวางแผนบำบัดฟื้นฟูรายบุคคลตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ ในรัฐนิวเซาท์เวลส์พบว่า 45.8% ของผู้กระทำผิดที่ได้รับการปล่อยตัวในปี 2554 - 2555 กระทำผิดซ้ำและหวนกลับคืนสู่เรือนจำโดยผู้กระทำผิดส่วนใหญ่มีความต้องการที่ซับซ้อน อีกทั้งประสบปัญหา ความพิการ ภาวะทางจิต ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อพ้นโทษไปแล้วนั้น ก็ต้องเผชิญปัญหาคนไร้บ้าน ประสบปัญหาด้านสุขภาพ สุขภาพจิต การใช้สารเสพติด การกระทำผิดซ้ำ ตลอดจนการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวเพียงไม่กี่เดือน การกระทำผิดซ้ำดังกล่าวเป็นที่น่าวิตกกังวล และนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่รัฐบาลออสเตรเลียจำเป็นต้องหาแนวนโยบายการแก้ไขปัญหา

โครงการ Extended Throughcare

เพื่อแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำหรือการหวนไปใช้ชีวิตเช่นเดิมในสังคมข้างต้นรัฐบาลออสเตรเลียได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการ 'extended throughcare' ในเดือนมิถุนายน 2556 ด้วยเงินทุนจากรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน และลด

อัตราการกระทำผิดซ้ำ โดยโครงการดังกล่าวนี้จะเป็นไปได้โดยความสมัครใจของผู้กระทำผิดมีระยะเวลา เริ่มเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเวลา 3-4 เดือนก่อนพ้นโทษ และดำเนินการด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาแม้ว่าผู้กระทำผิดจะพ้นจากเรือนจำไปแล้วและหวนคืนสู่ชุมชนเรียบร้อยแล้วต่ออีก 12 เดือน การปฏิบัติงานดังกล่าวเน้นการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดด้านภาวะทางจิต ทางร่างกาย ตลอดจนการให้คำแนะนำการปรับตัวช่วยให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับคืนสู่สังคม ซึ่งนโยบายนี้ปัจจุบันได้ใช้อย่างเป็นทางการในระบบงานยุติธรรมประเทศออสเตรเลียและให้ความสำคัญต่อการให้บริการเป็นรายบุคคล มุ่งเน้นการให้บริการแต่ละด้านที่สำคัญ ดังนี้

1. ที่อยู่อาศัย (accommodation)
2. สุขภาพ (health)
3. ความต้องการพื้นฐาน (basic need)
4. รายได้ (income)
5. เครือข่ายภายในชุมชน (community connections)

โครงการ extended throughcare นี้ยังสอดคล้องกับโครงการในประเทศสหรัฐอเมริกาในการผสมรอยต่อผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน ซึ่งนับว่าเกิดจากการที่รัฐบาลตระหนักถึงความต้องการต่างๆ ของนักโทษหรือผู้กระทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญหลังพ้นโทษ ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตามโครงการนี้ มีทั้งครอบครัวของผู้กระทำผิด เจ้าหน้าที่จากชุมชน (community corrections staff) เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตั้งแต่ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อที่จะผลักดันให้ผู้กระทำผิดสามารถทราบและเข้าถึงแหล่งทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนหรือสังคมตามสิทธิที่พึงจะได้รับ อีกทั้งก่อนพ้นจากเรือนจำผู้กระทำผิดจะต้องได้รับการประเมินถึงความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

การบริหารจัดการโครงการดังกล่าวมีผู้บริหารหลักคือ ACTCS และ CEO Northside Community services รวมถึงองค์กรอื่นๆ ดังนี้

1. Justice Reform Group (JRG) representatives (Northside Community Services and Canberra Men's Centre)
2. Aboriginal and Torres Strait Islander Elected Body representative
3. ACTCOSS Director
4. ACT Health representative (Justice Health Director)
5. Legislation Policy and Programs, Justice and Community Safety Directorate representative
6. Community Services Directorate representative.

แนวทางมาตรฐานในการแก้ไขผู้กระทำผิดของประเทศออสเตรเลียยังระบุว่าหากจะทำให้นโยบาย การประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ‘throughcare’ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จะต้องเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ตอบสนองความต้องการรายบุคคล และจะต้องให้ความสำคัญต่อการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยผู้กระทำผิดทุกคนจะต้องได้รับการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูและแผนจะต้องถูกตรวจสอบในทุกภาคส่วนเพื่อที่จะพัฒนาทางเลือกและบริการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างของผู้กระทำผิดแต่ละรายตั้งแต่ในเรือนจำจนผู้กระทำผิดพ้นโทษและกลับคืนสู่สังคม

Borzycki (Borzycki, 2005) ได้อธิบายว่าเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของชุมชนจากการลดปัญหาอาชญากรรมนั้น หน่วยงานทางราชการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานช่วยเหลือหรือสงเคราะห์หลังปล่อย ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมผู้ให้บริการอาทิ หน่วยเอกชน อาสาสมัคร หรือผู้ให้บริการบำบัดฟื้นฟูอื่นๆ เป็นเรื่องจำเป็น โดยดำเนินการให้การช่วยเหลือ ดังนี้

- การลงทะเบียนประวัติความต้องการการช่วยเหลือหลังปล่อย (post-release) และการรับบริการการแก้ไขฟื้นฟูระหว่างรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (throughcare services)
- การประสานภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรมในด้านการจ้างงาน การให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย
- การจัดตั้งพันธมิตรที่เป็นทางการระหว่างรัฐบาล ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ
- การวางแผนปฏิบัติด้านเงินทุนในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และให้ความสำคัญแก่ผู้ให้บริการจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาและดำเนินการตามแผนระยะยาวในการตอบสนองความต้องการของผู้กระทำผิดหลังปล่อยตัว
- การพัฒนานโยบายที่ตอบสนองความต้องการของนักโทษที่มีความเปราะบาง มีความต้องการเฉพาะอันซับซ้อน เช่นผู้กระทำผิดทางเพศ ผู้กระทำผิดเพศหญิง ผู้ต้องขังสูงอายุ
- สร้างความเข้าใจแก่ชุมชนในเรื่องของบทบาทชุมชนที่สามารถเข้ามาช่วยเหลือผู้กระทำผิดในการหวนคืนสู่ชุมชน

นอกจากนี้ทางรัฐบาลของออสเตรเลียได้เสนอแนวทางการพัฒนาโครงการ extended throughcare โดยเน้นที่ผู้กระทำผิดเป็นศูนย์กลางให้บริการผู้กระทำผิดดำเนินงานบำบัดฟื้นฟูให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและวิถีชีวิตของผู้กระทำผิดรายบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการดังนี้

- ลดความเสี่ยงการกระทำผิดซ้ำผ่านการทำงานอย่างบูรณาการให้ความสำคัญต่อการแก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน

- คำนึงถึงการให้ความรู้และทักษะต่างๆ รวมไปถึงความสำคัญของการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อ เขาจึงได้ดำรงชีวิตในสังคมหรือชุมชนได้ตามบรรทัดฐานของสังคม
- ให้การสนับสนุนในเรื่องของบริการด้านต่างๆ ที่ตรงตามความต้องการทั้งกับตัวผู้กระทำ ผิด และครอบครัวของผู้กระทำผิด
- การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในเรือนจำจน เข้าสู่ชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้กระทำผิด และ ป้องกันไม่ให้เขากลายเป็นบุคคลชายขอบ

อย่างไรก็ดีความสำเร็จของการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวขึ้นอยู่กับกลยุทธ์การกำกับ คุดูแลที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประสานงานระหว่างหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นข้อมูลต่างๆ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยร่วมกันเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ยังรวมถึงการดำเนินงาน ปรับปรุงพัฒนาการให้บริการความช่วยเหลือ และโปรแกรมพัฒนาพฤตินิสัย ต่างๆ โดยต้องมีการ ประเมินโครงการต่างๆ และการให้บริการแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล

2.8.3.1 การผลสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศ

ออสเตรเลีย

เฉกเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ จำนวนผู้ต้องขังสูงวัยของออสเตรเลียก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น ภายใต้วงเวลาสิบห้าปีที่ผ่านมาโดยมีการนิยามผู้ต้องขังสูงวัยเช่นเดียวกับในสหราชอาณาจักร โดยกำหนดนิยามผู้ต้องขังสูงวัยที่อายุ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งจำนวนผู้ต้องขังสูงวัยนี้มีจำนวนเพิ่มมากถึง 160% อายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มมากขึ้น 300% (ARC Centre of Excellence in Population Ageing Research, 2018) ทั้งนี้ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ได้รับโทษระยะยาวจากคดีที่มีฐานความผิดจำคุกสูง อาทิ จากคดีความผิดทางเพศ ฆาตกรรม ซึ่งการที่ผู้กระทำผิดมีอายุมากขึ้นในเรือนจำนี้ ก็มีผู้กระทำผิด จำนวนหนึ่งที่ต้องเสียชีวิตขณะที่ถูกจำคุก ซึ่งสำหรับประเทศออสเตรเลียแล้วในการกำหนด นโยบายต่างๆ จะใช้อายุของผู้กระทำผิดที่ 50 ปีในการนิยามผู้ต้องขังสูงวัย เนื่องด้วยการใช้ชีวิตใน เรือนจำย่อมมีความลำบากกว่าภายนอก รวมถึงพฤติกรรมผู้กระทำผิดที่ก่อนต้องโทษจำคุกซึ่งมี ผลกระทบต่อความเสื่อมของสภาพร่างกาย และด้วยจำนวนที่เพิ่มขึ้นของผู้กระทำผิดนี้รัฐบาลก็มี ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในการดูแลผู้กระทำผิดในเรือนจำมีค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายสำหรับผู้สูงวัยเฉลี่ยอยู่ที่ 210 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อวัน อาทิ ใน New South Wales มีค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายสำหรับผู้สูงวัยเฉลี่ย อยู่ที่ 167 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อวัน ในขณะที่ Tasmania มีค่าใช้จ่ายสูงสุดคือ 312 ดอลลาร์ ออสเตรเลียต่อวัน (PRODUCTIVITY COMMISSION, 2017)

โดยลักษณะผู้ต้องขังสูงวัยสามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้ (John Dawes, 2009)

1. กระทำผิดครั้งแรกและต้องโทษจำคุกครั้งแรกตอนสูงวัย โดยสำหรับผู้กระทำผิดกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่ปฏิเสธความผิด การปรับตัวเข้ากับเรือนจำเป็นเรื่องยากและอาจเผชิญปัญหาความกดดันสูงจนส่งผลต่อความเสี่ยงการตัดสินใจฆ่าตัวตาย
2. ผู้กระทำผิดซ้ำหรืออาชญากรโดยอาชีพ เมื่อถูกปล่อยตัวก็กระทำผิดอีก และกระทำผิดซ้ำจนต้องเข้าเรือนจำเรื่อยๆ จนอายุเพิ่มมากขึ้นเข้าสู่ช่วงสูงวัย
3. ผู้กระทำผิดที่อายุมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะต้องโทษจำคุก (ต้องโทษระยะยาว) ผู้กระทำผิดกลุ่มนี้เสี่ยงที่จะอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเสียชีวิตในเรือนจำ โดยเขาจะสูญเสียทักษะทางสังคม เผชิญปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยผู้กระทำผิดกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะขาดการติดต่อจากครอบครัว หรือญาติ และเผชิญปัญหาในการหวนคืนสู่ชุมชน หรือปัญหาการปรับตัว (Cultural Shock)
4. ผู้กระทำผิดที่ได้รับการลดโทษในช่วงบั้นปลายชีวิต ผู้กระทำผิดกลุ่มนี้จะเผชิญปัญหาทางสุขภาพกายอย่างมากที่ต้องการได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดีประสบการณ์การถูกจองจำของแต่ละคนจะแตกต่างกัน หากแต่สิ่งที่มีร่วมกันส่วนใหญ่คือ "ความเครียดที่ครอบงำ" ของการถูกจองจำ

ในเรื่องของการหวนคืนสู่ชุมชนทางออสเตรเลียได้มีการสรุปแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุดังนี้ (Australian Institute of Criminology, 2019)

- การออกแบบเรือนจำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องขังสูงวัยที่มีปัญหาด้านสุขภาพเพื่อให้สอดคล้องตามความเจ็บป่วยตามความต้องการเฉพาะสำหรับนักโทษที่เผชิญปัญหาความอ่อนแอจากความชรา โดยสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวยังสามารถลดการตกเป็นเหยื่อของผู้ต้องขังสูงวัย ซึ่งจากรายงานการศึกษาสะท้อนว่าการที่มีบ้านพักคนชราในเรือนจำซึ่งเป็นศูนย์กลางของทรัพยากรนี้เป็นการลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาเจ้าหน้าที่ การดูแลรักษาทางการแพทย์และการขนส่งผู้ป่วย
- การบริการช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงวัยส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นการช่วยเหลือจากท้องถิ่นชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาในระดับท้องถิ่น มากกว่าเป็นการถูกชี้แนะโดยกรอบนโยบาย ทั้งนี้การปฏิบัติงานริเริ่มจากความร่วมมือของภาคส่วนชุมชน เอกชน ในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูจัดการรายกรณี อาทิ มีการประเมินถึงความต้องการและความเสี่ยงรายบุคคลตัวอย่างเช่นการพัฒนาโปรแกรมการออกกำลังกาย การลงทะเบียนผู้สูงอายุ การฝึกอบรม การให้คำแนะนำต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การให้ผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเข้ามาฝึกอบรมดูแลและคำนึงถึงการพยาบาลผู้สูงวัย ตลอดจนจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ

- พิจารณาการปล่อยตัวก่อนกำหนดสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุและส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชนอันจะเป็นทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำผิดสูงอายุที่มีความเสี่ยงต่ำต่อความปลอดภัยในสังคม
ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าในเรื่องของผู้กระทำผิดผู้สูงวัยในประเทศออสเตรเลียจะเป็นไปในทิศทางที่ให้ความสำคัญในด้านการดูแลผู้ต้องขัง และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชนเป็นหลัก อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุกกับผู้กระทำผิดที่ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

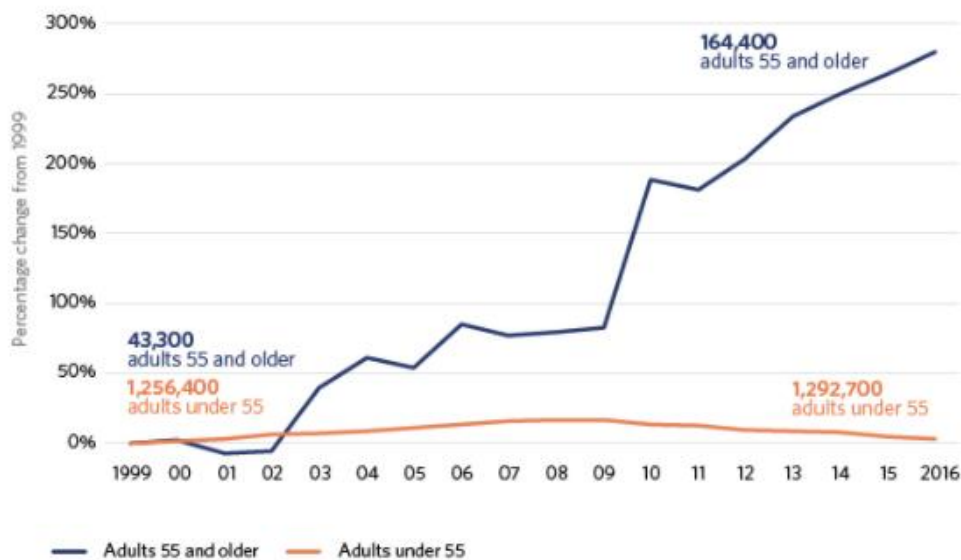
2.8.4 การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาการหวนคืนสู่ชุมชนนั้นใช้คำว่า ‘re-entry’ ซึ่งมีความหมายโดยนัยแตกต่างกันกับ ‘reintegration’ หรือ ‘throughcare’ ทั้งนี้ คำว่า ‘re-entry’ ถูกใช้เป็นนโยบายในการดำเนินงานช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดหวนคืนสู่ชุมชนโดยมีเป้าหมาย คือ การที่เขาสามารถหวนคืนสู่ชุมชนดำเนินชีวิตได้เหมือนคนทั่วไป ซึ่งการใช้คำว่า ‘re-entry’ เป็นการให้ความสำคัญหรือมีจุดเน้นที่ผลลัพธ์ของนโยบาย แต่คำว่า ‘throughcare’ จะเป็นการเน้นที่กระบวนการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามทั้งคำทั้งสองนี้มีนัยอย่างเดียวกันแตกต่างกันที่จุดเน้นในกระบวนการหรือผลลัพธ์ของกระบวนการ โดยคำทั้งสองนับว่าเป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการลดช่องว่างระหว่างรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน เน้นการประสานงานระหว่างองค์กร การวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตั้งแต่เรือนจำต่อเนื่องถึงจนพ้นหวนคืนสู่ชุมชน โดยมุ่งหวังให้เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ประพฤติตนตามเป้าหมายหรือบรรทัดฐานของสังคม (Blas Nuñez-Neto, 2008) ผลสำรวจ The Pew Charitable Trusts ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ.1999 – 2016 ได้เก็บสถิติผู้ต้องขังอายุ 55 ปีขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 280

The Number of Older Prisoners Grew by 280%, 1999-2016

Percentage change in sentenced adults by age group

(The Pew Charitable Trusts, 2018)

ทั้งนี้ในปี 2017 ผลสำรวจพบว่า มีนักโทษที่อายุ 55 ปีขึ้นไปทั้งหมดประมาณ 200,000 คนที่แม้ทาง the National Institute of Corrections จะจัดประเภทผู้ต้องขังสูงอายุหรือกำหนดความสูงวัยที่อายุ 50 ปี หากแต่ในการดำเนินการเก็บสถิติได้ดำเนินการเก็บสถิติโดย the Bureau of Justice Statistics ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวได้เก็บสถิติผู้ต้องขังสูงวัยอายุที่ 55 ปี การนิยามผู้ต้องขังสูงวัยในสหรัฐอเมริกาจึงอาจยังมีความคลุมเครือและมีการอภิปรายกันอยู่ หากแต่จากงานการศึกษาส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกาจะอิงตาม การกำหนดความสูงวัยของ the Bureau of Justice Statistics ซึ่งกำหนดผู้ต้องขังสูงวัยที่ 55 ปีสำหรับประชากรสูงวัยในเรือนจำ (Stephanie C Yarnell, Paul D. Kirwin, & Howard V. Zonana, 2017) การวางนโยบายหรือการออกกฎหมายเพื่อรองรับบุคคลเหล่านี้จึงเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อส่งเสริมการทำงานอย่างบูรณาการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยเงินทุนที่รัฐบาลหรืองบประมาณที่รัฐจัดสรรนั้นจะมีให้ทุกรัฐโดยรัฐบาลกลางเป็นผู้จัดสรรซึ่งแต่ละมลรัฐจะต้องบริหารงบประมาณเหล่านี้และใช้เพื่อดำเนินการตามกฎหมายหรือนโยบายที่กำหนด ทั้งนี้ปัจจัยที่สำคัญของการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนไปสู่ผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วย

- การจ้างงาน การฝึกอบรมและการหาอาชีพหลังพ้นเรือนจำ
- การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารเสพติด
- การสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม
- ด้านที่อยู่อาศัย โดยมีคุณภาพที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาคนไร้บ้าน

อย่างไรก็ดีเช่นเดียวกันกับสหราชอาณาจักรการดำเนินงานด้านการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนนั้นเป็นการทำงานร่วมกันทั้งในหน่วยงานของรัฐ และภาคส่วนอาสาสมัคร หน่วยงานเอกชนองค์กรไม่แสวงหากำไร ซึ่งจากการศึกษาการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสหรัฐอเมริกาพบว่าการดำเนินงานบางครั้งมีการละเลยในเรื่องของการวางแผนรายบุคคล โดยจากงานศึกษาของ (James M. Byrne & Aye S. Taxman, 2004) ได้อธิบายว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งกับผู้กระทำผิดที่ถูกปล่อยตัวอย่างมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้เขาได้รับบริการอย่างทั่วถึง อีกทั้งการแก้ไขปัญหามันที่ผู้กระทำผิดเผชิญก่อนที่จะกระทำผิดหรือแก้ไขจากสาเหตุโดยผ่านการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะหากสาเหตุแห่งการกระทำผิดยังไม่ถูกแก้ไขผู้กระทำผิดก็ยังคงมีแนวโน้มหรือความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ โดยการแก้ไขฟื้นฟูนั้นควรทำอย่างต่อเนื่องและมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอย่างน้อย 1 เดือนก่อนพ้นโทษหรือมากกว่านั้น โดยกระบวนการดังกล่าวนี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่ถิ่นอยู่อาศัยหลังพ้นโทษของผู้กระทำผิดมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการวิเคราะห์ความเสี่ยงและการวางแผนแก้ไขฟื้นฟู

2.8.4.1 การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้สูงวัยในประเทศสหรัฐอเมริกา

ตาม Older Americans Act (OAA) Enacted 1965 ได้มีการให้ความสำคัญต่อผู้ต้องขังสูงอายุและเกิดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ โดยมีหน่วยงาน US Administration on Aging (AOA) ที่ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อดูแลภารกิจผู้สูงวัยตลอดจนจัดสรรงบประมาณต่างๆ ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวมีหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านผู้สูงอายุในรัฐต่างๆ อาทิหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานบริการทางสังคมในชุมชนต่างๆ โดยการทำงานลักษณะถูกเรียกว่าเป็น The aging network of aging services network (Carbonell & Povlinka, 2003) ทั้งนี้มีสมาชิกประกอบด้วยทั้ง 50 มลรัฐ และองค์กรไม่แสวงหากำไร หน่วยงานท้องถิ่น (National Indian Council on Aging, 2016) เข้าร่วมเครือข่ายดังกล่าว การทำงานลักษณะนี้ประกอบไปด้วยหลากหลายการบริการทางสังคมแก่ผู้ต้องขังสูงอายุ อาทิ การให้บริการด้านที่อยู่อาศัย การให้บริการทางการแพทย์ การให้บริการทางสาธารณสุข และงานอาสาสมัครต่างๆ อันนับว่าเครือข่ายที่รวบรวมไปด้วยทรัพยากรต่างๆ ของสังคม โดยการให้บริการเหล่านี้ยังครอบคลุมไปถึงการให้บริการแก่ผู้พ้นโทษ ผู้ได้รับการปล่อยตัว คุมประพฤติในการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุ ให้สามารถเข้าถึงผู้ให้บริการด้านงานสังคม

สงเคราะห์ในท้องถิ่นและพนักงานคุมประพฤติ โดยหน่วยงานผู้ให้บริการในชุมชนจะติดต่อประสานงานโดยตรงกับ parole officer หรือ reentry case manager เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ชุมชน ทั้งนี้พนักงานคุมประพฤติและ parole providers ควรเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการผู้สูงอายุ หรือเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายหน่วยงานผู้สูงอายุซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการทำงานอย่างบูรณาการร่วมกันของแต่ละภาคส่วนในการร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงอายุ (Doreen Higgins & Margaret E. Severson, 2009)

ทั้งนี้มีการประเมินจากโครงการ re-entry ทั้ง 11 รัฐพบว่าอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวลดลงร้อยละ 20 (Council of State Governments (CSG) Justice Center, 2018) รวมทั้งการลดจำนวนผู้ต้องขังโดยการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมลดระยะเวลาการจำคุกพบว่าเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายลงร้อยละ 19 โดยเป็นจำนวนเงินถึง 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐโดยอัตราการกระทำผิดซ้ำไม่ได้มีจำนวนเพิ่มขึ้น (Abt Associates, 2018)

(Doreen Higgins and Margaret E. Severson, 2009)

งานสังคมสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุและการหวนคืนสู่สังคม (gerontological social work and reentry service)

นอกจากการให้ความช่วยเหลือข้างต้น สำหรับการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนนั้นทางสหรัฐอเมริกาได้มีการใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (gerontological) อันเป็นหนึ่งในรูปแบบที่ใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในการให้การสนับสนุนผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะในการหวนคืนสู่ชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญต่อการประเมินความต้องการและความเสี่ยงในรูปแบบผู้สูงวัยโดยเฉพาะ ทั้งนี้การประเมิน 'geriatric assessment' ดังกล่าวนี้นับว่าเป็นองค์ประกอบและเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กับผู้ต้องขังสูงอายุ ทำให้ทราบถึงจุดแข็งของผู้สูงวัย สภาพร่างกาย จิต ทัศนคติชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และความสัมพันธ์กับครอบครัว ซึ่งแบบประเมินจะสามารถช่วยให้นักสังคมสงเคราะห์สามารถเข้าใจสถานการณ์ของผู้รับบริการ ทั้งด้านความต้องการและความเสี่ยงต่างๆ ของผู้สูงวัย

นอกจากนี้การทำงานดังกล่าวยังเน้นไปที่การทำงานกับผู้รับบริการเป็นรายบุคคลดำเนินการ ผสานงานกับเครือข่ายในชุมชน แหล่งทรัพยากรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อช่วยเหลือ และสนับสนุนผู้สูงวัย มีจุดเน้นที่จะเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรอันมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมหลังพ้นโทษให้สามารถเชื่อมโยงกัน และหากองค์ประกอบดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงกันได้ผู้สูงวัยก็จะมีศักยภาพในการดำเนินชีวิต และได้รับการตอบสนองความต้องการต่างๆ ทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ในทางตรงกันข้ามหากสภาพแวดล้อมที่ต้องออกไปเผชิญสร้างความกดดัน อาทิ ปัญหาความยากจน ปัญหาด้านสุขภาพ และปัญหาความแปลกแยกทางสังคม จนตัวปัจเจกไม่สามารถเชื่อมโยงตนกับสังคมหรือไม่สอดคล้องกัน ผลที่ตามมาย่อมนำไปสู่ปัญหาทั้งท่ายกายและจิต ตลอดจนการใช้ชีวิตที่อาจเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นความพยายามให้ปัจเจกและสังคมมีความสอดคล้องกันในทิศทางบวกจึงเป็นเรื่องสำคัญและท้าทายอย่างยิ่งในการทำงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ ทั้งนี้การทำงานกับผู้กระทำผิดรายบุคคลจะสามารถทำให้สถานการณ์ของผู้รับบริการทั้งตัวผู้กระทำผิด ครอบครัว และทำให้ทราบถึงความต้องการ ความเสี่ยงต่างๆ ทั้งร่างกายจิตใจที่มีความซับซ้อนแตกต่างกัน โดยผู้มิบทบาทหลักหรือนักสังคมสงเคราะห์จะปฏิบัติงานด้านการประเมินความต้องการและความเสี่ยง การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผสานผู้กระทำผิดสู่แหล่งทรัพยากร สวัสดิการต่างๆ ในสังคม นอกจากนี้การทำงานลักษณะดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การค้นหาพัฒนาโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูวางแผนบำบัดฟื้นฟูเป็นรายบุคคลโดยครอบคลุมไปถึงการติดตามผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานของ (Williams, 2007) ที่ได้อธิบายว่า การให้ความสำคัญต่อการทำงานรายบุคคลนี้ยังสามารถทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างราบรื่น

2.8.5 การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในประเทศญี่ปุ่น

ในปี 1990 จากมาตรฐานขั้นต่ำการไม่ใช้โทษจำคุก (United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures) หรือกฎบัตรโตเกียว (Tokyo Rules) ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานกับผู้กระทำผิดโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

ซึ่งเมื่อย้อนกลับไปที่เมื่อปี 1880 จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้มีการดำเนินงานในรูปแบบอาสาสมัครคุมประพฤติ Volunteer Probation Officer (VPO) ซึ่งทำงานช่วยเหลือภารกิจต่างๆ ร่วมกับรัฐบาลหรือร่วมกับพนักงานคุมประพฤติ Professional Probation Officers (PPOs) ดำเนินงานด้านการสอดส่องและช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่ของผู้กระทำผิดในชุมชน และเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการยอมรับผู้กระทำผิดในชุมชนตามภารกิจหลัก ทั้งนี้การทำงานในรูปแบบอาสาสมัครคุมประพฤติยังได้ถูกนำไปใช้ในหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง อาทิ ประเทศฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลีใต้ เกาหลีใต้ รวมไปถึงประเทศไทยเองซึ่งแต่ละประเทศดังกล่าวก็ได้ประยุกต์การปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแต่ละวัฒนธรรมและบริบทสังคม

ตามกฎหมาย The Offenders Rehabilitation Act ในปี 2007 ได้ระบุถึงอำนาจหน้าที่ทั้งพนักงานคุมประพฤติและอาสาสมัครคุมประพฤติที่จะต้องดำเนินงานด้านการสอดส่องและช่วยเหลือฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยพนักงานคุมประพฤติคือผู้รับผิดชอบหรือเป็น case manager หลัก และจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้านแรกที่จะต้องดำเนินการสัมภาษณ์ ประเมินความต้องการและความเสี่ยง ดำเนินการด้านแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ตลอดจนประสานงานต่างๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาสาสมัครคุมประเวตินั้นมีหน้าที่ สนับสนุนการช่วยเหลือด้านอื่นๆ และในฐานะที่อาสาสมัครคุมประพฤติที่ต้องมีศักยภาพสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ เป็นตัวแทนหรือรู้จักชุมชนนั้นเป็นอย่างดี ก็มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้กระทำผิด เข้าถึงผู้กระทำผิดเมื่อหวนคืนสู่ชุมชน อีกทั้งยังมีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน ตลอดจนดำเนินการด้านการสนับสนุนบริการทางสังคมและสวัสดิการต่างๆ ทั้งนี้ผู้เป็นอาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องผ่านขั้นตอนการคัดเลือกคุณสมบัติต่างๆ โดยหน่วยงาน VPO Screening Commissions สังกัดกระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice)

อาสาสมัครคุมประพฤติจะมีระยะเวลาการทำงานคือ 2 ปี แต่สามารถได้รับการแต่งตั้งต่อจนถึงอายุ 76 ปี ทั้งนี้ร้อยละ 52.3 ของประชากรอาสาสมัครคุมประพฤติทั้งหมดมีระยะเวลาการทำงานเฉลี่ยมากกว่า 8 ปี แม้ว่าจะไม่ได้รับเงินเดือน ทั้งนี้อาสาสมัครคุมประพฤติสามารถเบิกค่าใช้จ่ายจากการทำงานประมาณ 40-45 ดอลลาร์สหรัฐต่อเดือนต่อแต่ละกรณี (case) ที่รับผิดชอบ พนักงานคุมประพฤติและอาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องได้รับการอบรมตามโครงการต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานทั้งทางด้านสอดส่องและการให้ความช่วยเหลือ และเสริมสร้างทักษะความรู้

ด้านการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งจากการสำรวจพบว่าอาสาสมัครคุมประพฤติส่วนใหญ่ได้ถูกชักชวนจากอาสาสมัครคุมประพฤติด้วยกัน และเคยปฏิบัติบริการสังคมในชุมชนมาก่อนแล้วจนเป็นผู้ที่รู้จักภายในชุมชนและได้เรารความเคารพจากสมาชิกในชุมชนนั้นๆ (Fumiko Akashi, 2018)

บทบาทหลักของอาสาสมัครคุมประพฤติสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ให้ความช่วยเหลือและดำเนินงานด้านการสอดส่องผู้ถูกคุมประพฤติและผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ

เป็นการทำงานร่วมกับพนักงานคุมประพฤติ คำนึงถึงความต้องการและความเสี่ยงของผู้กระทำผิด พนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล และเป็นผู้กำหนดว่าอาสาสมัครคุมประพฤติควรจะพบกับผู้กระทำผิดในจำนวนครั้งเท่าใดภายในหนึ่งเดือน และโดยทั่วไปอาสาสมัครคุมประพฤติจะมีการพูดคุยสัมภาษณ์ผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติซึ่งส่วนใหญ่สถานที่สัมภาษณ์คือบ้านของผู้กระทำผิด จำนวน 2-3 ครั้งต่อเดือนในฐานะที่เป็นคนในท้องถิ่นนั้นและง่ายต่อการเข้าถึง อาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องรับฟังปัญหาต่างๆ ช่วยเหลือในการแสวงหาอาชีพ พบกับครอบครัวของเขา และประสานเขาสู่แหล่งทรัพยากรและบริการของสังคม ให้เขาสามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ได้ และอาสาสมัครฯ จะต้องดำเนินรายงานความคืบหน้าแก่ผู้อำนวยการคุมประพฤติทุกเดือนโดยสามารถแสดงความเห็นและข้อเสนอแนะในการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติหรือผู้ถูกคุมความประพฤติ เพื่อเป็นข้อเสนอในการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูให้สอดคล้องตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงรายบุคคล

2. ประสานผู้กระทำผิดเข้าสู่สังคม

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของที่พักอาศัย ครอบครัว อาชีพ โรงเรียน การยอมรับของสังคมและปัจจัยทางสังคมอื่นๆ ย่อมเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อการดำเนินชีวิตของผู้กระทำผิด และเพื่อที่จะช่วยให้เขาสามารถหวนคืนสู่ชุมชนในช่วงเปลี่ยนผ่านวิถีชีวิตจากเรือนจำนั้น เพื่อให้กระบวนการดังกล่าวดำเนินไปได้อย่างราบรื่น พนักงานคุมประพฤติจะต้องประสานงานกับแหล่งทรัพยากรต่างๆ โดยมีพื้นฐานจากการประเมินผู้กระทำผิดและเตรียมพร้อมทุกอย่างเมื่อผู้กระทำผิดหวนคืนสู่สังคมตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ พนักงานคุมประพฤติจะทำหน้าที่ประสานกับชุมชน โดยมีอาสาสมัครคุมประพฤติในท้องถิ่นนั้นเข้าไปเยี่ยมครอบครัวของผู้กระทำผิดหรือบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมาย (guardian) เพื่อที่จะยืนยันว่าเมื่อผู้กระทำผิดพ้นโทษออกมาแล้วจะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัว และประสานงานด้านอาชีพสำหรับผู้กระทำผิด โดยอาสาสมัครคุมประพฤติ จะทำการเขียนจดหมายถึงผู้กระทำผิดอธิบายสถานการณ์ต่างๆ ที่เขาต้องเผชิญหรือดำเนินชีวิตต่อไปเมื่อพ้นจากเรือนจำ โดยการประสานงานลักษณะนี้จะทำให้ผู้กระทำผิด และครอบครัวและเกิดความ

ไว้วางใจอาสาสมัครคุมประพฤติอันจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานให้เขาสามารถ
หวนคืนสู่สังคม

3. ให้การสนับสนุนการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน

ด้านการป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชนนั้นผู้มีบทบาทหลักคืออาสาสมัครคุมประพฤติ โดยทำ
ให้เกิดความตระหนักรู้ภายในชุมชนในเรื่องความสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ปรับปรุง
สภาพแวดล้อมภายในชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม โดยการ
สนับสนุนดังกล่าวยังมีการดำเนินการในลักษณะรณรงค์ อาทิ การเดินพาเหรด การจัดทำวิดีโอใน
โรงเรียน การจัดทำโปสเตอร์หรือแบนเนอร์ต่างๆ ให้เกิดการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม
ร่วมในชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

นอกจากบทบาทหลักข้างต้นอาสาสมัครคุมประเวดียังมีบทบาทอื่นๆ ที่สำคัญชุมชน ซึ่ง
อาสาสมัครคุมประพฤติในญี่ปุ่นนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่าอายุเฉลี่ยของ
อาสาสมัครคุมประเวดียังมีอัตราอยู่ที่ 64.7 ปีซึ่งเป็นอัตราอายุที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดย 26.1 คือเพศ
หญิงและครึ่งหนึ่งเป็นแม่บ้าน ทั้งนี้ภูมิหลังด้านอาชีพของอาสาสมัครคุมประเวตินั้นมีหลากหลาย
ร้อยละ 27 เป็น ทำอาชีพแม่บ้าน ร้อยละ 22.8 ทำงานเป็นพนักงานบริษัท ร้อยละ 11.2 เป็น ผู้เผย
แผ่ทางศาสนา นอกนั้นยังมีอาชีพอื่นๆ เช่น ประมง เกษตรกรรม พนักงานโรงงาน เจ้าของกิจการ
พนักงานหรือเจ้าของภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดีความท้าทายอย่างหนึ่งของการปฏิบัติงานคุมประเวดีในปัจจุบันคือความท้าทายที่
ต้องทำงานกับชุมชนในบริบทสังคมที่พัฒนาไปหากแต่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอ่อนแอลง โดย
ความอ่อนแอของความเหนียวแน่นนี้จะทำให้ความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในสังคมอ่อนแอและนำไปสู่
ความแปลกแยก อยู่อย่างปัจเจก ผู้พันโทชจำนวนมากก็เผชิญปัญหาการไม่ได้รับความช่วยเหลือจาก
บุคคลในครอบครัวหรือชุมชนเท่าใดนัก และอาจเป็นการยากที่อาสาสมัครคุมประเวดีจะได้รับความ
ร่วมมือ ความเข้าใจของคนในชุมชนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และในขณะเดียวกันพนักงานคุม
ประเวดีและอาสาสมัครคุมประเวดียังต้องเผชิญความท้าทายจากระบบเศรษฐกิจกิจการทางการเมือง
และที่อยู่อาศัยให้ผู้กระทำผิด ในขณะที่ความต้องการของผู้กระทำผิดมีความซับซ้อนมากขึ้นอัน
เนื่องมาจากปัญหาความชราของผู้กระทำผิด ปัญหาเสพติด ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในปัจจุบัน
ผู้ต้องขังสูงอายุมากกว่าร้อยละ 70 หวนไปกระทำผิดซ้ำโดยมีเป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งคือต้องการ
ได้รับการดูแล สวัสดิการต่างๆ ในเรือนจำ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่อาสาสมัครคุมประเวดีจะทำการ
ช่วยเหลือ โดยสาเหตุอย่างหนึ่งคืออาสาสมัครคุมประเวดียังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะที่จะ
เผชิญกับความสลับซับซ้อนของความต้องการผู้กระทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุเมื่อพัน
โทชจากเรือนจำยิ่งเป็นการยากที่จะหาอาชีพ หารายได้ นอกจากนี้อาสาสมัครคุมประเวดียังต้อง

ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ให้ผู้สูงวัยเหล่านี้ได้รับบริการสวัสดิการสังคม ไม่จะเป็นบริการทางการแพทย์ การจ้างงาน ที่อยู่อาศัย และสวัสดิการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือให้เขาสามารถกลับสู่สังคมได้

ดังนั้นแล้วเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวอาสาสมัครคุมประพฤติไม่เพียงแต่พนักงานคุมประพฤติอาสาสมัครคุมประพฤติจะต้องทำงานอย่างหนักด้านการประสานงานกับหน่วยงานทางด้านสวัสดิการต่างๆ หรือประสานงานกับ Offender Rehabilitation Support Centers ตามแต่ละในชุมชนนั้น แต่ครอบครัวผู้กระทำผิดก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ถูกหยิบยกมาพิจารณาในการสนับสนุนช่วยเหลือผู้กระทำผิดด้วย

2.8.5.1 การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้สูงวัยในประเทศญี่ปุ่น

จากปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุชั้นวิกฤตในประเทศญี่ปุ่นซึ่งในปี ค.ศ. 2017 ได้มีจำนวนผู้ต้องขังผู้สูงอายุ 60 ปี เพิ่มขึ้นมากคิดเป็นร้อยละ 18.3 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด ซึ่งสิ่งที่จะต้องจับตามองของสภาพปัญหาผู้สูงวัยในเรือนจำของญี่ปุ่นนี้คือ ผู้กระทำผิดจงใจกระทำผิดเพื่อเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ซึ่งแม้เรือนจำในความเข้าใจของคนทั่วไปจะเลวร้าย น่ากลัว แต่สำหรับประเทศญี่ปุ่นแล้วกลับกลายเป็นว่าเรือนจำอาจมีใช้ดินแดนที่เลวร้ายสำหรับคนบางกลุ่ม หรือมิได้เลวร้ายเลยสำหรับผู้สูงวัยเท่าใดนัก ดังจะยกตัวอย่างจากสถานการณ์หนึ่งที่น่าจับตามองสำหรับสังคมผู้สูงวัยจำนวนมากที่เลือกจะกระทำผิดเพื่อให้ได้เข้าไปอยู่ในเรือนจำ และเกิดการให้นิยามเรือนจำใหม่ว่า “เรือนจำคือสวรรค์” ผู้สูงอายุกว่า 6 ล้านคนในญี่ปุ่นไม่มีบ้าน ไม่มีครอบครัว ไม่มีรายได้ ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุที่มีครอบครัวแต่ถูกทิ้งอยู่บ้านเพียงลำพังมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นกว่า 6 เท่าตัวจากปี 2015 ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ผู้สูงวัยญี่ปุ่นพยายามก่อเหตุเพื่อให้ได้เข้าไปอยู่ในเรือนจำ และส่วนใหญ่เป็นการก่อเหตุคดีเล็ก ๆ โดยจากสถิติที่เจ้าหน้าที่เรือนจำเปิดเผยคือ กว่า 1 ใน 5 ของผู้หญิงที่ถูกแจ้งความและจับกุมเป็นเหล่าคุณยายที่มีอายุมากกว่า 65 ปี อีกทั้ง 9 ใน 10 คนถูกจับในข้อหาคดีลักทรัพย์ เช่น ขโมยข้าว เสื้อผ้าราคาถูกลง และผลไม้ อีกทั้งยังเคยติดคุกมากกว่า 2 ครั้ง (Independent, 2017)

โดยหนึ่งในผู้ต้องขังวัย 67 ปี เปิดใจว่า “ไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งใครในยามที่ต้องการความช่วยเหลือ เพราะไม่ได้เจอลูกหลานมานานกว่า 10 ปีแล้ว”

ขณะที่นักโทษหญิงวัย 78 ปีรายหนึ่ง กล่าวว่า “หลังจากที่สามีเสียชีวิตและไม่มีลูก เงินบำนาญจากรัฐบาลเริ่มไม่เพียงพอ แม้แต่เนื้อวัวในซูเปอร์มาร์เก็ตก็ซื้อไม่ได้เพราะมีราคาแพง จึงตัดสินใจขโมยของเพื่อให้ได้เข้ามาในเรือนจำและหาเพื่อนจากที่นี่” (Bloomberg Businessweek, 2018)

นอกจากนี้จากงานวิจัยของ “เวิลด์ อีโคโนมิก ฟอรัม” (WEF) ยังวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาผู้สูงวัยในญี่ปุ่นว่าเป็นเรื่องน่าเศร้าที่กลุ่มคนสูงวัยญี่ปุ่นเห็นว่า “เรือนจำคือดินแดนสวรรค์” ผู้สูงวัยกระทำผิดเพื่อจะได้อยู่ในเรือนจำ เหตุเพราะการจัดการสวัสดิการต่าง ๆ ของผู้สูงวัยช่วยลดภาระให้กับผู้สูงวัยได้เพียงเล็กน้อยผู้สูงวัยประสบปัญหาค่าครองชีพและรายได้ที่ไม่สมดุลกัน อีกทั้งยังประสบปัญหาไม่มีบ้าน ไม่มีรายได้ ไม่มีครอบครัวหรือมีแต่ลูกสะทึงให้อยู่บ้านเพียงลำพัง ซึ่งจากปัญหานี้ทำให้เกิดการก่อคดีอาชญากรรมของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น เกิดมิติที่ผู้ต้องหาวัยชรา กลับมองว่าสังคมข้างนอกน่ากลัวกว่าในเรือนจำ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักโทษสูงวัยทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องจ่ายค่าดูแลนักโทษในเรือนจำมากขึ้นสำหรับผู้สูงวัย เนื่องจากต้องจัดหาบริการดูแลคนสูงวัยเป็นพิเศษ รวมถึงบริการทางการแพทย์ โดยที่ผู้สูงวัยที่ถูกจับกุมในข้อหาหลักขโมยกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ลำพัง และ 40 เปอร์เซ็นต์ของคนกลุ่มนี้ไม่มีครอบครัวหรือไม่ค่อยได้ติดต่อกันมากนัก นอกจากนี้ นักโทษหญิงสูงวัยหลายคนยังได้ให้สัมภาษณ์สำนักข่าวบลูมเบิร์กของอังกฤษว่าพวกเธอรู้สึกถึงความ เป็นชุมชนในเรือนจำ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ไม่เคยได้สัมผัสนอกเรือนจำ หนึ่งในนักโทษให้สัมภาษณ์ว่าเธอมีความสุขกับชีวิตในเรือนจำมากกว่าชีวิตข้างนอก เพราะในเรือนจำมีคนอยู่ตลอดเวลา เธอจึงไม่รู้สึกเหงามากนัก เธอเล่าว่าตอนที่เธอถูกปล่อยตัวจากเรือนจำครั้งที่ 2 เธอสัญญากับตัวเองว่าจะไม่กลับมาอีก แต่เมื่อออกไปใช้ชีวิตข้างนอกแล้ว เธอกลับรู้สึกโหยหาชีวิตในเรือนจำ (Voice, 2561)

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับประเทศญี่ปุ่นในข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้เรือนจำอาจเป็นสิ่งเลวร้ายสำหรับคนทั่วไปแต่กลับมีใช้สิ่งที่น่าสนใจแล้ว เลวร้ายสำหรับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นกลุ่มนี้เลยกลายเป็นว่าผู้สูงวัยตัดสินใจที่จะกระทำผิดเพื่อแสวงหาความปลอดภัย ความมั่นคงในชีวิตในอนาคต หลีกหนีความน่ากลัวจากสังคมภายนอกและเลือกที่จะอยู่ในเรือนจำ หลายรายเข้าคุกแล้วกลับชินกับการอยู่ในคุกมากกว่าเพราะไม่รู้ว่าจะใช้ชีวิตในสังคมภายนอกอย่างไร แม้ออกจากคุกมาแล้วก็กระทำผิดซ้ำอีกเพื่อที่จะกลับเข้าไปอยู่ในคุกดั้งเดิมจนรัฐบาลญี่ปุ่นต้องพยายามแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตเรือนจำให้เข้ากับสภาพผู้สูงวัยเมื่อเรือนจำกลายเป็นสถานที่ดูแลคนชรา ผู้คุมกลายเป็นเจ้าหน้าที่ที่ต้องช่วยดูแลคนกลุ่มนี้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจากกรณีนี้มีความสอดคล้องอย่างยิ่งหากพิจารณา สถานการณ์ดังกล่าวกับทฤษฎีทางอาชญาวิทยา Rational Choice Theory โดยจากปรัชญาของ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham 1748-1832) ผู้ริเริ่มแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) อธิบายว่ามนุษย์ถูกครอบงำด้วยความรู้สึกเจ็บปวดและความเพลิดเพลิน ซึ่งสองสิ่งนี้เปรียบเสมือน “นายเหนือหัว” กำหนดว่าเราควรทำอะไร ซึ่งโดยธรรมชาติมนุษย์จะชอบความเพลิดเพลินและไม่ชอบความเจ็บปวด ดังนั้น ก่อนกระทำการใดๆ มนุษย์จะมีกระบวนการชั่งน้ำหนักระหว่างความรู้สึกเจ็บปวดและความเพลิดเพลิน และจะกระทำการนั้นๆ หากสิ่งนั้นสามารถเพิ่มความสุขหรือความเพลิดเพลินในชีวิต (Michael J. Sandel, 2557) อย่างไรก็ตาม Rational Choice Theory หรือทฤษฎีคิดก่อนกระทำผิดเริ่มมีการนำเสนอเข้าสู่การอาชญาวิทยาโดยนักเศรษฐศาสตร์ เช่น แกรี เบเกอร์

และ โรเบิร์ต ครอท โดยเชื่อว่าบุคคลเป็นผู้มีอิสระในการเลือกที่จะกระทำผิดกฎหมาย และการจะกระทำผิดขึ้นอยู่กับ การได้รับความพึงพอใจหรือผลประโยชน์สูงสุดเชื่อว่าบุคคลเป็นผู้มีอิสระในการเลือกที่จะกระทำผิดกฎหมาย และการจะกระทำผิดขึ้นอยู่กับ การได้รับความพึงพอใจหรือผลประโยชน์สูงสุดที่แม้แนวคิดนี้จะใช้อธิบายว่าบุคคลจะไม่เสี่ยงหากคิดว่าตนเองจะถูกจับ (พรชัย ชันดี, 2558) แต่ทั้งนี้จะนำเสนอในอีกแง่มุมสำหรับผู้สูงอายุญี่ปุ่น ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์กับกรณีศึกษาจะเห็นว่า ในญี่ปุ่นหากผู้สูงอายุเห็นว่าตนเองเสี่ยงที่จะถูกจับก็จะตัดสินใจประกอบอาชญากรรมทันที บางรายพยายามจุดไฟเผาสถานีรถไฟและรอให้ตำรวจมาจับ ซึ่งสถานีรถไฟย่อมเป็นที่ซึ่งทุกคนย่อมทราบว่า จะต้องมีการรักษาความปลอดภัยที่แน่นหนาและหากกระทำผิดจุดนั้นจะโดนจับเป็นแน่นอน หรือบางรายก็พยายามไปนั่งในร้านภัตตาคารหรู สั่งอาหารหลากหลายและกินอิมอย่างเปรมปรี เสร็จแล้วจึงบอกทางร้านว่าให้เรียกตำรวจได้เลย เพราะจะกินแล้วไม่จ่ายแน่ๆ (ประชาชาติธุรกิจ, 2561)

เหตุการณ์เหล่านี้จะเห็นถึงความกลับกันอย่างสุดขั้วของแนวคิดกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงแก่นของแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่ว่าธรรมชาติของมนุษย์จะชอบความเพลิดเพลินหรือความสุขและไม่ชอบความเจ็บปวด ดังนั้นสำหรับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นก็เป็นเรื่องที่น่าเศร้าอย่างยิ่งว่าการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกสำหรับเขากลับเป็นสิ่งที่ทำให้เขาเจ็บปวด หวาดกลัว ไม่รู้สึกถึงความปลอดภัย ผู้สูงอายุประสบปัญหาทางด้านสุขภาพกาย ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านจิตใจไม่ได้รับความเอาใจใส่และความอบอุ่นจากลูกหลานอย่างเพียงพอ ความสัมพันธ์กับครอบครัวที่ห่างเหินทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ได้รับการดูแล และได้รับความอบอุ่น ทำให้รู้สึกท้อแท้ อ่างว้าง และอาจจะมีควมวิตกกังวลต่างๆ หรือรู้สึกถึงการแปลกแยก ดังนั้นการเลือกใช้ชีวิตในเรือนจำจึงอาจจะสร้างความสุขให้เขาได้มากกว่าจากการมีเพื่อน มีคนดูแลในเรือนจำยามชรา

ทั้งนี้สะท้อนว่าหากการมีได้แก่ที่สาเหตุการกระทำผิดแล้วนั้น การกระทำผิดซ้ำก็ยังคงเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุกลุ่มนี้ การแก้ไขปัญหาก็ผู้กระทำผิดเผชิญก่อนที่จะกระทำผิดหรือแก้ไขจากสาเหตุโดยผ่านการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะหากสาเหตุแห่งการกระทำผิดยังไม่ถูกแก้ไขผู้กระทำผิดก็ยังคงมีแนวโน้มหรือความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ โดยการแก้ไขพื้นฐานนั้นควรทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ผู้กระทำผิดเข้ามาในเรือนจำ การเตรียมพร้อมก่อนปล่อยไปจนกระทั่งหวนคืนสู่ชุมชน เพื่อลดรอยต่อและดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ

ความสำคัญของระบบสวัสดิการสังคมในญี่ปุ่นกับอาชญากรรมสูงวัย

หนึ่งในสาเหตุการประกอบอาชญากรรมคือ การมีสภาพชีวิตในสังคมภายนอกที่ต้องดำเนินไปอย่างยากลำบากจนจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงเข้ามารับสวัสดิการจากเรือนจำ ซึ่งปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้ต้องของผู้สูงวัยในญี่ปุ่นสะท้อนว่า แม้จะมีการวางแผนนโยบายด้านสวัสดิการต่างๆ เพื่อรับมือ

ผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลได้สร้างแผนทองคำ (Gold Plan) ในปี 2532 มียุทธศาสตร์ 10 ปี เพื่อส่งเสริมสุขภาพและสวัสดิการของผู้สูงอายุ ที่สำคัญคือ รองรับปัญหาผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งแผนทองคำมียุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนการดูแลผู้สูงวัยในโรงพยาบาลหรือสถานบริบาลนานๆ เป็นการให้อยู่บ้านและสถานบริบาลของชุมชน ขณะเดียวกันก็กำหนดเป้าหมายจะขยายจำนวนเตียงในสถานบริบาลเป็นสองเท่า เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ในสถานบริบาลเป็นสามเท่า และเพิ่มศูนย์ดูแลกลางวันสิบเท่า รวมทั้งสร้างโครงการใหม่ๆ เช่น การให้องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงานสถานบริบาลให้เทศบาลแต่ละแห่งมีการสำรวจผู้สูงอายุในเขตตนเพื่อปฏิบัติตามแผน รวมทั้งมีการจัดทำแผนปฏิบัติการของแต่ละเขตซึ่งช่วยให้ประชาชนให้ความสนใจและเป็นโอกาสให้สามารถผลักดันนโยบายระดับชาติ โดยที่แผนดังกล่าวแม้จะมีการดำเนินการแล้ว หากแต่กลับไม่สามารถรองรับความต้องการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุได้ จนทำให้ปัจจุบันทางการของประเทศญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องพยายามหามาตรการอย่างอื่นมาเสริมเพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนทุกกลุ่มอายุสามารถดำรงชีพได้ตลอดชีวิตอย่างมีความมั่นคง อาทิ การส่งเสริมให้ภาคเอกชนจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น มาตรการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเอง บังคับใช้กฎหมายระบบประกันการดูแลระยะยาว (long-term care insurance: ltc) อันเป็นการเน้นให้ผู้ใช้บริการสามารถเลือกใช้บริการที่ตนต้องการได้ มีการให้สวัสดิการและบริการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน เช่น สถานประกอบการ สหกรณ์การเกษตร และองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร โดยมาตรการและนโยบายต่างๆ จะมีการประเมินเป็นระยะๆ และมีกรปฏิรูปเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทความต้องการของผู้สูงวัย (สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์, 2558)

ทั้งนี้ความสำคัญของสวัสดิการสังคมและการก่อกำเนิดการเกษียณอายุยังสามารถอธิบายได้จากงานวิจัยความสัมพันธ์ของสวัสดิการสังคมและการเกษียณอายุสูงวัยได้มีการศึกษาโดย Hiroaki Enoki และ Kiyohiko Katahira โดย Division of Health and Welfare (Hiroaki Enoki & Kiyohiko Katahira, 2014) ได้ทำการศึกษาจากผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่าการเพิ่มขึ้นของสวัสดิการและการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมส่งผลโดยตรงต่ออัตราการก่อกำเนิดการเกษียณอายุของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยร้อยละ 37 ของผู้ต้องขังสูงอายุในญี่ปุ่นให้การสัมภาษณ์ว่าก่อนต้องโทษจำคุกเขาและเธอต้องการมีงานทำ แต่ไม่สามารถหางานทำได้เพราะความเจ็บป่วยทางร่างกาย ร้อยละ 55.9 ต้องเผชิญความยากลำบากในการดำเนินชีวิตแต่ละวันโดยเผชิญปัญหาด้านการเงิน นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบว่าในพื้นที่ที่มีการให้บริการดูแลผู้สูงวัยรายบุคคลอย่างมีเพียงพอ คือสามารถดูแลครอบคลุม พื้นที่นั้นจะมีอัตราการก่อกำเนิดการเกษียณอายุน้อยกว่าพื้นที่ที่มีการให้บริการด้านสวัสดิการน้อย ทั้งนี้ในกรณีผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์หรือการลักขโมยพบว่ามีความสัมพันธ์กับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ซึ่งจากผลสรุปของงานวิจัยนี้ได้ข้อสรุปว่าสวัสดิการสังคมต่อพลเมืองผู้สูงวัยสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งในการป้องกันการก่อกำเนิดการเกษียณอายุ

โครงการ Social Development Model (SDM) ก้นการช่วยเหลือด้านการหวนคืนสู่สังคม สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในญี่ปุ่น

จากสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่คือความยากจน และเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุในญี่ปุ่นซึ่งมีความต้องการเฉพาะและมีปัญหาที่สลับซับซ้อนมากกว่านักโทษวัยหนุ่มสาวทั่วไปในการหวนคืนสู่ชุมชน ประเทศญี่ปุ่นได้มีโครงการ Social Development Model (SDM) ที่เดิมถูกเริ่มใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนก่อนที่จะดำเนินการกับผู้ต้องขังสูงอายุ โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการและพัฒนาจากฐานคิดพันธะทางสังคม (social bond) อันมีหลักการว่าหากบุคคลมีพันธะทางสังคมอันประกอบด้วย การได้รับความรัก มีข้อผูกมัด ความเชื่อ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมจะทำให้เขาไม่หันไปประกอบอาชญากรรม และจากโครงการนี้ได้มีการจัดทำให้ดำเนินการประเมินความเสี่ยงความต้องการด้านต่างๆ ของผู้ต้องขังสูงอายุ เน้นการสร้าง ความผูกพันต่อครอบครัว สังคม สร้างเครือข่ายกับสถาบันทางสังคมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ผ่านการวางแผนการช่วยเหลือเพื่อตอบสนองความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ (human need) ซึ่งโครงการนี้มุ่งช่วยเหลือด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ช่วยเหลือป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม ป้องกันปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัยเมื่อพ้นโทษออกไป และช่วยเหลือปัญหาด้านความยากจนเพื่อให้เขาสามารถอยู่ในสังคมต่อไปได้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าร้อยละ 62.5 ของผู้ต้องขังสูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าวไม่พบประวัติการกระทำผิดซ้ำ ในระยะ 252 วันหลังพ้นโทษและโครงการดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

1. นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำดำเนินการตามกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรายบุคคล และวางแผนในการหวนคืนสู่ชุมชน โดยสำหรับผู้กระทำผิดที่ใกล้พ้นโทษนั้นจะมีการสัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆ อนาคตเมื่อกลับคืนสู่ชุมชน ข้อมูลที่อยู่อาศัย โดยเริ่มทำการสัมภาษณ์ตั้งแต่ 10 เดือนก่อนพ้นโทษ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เหล่านี้จะถูกบันทึกในระบบสารสนเทศโดยสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด
2. แผนการหวนคืนสู่ชุมชนนั้นจะต้องได้รับการตรวจสอบจากหลายภาคส่วนทั้งส่วนของราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่เกี่ยวข้อง
3. ข้อมูลของผู้กระทำผิดจะถูกส่งต่อไปยังภาคชุมชน ชน เพื่อใช้ประกอบในการดำเนินการช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ

4. เจ้าหน้าที่ในชุมชนวางแผนดำเนินการตามแผนการหวนคืนสู่ชุมชนหรือแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง อาทิ การเตรียมการเข้าพักในบ้านพักชั่วคราว การให้ความช่วยเหลือในชุมชน การหางาน ทหารายได้ หลังถูกปล่อยตัว

กระบวนการให้ความช่วยเหลือหลังพ้นจากเรือนจำ

1. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทำการติดตาม (follow up) จากการสัมภาษณ์ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ประเมินสภาพความเป็นอยู่ การได้รับการช่วยเหลือทางการแพทย์ และการเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ
2. หากผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติต้องการความช่วยเหลือจะต้องดำเนินการในการประสานไปยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เขาได้รับการช่วยเหลือ โดยต้องทำงานร่วมกับครอบครัวของผู้กระทำผิดด้วย

บ้านพักชั่วคราว (Temporary House with Case Management) สำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ สูงอายุ

ทั้งนี้จากการที่ผู้ต้องขังสูงอายุในญี่ปุ่นเมื่อพ้นโทษออกไปแล้วเผชิญปัญหาไร้บ้าน ไร้ที่อยู่อาศัย ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งบ้านพักชั่วคราว (temporary house with case management) สำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ สูงอายุ โดยบ้านพักดังกล่าวผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติจะได้รับการช่วยเหลือทางการแพทย์ การสนับสนุนทางสังคม และการแก้ไขฟื้นฟูช่วยเหลือรายบุคคล ซึ่งบ้านพักชั่วคราวนี้จะสามารถที่จะป้องกันและลดความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังสูงอายุ

2.9 การเปรียบเทียบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งควรได้รับสิทธิสวัสดิการเฉกเช่นบุคคลทั่วไปในสังคมเมื่อเขาพ้นโทษแล้ว จากการศึกษาการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องในนานาอารยประเทศข้างต้น เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นจึงจะขอเปรียบเทียบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนตามตารางถัดไป และนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์หรือถอดบทเรียนเป็นลำดับถัดไป อันมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการเป็นข้อมูลใช้ประกอบแนวทางการดำเนินงานนโยบายการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมไทย

ตารางเปรียบเทียบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่องจากเรือนจำสู่ชุมชน

การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศไทย
การนิยาม/จัดเก็บสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ	อายุ 50 ปีขึ้นไป	อายุ 50 ปีขึ้นไป	อายุ 55 ปีขึ้นไป	อายุ 60 ปีขึ้นไป
สถานการณ์ผู้สูงอายุ	จำนวนผู้ต้องขังในปี 2018 จำนวน 13,616 คน จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 14,100 คนในปี 2022 โดยที่ร้อยละ 17 ของผู้ต้องขังเป็นผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 54 เผชิญปัญหาความพิการ และร้อยละ 48 ผู้ต้องขังสูงอายุเพศชายในคดีความผิดเพศ ได้รับโทษจำคุกระยะยาวมากกว่า 4 ปีขึ้นไป	ภายในระยะเวลาสิบห้าปีที่ผ่านมา ผู้กระทำความผิดที่อายุ 50 ปีขึ้นไปมีจำนวนเพิ่มมากถึง 160% อายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มมากขึ้น 300% ส่วนใหญ่ได้รับโทษระยะยาวจากคดีที่มีฐานความผิดจำคุกสูง	ผลสำรวจ The Pew Charitable Trusts ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ.1999 – 2016 ได้เก็บสถิติผู้ต้องขังอายุ 55 ปีขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นร้อยละ 280	ปัจจุบันผู้ต้องขังผู้สูงอายุร้อยละ 80 กระทำผิดในคดีอาชญากรรม เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจหรือรับผิดแทนลูกหลาน บางส่วนตั้งใจทำผิดเพราะถูกทอดทิ้งจากสังคม โดยระบบการลดโทษที่เข้มงวดกับผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมมากขึ้น ทำให้ผู้ต้องขังในคดีอาชญากรรมต้องรับโทษในระยะเวลาได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อย

การผลานรอยต่อจาก เรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศไทย
<p>สภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงวัย (ต่อ)</p>	<p>จำแนกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จำคุกครั้งแรก และโทษระยะยาว 2. จำคุกครั้งแรก และโทษระยะสั้น 3. กระทำผิดซ้ำ 4. จำคุกมาแล้วเป็นระยะเวลายาวนาน หรือไม่ได้มีการระบุช่วงเวลา <p>การได้รับโทษ และชราในเรือนจำ</p>	<p>กับเรือนจำอาจเผชิญปัญหาความกดดันสูงจนส่งผลต่อความเสี่ยงการตัดสินใจฆ่าตัวตาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. ผู้กระทำผิดซ้ำหรืออาชญากรโดยอาชีพ 3. ผู้กระทำผิดที่ต่อโทษระยะยาว มีความเสี่ยงเสียชีวิตในเรือนจำ สูญเสียทักษะทางสังคม เผชิญปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิต ขาดการติดต่อจากครอบครัว หรือญาติ และเผชิญปัญหาในการหวนคืนสู่ชุมชน 4. ผู้กระทำผิดที่ได้รับการลดโทษในช่วงบั้นปลายชีวิต 	<p>เข้มงวด “tough on crime” ตั้งแต่ปี 1994 เนื่องจากจากภาวะภาคสงครามยาเสพติดในสหรัฐอเมริกา จึงทำให้นโยบายด้านงานยุติธรรมของสหรัฐอเมริกาใช้โทษจำคุกเป็นหลักกับกลุ่มนักโทษคดีอาชญากรรม และไม่มีกัณฑ์การลงโทษลดการลงโทษสำหรับนักโทษกลุ่มนี้ ทำให้นักโทษเผชิญความชราและบางรายเสียชีวิตในเรือนจำ</p>	<p>ร้อยละ 55.9 ต้องเผชิญความยากลำบากในการดำเนินชีวิตแต่ละวันโดยเผชิญปัญหาด้านการเงิน</p>	<p>อนึ่งยังไม่มีการศึกษาเพื่อจำแนกจัดประเภทลักษณะผู้ต้องขังสูงอายุ</p>

การผสมผสานรอยต่อจาก เรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศไทย
<p>กฎหมาย นโยบาย โครงการที่เกี่ยวข้อง แก่ไข่มพูนฟูอย่างต่อเนือง สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ</p>	<p>ตาม The Care Act 2014 มีหลักการว่าผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพ ทัดเทียมแก่เอกชนกับผู้สูงอายุทั่วไปในสังคม ผู้ต้องขังสูงวัยจะต้องได้รับการประเมินความต้องการและความเสี่ยง และต้องมีการเตรียมพร้อมภาวะฉุกเฉิน การวางแผนการดูแลบำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงการวางแผนสำหรับชีวิตบั้นปลายของผู้ป่วยชราในเรือนจำ ตลอดจนการหวนคืนสู่ชุมชน</p>	<p>Australian Law Reform Commission ได้กำหนดหลักการของการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน และมีโครงการดำเนินงานโครงการ Extended Throughcare ในเดือนมิถุนายน 2556 ด้วยเงินทุนจากรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน</p>	<p>ตาม Older Americans Act (OAA) Enacted 1965 ต่อการปฏิบัติงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งการดำเนินงานเน้นการทำงานเป็นเครือข่าย และมีภารกิจ The aging services network อันเป็นเครือข่ายการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ</p>	<p>กฏบัตรโตเกียว (Tokyo Rules) เป็นจุดเริ่มต้นที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานกับผู้กระทำผิดและคำบึงถึงสิทธิมนุษยชนต่างๆ ของผู้เข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การผสมผสานรอยต่อทางญี่ปุ่น มีโครงการ Social Development Model (SDM) ดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนผู้ต้องขังสูงอายุ</p>	<p>การปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงอายุอาศัยตาม ตามหลักสิทธิมนุษยชนพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และข้อกำหนดทั่วไป พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ 2546 มีการปรับสภาพแวดล้อมในเรือนจำ จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ หลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขังสูงวัย กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษสูงอายุประจำปีงบประมาณ 2563-2565</p>

การประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศไทย
หน่วยงานหรือผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการผลิตรอยต่อ	<ul style="list-style-type: none"> - National Offender Management Service (NOMS) ซึ่งปัจจุบันคือ Her Majesty's Prison and Probation Service (HMPPS) - Community Rehabilitation Companies (CRCs) - National Probation Service - อาสาสมัครคุมประพฤติ 	<ul style="list-style-type: none"> - Australian Law Reform Commission (ACTCS) - หน่วยงานราชทัณฑ์ - งานคุมประพฤติ - หน่วยงานเอกชน - อาสาสมัคร - รวมถึงองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - US Administration on Aging (AOA), Department of Health and Human Services - หน่วยงานราชทัณฑ์ - งานคุมประพฤติ - ภาคเอกชน - ชุมชน อาสาสมัครโดยทำงานเป็นเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานราชทัณฑ์ - Professional Probation Officers (PPOs) - Volunteer Probation Officer (VPO) - ภาคเอกชน - ชุมชน อาสาสมัครโดยทำงานเป็นเครือข่าย 	<p>ด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทั่วไปมีหน่วยงาน ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - กรมราชทัณฑ์ - กรมคุมประพฤติ - อาสาสมัครคุมประพฤติ <p>หน่วยงานภาครัฐ อาทิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงแรงงาน - กระทรวงมหาดไทย - ภาคเอกชน/ชุมชน
จุดเน้นของกระบวนการการผลิตรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	<p>วางแผนการแก้ไขฟื้นฟู</p> <p>รายบุคคล เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย 12 เดือนก่อนพ้นโทษ และติดตามการช่วยเหลือผู้กระทำผิดหลังพ้นโทษ 12 เดือนหรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความ</p>	<p>วางแผนการแก้ไขฟื้นฟู</p> <p>รายบุคคล เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย 12 เดือนก่อนพ้นโทษ</p> <p>ให้การช่วยเหลือ case management ในช่วงระหว่างรอยต่อ ใกล้เคียง</p>	<p>วางแผนการแก้ไขฟื้นฟู</p> <p>รายบุคคล เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย 6-12 เดือนก่อนพ้นโทษ และประสานภาคสังคมในเรื่องการดูแลระยะยาว Long Term Care</p>	<p>10 เดือนก่อนพ้นโทษ</p> <p>ข้อมูลที่จะถูกบันทึกในระบบสารสนเทศและนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟู</p> <p>ดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ติดตามผู้กระทำผิดเมื่อพ้นจาก</p>	<p>การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ 6 เดือน - 1 ปีก่อนพ้นโทษ</p> <p>มีการทำข้อตกลงกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ ข้อตกลงว่าด้วยการ</p>

การประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศไทย
<p>จุดเน้นกระบวนการเรือนจำ</p> <p>ผลสรุปรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (ต่อ)</p>	<p>เสี่ยงและความต้องการผู้กระทำผิด</p> <p>มีจุดเน้นให้เกิดมีความรู้สึกผูกพันหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนตั้งแต่อยู่ในเรือนจำ</p>	<p>โทษ ตามโครงการ Throughcare 3-4 เดือน</p> <p>อย่างต่อเนื่องไปจนระยะเวลา 4-6 เดือนหลังพ้นโทษ หรือมากกว่านั้น</p> <p>เป็นไปตามความต้องการและความเสี่ยง</p>		<p>เรือนจำ มีการสัมภาษณ์ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ประเมินความต้องการ ความเสี่ยงและการเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ</p>	<p>ประสานความร่วมมือในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการส่งเคราะห์ผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ/ข้อตกลงว่าด้วยการส่งเสริมการบูรณาการภาคสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ต้องขังและครอบครัว/ข้อตกลงว่าด้วยการประสานงานความร่วมมือโครงการพระราชริ้ว ร่วมสร้างงาน สร้างอาชีพผู้ต้องขัง</p>
<p>ลักษณะการให้ความสงเคราะห์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ด้านการบำบัดสุขภาพจิต - ทักษะการจัดการทางการเงิน - ทักษะการทำงาน - ทักษะการจัดการปัญหาภายในครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่อยู่อาศัย - สุขภาพ (Health) - ความต้องการพื้นฐาน (Basic need) - รายได้ (income) - เครือข่ายภายในชุมชน (Community Connections) - การบำบัดสารเสพติด 	<ul style="list-style-type: none"> - การจ้างงาน การฝึกอบรมและการทำอาชีพหลังพ้นเรือนจำ - การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารเสพติด - การสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม - ด้านที่อยู่อาศัย 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการสร้างความรู้ความผูกพันต่อครอบครัว สังคม สร้างเครือข่ายกับสถาบันทางสังคมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด - สุขภาพกาย - สุขภาพจิต 	<p>การสงเคราะห์ในรูปแบบของเงิน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ทุนประกอบ - ทุนการศึกษาบุตรผู้ต้องขัง - ค่าพาหนะกลับภูมิลำเนา - การรักษายา - การรักษากายภาพ - การรักษารูปของ - อาหาร / เสื้อผ้า - ที่พักอาศัยชั่วคราว

การประสานรอยต่อจาก เรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศไทยเป็น	ประเทศไทย
ลักษณะการให้ความ สงเคราะห์ (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมทัศนคติการดำรงชีวิต ที่กระตือรือร้น และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 			<ul style="list-style-type: none"> - ป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม - ด้านที่อยู่อาศัย 	<ul style="list-style-type: none"> - การสงเคราะห์ในรูปแบบการให้บริการ - ให้คำปรึกษา - การจัดการงาน
จุดเด่น	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนรายบุคคล - มีการทำงาน (self-reported problems) - มี “case manager” ในระดับท้องถิ่น ช่วยเหลือในการประสานงานต่างๆ - พร้อมประสานการให้ความช่วยเหลือหลังปล่อย “aftercare” - ลักษณะวาระของชาติต่อการช่วยเหลือ - ผู้กระทำผิดในช่วงเปลี่ยนผ่าน - ทำงานบูรณาการ เน้นช่วยเหลือ 	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนรายบุคคล - การทำ case management - ทำงานอย่างเป็นเครือข่าย - การนำเอาชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการผลสรายต่อ - เน้นการช่วยเหลือจากท้องถิ่นหรือชุมชนซึ่งเป็นการพัฒนาในระดับท้องถิ่น มากกว่าเป็นการถูกชี้นำโดยกำหนดกรอบนโยบาย 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการประสานงานระหว่างองค์กร - มีการใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Gerontological) ในด้านสังคมสงเคราะห์ - แสวงหาข้อเท็จจริงสาเหตุการกระทำผิดเพื่อแก้ไขในผู้กระทำผิดที่ต้นเหตุ - เจ้าหน้าที่ (parole officer) หรือ เจ้าหน้าที่คุมประพฤติเป็นดำเนินการให้ความช่วยเหลือระหว่างกรหวนคืนสู่ชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการสร้าง Social Bond หรือพันธะทางสังคม - ใช้หลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กับผู้กระทำผิด - พนักงานคุมประพฤติคือผู้รับผิดชอบหรือเป็น Case Manager หลัก - พัฒนาระบบสวัสดิการในสังคมควบคู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ดัชนีลักษณะและวัฒนธรรมสังคมไทยยังมีการพึ่งพาศักดิ์สิทธิ์กับ - แม้อาจจะลดลงเมื่อเทียบกับอดีต หากแต่ถ้ามีการทำงานเชิงรุกให้ความสำคัญต่อความรู้สึก - รับผิดชอบร่วม ชุมชนก็จะมีความเข้มแข็งและสามารถแก้ไข - พื้นฟูผู้กระทำผิดจากฐานชุมชนได้

การผลานรอยต่อจาก เรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศไทย
จุดเด่น (ต่อ)	<p>- ผลสัมฤทธิ์ด้านการติดต่อกับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติได้หลังจากพ้นเรือนจำไปแล้วของอาสาสมัครประสบผลสัมฤทธิ์ได้ดีกว่าถึง 5 เท่าเมื่อเทียบกับการติดต่อผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติของพนักงานคุมประพฤติ (Lewis et al., 2003)</p>		<p>- มีการจัดเก็บ ส่งต่อข้อมูล ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา</p> <p>- ทั้งนี้มีการประเมินจากโครงการ Re-Entry ทั้ง 11 รัฐพบว่าอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้เข้าร่วมโครงการตั้งกล่าวลดลงร้อยละ 20 (Council of State Government, 2018)</p> <p>รวมทั้งการลดจำนวนผู้ต้องขังโดยการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมพบว่าเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายลงร้อยละ 19 โดยเป็นจำนวนเงินถึง 1,000 ล้านดอลลาร์</p>		

การผลานรอยต่อจาก เรือนจำสู่ชุมชน	สหราชอาณาจักร	ประเทศออสเตรเลีย	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศญี่ปุ่น	ประเทศไทย
จุดเด่น (ต่อ)	การทำให้ผู้กระทำผิด เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ของ สังคมที่อาจมีอยู่อย่าง กระจัดกระจายด้วย ข้อจำกัดด้านทุน งบประมาณในการจัดหา ให้บริการช่วยเหลือ	ยังมีข้อจำกัดด้าน การศึกษาการประเมินผล การดำเนินงานโครงการ Throughcare ซึ่งปัจจุบัน เป็นโครงการที่ดำเนินงาน นำร่องโดยการสนับสนุน งบประมาณจากทาง รัฐบาล	สหรัฐโดยอัตรการ กระทำผิดซ้ำไม่ได้มี จำนวนเพิ่มขึ้น (Abt Associates, 2018) การใช้โทษจำคุกเป็นหลัก โดยเฉพาะกับคดีที่ เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ตั้งแต่ปี 1995 ทำให้ ผู้ต้องขังสูงวัยเพิ่มมากขึ้น โดยปริยาย และเรือนจำ มิได้ถูกออกแบบรองรับ สำหรับความชรา	ความท้าทายที่ต้องทำงาน กับชุมชนในบริบทสังคมที่ พัฒนาไปหลากหลายแต่ ความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนอ่อนแอลง แม้มีการวางแผนการ บริหารทรัพยากรแก่ผู้สูง วัยในสังคม แต่การ กระจายรายได้หรือการ กระจายทรัพยากรยังไม่ ทั่วถึง ทำให้ผู้ต้องขังหลาย รายตัดสินใจกระทำการผิดเพื่อ หวังจะได้รับการดูแลใน เรือนจำ	ยังไม่มีรูปแบบการผลานรอยต่อแก่ ผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม นัก การดำเนินงานการแก้ไขฟื้นฟู ผู้ต้องขังตั้งแต่เตรียมความพร้อม ก่อนปล่อย และสงเคราะห์หลัง ปล่อยยังมีอุปสรรคการ ประสานงานระหว่างหน่วยงานทั้ง ด้านการส่งต่อข้อมูล หรือการ แก้ไขฟื้นฟู อุปสรรคการให้ความช่วยเหลือที่ ต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทรัพยากรหรือหน่วยงานที่ผู้สูงวัย จะได้รับความช่วยเหลือยังมีอยู่ กระจัดกระจาย
ข้อสังเกต					

2.10 ข้อเสนอเชิงกระบวนการดำเนินงานการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

2.10.1 ลักษณะผู้ต้องขังสูงอายุ

จากการเปรียบเทียบข้างต้นกรณีการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้ต้องขังสูงวัยแม้จะมีความแตกต่างด้านกฎหมาย และวัฒนธรรมในแต่ละประเทศ โดยที่ในยุโรปส่วนใหญ่ผู้ต้องขังสูงวัยส่วนใหญ่จะกระทำผิดในคดีร้ายแรงหรือคดีที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางเพศทำให้ต้องโทษระยะยาว ในสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่กระทำผิดในคดียาเสพติดและมาจากนโยบายการใช้โทษจำคุกเป็นหลัก ทำให้ผู้กระทำผิดต้องโทษระยะยาวไม่ได้รับการพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษ และในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นการกระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางเพศ คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ อันเนื่องมาจากความต้องการรับสวัสดิการการดูแลสุขภาพในเรือนจำ โดยที่สาเหตุการกระทำผิดนั้นเกี่ยวข้องกับทั้งสถานะทางเศรษฐกิจและสภาพจิตใจ ซึ่งผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ต้องเผชิญปัญหาความยากจน การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคม การไม่ได้รับการดูแลจากลูกหลาน โดยที่สภาวะการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังสูงวัยในประเทศไทยนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศสหรัฐอเมริกาโดยผู้สูงอายุร้อยละ 80 ต้องโทษในคดียาเสพติดซึ่งมีระยะโทษจำคุกยาวนานทำให้เผชิญความชราในเรือนจำโดยปริยาย และส่วนหนึ่งต้องโทษขณะสูงอายุเนื่องจากรับผิดแทนลูกหลาน หรือก่อคดีอุกฉกรรจ์ คดีความผิดที่เกี่ยวข้องทางเพศทำให้ถูกจำคุกระยะยาว

ทั้งนี้ในประเด็นการกำหนดเกณฑ์ว่าอายุใดจัดว่าเป็นผู้ต้องขังสูงอายุนั้นจะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศจะกำหนดอายุในการจัดเก็บสถิติแตกต่างกัน โดยที่ประเทศไทยใช้เกณฑ์ 60 ปีขึ้นไป ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แม้จะมีนักวิชาการต่างประเทศหลายท่านจัดอายุบุคคลที่ถูกจัดเป็นผู้ต้องขังสูงอายุนั้นว่าควรเริ่มที่อายุ 50 ปี อีกทั้งเสนอว่าการที่มนุษย์ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำจะทำให้ร่างกายมีพัฒนาการไปเร็วกว่าอายุจริงถึง 10 ปี เนื่องด้วยปัญหาด้านสุขภาพ ความเครียด และการใช้ชีวิตที่สะสมมาตั้งแต่ก่อนถูกคุมขัง

2.10.2 กระบวนการทำงานการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

โดยจากการทบทวนการปฏิบัติงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง กระบวนการทำงานการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนของแต่ละประเทศสามารถสรุปได้ดังนี้

สหราชอาณาจักร

ตามกฎหมาย The Care Act 2014 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ตลอดจนการดูแลผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนและการหวนคืนสู่ชุมชน ได้กำหนดให้ NOMS (the National Offender Management Service) ซึ่งปัจจุบันคือ Her Majesty's Prison and Probation Service (HMPPS) เป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนด้านนโยบายด้านผู้ต้องขังสูงอายุ

รวมทั้งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพกาย จิต สังคมผู้สูงอายุ และทำงานอย่างบูรณาการใช้ข้อมูลการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดชุดเดียวกันร่วมกับ Community Rehabilitation Companies (CRCs) อันเป็นส่วนงานหนึ่งของ National Probation Services หรือฝ่ายงานคุมประพฤติ ซึ่งต้องดำเนินการประเมินความเสี่ยงของผู้กระทำผิดตั้งแต่ใกล้พ้นโทษ วางแผนการหวนคืนสู่ชุมชน ตลอดจนวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ตลอดจนการจัดตั้งพันธมิตรที่เป็นทางการระหว่างรัฐบาล ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทั้งภาครัฐและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐเพื่อตอบสนองความต้องการการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด สนับสนุนให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมระหว่างที่ผู้กระทำผิดอยู่ในกระบวนการวางแผน และแก้ไขฟื้นฟู

ประเทศออสเตรเลีย

ทางหน่วยงานปฏิรูปทางด้านกฎหมาย Australian Law Reform Commission (ALRC 2018) ได้กำหนดหลักการการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ซึ่งทางหน่วยงานราชทัณฑ์ The Corrections Victoria Reintegration Pathway (CVRP) เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบดูแลผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษและผู้ได้รับการพักการลงโทษ โดยได้ดำเนินการรับผิดชอบโครงการระหว่างรอยต่อผู้กระทำผิด (Transitional programs) ให้การสนับสนุน 7 ด้านหลัก ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการจ้างงาน ด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพ ด้านทักษะการใช้ชีวิต ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านการบำบัดการใช้สารเสพติด ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน โดยดำเนินการประเมินความต้องการและความเสี่ยง จัดทำ การวางแผนและประเมินการหวนคืนสู่ชุมชน Case Planning Transition (CPT) เน้นการทำงานอย่างเป็นเครือข่ายด้วยการจัดตั้งพันธมิตรระหว่างรัฐบาล ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ อาทิ ภาคชุมชน ภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองรองรับในด้านการจ้างงาน การวางแผนทางการเงิน รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาลโดยการเข้ารับบริการหน่วยงานทางสาธารณสุข บริการทางการแพทย์ และการบำบัดสารเสพติด รวมไปถึงการสร้าง ความเข้าใจแก่ชุมชนในเรื่องของบทบาทชุมชนที่สามารถเข้ามาช่วยเหลือผู้กระทำผิดในการหวนคืนสู่ชุมชน และการจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานควบคู่โดยการผลักดันการพิจารณาการปล่อยตัวก่อนกำหนดสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุหรือการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำผิดสูงอายุที่มีความเสี่ยงต่ำต่อความปลอดภัยในสังคม

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ตามกฎหมาย Older Americans Act (OAA) Enacted 1965 ซึ่งให้ความสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงวัยโดยมีหน่วยงาน US Administration on Aging (AOA) รับผิดชอบดูแลภารกิจผู้สูงวัยตลอดจนจัดสรรงบประมาณต่างๆ และสร้างเครือข่ายการทำงานด้านผู้สูงอายุในรัฐต่างๆ อาทิหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานบริการทางสังคมในชุมชนต่างๆ โดยเครือข่ายการให้บริการผู้สูงอายุ (the aging network of aging services network) มีสมาชิกเข้าร่วมเครือข่ายทั้งสิ้น 50 มลรัฐ รวมไปถึง องค์กรไม่แสวงหากำไร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการให้ความช่วยเหลือช่วงรอยต่อในด้าน การให้บริการด้านที่อยู่อาศัย การให้บริการทางการแพทย์ การให้บริการทางสาธารณสุข ตลอดจนเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งในภาคท้องถิ่นที่ต่อการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ซึ่งดูแลผู้ได้รับพักการลงโทษ (parole officer) หรือ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการให้ความช่วยเหลือระหว่างการเดินทางคืนสู่ชุมชน (reentry case manager) เพื่อเตรียมความพร้อมการหวนกลับเข้าสู่ชุมชน นอกจากนี้ในการปฏิบัติงานกับผู้กระทำผิดยังมีการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (gerontological) อันเป็นหนึ่งในรูปแบบที่ใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในการให้การสนับสนุนผู้ต้องขังสูงอายุ

ประเทศญี่ปุ่น

จากมาตรฐานขั้นต่ำการไม่ใช้โทษจำคุก (United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures) หรือกฎบัตรโตเกียว (Tokyo Rules) ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานกับผู้กระทำผิดโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนต่างๆ และตามตามกฎหมาย The Offenders Rehabilitation Act (2007) ได้กำหนดการดำเนินงานในรูปแบบอาสาสมัครคุมประพฤติ Volunteer Probation Officer (VPO) ซึ่งทำงานช่วยเหลือภารกิจต่างๆ ร่วมกับภาคส่วนรัฐบาลหรือร่วมกับพนักงานคุมประพฤติ Professional Probation Officers (PPOs) ดำเนินงานด้านการสืบเสาะ สอดส่องและช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่ของผู้กระทำผิดในชุมชน ซึ่งอาสาสมัครคุมประพฤติจะดำเนินการประสานผู้กระทำผิดเข้าให้เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่พักอาศัย ครอบครัว อาชีพ โรงเรียน การยอมรับของสังคม นอกจากนี้ทางรัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้ดำเนินการพัฒนาระบบสวัสดิการในสังคมควบคู่กับการจัดตั้งโครงการ Social Development Model (SDM) ช่วยเหลือด้านการหวนคืนสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในญี่ปุ่น มุ่งสร้างพันธะทางสังคม (Social Bond) ซึ่งโครงการนี้มุ่งช่วยเหลือด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ช่วยเหลือป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม ป้องกันปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัยเมื่อพ้นโทษ และช่วยเหลือปัญหาความยากจน โดยนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำจะดำเนินการตามกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรายบุคคล และวางแผนในการหวนคืนสู่ชุมชนและส่งต่อไปยังภาคชุมชนเพื่อใช้ประกอบในการ

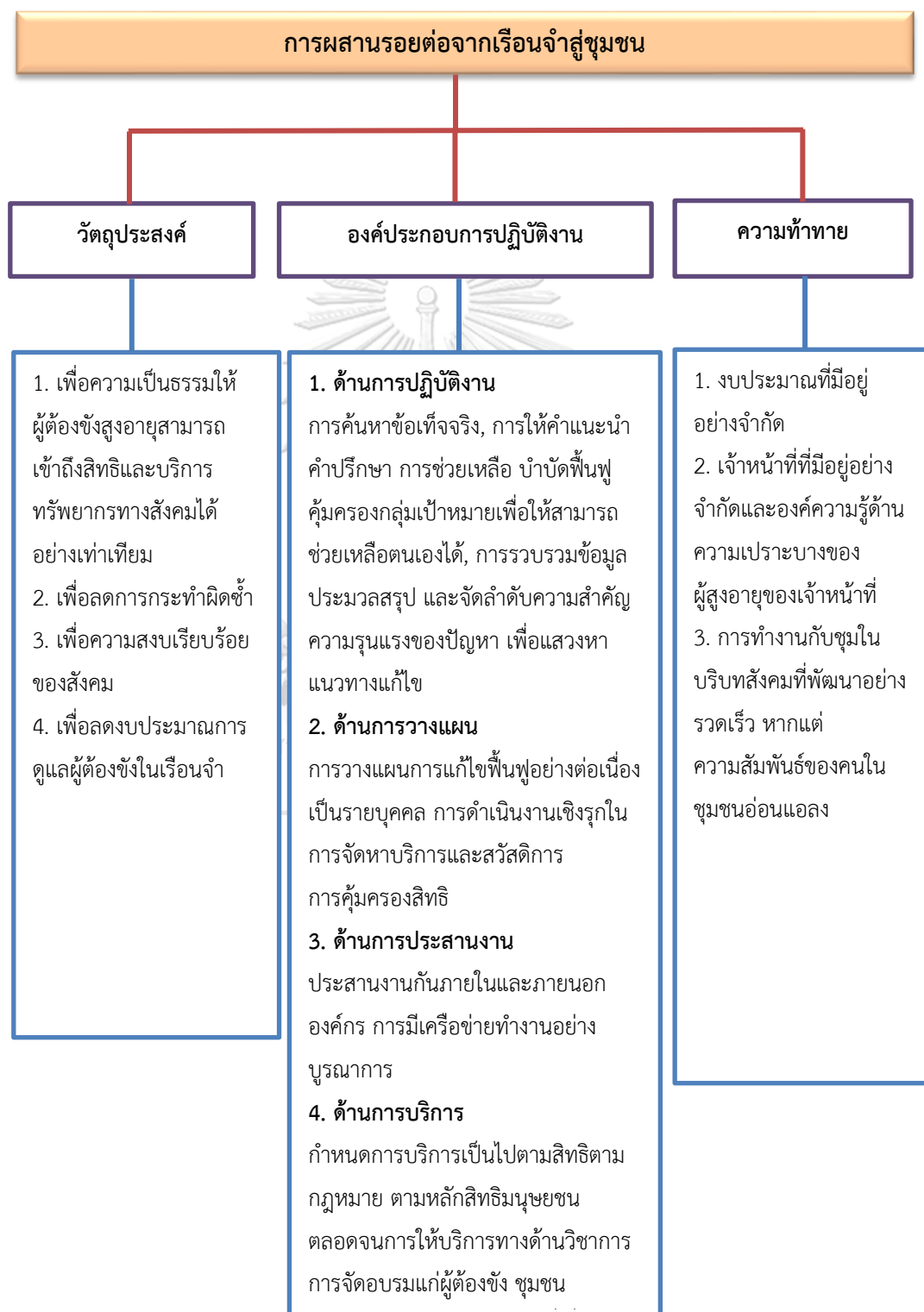
ดำเนินการช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ทั้งนี้สำหรับผู้ต้องขังที่อยู่อาศัยได้มีการจัดตั้ง บ้านพักชั่วคราว (temporary house with case management) ให้การช่วยเหลือทางการแพทย์ การสนับสนุนทางสังคม และการแก้ไขฟื้นฟูช่วยเหลือรายบุคคล

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าในเรื่องของการให้ความสำคัญต่อการผสมผสานรอยต่ออันแต่ละประเทศ ได้มีกฎหมายหรือโครงการขับเคลื่อนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องผู้ต้องขังสูงอายุ อีกทั้งยังมีการ กำหนดในเรื่องของกระบวนการทำงาน และลักษณะการช่วยเหลือโดยอาศัยการทำงานอย่างบูรณาการ การนำชุมชน ครอบครัวเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล ตลอดจนการ เน้นการแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคลสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบาง อาทิ ในสหราชอาณาจักร ประเทศ ออสเตรเลียและประเทศญี่ปุ่นได้จัดให้มี ‘case management’ และแต่งตั้ง ‘case manager’ ซึ่งเป็นได้ทั้งอาสาสมัครคุมประพฤติ บุคคลในท้องถิ่นหรือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ (พนักงานคุมประพฤติ) เป็นผู้ดำเนินการหลักในการประสานหน่วยงานต่างๆ วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตั้งแต่ในเรือนจำ พร้อมทั้งจัดให้มีการวางแผนในการจัดสรรทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากรเมื่อผู้ต้องขังได้ออกจาก เรือนจำและหวนคืนสู่ชุมชน ในขณะเดียวกันสำหรับจุดเด่นของทางสหรัฐอเมริกาคือการใช้ความรู้ เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (gerontological) ความรู้ทางด้านงานสังคมสงเคราะห์กับการปฏิบัติงานกับผู้สูงวัย มาใช้ในการประเมินความเสี่ยงความต้องการ เพื่อวางแผนการบำบัดฟื้นฟูและสร้าง พันธะทางสังคม (social bond) อันประกอบด้วย การส่งเสริมให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟู เสริมสร้างความรักความเอาใจใส่ ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เสริมสร้างบทบาท ผู้สูงอายุในกิจกรรมต่างๆ ให้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง รวมทั้งการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทาง ศาสนา เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ทางภาครัฐร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องดูแลให้เขาเข้าถึงทรัพยากรในสังคมและดำเนินการควบคู่ไปกับการสนับสนุนมาตรการแทน การจำคุกสำหรับผู้กระทำผิดสูงอายุซึ่งมีความเสี่ยงต่อความมั่นคงปลอดภัยของสังคมในระดับต่ำ

2.10.3. การสังเคราะห์หลักการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงวัย

การให้ความสำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยการลดช่องว่างหรือรอยต่อขณะที่ ผู้กระทำผิดใกล้พ้นจากเรือนจำและต้องกลับคืนสู่สังคม ในรูปแบบการทำงานเป็นเครือข่าย การอาศัย ความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ด้วยการทบทวนการศึกษาจากนานาชาติอารยประเทศใน ประเด็นดังกล่าว เมื่อเทียบกับการปฏิบัติกับผู้กระทำผิดในสังคมไทยปัจจุบันสะท้อนว่า กระบวนการ ปฏิบัติงานยังไม่ปรากฏการผสมผสานรอยต่ออย่างจากเรือนจำสู่ชุมชนทั้งในด้านการส่งต่อข้อมูล การแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม อีกทั้งทรัพยากรที่มีอยู่อย่างกระจุกกระจายอาจส่งผลให้ ผู้กระทำผิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำผิดสูงวัย ผู้พันโทสูงวัยประสบปัญหาการเข้าถึงความ ช่วยเหลือและบริการ สวัสดิการด้านต่างๆ ในสังคม ด้วยนัยนี้การทบทวนหลักการผสมผสานรอยต่อ

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องจึงจะเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนะแนวทางการพัฒนา รอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับกรณีผู้ต้องขังสูงวัยให้อย่างเหมาะสมในบริบทสังคมไทย ซึ่งจากการ ทบทวนจากการดำเนินงานในแต่ละประเทศข้างต้นเมื่อพิจารณาร่วมกับหลักการปฏิบัติงานการแก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ สามารถสังเคราะห์ออกมาในลักษณะดังนี้

จากการสรุปออกมาเป็นตารางข้างต้นสามารถพิจารณาได้ว่าแนวปฏิบัติการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ในด้านวัตถุประสงค์ของการผสานรอยต่อกรณีผู้ต้องขังสูงอายุมีเพียงแต่เพื่อลดการกระทำผิดซ้ำหรือเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมเท่านั้น หากแต่วัตถุประสงค์อีกประการสำคัญคือเพื่อให้เขาเข้าถึงทรัพยากรในสังคมอย่างเป็นธรรมและหวนคืนสู่สังคมได้ ดังนั้นเนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุอยู่ในกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคม จึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูที่มีลักษณะเฉพาะสอดคล้องกับสภาพกาย จิต และสังคม โดยจำเป็นต้องได้รับการประเมินด้านต่างๆ อาทิในรูปแบบการใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Gerontological) ในการประเมินอันจะเป็นผลให้เป็นเครื่องมือในการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามความต้องการและความเสี่ยงนั้นๆ และเมื่อพิจารณาไปถึงปัจจัยที่ทำให้การขับเคลื่อนแนวทางนี้สำเร็จนั้นย่อมต้องอาศัยภาคเอกชน ภาคสังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานอย่างบูรณาการอย่างเป็นเครือข่าย และสร้างความเข้มแข็งในชุมชนในการรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันการขับเคลื่อนจากแนวปฏิบัติแต่ละประเทศข้างต้นประกอบแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงอายุสามารถสรุปแนวทางสู่การประสบผลสำเร็จของการผสานรอยต่อ (throughcare) พอสังเขปได้ ดังนี้

ด้านการปฏิบัติงาน

การทำงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความเข้าใจในความเสีย ความเปราะบาง และความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และสภาพสังคมและทำงานกับผู้ต้องขังสูงวัยอย่างไม่เลือกปฏิบัติเนื่องด้วยเหตุผล เชื้อชาติ ศาสนา และความแตกต่างด้านอายุ ผู้ต้องขังสูงอายุจำเป็นต้องได้รับการแสวงหาข้อเท็จจริงจากการกระทำผิด หรือสาเหตุการกระทำผิด สภาพกาย จิต สังคม ข้อเท็จจริงทางด้านครอบครัว ความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน สภาพปัญหาที่ผู้สูงวัยเผชิญอันเป็นสาเหตุการตัดสินใจประกอบอาชญากรรม โดยแท้จริงแล้วข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ควรปรากฏตั้งแต่ผู้กระทำผิดสูงวัยเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาคดี เพื่อประกอบการพิพากษา และหากถูกลงโทษจำคุกข้อมูลดังกล่าวควรจะถูกส่งต่อมายังหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องรับผิดชอบ และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อประกอบการจำแนกผู้ต้องขัง และยังรวมไปถึงวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัยตั้งแต่ในเรือนจำ การเตรียมความพร้อม มาตรการรองรับหากมีภาวะฉุกเฉิน โดยการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูเป็นการวางแผนระยะยาวครอบคลุมช่วงรอยต่อ คุ้มครองกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการต่างๆ สามารถช่วยเหลือตนเองได้เมื่อหวนคืนสู่ชุมชน

นอกจากนี้เพื่อความต่อเนื่องและเพื่อลดช่องว่างรอยต่อระหว่างเรือนจำสู่ชุมชน นานาอารยประเทศได้กำหนดให้มี 'case manager' ซึ่งอาจเป็นพนักงานคุมประพฤติ อาสาสมัครคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรือตัวแทนจากท้องถิ่น ดำเนินการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดวางแผนในการจัดสรรทรัพยากร ให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้เข้าถึงทรัพยากรทางสังคม ซึ่งจะ

เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรปฏิบัติงานอย่างบูรณาการ ร่วมกันพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคม เพิ่มบทบาทผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมสู่การเป็นผู้กำกับ ควบคุม และติดตามบริการสร้างเครือข่ายการดูแลต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

อย่างไรก็ดีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงวัยจำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินงานในทุกขั้นตอนโดยพัฒนาโปรแกรมการบำบัดตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ เมื่อใกล้พ้นโทษ และแม้พ้นจากเรือนจำแล้วซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการติดตามหรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชนจนกว่าเขาจะสามารถดำรงชีวิตได้คล่องตัวจนทั่วไป

ด้านการวางแผน

ด้านการวางแผน กรณีผู้ต้องขังสูงวัยตามการศึกษากระบวนการและรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากนานาอารยประเทศ หลักปฏิบัติที่จะสัมฤทธิ์หรือมีประสิทธิผลที่สุดจำเป็นต้องดำเนินงานเชิงรุกต่อการดำเนินงานด้านสิทธิและสวัสดิการผู้สูงวัย ผ่านกระบวนการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดควรเริ่มดำเนินการตั้งแต่สูงวัยตั้งแต่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ เริ่มจากการประเมินความต้องการและความเสี่ยงรายบุคคลซึ่งทางราชทัณฑ์หรือหน่วยงานคุมประพฤติจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักโดยใช้รูปแบบการประเมินจากการอาศัยความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Gerontological) ประกอบการประเมินและวิเคราะห์ผลการประเมิน ระบุความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะอันเนื่องมาจากความสูงวัย อย่างไรก็ตามในระยะเวลาที่ผู้สูงอายุใกล้พ้นจากเรือนจำ การวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูจำเป็นต้องอาศัยทั้งผลการประเมินควบคู่กับการรายงานสภาพปัญหาของผู้สูงอายุโดยตรง (Self-Reported Problems) เพื่อที่จะทราบถึงความต้องการความเสี่ยงเฉพาะของผู้สูงอายุอันเนื่องมาจากความแตกต่างกันของบุคคล และต้องอาศัยความร่วมมือกับครอบครัวของผู้กระทำผิดตัวแทนชุมชนในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การพิจารณาเสนอแนะการวางแผนการช่วยเหลือ การเข้าถึงทรัพยากรในสังคมเมื่อพ้นจากเรือนจำ การติดตามช่วยเหลือตามความจำเป็นในแต่ละด้านที่เขาควรจะได้รับบริการ ตลอดจนการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ในสังคม

ทั้งนี้การวางแผนการให้การสงเคราะห์หรือการวางแผนการให้บริการความช่วยเหลือสามารถจัดสรรโดยมีภาครัฐเป็นผู้ดำเนินงานด้านการกำหนดกฎหมายหรือนโยบาย การส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการดำเนินงานพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน การมีส่วนร่วมขององค์กรไม่แสวงหากำไรต่อการศึกษาเพื่อพัฒนาการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ ประกอบกับการวางแผนการผลักดันให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เนื่องด้วยครอบครัวนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่มีอิทธิพลชีวิตของผู้สูงวัย ความรัก ความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีที่มีให้กันในครอบครัวย่อมทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิต

ไปได้อย่างรวดเร็วหรือดำเนินไปได้ตามวิถีทางที่สังคมปรารถนา ดังนั้นในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ตั้งแต่เรือนจำ ครอบครัวผู้ต้องขังสูงอายุจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการตัดสินใจต่างๆ หรือรับรู้ถึงความต้องการเฉพาะและร่วมที่จะสนับสนุนผู้กระทำผิดให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ การนำครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนี้จะทำให้ผู้สูงวัยมีกำลังใจ ตระหนักถึงคุณค่าของตนในการดำเนินชีวิตอันจะสามารถนำไปสู่การสูงวัยอย่างมีพลัง อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามหากภายในครอบครัวของผู้กระทำผิดมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบุคคลในครอบครัวเป็นผู้กระทำผิดเสียเองซึ่งสำหรับสังคมไทยหลายกรณีด้วยกันที่ผู้สูงวัยรับผิดชอบแทนลูกหลาน ในกรณีนี้ทั้งทางทิมสหวิชาชีพและโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนควรร่วมมือในการคิด วางแผนในการป้องกัน ฟื้นฟู เยียวยาผู้กระทำผิดเพื่อมิให้เกิดการกระทำผิดซ้ำและหวนคืนกลับสู่วงจรเดิม

ด้านการประสานงาน

เพื่อประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ การประสานงานระหว่างองค์กร ระหว่างหน่วยงานต่อการปฏิบัติการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนจึงควรเป็นไปอย่างบูรณาการโดยทิมสหวิชาชีพ กล่าวคือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตลอดจนชุมชนควรร่วมกันปฏิบัติงานด้านการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุร่วมกัน โดยพิจารณานำหลักการหรือการแก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชนเข้ามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกับการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เหตุเพราะหากรัฐโดยราชทัณฑ์เพียงหน่วยงานเดียวมีอำนาจในการแก้ไขฟื้นฟูนั้นอาจไม่เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและด้านทรัพยากรอื่นๆ ต่อการดำเนินงาน ในทางตรงกันข้ามหากเป็นการปฏิบัติงานในรูปแบบทิมสหวิชาชีพ ครอบครัวและชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยการส่งเสริมความเข้มแข็งด้านการประสานงาน การวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง การส่งต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบแบบแผน ทั้งในระดับการประสานภายในองค์กร ระหว่างภายในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการประสานงานภายนอกองค์กร อาทิ ส่วนบริการให้ความช่วยเหลือภาครัฐ องค์กรไม่แสวงหากำไร ชุมชนและครอบครัวผู้กระทำผิด ซึ่งด้วยการทำงานเป็นเครือข่ายในลักษณะบูรณาการนี้ จะส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้รับการดูแลอย่างไม่ขาดตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการผลักดันให้ความสำคัญของชุมชนในการดูแลและแก้ปัญหา โคนตัวแทนภาคท้องถิ่น อาสาสมัครคุมประพฤติ หรือตัวแทนซึ่งเป็นคนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นนั้นๆ ในแง่นี้จะเกิดประโยชน์คือ บุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจเข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ชุดเดียวกันกับผู้กระทำผิดผู้เป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับโอกาสผ่านกิจกรรมต่างๆ อันจะเป็นการสร้างความผูกพัน (Bonding) สร้างความเข้มแข็งกับผู้สูงวัยที่มีความเปราะบางกว่าวัยอื่น ส่งเสริมสภาวะ กาย จิต สังคม ลดโอกาสในการกระทำผิดซ้ำ สามารถเข้าถึงติดตามการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดได้อย่างทันที่

ด้านการบริการ

การพัฒนาการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดสูงวัย จำเป็นต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสภาพความสูงวัย ตามหลักสิทธิมนุษยชน และหลักการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ซึ่งจากการทบทวนการสงเคราะห์จากนานาอารยประเทศต้นแบบ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สิทธิผู้สูงอายุ และนโยบายที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปความสำคัญการให้บริการความช่วยเหลือ โดยแบ่งประเด็นสำคัญแต่ละด้าน ดังนี้

- ด้านที่อยู่อาศัย การจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี (Halfway house) ในการรองรับดูแลผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ สูงอายุในกรณีที่เขาไม่มีครอบครัวดูแล
- ด้านสุขภาพกาย การให้บริการรักษาพยาบาล
- ด้านการบำบัดสุขภาพจิต การให้คำปรึกษา การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา
- ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ ทักษะการจัดการทางการเงิน
- ด้านการบำบัดสารเสพติด
- ด้านการสร้างความผูกพันต่อครอบครัว ทักษะการจัดการปัญหาภายในครอบครัว
- ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน การจัดกิจกรรมป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม

อนึ่ง การดำเนินงานด้านต่างๆ ข้างต้น ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้านประกอบด้วยด้านปฏิบัติการ ด้านการวางแผน ด้านการประสานงานและด้านการบริการ จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานการผสมผสานรอยต่อจะมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันทุกด้านอย่างมีอรรถประโยชน์ เนื่องด้วยการเพิ่มขึ้นของอัตราผู้สูงอายุในเรือนจำมีแนวโน้มจะสูงมากขึ้น การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพียงด้านเดียว หรือการสงเคราะห์หลังพ้นโทษเพียงด้านเดียวอย่างขาดการผสมผสานเชื่อมรอยต่อจึงอาจไม่เพียงพอต่อการผลักดันให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำผิดสูงวัยที่มีความเปราะบางกว่าวัยอื่น ดังนั้นแสวงหาแนวทางการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้กระทำผิดสูงวัยในบริบทสังคมไทย การศึกษามาตรการเชิงรุก และมาตรการเชิงรับต่อการช่วยเหลือผู้ต้องขัง จึงจะสามารถเป็นเครื่องมือที่จะลดหรือมิให้เกิดช่องว่างระหว่างชีวิตในเรือนจำและสังคมภายนอก ลดความกดดันสำหรับผู้สูงวัยที่เกรงกลัวชีวิตหลังพ้นโทษ ซึ่งแนวนโยบายดังกล่าวไม่เพียงแต่ผลักดันส่งเสริมให้เขาได้กลับคืนสู่สังคมเท่านั้น กระบวนการทำงานยังสอดคล้องกับการส่งเสริมด้านสิทธิสวัสดิการผู้วัยในบริบทโลกในด้านสูงวัยอย่างมีพลัง โดยอาศัยรูปแบบการทำงานอย่างบูรณาการในทุกภาคส่วนร่วมกันกำกับ ติดตามเพื่อให้เขาดำเนินชีวิตในฐานะผู้ทรงสิทธิได้เข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม

2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วยงานวิจัยที่สะท้อนถึงสาเหตุการกระทำผิดของผู้สูงอายุอันสอดคล้องกับทฤษฎีอาชญาวิทยา ประกอบกับการอธิบายถึงสภาวะความกดดันที่ผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญทั้งในเรือนจำ ในช่วงใกล้ระยะเวลาพ้นโทษเรื่อยไปจนถึงพ้นโทษไปแล้วประกอบกับการอธิบายถึงสภาพปัญหาสังคมสูงวัยกับความเหลื่อมล้ำในสังคมที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญและประสบปัญหาต่างๆ ทั้งด้าน กาย จิต และสังคมที่จะยกผลการวิจัยจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาดังนี้

งานวิจัย สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง เรื่อง “การกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย” นอกจากนี้จากงานวิจัย สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง เรื่อง “การกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงสูงอายุของไทย” (สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2559) พบว่าสังคมสูงวัย ส่งผลต่อการกระทำผิดสูงอายุ สถิติผู้ต้องขังสูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทั่วโลกทำให้หลายประเทศต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังสูงวัย การกระทำผิดเนื่องจากปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำทางรายได้ มูลเหตุจูงใจการกระทำผิดมาจากต้องการร่ำรวยระดับมาก ถูกกดดันจากสภาวะเศรษฐกิจ ระดับมาก รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ระดับมาก ถูกหลอกให้กระทำผิดระดับปานกลาง ทั้งนี้เมื่อมาอยู่ในเรือนจำผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่ได้รับการรักษาโรคประจำตัว หรือรักษาตัวโดยสมัครใจ เข้าถึงการรับบริการทางการแพทย์หรือสาธารณสุขได้ยาก ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีปัญหาเต็มไปด้วยคนดื่มสุรา ยาเสพติด พนันส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและประกอบอาชญากรรม ด้านสุขภาพจิตเมื่ออยู่ในเรือนจำคือ มักมีปัญหาความเครียด นอนไม่หลับ กังวล กลัวว่าจะเสียชีวิตในเรือนจำ ได้รับการเข้าร่วมโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว ระดับน้อยทำให้เกิดความวิตกกังวลหลังพ้นโทษ ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นชีวิตไม่ได้ อย่างไรก็ตามไม่ได้รับการให้อภัยจากสังคม

อีกทั้งประชากรผู้สูงอายุในเรือนจำของไทยมีจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ต้องขังประเภทอื่นๆ และส่วนใหญ่กระทำผิดคดียาเสพติด เนื่องมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจและผู้สูงอายุจำนวนมากรับผิดแทนลูกหลานที่ค้าขายยาเสพติดเพราะกลัวจะไม่มีใครเลี้ยงดู หากลูกหลานต้องติดคุก จึงยอมเข้ามาในเรือนจำแทนเสียเองเพราะจะได้รับการดูแล อีกทั้งผู้ต้องขังสูงอายุบางส่วนตั้งใจทำผิดเพราะถูกทอด้วจึงทำผิดเพื่อจะได้เข้ามาอยู่ในเรือนจำโดยหวังจะรับการรักษาพยาบาลการดูแลสุขภาพสวัสดิการและมีเพื่อนคุยกับผู้ต้องขังวัยเดียวกัน อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการลดโทษที่เข้มงวดกับผู้ต้องขังคดียาเสพติดมากขึ้น ทำให้ผู้ต้องขังในคดียาเสพติดต้องรับโทษในระยะยาว ได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อย บางคนต้องโทษเป็นระยะเวลาเกินกว่า 20 ปี ทำให้กลายเป็นผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำที่เพิ่มมากขึ้นโดยปริยาย ทั้งนี้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้ไม่มากนักประกอบอาชีพ

รับจ้างทั่วไป มีฐานะยากจน รายได้ไม่พอต่อการเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวจึงทำให้สามารถตัดสินใจกระทำผิดได้ง่ายเนื่องด้วยสภาวะเศรษฐกิจบังคับ

งานวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรยุทธ แสนพงศ์ (วีรยุทธ แสนพงศ์, 2561) เรื่อง “*ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางบางขวาง*” ในเรื่องของปัญหาผู้ต้องขังสูงวัย ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวศึกษาจากประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางบางขวางโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ต้องขังที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในเรือนจำกลางบางขวางไม่ต่ำกว่า 10 ปี เป็นผู้สูงอายุที่มีการปรับตัวได้ดี สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดี และยินดีเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกภาคสนาม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลทำการวิเคราะห์บริบทและเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า ประสบการณ์การปรับตัว 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) มูลเหตุแห่งทุกข์ มี 2 ประเด็นรอง คือ กระบวนการพิจารณาคดีและโลกใบใหม่ที่แปรเปลี่ยนไป 2) ความทุกข์ที่เกิดขึ้นก่อนเข้าสู่การปรับตัว มี 2 ประเด็นรอง คือ ความทุกข์ทางกาย และความทุกข์ทางใจ 3) กระบวนการปรับตัว มี 3 ประเด็นรอง คือ การปรับมุมมองความคิด การจัดการกับสภาวะที่ทำให้ใจชุ่มฉ่ำ และความรู้สึกด้านบวก และ 4) การเริ่มต้นของชีวิตที่เข้มแข็ง มี 3 ประเด็นรอง คือ การยื่นมือเพื่อสู้กับปัญหา การก่อเกิดมิตรภาพ ในเรือนจำ และการวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษ

ในงานวิจัยของ สมรมน ช้วนปรีชา (สมรมน ช้วนปรีชา, 2016) เรื่อง “*ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถานเขตกรุงเทพมหานคร*” ก็ได้ศึกษาถึงระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถานเขตกรุงเทพมหานคร วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและจิตสังคมส่วนบุคคลกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ และเปรียบเทียบความแตกต่างระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ แยกตามสถานภาพและจิตสังคมส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำและทัณฑสถานเขตกรุงเทพ มหานคร จำนวน 384 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรง (IOC=1.000) และความน่าเชื่อถือ ($\alpha=0.959$) ผลวิจัยสรุปว่า ระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ระดับคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับปัจจัยเรือนจำและทัณฑสถาน เพศ การสนับสนุนจากรัฐในด้านเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ สิทธิในการประกันสุขภาพจากรัฐ จิตสังคมด้านการรู้คุณค่าในตัวเอง และด้านการปล่อยวาง ส่วนปัจจัยช่วงอายุ ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด รายได้ก่อนต้องโทษเฉลี่ยต่อเดือน สถานภาพสมรส ระยะเวลาที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ ครอบครัวสนับสนุนในด้านการเงิน กำลังใจจากญาติหรือเพื่อนเฉลี่ยต่อเดือน

นอกเหนือจากนี้ในการศึกษาคุณภาพผู้ต้องขังสูงวัยเรื่อง “*คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงวัย: กรณีศึกษาเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก*” โดย สุวภัทร พิรณฤทธิ (สุวภัทร พิรณฤทธิ,

2555) ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือผู้ต้องขังสูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบ เจาจจ จำนวน 161 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุที่เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปัจจัยด้านการบริการและการสงเคราะห์มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน และพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ต้องขังสูงอายุปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปัจจัยด้านการบริการและการสงเคราะห์มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุเป็นไปในทิศทางบวก

ทั้งนี้ในเรื่องของการศึกษาการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวทางการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนและยกระดับคุณภาพผู้สูงวัยนั้น จากงานวิจัยในต่างประเทศ เรื่อง *"Evaluation of Extended Throughcare Pilot Program: Evaluation Plan"* (Andrew Griffiths, 2016) ปัจจัยที่ทำให้นโยบายดังกล่าวสำเร็จคือการทำงานอย่างบูรณาการร่วมกันในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด อีกทั้ง ปัจจัยที่จะทำให้การแก้ไขฟื้นฟูสำเร็จที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนอันเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้กระทำผิดควรจะได้รับ การดูแลจากคนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยตรง เนื่องด้วยบุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจเข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ซุดเดียวกันกับผู้กระทำผิดผู้เป็น คนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งทางรัฐบาลออสเตรเลียได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการ Extended Throughcare ในเดือนมิถุนายน 2556 ด้วยเงินทุนจากรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน และลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ โดยโครงการดังกล่าวนี้จะ เป็นไปโดยความสมัครใจของผู้กระทำผิดมีระยะเวลาเริ่มเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำในระยะเวลา 3-4 เดือนก่อนพ้นโทษ และดำเนินการด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาแม้ว่าผู้กระทำผิดจะพ้นจากเรือนจำไปแล้วและหวนคืนสู่ชุมชน เรียบร้อยแล้วต่ออีก 12 เดือน การปฏิบัติงานดังกล่าวเน้นการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดด้านภาวะทางจิต ทางร่างกาย ตลอดจนการให้คำแนะนำการปรับตัวช่วยให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับคืนสู่สังคม ซึ่งนโยบายนี้ปัจจุบันได้ใช้อย่างเป็นทางการในระบบงานยุติธรรมประเทศออสเตรเลียและให้ความสำคัญต่อการให้บริการเป็นรายบุคคล

การศึกษาของเรื่อง *"Recidivism and the role of social factors post release"* (Baldry, 2007) อธิบายว่าการให้การสงเคราะห์หลังปล่อยหรือการติดตามหลังปล่อยของผู้กระทำผิดย่อมมีความแตกต่างกันระหว่างผู้กระทำผิดที่ต้องโทษระยะยาวกับผู้กระทำผิดที่ต้องโทษระยะสั้น เนื่องด้วยปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิดสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันโดย และมีภูมิหลังแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นสภาพจิตใจก่อนกระทำผิดและแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องโทษระยะ

สั้นนั้นมีความเสี่ยงสูงมากกว่า เนื่องด้วยมีการกระทำผิดซ้ำๆ และต้องโทษซ้ำๆ กับความผิดที่มีโทษระยะไม่หนักนั้น สะท้อนถึงความล้มเหลวต่อการทวนคืนสู่ชุมชน

จากงานศึกษาเรื่อง “*Targeting for Reentry: Inclusion/Exclusion Criteria Across Eight Model Programs*” (James M. Byrne & Aye S. Taxman, 2004) ได้อธิบายว่าการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งกับผู้กระทำผิดที่ถูกปล่อยตัวอย่างมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้เขาได้รับบริการอย่างทั่วถึง อีกทั้งการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายก่อนที่จะกระทำผิดหรือแก้ไขจากสาเหตุโดยผ่านการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะหากสาเหตุแห่งการกระทำผิดยังไม่ถูกแก้ไขผู้กระทำผิดก็ยังคงมีแนวโน้มหรือความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำ โดยการแก้ไขฟื้นฟูนั้นควรทำอย่างต่อเนื่องและมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยอย่างน้อย 1 เดือนก่อนพ้นโทษหรือมากกว่านั้น โดยกระบวนการดังกล่าวนี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่ถิ่นอยู่อาศัยหลังพ้นโทษของผู้กระทำผิดมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการวิเคราะห์ความเสี่ยงและการวางแผนแก้ไขฟื้นฟู

การศึกษา “*A Reintegration Program for Elderly Prisoners Reduces Reoffending*” (Kamigaki K & Yokotani K, 2014) พบว่าโครงการ Social Development Model (SDM) ดำเนินการและพัฒนาจากฐานคิด Social Bond หรือพันธะทางสังคม อันมีหลักการว่าหากบุคคลมีพันธะทางสังคมอันประกอบด้วย การได้รับความรัก มีข้อผูกมัด ความเชื่อ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมจะทำให้เขาไม่หันไปประกอบอาชญากรรม และจากโครงการนี้ได้มีการจัดทำดำเนินการประเมินความเสี่ยงความต้องการด้านต่างๆ ของผู้ต้องขังสูงอายุ เน้นการสร้าง ความผูกพันต่อครอบครัว สังคม สร้างเครือข่ายกับสถาบันทางสังคมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ผ่านการวางแผนการช่วยเหลือเพื่อตอบสนองความต้องการ Human Need ซึ่งโครงการนี้มุ่งช่วยเหลือด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ช่วยเหลือป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทางสังคม ป้องกันปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัยเมื่อพ้นโทษออกไป และช่วยเหลือปัญหาด้านความยากจนเพื่อให้เขาสามารถอยู่ในสังคมต่อไปได้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าร้อยละ 62.5 ของผู้ต้องขังสูงอายุที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าวไม่พบประวัติการกระทำผิดซ้ำ ในระยะ 252 วันหลังพ้นโทษและโครงการดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาช่วยเหลือผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับในประเทศไทยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน อาทิ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ตามการศึกษาเรื่องแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์ภายหลังปล่อย (โกสินทร์ หินเขาว และปนัดดา ชำนาญสุข, 2560) ได้เสนอว่าเพื่อเน้นการกลับตนเป็นพลเมืองดีกลับคืนสู่สังคม ฝ่ายบริหารได้กำหนดระยะเวลาเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยภายในระยะเวลา 1 ปีก่อนผู้ต้องขังพ้นโทษ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะ 6 เดือนแรก เป็นการอบรมภายในเรือนจำ ระยะเวลา 6 เดือนหลังเป็นการอบรมภายนอกเรือนจำในพื้นที่จังหวัดที่ผู้ถูกกระทำพักอาศัยอยู่ หรืออยู่ใกล้เคียงอย่างเข้มข้นต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่แท้จริง

ภายหลังปล่อยมากที่สุด อีกทั้งฝ่ายบริหารควรมีการทำงานบูรณาการโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยภายนอกเรือนจำ การดูแลช่วยเหลือผู้ต้องขังหลังปล่อยร่วมกับภาคเครือข่ายต่างๆ ของสังคม โดยจัดตั้งคณะกรรมการพี่เลี้ยง ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายรัฐและเอกชน เช่น ฝ่ายปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยุติธรรมชุมชน แรงงาน สาธารณสุข พัฒนาสังคม หรือมูลนิธิ หรือภาคเอกชน ดูแลช่วยเหลือผู้ต้องขังและคนพ้นโทษที่พักอาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่อย่างใกล้ชิด

ในงานวิจัยของ ปิยะพร ตันณีกุล เรื่อง แนวคิดการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ (ปิยะพร ตันณีกุล, 2556) อธิบายว่าสวัสดิการที่รัฐควรจัดให้กับผู้ต้องขังสูงอายุเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากต้องได้รับการดูแลใกล้ชิด รวมถึงเรื่องอาหารที่เหมาะสมกับอายุและโรคประจำตัวที่เป็นอยู่ จัดให้ทำงานที่เหมาะสมกับสุขภาพ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังสูงอายุก็มีภาวะซึมเศร้ามาก ย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย จึงควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับอายุและพิจารณาให้เหมาะสมกับปัญหาของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้ญาติ สามารถเข้าเยี่ยมได้อย่างใกล้ชิดและเพิ่มความถี่ในการเข้าเยี่ยม หากผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความประพฤติดีและถูกคุมขังมาเป็นเวลาพอสมควร ควรจัดสถานที่ให้ไปอยู่นอกเรือนจำที่มีลักษณะเป็นเรือนจำความมั่นคงต่ำหรือเรือนจำเปิด หรือใช้วิธีการควบคุมตัวอยู่ที่บ้านโดยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการติดตามตัว หรืออาจจัดให้มีเรือนจำสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

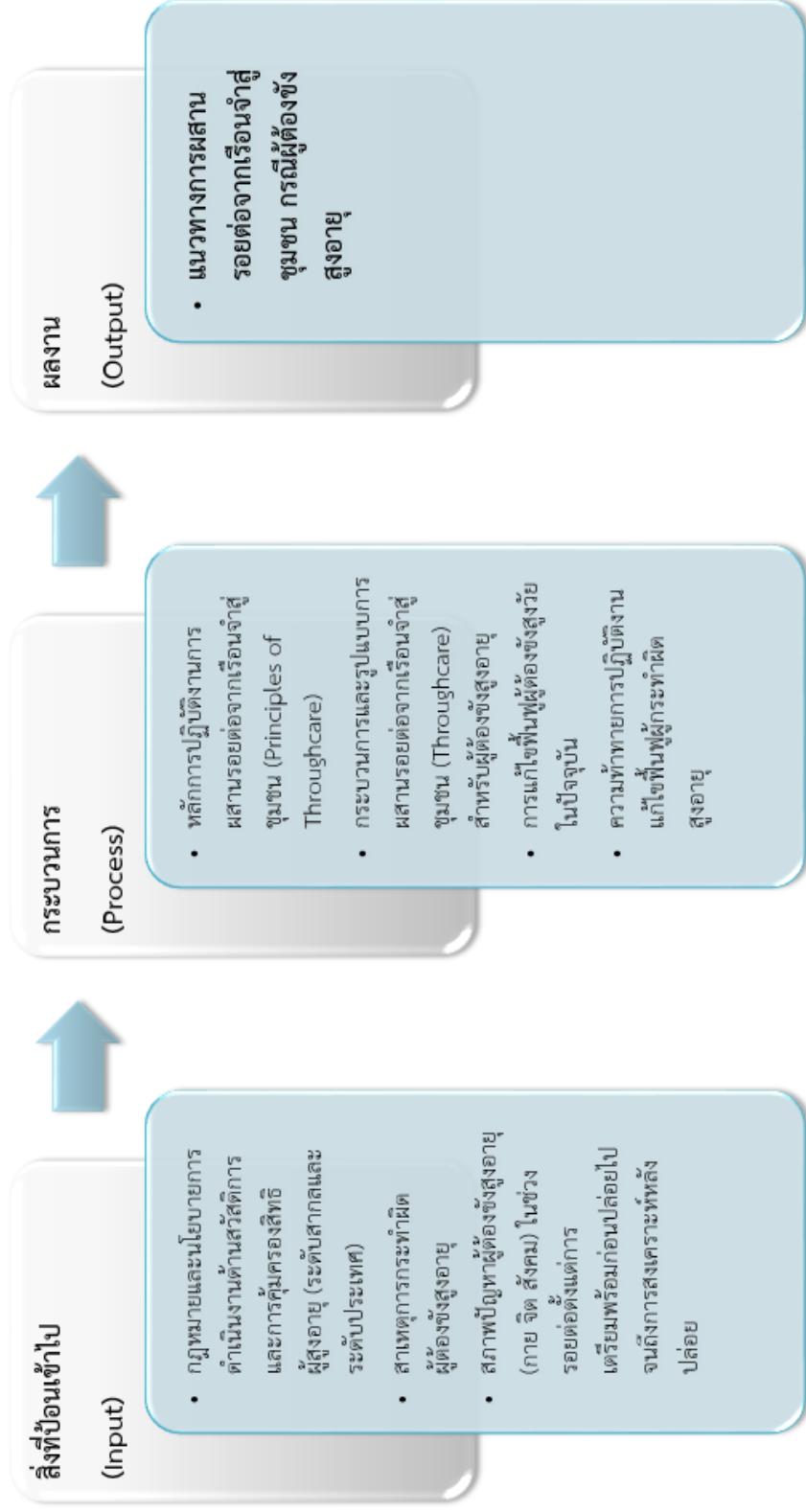
ซึ่งนอกเหนือจากแนวคิดการสวัสดิการสำหรับผู้ต้องขังสูงวัยและแนวนโยบายการผสมผสานรอยต่อแล้วในการนำทรัพยากรภายนอกเข้ามาแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ในการพัฒนาผู้สูงวัยในสังคม จากงานวิจัยของ วิทยานันท์ ม่วงสกุล (วิทยานันท์ ม่วงสกุล, 2561) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังด้วยแนวคิดพัฒนาพลัง ได้เสนอว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ถือได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจ การเตรียมความพร้อมให้กับคนทุกวัยก่อนเข้าสู่ผู้สูงวัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง จากแนวคิดพัฒนาพลัง (Active Ageing) ขององค์การอนามัยโลก อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของการเป็นผู้สูงวัยที่มีพลัง ประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1) มีสุขภาพที่ดี (Healthy) 2) มีความมั่นคงหรือการมีหลักประกันในชีวิต (Security) และ 3) มีส่วนร่วม (Participation) โดยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ที่มีพัฒนาพลัง (Active Ageing) เช่นกัน เริ่มจากผู้สูงอายุต้องส่งเสริมให้เกิดการดูแลตนเองให้เหมาะสมกับโรคหรือความเจ็บป่วยที่มี ตลอดจนกระตุ้นให้ทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตามศักยภาพ และมีกลุ่มในสังคมโดยอาศัยเทคโนโลยีมาเชื่อมต่อสังคมให้กับผู้สูงอายุเหล่านี้ให้ได้ทำกิจกรรมทางสังคมมากขึ้นทำให้ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือหวาดไหวในด้านครอบครัว ควรให้การยอมรับนับถือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ไปมาหาสู่หรือเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุเหล่านี้ด้านชุมชน ควรเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ในชุมชนให้สามารถทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุด้วยกันเองหรือพหุวัย เพื่อให้เกิดการความสัมพันธ์ของคนในชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้าง

ศักยภาพ และเสริมรายได้ให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ตลอดจนรัฐบาลต้องวางแผนงานในทุกหน่วยงานเพื่อรองรับสังคม ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านสุขภาพและรายได้

สรุปได้ว่าการทบทวนงานวิจัยสะท้อนถึงสาเหตุการกระทำผิดของผู้สูงวัย สภาพผู้ต้องขังสูงวัย ความสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้ต้องขังสูงวัย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ตลอดจนการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนซึ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือและทำงานอย่างบูรณาการร่วมกันในทุกภาคส่วน รวมไปถึงนำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือผลักดันให้เขาสู่ทรัพยากรเหล่านั้นได้ และดำรงชีวิตเฉกเช่นปุถุชน

กรอบแนวคิด

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ” ครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ทั้งจากข้อกำหนด กฎหมาย งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ เพื่อทราบถึงรายละเอียดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ โดยนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างแบบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi - structured interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group)

2. ผู้วิจัยร่างคำถามที่จะใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาแบบร่างคำถามและดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน

3. ผู้วิจัยทำหนังสือขอเข้าสัมภาษณ์ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเมื่อได้รับใบรับรองการวิจัยจากการพิจารณาจริยธรรมในคน และเมื่อได้วันที่กำหนดแล้วจึงกระทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

4. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi - structured interview) ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุ บุคลากรงานราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสร้างประเด็นในการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 1 ครั้งหลังจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เสร็จสิ้น ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรงานราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ด้วยการเขียนแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ด้านกฎหมาย ด้านสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุ ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์
2. แหล่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)
3. แหล่งข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (focus group)

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) แบ่งเป็น

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย

1.1.1 ผู้ต้องขังสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปโดยเป็นผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือเหลือเวลาจำคุกไม่เกิน 1 ปี

1.1.2 ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและยังอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ

1.1.3 ผู้พ้นโทษสูงอายุซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปโดยพ้นโทษตามคำพิพากศาลไปแล้วไม่เกิน 3 ปี

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ต้องขังสูงอายุต้องโทษจำคุกใน เรือนจำพิเศษธนบุรี เพศชาย 5 คน

ผู้ต้องขังสูงอายุต้องโทษจำคุกใน ทณฑสถานหญิงธนบุรี เพศหญิง 5 คน

ผู้ต้องขังสูงอายุต้องโทษจำคุกใน เรือนจำกลางนครปฐม เพศชาย 5 คน

ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ เพศชาย 4 คน เพศหญิง 3 คน

ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษา เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน

โดยผู้ต้องขังเพศชาย ผู้ต้องขังเพศหญิง ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษสูงอายุอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล ทั้งนี้ การกำหนดเรือนจำกำหนดโดยเรือนจำและทัณฑสถานที่มีจำนวนผู้สูงอายุที่มีความหลากหลาย เพียงพอต่อการเก็บข้อมูล และมีการจัดพื้นที่หรือจัดแดน และจัดกิจกรรมสำหรับผู้ต้องขังสูงวัย

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ (expert opinion) ที่มีความรู้ มีประสบการณ์การทำงานในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน และด้านสิทธิสวัสดิการการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ

กรมราชทัณฑ์	5 คน
กรมคุมประพฤติ	3 คน
กรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.)	2 คน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2 คน
ตัวแทนจากภาคประชาสังคม	2 คน

2. การสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ (expert opinion) 1 ครั้ง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในหน่วยงานภาครัฐ เนื่องด้วยเป็นการศึกษาที่คณะเชิงนโยบายจากความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ (expert opinion) โดยแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีตัวแทนจากแต่ละหน่วยงานอันประกอบด้วย

กรมราชทัณฑ์	1 คน
กรมคุมประพฤติ	1 คน
กรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.)	2 คน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาครั้งนี้ คือ คำถามที่ได้การค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) เพื่อนำมาร่างเป็นคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi - structured interview) ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการดำเนินวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเสนอในรูปแบบการพรรณนา หลังจากนั้นจึงหาข้อสรุปตีความข้อมูล (Interpretation) มาวิเคราะห์และสรุปผลด้วยวิธีการเขียนแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ด้วยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือจากหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation) ทั้งจากงานวิจัย บทความวิชาการ ข้อกำหนดและกฎหมายที่เกี่ยวข้องว่าข้อมูลมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ โดยข้อมูลต่างๆ ต้องมีหลักฐานสนับสนุนหนักแน่น ในด้านการตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน หมายถึง จากการวิจัยทางเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ดำเนินการนำเสนอวิธีการดำเนินงานที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และในด้านผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญอ่านและให้ความเห็น ทบทวน ข้อค้นพบจากผลการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษา

3.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่จะทำวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี จากเดือนพฤษภาคม 2563 ถึงเดือนเมษายน 2564

3.6 จริยธรรมในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทางผู้วิจัยได้ตระหนักถึงจริยธรรมในการวิจัย ซึ่งในการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งจะต้องได้รับอนุญาตและความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ใบรับรองโครงการ 193/63 จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

3.6.1 รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

สำหรับรายละเอียดและวิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

3.6.2 ผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

รายละเอียดและวิธีการติดต่อและวิธีการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เป็นผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษาของศาล และส่วนที่ 2 เป็นบุคลากรในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ

3.6.2.1 ส่วนที่ 1 ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษาของศาล

ศึกษาด้วยการคัดเลือกประชากรวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

ศึกษาด้วยการคัดเลือกประชากรวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

1. ผู้ต้องขังสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือเหลือเวลาจำคุกไม่เกิน 1 ปี ศึกษาใน 3 เรือนจำ คือ เรือนจำพิเศษธนบุรี เพศชาย 5 คน ทัณฑสถานหญิงธนบุรี เพศหญิง 5 คน เรือนจำกลางนครปฐม เพศชาย 5 คน รวมจำนวน 15 คน

2. ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปพ้นจากเรือนจำไปแล้วไม่เกิน 3 ปี และยังอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ เพศชาย 4 คน เพศหญิง 3 คน รวมจำนวน 7 คน อยู่ในเขตพื้นที่คุมประพฤติกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษาซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปโดยพ้นจากเรือนจำไปแล้วไม่เกิน 3 ปี จำนวน 2 คน ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

หากได้ข้อมูลไม่เพียงพอผู้ศึกษาจะใช้วิธีการ Snowball Sampling โดยขอความยินยอมจากผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษาของศาล

3.6.2.1.1 วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ การทำจดหมายขออนุญาตถึงหน่วยงานภาครัฐบาลและตัวบุคคล (key informant) คือ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ เพื่อขอเก็บข้อมูล ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ทั้งนี้ทางหน่วยงานจะทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เต็มใจในการให้ข้อมูล โดยกรณีผู้พ้นโทษจะทำจดหมายขออนุญาตถึงตัวบุคคล (key informant) เพื่อขอเก็บข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลจะไม่มีการบังคับให้ตอบแบบสัมภาษณ์แต่ประการใด ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะอธิบายถึงความเป็นมาของการศึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยเป็นนิสิตคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ไม่ระบุ ชื่อ-นามสกุลของผู้กระทำความผิด รวมทั้งการตอบแบบสัมภาษณ์จะไม่ผลกระทบต่อการดำเนินคดี หรือชีวิตความเป็นอยู่ พร้อมทั้งนำเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และใช้วิธีขอความยินยอมด้วยวาจาเพื่อพิทักษ์ความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลและเลี่ยงการเชื่อมโยงผู้ให้ข้อมูลกับโครงการวิจัยเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะเป็นผู้ที่เกี่ยวกับข้องกับการศึกษา และเต็มใจในการให้ข้อมูลเท่านั้น

3.6.2.1.2 เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ต้องขังสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปโดยเป็นผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยหรือเหลือเวลาจำคุกไม่เกิน 1 ปี ณ เรือนจำพิเศษธนบุรี ทัณฑสถานหญิงธนบุรี เรือนจำกลางนครปฐม รวมทั้งหมด 15 คน ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและยังอยู่ระหว่างการคุมประพฤติ จำนวน 10 คน ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล และผู้พ้นโทษสูงอายุซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยพ้นโทษตามคำพิพากศาลไปแล้วไม่เกิน 3 ปี จำนวน 2 คน ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล โดยเป็นผู้สูงอายุที่เต็มใจให้ข้อมูล ผ่านการคัดกรองเบื้องต้นจากนักสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำว่ามีสภาพร่างกาย สภาพการรับรู้ และสภาพจิตใจอยู่ในสถานะสามารถให้ข้อมูลได้

3.6.2.1.3 เกณฑ์การคัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

หากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ให้ความร่วมมือ มีสภาพร่างกาย สภาพการรับรู้ และสภาพจิตใจ อันเป็นข้อจำกัดที่ส่งผลต่อสภาพการรับรู้ทำให้ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ เช่น โรคเกี่ยวกับความทรงจำ โรคติดต่อ โรคร้ายแรง และโรคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสภาพร่างกาย สภาพการรับรู้ และสภาพจิตใจทำให้ไม่สามารถให้ข้อมูลหรือให้สัมภาษณ์ได้ไม่เกินครึ่งของคำถามทั้งหมด จะไม่นำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์และจะหากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามเกณฑ์คัดเลือกเข้ามาทดแทน

3.6.2.2 ส่วนที่ 2 เป็นบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด

ศึกษาด้วยการคัดเลือกประชากรวิธีการเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) พิจารณาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน และมีความรู้ในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน และด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุคือเจ้าหน้าที่งานราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่งานคุมประพฤติ ตัวแทนจากหน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนภาคประชาสังคม

3.6.2.2.1 วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือการทำจดหมายขออนุญาตถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ อธิบดีกรมกิจการผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนภาคประชาสังคม หลังจากได้รับการอนุญาตจะทำจดหมายถึงตัวบุคคลหรือตัวแทนจากหน่วยงาน (key informant) เพื่อขอเก็บข้อมูล โดยไม่มีการบังคับให้ตอบแบบสัมภาษณ์และการเข้าร่วมการสนทนากลุ่มแต่ประการใด ในแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะ

อธิบายถึงความเป็นมาของการศึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยเป็นนิสิตคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษาวิจัยด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ไม่ระบุชื่อ-นามสกุล รวมทั้งการตอบแบบสัมภาษณ์จะไม่ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ พร้อมทั้งนำเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และหนังสือยินยอมเพื่อลงนามแสดงความยินยอม โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะเป็นผู้ที่เกี่ยวกับข้องกับการศึกษา และ เต็มใจในการให้ข้อมูลเท่านั้น

หากได้ข้อมูลไม่เพียงพอผู้ศึกษาจะใช้วิธีการ snowball sampling โดยขอความยินยอมจากผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษาของศาล

3.6.2.2.2 เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน และด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ โดยเป็น เจ้าหน้าที่งานราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่งานคุมประพฤติ ตัวแทนจากหน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวแทนตัวแทนภาคประชาสังคม

3.6.2.2.3 เกณฑ์การคัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

หากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ให้ความร่วมมือ หรือ ให้สัมภาษณ์ได้ไม่เกินครึ่งของคำถามทั้งหมด จะไม่นำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์และจะหากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามเกณฑ์คัดเลือกเข้ามาทดแทน

3.6.3 วิธีการพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

- การทำจดหมายเพื่อชี้แจงกลุ่มตัวอย่างถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การแนะนำตัวผู้วิจัย ซึ่งเป็น นิสิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งผลการศึกษาจะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยเฉพาะผู้กระทำความผิด เพื่อนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาเครื่องมือจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีที่เหมาะสมกับบริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโรงเรียน
- การพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และการรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ การนำเสนอข้อมูลโดยไม่ระบุชื่อ นามสกุล อาชีพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ไม่ได้เน้นกรณีศึกษาใดศึกษาหนึ่งเป็นการเฉพาะ

- สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหน่วยงาน ในองค์กรภาครัฐ ผู้วิจัยจะต้องได้รับความยินยอมในการเปิดเผยชื่อของหน่วยงาน ในบางประเด็นที่มีความเกี่ยวเนื่องทางกฎหมายจะมีการพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และการรักษาความลับ

ทั้งนี้ในการดำเนินงานมีการยึดหลักจริยธรรมในการวิจัย ดังนี้

3.6.3.1 หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person)

ผู้วิจัยจะเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Respect for human dignity) ได้แก่

1. เคารพในการขอความยินยอมโดยให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนและให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตัดสินใจอย่างอิสระ ปราศจากการข่มขู่ บังคับ หรือให้สินจ้างรางวัล (Respect for free and informed consent และ Respect to autonomy of decision making)
2. เคารพในความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Respect for privacy) คือ เคารพความเป็นส่วนตัว สิทธิส่วนบุคคล พฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. เคารพในการเก็บรักษาความลับของข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Respect for confidentiality)
4. เคารพในความเป็นผู้อ่อนด้อย เพราะบาง (Respect for vulnerable persons)

ทั้งนี้ การให้ความยินยอมโดยได้รับข้อมูล เป็นกระบวนการ (Informed Consent process) เริ่มต้นจากการติดต่อครั้งแรก (initial contact) และกระบวนการต่อเนื่องไปตลอด ระยะเวลาการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ (elements) ได้แก่ ให้ข้อมูลครบถ้วนไม่ปิดบัง (Information) ผู้รับข้อมูลมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้ขอความยินยอม ต้องตรวจสอบความเข้าใจของผู้ที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (Comprehension) ตัดสินใจโดยอิสระ (เข้าร่วมการวิจัย/ถอนตัวออกจากการวิจัย) โดยปราศจากการขู่บังคับ (free of coercion) การชักจูงเกินเหตุ (undue inducement) และแรงกดดัน (unjustifiable pressure) (Voluntariness)

3.6.3.2 หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตราย (Beneficence)

ผู้วิจัยจะต้องประเมินความเสี่ยงหรืออันตรายที่อาจเกิดจากการวิจัย ได้แก่ อันตรายต่อร่างกาย (Physical harm) อันตรายต่อจิตใจ (Psychological harm) อันตรายต่อสถานะทางสังคมและฐานะทางการเงิน (Social and economic harms) และอันตรายทางกฎหมาย เช่น ถูกจับกุม เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยจะต้องทำการประเมินการให้คุณประโยชน์ (Benefit) ซึ่งการให้

คุณประโยชน์ (Benefits) อาจเป็นได้หลายรูปแบบ ได้แก่ ประโยชน์ทางร่างกาย (Physical benefits) ประโยชน์ทางด้านจิตใจ (Psychological benefits)

3.6.3.3 หลักความยุติธรรม (Justice)

การให้ความเป็นธรรมประเมินจากการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Selection of Subjects) ได้แก่ มีเกณฑ์การคัดเลือก และคัดออกชัดเจน ไม่มีอคติ (selection bias) ไม่เลือกกลุ่มตัวอย่างที่หาง่าย สั้นง่าย คนจน ผู้ด้อยการศึกษา

3.7 ข้อจำกัดการศึกษา

จากการกำหนดจำนวนผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุในครั้งแรกโดยเป็น เพศชาย จำนวน 5 คน เพศหญิงจำนวน 5 คนนั้น เนื่องจากการศึกษานี้อยู่ในช่วงที่ผู้ต้องขังได้รับพระราชทานอภัยโทษจึงสามารถเก็บได้จริงในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน เพศชายจำนวน 4 คน เพศหญิงจำนวน 3 คน รวม 7 คน

นอกจากนี้หากจะกำหนดว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำคุกอย่างน้อยมาแล้ว 5 ปี นั้น ในทางปฏิบัติเนืองด้วยผู้ต้องขังที่จำคุกจริง 5 ขึ้นไปมีจำนวนจำกัดจึงไม่สามารถกำหนดได้

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในการหวนคืนสู่ชุมชนในสังคมไทยของผู้ต้องขังสูงอายุ ในช่วงรอยต่อระหว่างเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำไปจนถึงการสงเคราะห์ หลังปล่อยเมื่อผู้กระทำผิดหวนคืนสู่ชุมชน เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและรูปแบบการผสานรอยต่อในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูและการสงเคราะห์ผู้กระทำผิด อันจะนำไปสู่เสนอแนวทางการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยให้สามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการในสังคม

โดยการนำเสนอผลการศึกษาได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ ทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติสูงอายุ ผู้พันโทษสูงอายุ บุคลากรงานราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรจาก หน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประกอบกรนำเสนอผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรงาน ราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรหน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วจึงนำมาสู่การสร้างข้อสรุปและการตีความข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาที่ผ่าน การคัดกรองข้อมูลโดยเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้จากทั้งระเบียบวิธีวิจัยจากเอกสารหรืองานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง (documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสนทนา กลุ่ม (focus group) แล้วจึงนำเสนอใน 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. สภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย
2. กระบวนการการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่สังคมกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ
3. รูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน
4. การอภิปรายผลการศึกษา

4. ข้อมูลทั่วไปผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากศาล

4.1 ข้อมูลทั่วไปผู้ต้องขังสูงอายุ

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	สถานภาพ	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
1.	ชาย	70	พุทธ	มัธยมศึกษา	สมรส	กพม. เรือนจำ พิเศษธนบุรี	วินมอเตอร์ไซด์ รับจ้าง 5,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัวมี ประวัติการยุ่งเกี่ยวกับ สารเสพติดอยู่ระหว่าง การบำบัดรักษา	จำคุกครั้งแรก ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/6 ปี	ไม่มี
2.	ชาย	65	พุทธ	ประถมศึกษา	แยกทางกัน หลังต้องโทษ	สมุทรสาคร เรือนจำ พิเศษธนบุรี	ขับรถตู้ 18,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	จำคุกครั้งแรก ความผิดเกี่ยวกับ แพศ/7 ปี	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
3.	ชาย	64	พุทธ	มัธยมศึกษา	หย่า (ก่อน ต้องโทษ)	กทม. เรือนจำ พิเศษธนบุรี	รับจ้างทั่วไป 2,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวมี ประวัติการยุ่งเกี่ยวกับ สารเสพติด และถูก พิพากษาจำคุก ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/3 ปี 4 เดือน	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 3 ครั้ง ใน ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด
4.	ชาย	64	พุทธ	ประถมศึกษา	สมรส	กทม. เรือนจำ พิเศษธนบุรี	พนักงานรักษา ความปลอดภัย 12,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	จำคุกครั้งแรก ความผิดฐานทำร้าย ผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึง แก่ความตาย/ 10 ปี	ไม่มี
5.	ชาย	63	พุทธ	มัธยมศึกษา	สมรส	ราชบุรี เรือนจำ พิเศษธนบุรี	พนักงานรักษา ความปลอดภัย 12,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	จำคุกครั้งแรก/2 ปี 6 เดือน ความผิดที่เกี่ยวข้อง กับทรัพย์สิน	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
6.	ชาย	64	พุทธ	ประถมศึกษา	สมรส	นครปฐม เรือนจำ กลาง นครปฐม	รับจ้างทั่วไป 10,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/12 เดือน	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 1 ครั้ง ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด
7.	ชาย	62	พุทธ	ประถมศึกษา	อยู่กินฉันท์ สามีภรรยา	นครปฐม เรือนจำ กลาง นครปฐม	ค้าขาย 40,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวมี ประวัติการกระทำผิด ปัจจุบันถูกพิพากษา จำคุกในคดีทำร้าย ผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึง แก่ความตาย	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/2 ปี 3 เดือน	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ปล้นทรัพย์ ครั้งที่ 2 ความผิด พ.ร.บ. อาวุธปืน
8.	ชาย	64	พุทธ	ประถมศึกษา	สมรส	นครปฐม เรือนจำ กลาง นครปฐม	รับจ้างทั่วไป เกษตรกร 5,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	จำคุกครั้งแรก ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/8 เดือน	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
9.	ทางเลือก	63	พุทธ	ปริญญาตรี	แยกทางกัน หลังต้องโทษ	กทม. ทัณฑสถาน หญิงธนบุรี	ธุรกิจส่วนตัว 200,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด ปัจจุบันไม่มีญาติ ก่อนต้องโทษมีมารดา ที่ต้องดูแลแต่ปัจจุบัน มารดาเสียชีวิตเนื่อง ด้วยไม่มีใครดูแลพาไป รักษา	จำคุกครั้งแรก ความผิดฐานปลอม แปลงเอกสาร /2 ปี 16 เดือน	ไม่มี
10.	หญิง	60	อิสลาม	ปวช.	แยกทางกัน (ก่อน ต้องโทษ)	กทม. ทัณฑสถาน หญิงธนบุรี	ค้าขาย รายได้ไม่แน่นอน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/6 ปี	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 1 ครั้ง ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
11.	หญิง	60	พุทธ	ประถมศึกษา	ม่าย	กทม. ทัศนสถาน หญิงธนบุรี	ไม่ได้ประกอบ อาชีพ บุตรให้เงิน ใช้	บุคคลในครอบครัวไม่มี มีประวัติการกระทำ ผิด วิชาเสียชีวิตจาก โรคแพ้ภูมิตัวเอง ณ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูล สำคัญถูกพิพากษา จำคุกเบื้องต้นไม่มี บุคคลดูแล	จำคุกครั้งแรก ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/2 ปี 9 เดือน	ไม่มี
12.	หญิง	60	พุทธ	ประถมศึกษา	ม่าย	กทม. ทัศนสถาน หญิงธนบุรี	ค้าขาย 5,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัวมี ประวัติการยุ่งเกี่ยวกับ สารเสพติดและมี ภาวะซึมเศร้าอยู่ ระหว่างการ บำบัดรักษา	จำคุกครั้งแรก ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/5 ปี	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
13.	หญิง	60	พุทธ	ประถมศึกษา	สมรส	กพม. ทัณฑสถาน หญิงธนบุรี	ไม่ได้ประกอบ อาชีพ มีรายได้ มาจากสามีทำนา กึ่ง 15,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัวมี ประวัติการยุ่งเกี่ยวกับ สารเสพติดอยู่ระหว่าง การบำบัดรักษา ทั้งนี้ บุตรและธิดาประกอบ อาชีพสุจริต	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/2 ปี	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 1 ครั้ง ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด
14.	หญิง	61	พุทธ	ประถมศึกษา	แยกทางกัน (ก่อน ต้องโทษ)	นครปฐม เรือนจำ กลาง นครปฐม	ค้าขาย 5,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัวมี ประวัติการยุ่งเกี่ยวกับ สารเสพติด และถูก พิพากษาจำคุก ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด ทั้งนี้บุตรและธิดา ประกอบอาชีพสุจริต	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/3 ปี 9 เดือน	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 4 ครั้ง ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	สถานภาพ	ที่อยู่ก่อน ต้องโทษ/ เรือนจำ	อาชีพก่อน ต้องโทษ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/ การรับโทษตามคำ พิพากษา	ประวัติการกระทำผิด ในอดีต
15.	หญิง	63	พุทธ	ปริญญาตรี	ม่าย	นครปฐม เรือนจำ กลาง นครปฐม	ข้าราชการ 20,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัวไม่มี ประวัติการกระทำ ผิด	ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522/5 ปี	เคยต้องโทษจำคุก มาแล้ว 1 ครั้ง ความผิดพ.ร.บ. ยา เสพติด

ลักษณะผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้ต้องขังสูงอายุโดยทั่วไปมีทั้งสูงอายุในเรือนจำและถูกพิพากษาจำคุกเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุมีระยะเวลาต้องโทษระหว่าง 1-10 ปี มีประวัติการกระทำผิดซ้ำทั้งหมด 7 คน จาก 15 คน ผู้สูงอายุที่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำพบว่ามีประวัติถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ช่วงที่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชรา ส่วนใหญ่กระทำความผิดจากการจำหน่ายยาเสพติดและมีบุคคลในครอบครัวเกี่ยวข้องกับสารเสพติด ในกลุ่มจำคุกครั้งแรกมีทั้งสูงอายุในเรือนจำและถูกพิพากษาจำคุกเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุยกเว้นกระทำความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อทรัพย์สิน ความผิดทางเพศ และความผิดที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด

ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีเพียงส่วนน้อยที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยส่วนใหญ่ก่อนต้องโทษจำคุกประกอบอาชีพซึ่งรายได้ไม่แน่นอน อาทิ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป บางรายได้ประกอบอาชีพ มีเพียงส่วนน้อยที่มีรายได้ประจำ ประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย และการดูแลครอบครัว หลังถูกพิพากษาจำคุกบางส่วนต้องแยกทางกับคู่สมรส บางส่วนสูญเสียบุคคลในครอบครัวจากโรคเจ็บป่วยร้ายแรงและเสียชีวิตเนื่องจากไม่มีผู้ดูแล ไม่ได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ผู้ต้องขังสูงอายุตามกรณีศึกษาข้างต้นไม่มีประวัติการถูกทารุณกรรม การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม การเจ็บป่วยหรือภาวะทางจิต

4.2 ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	สถานภาพสมรส	ที่อยู่ปัจจุบัน	อาชีพ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/การรับโทษตามคำพิพากษา	ประวัติการกระทำผิดในอดีต
1.	ชาย	60	คริสต์	มัธยมศึกษา	ม่าย	กทม.	ก่อนต้องโทษ พนักงานรักษาความปลอดภัย 18,000 บาท/เดือน ปัจจุบัน รายได้จากช่วยน้องสาว ขายอาหารและจากกิจดา 7,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัว ไม่มีประวัติการ กระทำผิด มีผู้ปกครองคือ น้องสาว	ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน พิพากษา จำคุก 6 ปี 6 เดือน ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติแบบพักการลงโทษ โดย จำคุกมาแล้ว 2 ปี 9 เดือน	ไม่มี
2.	ชาย	62	พุทธ	ไม่ได้เรียน	อยู่กินฉันท์ สามีภรรยา	กทม.	ก่อนต้องโทษ รับจ้างทั่วไป 15,000 บาท/เดือน ปัจจุบัน รับจ้างทั่วไป 5,000 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัว มีประวัติการยุ่ง เกี่ยวกับสารเสพติด มีผู้ปกครองคือธิดา	ความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522 พิพากษาจำคุก 11 ปี ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติแบบพักการลงโทษโดย จำคุกมาแล้ว 4 ปี 10 เดือน	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ ปัจจุบัน	อาชีพ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/การรับโทษ ตามคำพิพากษา	ประวัติการ กระทำผิด ในอดีต
3.	ชาย	85	พุทธ	ปริญญาตรี	สมรส	กทม.	ก่อนต้องโทษ ข้าราชการบำนาญ 35,000 บาท/เดือน ปัจจุบัน ข้าราชการบำนาญ 35,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัว ไม่มีประวัติการ กระทำผิด มีผู้ปกครองคือบุตร	บุกรุกเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พิพากษาจำคุก 4 ปี ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติแบบพักการลงโทษ โดย จำคุกมาแล้ว 1 ปี	ไม่มี
4.	ชาย	75	พุทธ	ปริญญาโท	สมรส	ปทุมธานี	ก่อนต้องโทษ ข้าราชการบำนาญ 30,000 บาท/เดือน ปัจจุบัน ข้าราชการบำนาญ 30,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัว ไม่มีประวัติการ กระทำผิด มีผู้ปกครองคือ ภรรยา	หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน พิพากษา จำคุก 10 ปี 8 เดือน ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติโดยแบบพักการลงโทษ จำคุกมาแล้วประมาณ 2 ปี	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ ปัจจุบัน	อาชีพ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/การรับโทษ ตามคำพิพากษา	ประวัติการ กระทำผิด ในอดีต
5.	หญิง	74	พุทธ	ประถมศึกษา	อยู่กินฉันท์ สามีภรรยา	กทม.	ก่อนต้องโทษ ค่าขาย 5,000 บาท/เดือน ปัจจุบัน รายได้จากค่าขายและจาก ธิดา 4,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัว มีประวัติการยุ่ง เกี่ยวกับสารเสพติด มีผู้ปกครองคือธิดา	ความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522 พิกษาจำคุก 9 ปี. ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติแบบลดวันต้องโทษโดย จำคุกมาแล้ว 7 ปี 10 เดือน	เคยต้องโทษ จำคุกมาแล้ว 2 ครั้งตาม พ.ร.บ. ยา เสพติด พ.ศ. 2522
6.	หญิง	61	อิสลาม	มัธยมศึกษา	สมรส	กทม.	ก่อนต้องโทษ ค่าขาย 50,000 บาท/ เดือน ปัจจุบัน รายได้จากธุรกิจบ้านเช่า และจากหลาน 4,500 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัว มีประวัติการยุ่ง เกี่ยวกับสารเสพติด มีผู้ปกครองคือธิดา	ความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522 พิกษาจำคุก 33 ปี 4 เดือน ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม ประพฤติโดยแบบพักการลงโทษ จำคุกมาแล้ว 12 ปี	ไม่มี
7.	ชาย	65	พุทธ	ประถมศึกษา	อยู่กินฉันท์ สามีภรรยา	กทม.	ก่อนต้องโทษ รับจ้างทั่วไป 12,000 บาท/เดือน	บุคคลในครอบครัว ไม่มีประวัติการ กระทำผิด	ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน พิกษา จำคุก 6 ปี ปัจจุบัน ได้รับการปล่อยตัวคุม	ไม่มี

กรณี	เพศ	อายุ	ศาสนา	การศึกษา	สถานภาพ	ที่อยู่	อาชีพ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/การรับโทษ	ประวัติการกระทำผิดในอดีต
				สูงสุด	สมรส	ปัจจุบัน	อาชีพ/รายได้ รับจ้างทั่วไป และจากธิดา 5,000 บาท/เดือน	มีผู้อุปการะคือธิดา	ข้อมูลการกระทำผิด/การรับโทษ ตามคำพิพากษา ประพณีแบบบังคับการลงโทษ โดยจำคุกมาแล้ว 3 ปี	ประวัติการกระทำผิดในอดีต

ผู้ได้รับการปล่อยตัวมีความประพฤติสูงอายุถูกพิพากษาจำคุกทั้งต้องโทษในระยะสั้นและระยะยาว มีประวัติการต้องโทษจำคุกระหว่าง 1-12 ปี ส่วนใหญ่ไม่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำ และได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษตามมาตรการที่กรมราชทัณฑ์นำมาใช้ในการปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดที่มีความประพฤติและอยู่ในระเบียบวินัย มีความอดทนสูง ตั้งใจศึกษาอบรม ขยันมีกวิวิชาชีพและทำความชอบแก่ราชการ ได้ออกไปสู่อุปการชองครอบครัวและชุมชนก่อนครบกำหนดโทษ ภายใต้งบประมาณการคุมประพฤติ หรือได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรง หรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป

สำหรับการพิจารณาพักการลงโทษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุนั้นล้วนต้องมีผู้อุปการะจึงจะผ่านการพิจารณา ผู้ที่ชอุมูลสำคัญข้างต้นอาศัยอยู่กับผู้อุปการะทั้งหมด รายได้ปัจจุบันเมื่อเทียบกับรายได้ในอดีตแล้วมีความแตกต่างกันคือรายได้น้อยลงและไม่ได้อาศัยเป็นผู้เป็นหลักแหล่งหรือไม่ได้มีรายได้จากบ้านญาติ ลักษณะการทำผิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย คดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดซึ่งในกรณีดังกล่าวจะมีพฤติกรรมการยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และคดีความผิดในลักษณะอาชญากรรมสูงหรืออาชญากรรมคอมเพล็กซ์ที่มีสถานะทางการศึกษามีสถานภาพสูงในหน้าที่และใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบหรือผิดกฎหมาย

4.3 ข้อมูลทั่วไปผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากศาล

กรณี	เพศ	อายุ	ศาลนา	การศึกษา สูงสุด	สถานภาพ สมรส	ที่อยู่ ปัจจุบัน	อาชีพ/รายได้	ข้อมูลสมาชิกใน ครอบครัว	ข้อมูลการกระทำผิด/การรับโทษ ตามคำพิพากษา	ประวัติการ กระทำผิด ในอดีต
1.	ชาย	61	พุทธ	มัธยมศึกษา	ม่าย	สิงห์บุรี	ก่อนต้องโทษ ผู้ใหญ่นบ้าน 8,000 บาท/ เดือน ปัจจุบัน พนักงานรักษาความ ปลอดภัยประจำองค์การ บริหารส่วนตำบล (อบต.) 7,500 บาท/เดือน	ปัจจุบันอยู่คนเดียว บุคคลในครอบครัว มีประวัติการยุ่ง เกี่ยวกับสารเสพติด และกระทำ ความผิดเกี่ยวกับ ทรัพย์สินปัจจุบันถูก พิพากษาจำคุก	ความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติด พ.ศ. 2522 พิพากษาจำคุกตลอด ชีวิต ต่อมาได้รับพระราชทาน อภัยโทษ โดยจำคุกมาแล้ว 20 ปี 5 เดือน 27 วัน	ไม่มี
2.	หญิง	70	พุทธ	ประถมศึกษา	หย่า	สระบุรี	ก่อนต้องโทษ รับจ้างทำงานบ้าน 2,000 บาท/เดือน ปัจจุบัน ไม่ได้ประกอบอาชีพ น้องสาวให้ 1,700 บาท/ เดือน	บุคคลในครอบครัว มีประวัติการกระทำ ผิด ปัจจุบันอาศัย อยู่กับน้องสาว	ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินได้รับ พระราชทานอภัยโทษโดยจำคุก มาแล้ว 5 เดือน	ไม่มี

ผู้พันโทชตามคำพิพากษามีทั้งในรูปแบบคดีที่มีอัตราการรับโทษจำคุกสูงไม่เข้าเงื่อนไขการพิจารณาพักการลงโทษลดวันต้องโทษจำคุก หรืออีกกรณีคือ อัตราการรับโทษจำคุกต่ำและได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ในกรณีแรกผู้ต้องขังได้รับการลงโทษจำคุกระยะยาวพบว่าเผชิญความสูญเสียบุคคลที่รักก็ในเรือนจำ ขาดการติดต่อกับญาติหรือจากสังคมภายนอก มีความแค้นกว้างประสบบัญญาทการวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำ ต้องเริ่มต้นชีวิตใหม่เพียงลำพัง หากแต่กรณีดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือจากท้องถิ่นในการสร้างรายได้ ที่พักอาศัยและการผลักดันการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทำให้สามารถหวนคืนสู่สังคมได้ แม้จะไม่มีความเป็นครอบครัวในการดำเนินชีวิตต่อ อนึ่งแตกต่างจากกรณีถัดไปที่ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษจำคุกระยะสั้นที่ยังคงมีความสัมพันธ์กับครอบครัวและ กลับมาอาศัยอยู่กับครอบครัวโดยได้รับการดูแลจากบุคคลในครอบครัว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางจำแนกตามลักษณะผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ
สูงอายุและผู้พ้นโทษสูงอายุ

วัยที่ถูกพิพากษาจำคุก	ประวัติการ กระทำผิดซ้ำ	ระยะเวลาต้องโทษ
1. ถูกพิพากษาจำคุกวัยสูงอายุ – พ้นโทษ/ได้รับการปล่อยตัว	จำคุกครั้งแรก	ต้องโทษระยะสั้น
		ต้องโทษระยะยาว (5 ปี ขึ้นไป)
	กระทำผิดซ้ำ	ต้องโทษระยะสั้น
		ต้องโทษระยะยาว (5 ปี ขึ้นไป)
2. ถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้า สู่วัยสูงอายุ – ชราในเรือนจำ /พ้น โทษ/ได้รับการปล่อยตัวในวัย สูงอายุ	จำคุกครั้งแรก	ต้องโทษระยะสั้น
		ต้องโทษระยะยาว (5 ปี ขึ้นไป)
	กระทำผิดซ้ำ	ต้องโทษระยะสั้น
		ต้องโทษระยะยาว (5 ปี ขึ้นไป)

ลักษณะผู้ให้ข้อมูลสำคัญสูงวัยมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่ถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ ต่อมาชราในเรือนจำ/พ้นโทษ/ได้รับการปล่อยตัวในวัยสูงอายุ โดยจำคุกครั้งแรกต้องโทษระยะยาว (5 ปี ขึ้นไป) ในกลุ่มนี้จะมีความเสี่ยงคือการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักขณะต้องโทษหรือขาดการติดต่อจากญาติ ไม่ทราบว่าจะใช้ชีวิตหลังพ้นโทษกับใครอย่างไร

รองลงมาคือถูกพิพากษาจำคุกวัยสูงอายุจนพ้นโทษ/ได้รับการปล่อยตัวในวัยที่เข้าสู่ช่วงสูงวัยต้องโทษระยะสั้นและจำคุกครั้งแรก ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังคงได้รับการติดต่อจากญาติวางแผนกลับไปอยู่กับญาติ แต่ไม่ทราบว่าจะหารายได้อย่างไรเมื่อพ้นโทษ

โดยลำดับถัดไปคือถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ ต่อมาชราในเรือนจำ/พ้นโทษ/ได้รับการปล่อยตัวในวัยสูงอายุและมีประวัติการกระทำผิดซ้ำ ทั้งต้องโทษระยะสั้นและระยะยาวในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีประวัติข้องเกี่ยวกับสารเสพติดและมีบุคคลในครอบครัวเกี่ยวข้องกับสารเสพติด หากหวนคีนสู่สังคมและวงจรชีวิตแบบเดิมโดยไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง หรือการติดตามหลังพ้นโทษจะมีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

4.4. ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีความรู้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง
สูงอายุจากเรือนจำกลุ่มชน ในด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	เพศ	สังกัด	ตำแหน่งงาน/ความเชี่ยวชาญ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 1	ชาย	กรมราชทัณฑ์	อดีตอธิบดีกรมราชทัณฑ์ และที่ปรึกษาสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 2	ชาย	กรมราชทัณฑ์	งานสังคมสงเคราะห์
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 3	ชาย	กรมราชทัณฑ์	งานฝึกอบรมและฝึกวิชาชีพ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 4	ชาย	กรมราชทัณฑ์	งานกิจการพิเศษ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 5	หญิง	กรมราชทัณฑ์	งานสังคมสงเคราะห์
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 6	หญิง	กรมคุมประพฤติ	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านงานควบคุมและสอดส่อง
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 7	หญิง	กรมคุมประพฤติ	งานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 8	หญิง	กรมคุมประพฤติ	งานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 9	หญิง	กรมกิจการผู้สูงอายุ	งานส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 10	หญิง	กรมกิจการผู้สูงอายุ	ผู้ทรงคุณวุฒิงานยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการด้านผู้สูงอายุ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 11	ชาย	องค์การบริหารส่วนตำบล	งานสวัสดิการสังคม
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 12	ชาย	องค์การบริหารส่วนตำบล	งานสวัสดิการสังคม
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 13	ชาย	คริสตจักรใจสมาน หน่วยงานภาคสังคม	งานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด งานสงเคราะห์ติดตามผู้กระทำผิด
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 14	ชาย	คริสตจักรใจสมาน หน่วยงานภาคสังคม	งานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด งานสงเคราะห์ติดตามผู้กระทำผิด

4.4.1 ข้อมูลทั่วไปผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีความรู้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน ในด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	เพศ	สังกัด	ตำแหน่งงาน/ ความเชี่ยวชาญ
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 1	ชาย	กรมราชทัณฑ์	งานสังคมสงเคราะห์
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 2	หญิง	กรมคุมประพฤติ	งานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 3	หญิง	กรมกิจการผู้สูงอายุ	งานส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 4	หญิง	กรมกิจการผู้สูงอายุ	ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 5	ชาย	องค์การบริหารส่วนตำบล	ผู้อำนวยการงานสวัสดิการสังคม
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 6	ชาย	องค์การบริหารส่วนตำบล	งานพัฒนาสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิในทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีประสบการณ์ปฏิบัติงานมีความใกล้ชิดกับผู้ต้องขัง ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาของศาลและผู้สูงอายุมีประสบการณ์ทำงานอย่างน้อย 5 ปี ประกอบไปด้วยระดับปฏิบัติการไปจนถึงระดับบริหาร ซึ่งให้ข้อมูลครอบคลุมทั้งสภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุในช่วงระหว่างรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน การดำเนินงานหรือการมีส่วนร่วมส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ อุปสรรคความท้าทายการปฏิบัติงานตลอดจนทัศนะต่อการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

4.5 สภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย

ในช่วงรอยต่อระหว่างเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ (1 ปีก่อนได้รับการปล่อยตัว) ตามมาตรการการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย (1 ปีหลังพ้นโทษ) ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 โดยในด้านสภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนจากการให้ข้อมูล ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้ให้ข้อมูลสภาพปัญหาทางร่างกายจิตใจและสังคม ดังนี้

4.5.1 สภาพปัญหาด้านสภาพร่างกาย

สภาพปัญหาทางด้านร่างกายของผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษ ตามคำพิพากษา จากการศึกษาทั้งกลุ่มผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมพบว่าประสบ ปัญหาสุขภาพประกอบไปด้วยผู้มีโรคประจำตัวเดิมตั้งแต่ก่อนถูกพิพากษาจำคุกและผู้ที่เริ่มเริ่มมี อาการเจ็บป่วยในขณะที่อยู่ในเรือนจำเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงวัย กลุ่มอาการและโรคที่พบบ่อย คือ โรคเบาหวาน โรคความดัน อาการเวียนศีรษะ โรคความดันสูง โรคที่มีผลต่อกล้ามเนื้อและกระดูก หรือเคยมีกระดูกหักมาก่อนทำให้สูญเสียการทรงตัว โรคข้อเสื่อมเนื่องด้วยอายุมากขึ้น โรคสมองเสื่อม และโรคซึมเศร้าจากการสูญเสียสิ่งที่มีค่าในชีวิต เช่น คู่ชีวิต บุตร ธิดา ความล้มเหลวสัมพันธภาพใน ครอบครัว ทั้งนี้โดยเฉพาะในกรณีผู้ต้องขังที่มีประวัติกระทำผิดซ้ำมีประวัติการถูกพิพากษาจำคุก หลายครั้ง ใช้ชีวิตภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด การใช้ชีวิตดังกล่าวทำให้สภาพร่างกายประสบ กับความชรา สภาพร่างกายถดถอยรวดเร็วกว่าผู้สูงวัยทั่วไปสอดคล้องกับงานวิจัย The British Medical Journal เสนอว่านาฬิกาชีวิตนับว่าเดินเร็วกว่าผู้สูงอายุทั่วไปเป็น 10 ปี เนื่องด้วยสภาพ ความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อมในเรือนจำและการใช้ชีวิตก่อนจำคุกที่เผชิญปัญหาต่างๆ ทำให้ผู้ต้องขังมี ความชราเร็วกว่าผู้สูงอายุในสังคมทั่วไป

อนึ่ง ทางเรือนจำจะมีการคัดกรองโรค ตรวจสุขภาพประจำปี ผู้ต้องขังที่ไม่เคยได้รับการตรวจ ร่างกายจะได้รับการตรวจร่างกายและรักษาตามอาการจากแพทย์ พยาบาล และอำนวยการความสะดวก คัดกรองเบื้องต้นจากอาสาสมัครเรือนจำ (อสจร.) ซึ่งเป็นผู้ต้องขังที่ได้รับการอบรมการปฐมพยาบาล และความรู้ทางด้านสาธารณสุข ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุประจำเรือนจำ สำหรับกรณีที่มีอาการร้ายแรง ผู้ต้องขังก็จะได้รับการส่งตัวรักษาจากโรงพยาบาล สถานพยาบาล

สำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษานั้นเมื่อได้รับการปล่อยตัว บางกรณีไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิอะไรในสังคมบ้าง ไม่สามารถดำเนินการตามสิทธิด้วยตนเอง หากมีผู้ อุปการะหรือญาติทางผู้มีอุปการะหรือญาติเป็นผู้ดำเนินการเรื่องสิทธิหรือช่วยให้เข้าถึงบริการต่างๆ อาทิ สิทธิการรักษาพยาบาล เบี้ยผู้สูงอายุ สิทธิหลักประกันสุขภาพ 30 บาท สิทธิบัตรทอง ในกรณีผู้ พ้นโทษตามคำพิพากษาและไม่มีญาติจากการดูแลของทางองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พบว่า งานสวัสดิการสังคม จะเป็นผู้คุ้มครองสิทธิทำหน้าที่ประสานการรักษาโรงพยาบาลในพื้นที่ใกล้เคียง หรือหน่วยบริการประจำตามสิทธิใกล้พื้นที่อาศัยและบริการด้านสุขภาพขั้นพื้นฐาน

“ตอนอยู่ข้างนอกไม่เคยเป็นอะไรมาก่อน เพิ่งมาปีก่อนนี้เอง เป็นหอบ หอบหนัก แต่ก็หา
หมอ หมอดีเค้าก็จ่ายยาให้ ก็ดีขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2, ผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำพิเศษธนบุรี

“เพิ่งมาเป็น TB ในนี้รักษาเพิ่งหาย กักโรครามาแล้ว แล้วก็มีความดันที่เพิ่มเข้ามา เพิ่งมาเป็นใน
เรือนจำ กินยาความดันอยู่ ก็รักษาอยู่ หมอเค้าก็มารักษา”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 3, ผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำพิเศษธนบุรี

“ออกมาผมเพิ่งทำเบียร์สูงอายุ ผมทำไม่เป็น ผมไม่รู้ว่าจะทำไง ไม่รู้จะถามใครออกมาลูกสาวก็ไป
ทำให้ เพิ่งจะทำ รอได้ปีหน้า เพิ่งทำบัตรประชาชนใหม่หลังออกจากเรือนจำ ผมไม่ได้ให้เค้าทำตอนอยู่
ในนั้น ไม่รู้จะใช้ไปทำอะไร”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ

สำหรับกรณีของผู้ให้ข้อมูลซึ่งประกอบอาชีพการรวมคดีความผิดในลักษณะอาชญากรชั้นสูงหรือ
อาชญากรกรมคอกบขาคือมีสถานะทางการศึกษามีสถานภาพสูงในหน้าที่ ให้ข้อมูลว่าสภาพร่างกาย
ขณะอยู่ในเรือนจำดีขึ้น บางรายเมื่อถูกปล่อยตัวมีสภาพร่างกายแข็งแรงแม้จะมีเจ็บป่วยบ้างตามโรค
ทั่วไป

“นำแปลกเข้ามาแล้วไม่มีอาการ ความเจ็บป่วยหายไปเพราะไม่เครียดธุรกิจ ไม่ได้ปวดหัวไม
เกรนทางเรือนจำก็มีหมอประจําเข้ามาอาทิตย์ละ 3 ครั้ง มีการตรวจสุขภาพก็ปกติไม่ได้มีปัญหาอะไร”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 9, ผู้ต้องขังสูงอายุทัณฑสถานหญิงธนบุรี
คดีความผิดฐานปลอมแปลงเอกสาร

“ก่อนต้องโทษก็มีความดัน คอเลสเตอรอล มีคิดมาก ปวดหัวแต่พอมาอยู่ในนี้แปลก ไม่เป็นไร
ไม่คิดอะไร ดีขึ้น ไม่มีโรค หาย เข้ามาแล้วหาย แต่ก็มีเป็นหวัดบ่อย มีติดเชื้อขาบวมในเรือนจำแต่ก็หา
หมอได้เลยรักษาตลอด พอออกมาตอนนี้สบายดีแข็งแรงที่เคยเป็นมาก่อน ก็ไม่เป็น แต่ก็มีเป็นหวัด
บ้างตามฤดูกาล”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 4, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ
คดีหมิ่นประมาทโดยโฆษณา

โดยลักษณะการเจ็บป่วยสภาพทางร่างกายจากการให้ข้อมูลของผู้สูงอายุความสอดคล้องกับ
ทัศนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นผู้มีความใกล้ชิดผู้กระทำผิด ในด้านความ
อ่อนแอของร่างกาย และโรคประจำ ความชราทางกายภาพที่ผู้ต้องขังในเรือนจำเผชิญรวดเร็วกว่าเมื่อ
เทียบกับผู้สูงอายุในสังคม

“ด้านสภาพร่างกายส่วนใหญ่จะเป็นตามวัย สายตาไม่ดี มีโรคภัยไข้เจ็บ และบางคนที่ดีดึก
มาแล้วหลายรอบ บางคนไม่ถึงอายุ 60 ก็แก่หง่อมแล้ว ดิดึกซ้ำหลายรอบมีลักษณะที่ชรากว่าคนใน
สังคมทั่วไป”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 3, บุคลากรกรมราชทัณฑ์ งานฝึกอบรมและฝึกวิชาชีพ

“ส่วนใหญ่ก็ทรุดโทรม มีโรคประจำตัว หากมารายงานตัวไม่ไหว ทางคุมประพฤติก็จะ
พิจารณาตลอดเวลารายงานตัวเช่น 2 เดือน 1 ครั้งหรือให้อาสาสมัครดำเนินการติดตามสอดส่อง”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 6, บุคลากรกรมคุมประพฤติ งานควบคุมและสอดส่อง

4.5.2 สภาพปัญหาด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ กลุ่มผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ กลุ่มผู้พ้นโทษ
สูงอายุตามคำพิพากษา และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม พบว่าผู้สูงอายุทุกกลุ่มล้วนเผชิญสภาพ
ปัญหาทางด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจและส่งผลต่อสภาพปัญหาทางร่างกาย โดยลักษณะความ
วิตกกังวล ความเครียดจะแตกต่างกันตามบริบท คือบริบทที่ยังอยู่ในเรือนจำและบริบทที่กลับคืน
สู่สังคม โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

4.5.2.1 กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้ต้องขังสูงอายุมีความวิตกกังวลกับชีวิตในเรือนจำและชีวิตในอนาคตหากพ้นโทษ บางกรณี
ส่งผลต่อสภาพความอ่อนแอทางร่างกาย ผู้ต้องขังทุกคนรู้สึกเสียใจกับการถูกพิพากษาจำคุกที่ต้องแยก
จากกับครอบครัว หลายกรณีรู้สึกเป็นห่วงครอบครัว บางกรณีในขณะก่อนต้องโทษจำคุกมีญาติหรือ
มีบุคคลในครอบครัวใกล้ชิดที่ต้องดูแลแต่หลังจากถูกพิพากษาจำคุกทำให้ไม่มีคนดูแลต่อจนญาติ
เสียชีวิต ผู้ต้องขังสูงอายุจึงต้องเผชิญความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักระหว่างต้องโทษ บางกรณีเป็น
ห่วงทรัพย์สินกลัวไม่มีใครดูแล คิดถึงลูกหลาน มีความต้องการอยากให้ญาติมาเยี่ยมแต่ก็วิตกกังวล
เรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาเยี่ยม

สำหรับกรณีที่ไม่มีญาติผู้ต้องขังก็จะมีสภาวะทางที่จิตใจที่หดหู่ ซึมเศร้า เก็บตัวอยู่คนเดียว
ในแง่ความวิตกกังวลต่อชีวิตหลังพ้นโทษผู้ต้องขังบางรายวิตกกังวลชีวิตไม่แน่ใจว่าจะมีชีวิตอยู่จนได้รับ
การปล่อยตัวหรือไม่ และทั้งหมดกังวลอนาคตหลังพ้นจากเรือนจำยังไม่ทราบว่า จะดำเนินชีวิตต่อ
อย่างไร ผู้ต้องขังรู้สึกเคืองแค้น โดยเฉพาะกรณีที่ไม่มีญาติ ส่วนใหญ่ยังไม่มี การวางแผนชีวิตหลังพ้น
โทษเนื่องด้วยไม่สามารถวางแผนที่แน่นอนด้วยตนเองได้ สำหรับกรณีมีญาติมาเยี่ยมสม่ำเสมอผู้ต้องขัง
สูงอายุวางแผนกลับไปอยู่ครอบครัวเดิมและที่พักอาศัยเดิมแต่จะมีความกังวลเรื่องการหารายได้ ส่วน

ใหญ่ไม่มั่นใจในตนเองว่าจะกลับไปทำอาชีพเดิมไหมหรือไม่ วิธีการผ่อนคลายเมื่อเกิดความเครียดหรือวิตกกังวล คือการร้องเพลง การพูดคุยกับเพื่อนผู้ต้องขังการพูดคุยกับนักสังคมสงเคราะห์ การทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อนผู้ต้องขัง การอ่านหนังสือ และการพยายามบอกตนเองว่าไม่ต้องคิดอะไร หนึ่งผู้กระทำผิดและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพจิตใจ ดังนี้

“คิดถึงลูกหลาน แต่คิดไปก็ทำอะไรไม่ได้ คิดเอง หยุตเอง คิดอีก พยายามไม่คิดอะไร คอย
เมื่อไหร่จะถึงวันเยี่ยม คิดถึงแต่ก็ไม่อยากให้มาบ่อย จะบอกให้มาครั้งเดียวต่อเดือน
มาบ่อยก็จะเปลืองมาก”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำพิเศษธนบุรี
(จำคุกครั้งแรก ตามพ.ร.บ. ยาเสพติด)

“พยายามทำใจ อย่าไปคิดเยอะ คิดว่าคนอื่นเค้ายังกว่าเราเค้ายังอยู่ได้ ออกไปจะทำอะไรให้มีกิน
อย่างอื่นก็ไม่คิดอะไร อยู่นี้ก็ได้แต่อ่านหนังสือ ไม่ได้ปรึกษาใครเดี่ยวเค้าพูดไม่ได้ด้วย
อ่านหนังสือดีกว่า”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2, ผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำพิเศษธนบุรี
(จำคุกครั้งแรก ความผิดเกี่ยวกับเพศ)

“ติดคุกก็ไม่มีสตางค์ ก็ไม่มีใครอยู่เคียงข้างเรา ก่อนต้องโทษเคยอยู่กับแม่สองคนในบ้าน
ความสัมพันธ์กับแม่ดีมาก ตอนนั้นญาติก็ยังไปมาหาสู่ปกติ ตอนนั้นแม่เสียไปตอนติดคุก ก็ไม่มีใครแล้ว
ออกไปก็ไม่รู้จะไป อยู่ไหนบ้านที่อยู่เดิมกำลังถูกยึดเพราะตอนนั้นเอาบ้านไปค้ำประกันเงินกู้ธุรกิจ เรา
ก็เริ่มกังวลแล้วว่าจะออกไปแล้วอยู่ยังไง เครียดอนาคต แต่ก็ไม่ได้ปรึกษาใคร ปกติถ้าอยู่ข้างนอกเวลา
เครียดก็จะซัวยาคลายเครียดทาน ตอนนี้อย่างวางแผนไม่ออก ก็คงไม่ได้รับความเอาใจใส่จากครอบครัว
ไม่เลย เค้าไม่เคยมาเยี่ยมเราเลย เราออกไปก็คั่งต้องหางานทำ เปิดร้านทำผม หาที่อยู่ใหม่ให้มีรายได้
อยากเป็นจิตอาสา ค้าขาย เชื่อว่าปรับตัวได้ไม่กระทำผิดซ้ำ จะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายที่สุด”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 9, ผู้ต้องขังสูงอายุทัณฑสถานหญิงธนบุรี
(จำคุกครั้งแรก ความผิดฐานปลอมแปลงเอกสาร)

4.5.2.2 กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ

กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติโดยทั้งหมดในขณะที่ใกล้ได้รับการปล่อยตัวล้วนเผชิญปัญหาความวิตกกังวลในชีวิตนอกเรือนจำเช่นเดียวกับผู้ต้องขัง วางแผนการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอกไม่ทัน ไม่ได้วางแผนร่วมกันกับญาติ หากแต่ยังคงเฝ้ารออิสรภาพต้องการกลับคืนสู่สังคม

อย่างไรก็ดีสำหรับในกรณีที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติแบบสูงอายุ (ได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรง หรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป) ตามเงื่อนไขจะต้องมีผู้อุปการะ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะมีความชัดเจนกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มที่ได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษลดวันต้องโทษแบบปกติ ผู้สูงอายุเฝ้ารออิสรภาพที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัวตน ดังนั้นเมื่อได้รับการปล่อยตัวจึงมีสภาพจิตใจที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับชีวิตในเรือนจำ และให้ข้อมูลว่ามีความสุขเมื่อได้รับอิสรภาพ รู้สึกดีกับการได้รับอิสรภาพ อย่างไรก็ตามในผู้มีรายได้น้อยหรือบุคคลในครอบครัวไม่มีรายได้ที่แน่นอนผู้สูงอายุยังคงมีความกังวลที่จะหางานทำนอกเหนือจากการที่ผู้อุปการะให้ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าขาย ช่วยที่บ้านค่าขาย รับจ้างทั่วไป ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะมีแนวคิดว่าจะไม่ยากลำบากไม่ยากเป็นภาระลูกหลานเพราะรายจ่ายทางบ้านค่อนข้างไม่เพียงพอกับรายได้

“ตอนโดนก็เครียดว่าเข้าไปแล้วจะเจออะไร เครียดมากจนผมหงอก เครียดทุกวัน แรกๆ เข้าไปแล้วคืนที่ 3 ทุกวันนอนไม่ได้ ไม่เหมือนบ้าน นอนกันเบียด ขับถ่ายก็อยู่ในนั้น ก็มีโดนพูดไม่ตีไล่ ชมชู้ มีบอย จากวัยรุ่น จากเจ้าถิ่น ถ้าเราไม่ยอมทำตามเค้าสั่งก็เดี๋ยวจะโดนกระทืบ สูงวัยเค้าไม่สน เค้าก็สั่งสั่งเรา เช่น มึงไปเก็บ เวลานอนอะไรแบบนี้ก็มีค่าชู้ แล้วเค้าก็จะตีกันเองวัยรุ่นก็มี เด็กบางซื่อดีกันกับเด็กบางกะปิ พอย้ายแดนมาอยู่สูงวัยก็ดีขึ้น อยู่อย่างสันโดษ ได้เลื่อนขั้นนักโทษเยี่ยมญาติบ่อยขึ้น ได้ชื่อของ ได้ของแจก พอตอนใกล้ออกก็ทำอะไรไม่ถูกไม่รู้มาก่อน ไม่รู้ว่าจะได้ออก อยู่ๆ เค้าก็แจ้งมา ไม่รู้ว่าจะเริ่มยังไง คิดแต่ว่าต้องกลับบ้านก่อน ขอตั้งหลักก่อน มันกะทันหัน ตกใจ งง คิดว่าตัวเองหุฟผาด ไม่ได้คุยกับครอบครัว ไม่ได้คุยกับใครเลยยังไม่วางแผน งงแต่กับตัวเอง แต่คิดว่าออกไปยังไงเราก้ทำได้ เราไม่สามารถใช้ชีวิตในนี้ ทรมานทั้งร่างกาย และจิตใจ หนักก็ไม่ได้ พอออกมาแล้วก็ฟ้ากับเหว ใครอย่าได้หลงเข้าไปเลย”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ
(เข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์)

“เราเฝ้ารออิสรภาพ อยากออกมาอยู่กับครอบครัว มีภรรยาเป็นผู้อุปการะ เราห่วงภรรยา กลัวเค้าเหงา แต่เวลาเครียดก็จะพยายามคิดอย่างอื่นที่จะทำให้ตัวเองมีความสุข ก็จะร้องเพลง สวดมนต์ คุยกันกับเพื่อนในเรือนจำ คุยกับเด็กๆ ถ้าออกไปก็กลับไปอยู่ ไปเที่ยวกับลูกๆ คิดถึงบ้าน ตอนอยู่ในเรือนจำเค้าก็มาเยี่ยมกันตลอด ภรรยาและลูกชายมาด้วยกัน มาเยี่ยมอาทิตย์ละ 2 ครั้ง ตอนนี้เค้าก็พามารายงานตัว รายได้ไม่ได้มีปัญหา เพราะยังคงได้บำนาญทั้งเราและภรรยา ลูกก็มีงานทำ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 4, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ
(ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติแบบสูงอายุ, ความผิดหมิ่นประมาทโดยโฆษณา)

“ตอนอยู่ในนั้นมันก็เครียดที่บ้านเราจะเป็นยังไง เป็นห่วงสามี เค้าเข้าโรงพยาบาลบ่อยกลัวไม่มีใครดูแล กังวลเรื่องอนาคตกลัวสามีไปค้ายา และกังวลเรื่องสุขภาพ บ่วยบ่วย คิดเลยนะว่าจะมีชีวิตออกมาใหม่ จะมีเรี่ยวแรงถึงตอนได้กลับบ้านใหม่ ลำบากมากทุกวันนี้ เวิร์กที่มาจากจับยา ที่ทำอะเพราะมันต้องการเงิน เป็นหนี้ในระบบ ชีวิตยากจน มันสู้กับดอกกร้อยละ 20 ไมไหว ตอนอยู่ในนั้น (ในเรือนจำ) ก็นั่งหงอย นอน หันเข้ากำแพง ไม่ค่อยได้คุยกับใคร ไม่ดู TV พอได้ปล่อยเราก็ตีใจ ตีใจมาก ไม่คิดว่าจะมีชีวิตออกมาด้วยซ้ำ ได้อยู่กับครอบครัว ได้เจอกับสามี เจอลูก สนทนากับสามีกับลูกสาว แค่นี้ ลูกชายจะห่างเหินเค้าไม่ได้มาช่วยอะไรเราเลย ตอนแรกจะออกไปอยู่บ้านเดิมแต่ลูกสาวให้มาอยู่ด้วยชีวิตตอนนี้ก็เครียด อยากมีรายได้ ไม่อยากไปรบกวนลูกเค้า อยากอยู่ได้ด้วยตนเอง”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 5, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ
(ความผิดตาม พ.ร.บ. ยาเสพติด)

4.5.2.3 กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษาของศาล (ผู้พ้นโทษ)

ในกรณีผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือที่เรียกว่าพ้นโทษ “ตามป้าย” ผู้สูงอายุจะเผชิญสภาพปัญหาที่ซับซ้อนกว่ากลุ่มอื่นๆ และบางรายต้องโทษในระยะยาวถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่มองไม่เห็นเข้าสู่ช่วงวัยชราจนเข้าสู่ช่วงวัยชราในเรือนจำและพ้นโทษเมื่อชรา เนื่องจากไม่ได้รับการลดวันต้องโทษพักการลงโทษปล่อยตัวคุมประพฤติจากกระทำผิดในคดีร้ายแรง อาทิ คดีที่เกี่ยวข้องยาเสพติดและมีปริมาณครอบครองเพื่อจำหน่ายสูงทำให้ถูกตัดสินพิพากษาจำคุกระยะยาว ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะรู้สึกที่ไม่ยุติธรรมที่ตนเองได้รับการพิพากษาจำคุกในระยะเวลาอันยาวนานเมื่อเทียบกับคดีอื่นๆ ที่มีโทษคดียาเสพติด และในช่วงระยะเวลาที่ถูกจำคุกนั้นถูกทำร้ายทางจิตใจจากผู้ต้องขังด้วยกันเองและจากบุคคลรอบข้าง โดนทำร้ายจิตใจด้วยคำพูด พฤติกรรมที่ดูหมิ่น เผชิญกับความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักขณะต้องโทษ สูญเสียชีวิตภายนอกเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สูญเสียบทบาทในความเป็นครอบครัว เมื่อใกล้พ้นโทษจะเกิดความแค้นแค้นใจ ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อ เกิดความท้อแท้ในชีวิต เมื่อออกจากเรือนจำในระยะ

เดือนแรกหากไม่มีญาติก็จะรู้สึกแคว้งคว้างไม่สามารถตั้งหลักได้ โดยผู้ต้องขังลักษณะนี้จะเผชิญกับสภาพความเสี่ยงมากที่สุดในการดำเนินชีวิตใหม่เมื่อหวนคืนสู่สังคม เริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ค่อนข้างลำบากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีญาติรองรับ ดังเช่นกรณีดังกล่าวนี้ที่จำเป็นต้องอาศัยคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเข้ามาให้การช่วยเหลือ ทั้งด้านที่พักอาศัย อาชีพ การรักษาพยาบาล และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ และคลายความโดดเดี่ยว สร้างรายได้เพื่อให้มีใช้ในชีวิตประจำวัน ดำรงชีวิตอย่างสุจริตในสังคมได้ต่อไป

“ผมติดนานยิ่งกว่าคดีฆ่าคนตายเสียอีก พวกนั้นออกก่อนผมหมด ผมโดนตอนนั้นตั้งแต่อายุ 40 กว่าๆ ตอนแรกโดนตลอดชีวิต ติดจริง 20 ปี 5 เดือน 2 วัน ออกมาตอน 60 แต่แฟนเสียในเรือนจำ เป็นไต แคร้ก็คงทำใจไม่ได้ คงไม่ไหว เจอกันสุดท้ายคือเจอกันตอนวันตัดสินวันเดียว ล่ำลាក់ตรงนั้นแล้วไม่เจอกันอีกเลย ผมก็ได้ภัยทีละนิด ทีละนิด ตอนแรกตอนใกล้ออกเราไม่คิดว่าจะได้ออกเพราะมันทีละนิด เราไล่คำนวณ ค่ามาบอกว่าอีก 1 เดือนเราจะพ้น ตอนนั้นแคว้งเลย ญาติไม่มี บ้านไม่มี ไม่รู้จะไปทำอะไร ก็คิดว่าจะออกไปซักรีดเพราะอยู่ในเรือนจำทำซักรีด ลูกก็ไม่เหลือใคร ไม่มีใครดูแล ตอนนั้นที่เราโดนค่าอายุ ลีบกว่าๆ ก็อยู่ละแวกบ้านเดียวกับญาติ ตอนนั้นก็ติดคุกอยู่ต้องโทษรับซื้อของโจร ก็ขโมยของ คดีเล็กๆ น้อยๆ ค่าโดนประจำเกี่ยวข้องกับยาตั้งแต่เราไป ตอนอยู่ในนั้นก็โดนคำพูดทำร้ายทางจิตใจ เคยโดนพูดว่า เป็นผู้ใหญ่บ้านมาทำอะไรแบบนี้ ตอนนี้อยู่ตัวคนเดียว ดีที่เค้า (อบต.) เอาเรามาดูแล เอามาทำงาน เค้าช่วยมาตั้งแต่เดือนแรกที่ถูกปล่อย ไม่งั้นแคว้งเลย แฟนตายบ้านโดนรื้อ ลูกไม่มีที่อยู่ติดคุก ตอนนี้เลยต้องทำใจสบายๆ ทำงานไป เลยวัยที่จะวาดฝันอะไร”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษศาล
CHULALONGKORN UNIVERSITY (ความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติดพ.ศ. 2522

โดยได้รับการช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านที่พักอาศัย อาชีพ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน)

กรณีข้อมูลจากบุคลากรกระบวนการยุติธรรม จากการใช้ข้อมูลของผู้สูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ และผู้พ้นโทษสูงอายุด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจข้างต้นนั้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของบุคลากรในกระทรวงยุติธรรม โดยพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญกับความขาดกำลังใจ แคว้งคว้าง ลึนหวัง ทางด้านจิตใจ วิตกกังวลตื่นเต้นและมีอาการมึนงงเมื่อทราบข่าวว่าตนเองใกล้พ้นโทษ กรณีที่ขาดการติดต่อจากญาติก็จะมีสภาวะเหงาหงอย ซึมเศร้า อยู่อย่างสันโดษไม่ค่อยพูดคุยกับใคร อย่างไรก็ตามในแดนสูงวัยผู้ต้องขังโดยรวมจะมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเพื่อคลายความ

ทุกข์ สำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติก็จะมีสถานะจิตใจที่ดีขึ้นเมื่อได้รับอิสรภาพ อาศัยอยู่กับ
ผู้อุปการะหรือบุตรหลาน ดังการให้ข้อมูลต่อไปนี้

“สถานะอารมณ์จิตใจ ก็จะมีซึมเศร้า จิตตก เหนง ซึ่งหากพอจิตใจเศร้าแล้วหมองก็จะส่งผล
กระทบต่อร่างกายที่จะเสื่อมโทรม หลายรายคิดถึงลูกหลาน คนที่ไร้ญาติก็ต้องดูแลตนเอง ซึ่งกรณีนี้
จะแบ่งได้สองประเภทคือ ปรับตัวได้ กลุ่มนี้ก็จะจับกลุ่มกันในกลุ่มคนชรา เล่นกิจกรรม พูดคุย
ช่วยเหลือกัน อีกกลุ่มคือปรับตัวไม่ได้ กลุ่มนี้ก็จะแยกตัว เก็บตัว อยู่นิ่งๆ ไม่ได้ทำอะไร ใช้ชีวิตไปวันๆ”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 4, กรมราชทัณฑ์ งานกิจการพิเศษ

“ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติทั้งหมดจะมีผู้อุปการะมีครอบครัวพามารายงานตัว กลุ่มนี้
จะไม่ค่อยมีปัญหาอะไร สถานะจิตใจดีขึ้นหลังปล่อย ส่วนใหญ่มารายงานตัวกับคนในครอบครัว
ครอบครัวพามารายงานตัว”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 8, กรมคุมประพฤติ งานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด

จากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นข้างต้นด้านสภาพปัญหาทาง
อารมณ์และจิตใจจึงสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้ได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษาของ
ศาลไม่ว่าจะมีญาติหรือขาดการติดต่อจากญาติ ในช่วงรอยต่อที่ใกล้พ้นจากเรือนจำและหวนคืนสู่สังคม
ล้วนวิตกกังวลว่าชีวิตอนาคตตนเองจะเป็นอย่างไร โดยความวิตกกังวลดังกล่าวสามารถส่งผลต่อสภาพ
ปัญหาทางร่างกาย เช่น มีอาการนอนไม่หลับ ส่งกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน อาทิ การลืม อาบน้ำ
ลืมเวลาทานข้าว แต่ละบุคคลจะมีวิถีคลายความวิตกกังวลที่แตกต่างกัน บางกรณีเลือกที่จะพูดคุยกับ
เพื่อนผู้ต้องขัง นักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมกิจกรรมร้องเพลง แต่บางรายเลือกที่จะอ่านหนังสือ เก็บ
ตัวอยู่คนเดียว พยายามบอกตนเองให้ไม่คิดอะไร หรือวางแผนด้วยตนเอง ไม่พูดคุยกับใคร

2. กรณีที่มีญาติและมีความสนิทสนมกับญาติ ผู้สูงอายุจะเฝ้ารอวันที่ได้รับอิสรภาพ รู้สึกดีใจ
เมื่อได้รับการปล่อยตัว มีการพูดคุยถึงแผนอนาคตกับญาติหรือบุคคลในครอบครัวว่าจะออกไปอยู่กับ
ใคร ที่ไหน และจะทำอะไรในอนาคต เมื่อได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติส่วนใหญ่จะกลับไปอยู่ญาติผู้
ซึ่งเป็นผู้อุปการะดูแล ทั้งนี้หากครอบครัวไม่มีรายได้ที่เพียงพอ ผู้สูงอายุจะรู้สึกว่าจะไม่ยอมเป็นภาระของ
ลูกหลาน และพยายามจะกลับมาทำงานตั้งที่ตนเคยทำก่อนถูกพิพากษาจำคุก อาทิ รับจ้าง รับเหมา
ก่อสร้าง ค้าขาย หากแต่ก็ประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพร่างกายที่อาจทำอาชีพเดิมไม่ไหว
ผู้สูงอายุมีความต้องการประกอบอาชีพหลังพ้นจากเรือนจำ เนื่องมาจากต้องการมีรายได้ที่จะแบ่งเบา

ภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและต้องการสามารถหารายได้ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่อยากให้ตนเองเป็นภาระ จึงมีความวิตกกังวลเรื่องรายได้เป็นอย่างมากต้องการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพเพียงพอกับรายจ่ายชีวิตประจำวัน

3. กรณีที่ขาดการติดต่อจากญาติ ยังไม่รู้ว่าตนเองจะออกไปอยู่กับใคร หรือออกไปอาศัยอยู่ที่ไหนซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะต้องโทษในระยะยาว (5 ปีขึ้นไป – จำคุกตลอดชีวิต) ในกรณีนี้จะเผชิญความเครียดอย่างมากที่สุด และประสบปัญหากับการวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษเพราะไม่รู้อาจจะเริ่มต้นอย่างไร ยังมองไม่เห็นหนทางในอนาคตหรือวางแผนได้ด้วยตนเองเพียงผู้เดียว มีลักษณะแปลกแยกไม่ค่อยอยู่กับใครและหากยังต้องเผชิญความสูญเสียคนรักในขณะที่ตนเองถูกจำคุก อาจทำให้เกิดภาวะซึมเศร้า ดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมาย ซึ่งหากไม่ได้ประกอบกิจกรรมต่างๆ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับใครก็จะสูญเสียพลังทางบวก ซึ่งความสูญเสียดังกล่าวยิ่งถ้าเผชิญในช่วงสูงอายุที่ต้องถูกจองจำในขณะสภาพร่างกายและจิตใจอาจเข้มแข็งเพียงพอก็ยิ่งอาจทำให้เผชิญความทุกข์ในการใช้ชีวิตต่อไป หรือเผชิญกับความยากลำบากที่จะเริ่มต้นใหม่ด้วยตนเองที่ไม่อาจสามารถทำได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง ในกลุ่มนี้จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการประเมินความต้องการและความเสี่ยง และควรได้รับการประเมินทางสภาวะทางอารมณ์และจิตใจเพื่อหาแนวทางบำบัดฟื้นฟู เสริมพลังทางบวกในการเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยต้องอาศัยการสนับสนุนความช่วยเหลือตั้งแต่ในเรือนจำและการสนับสนุนดูแลจากท้องถิ่นในการหวนคืนสู่สังคม

4.5.3 สภาพปัญหาด้านสังคม

จากการให้ข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ กลุ่มผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ กลุ่มผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษา และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สามารถแบ่งลักษณะสภาพปัญหาทางสังคมจากการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ และความสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ทั้งก่อนกระทำความผิดจนถึงปัจจุบันได้ดังนี้

4.5.3.1 สัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัว

ก่อนกระทำความผิดผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้พ้นโทษสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่ามีความรักกลมเกลียวกันในครอบครัว มีทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างอันเนื่องมาจากสาเหตุของรายได้ที่ไม่เพียงพอเป็นหลัก หากแต่บางรายพบว่าแยกทางกันหลังต้องโทษจำคุก ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดส่วนมากที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดส่วนใหญ่จะมีประวัติกระทำความผิดซ้ำและมีประวัติที่บุคคลในครอบครัวเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เกี่ยวข้องกับสารเสพติด มีประวัติถูกจำคุกและถูกพิพากษาจำคุก ดังนั้นในกลุ่มนี้จึงมีความเสี่ยงที่จะกระทำความผิดซ้ำหากกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม สำหรับผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษระยะสั้น พบว่าส่วนใหญ่ยังคงมีญาติมาเยี่ยมและส่งเงินให้ใช้ในชีวิตประจำวัน หากแต่บาง

กรณีรวมไปถึงกรณีที่ต้องโทษระยะยาวจะมีลักษณะที่ขาดการติดต่อจากญาติ และเผชิญกับความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักในขณะที่ตนเองต้องโทษจำคุกในเรือนจำ เผชิญกับสภาพครอบครัวที่ล้มเหลว จนเปรียบเสมือนอยู่ลำพัง ไม่สามารถวางแผนอนาคตตนเองได้ ไม่รู้จะเริ่มใหม่ยังไง สูญเสียความหวังในการดำรงชีวิต

ในกรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา พบว่าผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติจะมีความสัมพันธ์อันดีรักใคร่กลมเกลียวกับครอบครัวและได้รับการให้กำลังใจเสริมพลังทางบวกที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่จากบุคคลอันเป็นที่รัก ไม่มีความขัดแย้งกับผู้อุปการะ หากแต่ในกรณีผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาบางรายพบว่าเนื่องจากต้องโทษในระยะยาวจึงขาดการติดต่อจากญาติ สูญเสียความเป็นครอบครัวโดยต้องอาศัยความช่วยเหลือดูแลชีวิตความเป็นอยู่จากทางองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยงานสวัสดิการสังคม ในอีกกรณีซึ่งเป็นผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาโดยต้องโทษจำคุกระยะสั้นพบว่ายังคงกลับไปอาศัยอยู่กับญาติโดยญาติให้การดูแล

4.5.3.2 สัมพันธภาพกับกับเจ้าหน้าที่

จากการให้ข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ กลุ่มผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ กลุ่มผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษา พบว่ามีความสอดคล้องกันคือได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ในเรือนจำและงานคุมประพฤติอย่างเข้าใจความซื่อและเต็มใจให้ความช่วยเหลือหากผู้ต้องขังร้องขอ เช่น ขอยารักษาโรค ขอพบบแพทย์เมื่อตนไม่สบาย ขอบ้านน้ำน่านกว่าเดิม ขอทานข้าว นานกว่าเดิม ขอให้ตามญาติให้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน หากแต่ผู้กระทำผิดจะไม่ขอความช่วยเหลือการวางแผนในอนาคตเท่าใดนัก ยกเว้นแต่กรณีที่เราที่อยู่อาศัย ไร้ญาติ จะสอบถามข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย โดยให้เหตุผลว่าตนนั้นมีความเกรงใจเจ้าหน้าที่จึงเลือกที่จะไม่ขอความช่วยเหลือ ไม่สอบถามเพราะไม่อยากจะให้เจ้าหน้าที่คิดว่าตนวุ่นวายหรือสร้างปัญหา เลือกที่จะพึ่งพิงตนเอง วางแผนด้วยตนเองหรือร่วมกันกับญาติในเรื่องแผนอนาคตมากกว่า ซึ่งในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่ได้ขอความช่วยเหลือนี้จะทำให้เขาอาจไม่สามารถทราบถึงสิทธิและสิทธิประโยชน์ของตนหรือไม่ทราบข้อมูลการเตรียมพร้อมต่อการเข้าถึงทรัพยากรสิทธิในสังคมได้เมื่อใกล้เวลาที่จะพ้นจากเรือนจำและจะต้องหวนคืนสู่สังคม

4.5.3.3 สัมพันธภาพกับกับเพื่อนผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่สามารถพูดคุยใช้ชีวิตร่วมกันได้ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มคนชรา และได้รับการช่วยเหลือจากผู้ต้องขังที่อายุน้อยกว่า ทั้งนี้แม้มีทะเลาะกันบ้างในกลุ่มผู้ต้องขังชราหรือในกลุ่มผู้ต้องขังวัยหนุ่มสาวแต่ก็ไม่ถึงขั้นที่เกิดการทำร้ายร่างกาย มากที่สุดจะเป็นการทำร้ายโดยคำพูด ข่มขู่ ดุหมิ่น ตำหนิ ส่วนมากผู้ต้องขังสูงวัยจะมีการจับกลุ่มพูดคุยกันเพื่อคลายความเครียด

ความวิตกกังวลจากปัญหาสถานะทางอารมณ์และจิตใจ หากแต่ในบางกรณีอาจแยกตัวอยู่อย่างสันโดษไม่ค่อยพูดคุยกับใคร มีได้ระบายปัญหา ต้องการที่จะไม่สนิทหรือพูดคุย ไม่อยากยุ่งกับใคร ต้องการที่จะอยู่คนเดียว

4.5.3.4 สัมพันธภาพกับบุคคลกับบุคคลในชุมชน

ก่อนต้องโทษจำคุกผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษาส่วนใหญ่ไม่ได้มีความขัดแย้งทะเลาะกับเพื่อนบ้านหรือบุคคลในชุมชน หากแต่จะมีลักษณะที่ห่างเหินกับบุคคลในชุมชน จะชักทายกันบ้างตามโอกาสหากพบกัน ให้ความช่วยเหลือกันบ้าง หากแต่ไม่ได้สนิทสนมหรือประกอบกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน โดยผู้สูงอายุให้เหตุผลว่าในพื้นที่ที่ตนอาศัยนั้นต่างคนต่างต้องประกอบอาชีพและมีภาระดูแลบุคคลในครอบครัว จึงมิได้มีเวลาเพียงพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเท่าใดนัก อาจจะเข้าร่วมบ้างบางโอกาส เช่น งานบุญหรือกิจกรรมทางศาสนา

เมื่อสอบถามถึงชีวิตความสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชนปัจจุบันจากผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา พบว่าโดยส่วนใหญ่จะกลับไปอยู่ในพื้นที่เดิมกับครอบครัวเดิม โดยอาศัยอยู่กับผู้อุปการะซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวมิได้มีการย้ายถิ่นฐานและยังคงมิได้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเท่าใดนัก เนื่องด้วยให้ความสำคัญต่อการหาโอกาสในการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามเมื่อได้รับการปล่อยตัวก็จะย้ายถิ่นฐานไปพำนักตามผู้อุปการะซึ่งแยกจากถิ่นที่อยู่และแยกจากบุคคลในครอบครัวเดิมที่เคยอาศัยอยู่ด้วยก่อนต้องโทษ เนื่องด้วยผู้อุปการะซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวเช่นกัน ไม่ต้องการให้ผู้สูงอายุเข้าไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติดอีก หากอยู่ในระแวกพื้นที่เดิมและอยู่กับบุคคลที่มีประวัติข้องเกี่ยวกับสารเสพติดอาจเกิดความเสี่ยงที่ผู้สูงอายุจะกระทำผิดซ้ำ

“กับที่บ้านก็สนิทกันหมด แต่ฐานะยากจนก็ทะเลาะก็เถียงกันบ้าง มีปัญหาการเงิน กับเพื่อนบ้านก็อยู่ระแวกนั้นไม่ได้มีปัญหาอะไร มีพี่น้องอยู่กันติดๆ กัน ไม่ค่อยได้ยุ่ง ตอนนี้มีลูก มีภรรยามาเยี่ยม เค้ารวมเงินกันมาให้ อาทิตย์ละ 500 กับเพื่อนผู้ต้องขังก็ไม่มีปัญหา เจ้าหน้าที่ก็ให้ความช่วยเหลือดี เจ็บป่วยก็ขอยา ทาหม้อ น้อยใจลูกชาย มันดื้อคอยไปเที่ยวร้านอาหารอยู่เรื่อยๆ หนีเที่ยว ก็ทะเลาะกันบ่อยในบ้านทะเลาะกับลูกเมีย เมียก็เอาสมุดมาตีผม ที่ทะเลาะก็ทะเลาะกันเรื่องลูก ชีวิตมันไม่มีเงิน มีปัญหาการเงิน ผมอยากให้ครอบครัวกลับมาผานกัน กลับมารักกัน”

“กับผู้ต้องขังที่นี้ก็ไม่มีปัญหา อยู่กันแบบพี่น้อง สนิทกัน”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 8, ผู้ต้องขังสูงอายุเรือนจำนครปฐม

“ไม่ค่อยมีใครมาเยี่ยม ไม่มาแต่ส่งเงิน อยากให้ลูกมาหาบ้าง แต่ก่อนไม่มีระบบฝากเงินเคื่อกก็มาทุกเดือน ตอนนีไม่รู้ดีหรือไม่ดีเคื่อกก็ไม่ค่อยมาเลย ส่งแต่เงินมา กับเพื่อนที่นี้ก็ดี ไม่ทะเลาะกัน”
“เจ้าหน้าที่ที่นี้เคื่อกนารัก เคื่อกก็พูดกับเราดีตลอด ไม่ได้ว่าอะไร ขอให้ตามญาติเคื่อกก็ตามให้”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 10, ผู้ต้องขังสูงอายุทัณฑสถานหญิงธนบุรี

ก่อนต้องโทษ “ครอบครัวก็รักกันดี คนในชุมชนก็ดี ก็ต่างคนต่างอยู่ พอรู้จักกันไม่ได้สนิทกันมาก ถ้าเคื่อกรู้สิ่งทีผมทำไปคงแทบไม่มีใครเชื่อ แต่เคื่อกไม่รู้ว่เราดีดคุค” ขณะต้องโทษจำคุก “มีพี่สาวมาเยี่ยม 2 เดือนครั้ง ส่งเงินให้ครั้งละ 2,000 บาท แต่เราไม่ยอมให้ลูกมาเยี่ยม ไม่อยากให้มาเยี่ยมไม่ยอมให้มาเห็นสภาพเรา กับเพื่อนักโทษก็ต้อเลือกทีจะคบ ในนั้นคนดีน้อย พอคุยได้ก็คุย ทีมีสนิทด้วยก็อายุ 30 กว่า 40 กว่า 4-5 คน กับเจ้าหน้าที่เราก้พยายามไม่ให้เคื่อกวุ่นวาย เจอทีจะทักทาย ถ้าเราอยากให้ตามญาติให้ ญาติห่างขอให้เคื่อกช่วยเคื่อกก็ช่วย ให้ความช่วยเหลือ” ปัจจุบัน “ลูกสาวเรียนจบทำงานแล้ว ดีใจทีเราดีกลับมมา เคื่อกบอกว่สิ่งทีผ่านมาแล้วก็แล้วไป ครอบครัวก็รักกันดี มีน้องสาวเป็นผู้อุปการะ เราก้ช่วยน้องชายกับข้าว วางแผนกับลูกว่ถ้ามีเงินอยากไปอยู่เชียงใหม่ ไปค้าขายที่เชียงใหม่ เพื่อนบ้านเคื่อกก็เหมือนเดิม เคื่อกไม่รู้ว่เราดีดคุคมา ทีบ้านไม่ได้บอกบอกเราไปอยู่ต่างจังหวัด”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ
(เข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์)

ก่อนต้องโทษ “ครอบครัวก็ดี ดีมาเสมอ อยู่กับแฟน อยู่กับลูกสาว ลูกชาย หลาน คนในชุมชนเคื่อกก็รู้ว่เราไม่เคยทำแบบนี้ ก็รู้จักกัน แต่ไม่ได้คุยกัันมาก บ้านเป็นที่ท่าเรือ โคนไล่ที่บ่อยถ้าเคื่อกเอาทีคืนก็ต้อจ่ายค่าเรือถอน โคนไล่ทีเรื่อยๆ” ขณะต้องโทษจำคุก “ลูกสาวกับแฟนก็ไปเยี่ยมตลอด เดือนละ 4 ครั้งใน 2 ปีแรก ผมบอกว่มาเดือนละครั้งก็พอ เงินทองเราไม่มี ผมก็ได้ครอบครัวฝากให้เดือนละ 2,000 เราก้ใช้ซื้อของทีเราอยากกิน กับเพื่อนผู้ต้องขังบางคนก็ดี บางคนก็ใช้ไม่ได้ หลอกกิน คบไม่ได้ ตอนเรามีกินมันก็ดี พอตอนไม่มีกินก็โหยเหมือนเดิม แต่เจ้าหน้าที่ไล้ใจดูแล เราไม่สบายก็ให้หาหมอ ปัจจุบัน “ครอบครัวก็ดีรักกันดี ทีอยู่ก็เป็นหลักแหล่งมากขึ้น ท่าเรือเคื่อกหาทีให้ คุยกัันบ้างกับเพื่อนบ้าน ไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมอะไรร่วมกัน เราต้อทำมาหากิน อยากช่วยหลานขอหลานทำงาน รับจ้างทั่วไป งานปูน งานแบกของ รับจ้างแบกของ เราก้ทำเท่าทีไหวไม่รู้จะทำไหวไหม เราไม่ทำเราก้ไม่มีรายได้ก็พอบ้างไม่พอบ้าง บางทีค่าใช้จ่ายเยอะ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ
(ความผิดตาม พ.ร.บ. ยาเสพติด)

มูลเหตุจูงใจและความรู้สึกต่อการกระทำผิด

อนึ่ง นอกจากการศึกษาสัมพันธภาพผู้ต้องขังกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในข้างต้น พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านรายได้ตั้งแต่ก่อนกระทำความผิดซึ่งผนวกกันกับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตที่รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ และจากหลายกรณีมิได้จบการศึกษาสูงนักจึงไม่มีโอกาสที่จะเลือกทางเดินชีวิตเพื่อสร้างอาชีพที่มั่นคง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดคือในระดับ ประถมศึกษา มีฐานะยากจน มีที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด หรือบางรายยังไม่มีที่อยู่อาศัยที่แน่นอนเป็นหลักแหล่ง สภาพบ้านชำรุด ไม่แข็งแรง ไม่ได้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีนัก และไม่มียาชีพประจำมั่นคง ทำให้รายได้ไม่แน่นอนไม่เพียงพอ แม้มีเพียงส่วนน้อยที่มีรายได้มั่นคงจากการประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำทุกเดือน หากแต่ทั้งสองกรณีก็กระทำผิดเพราะความต้องการทางการเงินเช่นเดียวกัน ต้องการที่จะมีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย เพียงพอต่อการเลี้ยงดูบุตรหลาน และบางกรณีต้องการรายได้ที่จะได้อย่างรวดเร็วทันที่จะชำระหนี้สินที่กู้ยืมโดยต้องชำระดอกเบี้ยแพงจากการกู้เงินนอกระบบ ซึ่งเมื่อหวนคืนสู่สังคมอีกครั้งผู้สูงวัยก็ยังคงประสบปัญหาหารายได้ จึงพยายามที่จะหาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพวัยตน มีความต้องการที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ อาศัยอยู่กับลูกหลานและคิดว่าหากกระทำผิดอีกครั้งอาจรับสภาพการถูกจองจำในวัยชราอีกไม่ไหว อย่างไรก็ตามมิใช่ผู้สูงอายุทุกคนจะยอมรับการกระทำผิดแม้ส่วนใหญ่จะยอมรับผิด บางกรณีแสดงทัศนคติว่ามีใจความผิดของตน อาทิในกรณีคดีความผิดทางเพศที่ผู้ต้องขังยังคงปฏิเสธความผิด แจ้งว่าตนไม่ได้ทำ นอกจากนี้ยังมีบางรายที่คิดว่าไม่ยุติธรรมต่อตนเองที่ได้รับโทษจำคุกระยะยาวอันเนื่องมาจากความผิดที่เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด

“ตอนที่ทำตอนนั้นคือสภาพปี 40 สภาพเศรษฐกิจตอนนั้นมันฟองสบู่แตก ดาว์นรถก็ไม่มีเงินจ่ายมีความจำเป็นที่ต้องใช้จ่าย ได้รับโทษมันก็ต้องทำใจ มันคือ Game พลาดแล้วต้องยอมรับในสิ่งที่ทำ แต่คดียากคนใหญ่จริงไม่โดน ผมโดนกับแฟนสองคน 8,000 เม็ด ลู่อิงฎีกาแพ้อัยโดนโทษหนัก คดีฆ่าคนตายยังปล่อยเร็วกว่าผมอีก”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากศาล

(ความผิดตามพ.ร.บ. ยาเสพติดพ.ศ. 2522

โดยได้รับการช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านที่พักอาศัย อาชีพ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน)

ตารางสรุปสภาพปัญหาด้านกาย จิตและสังคม ที่ผู้ต้องขังสูงอายุเผชิญในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำไปจนถึงทวนคืนสู่ชุมชน

ระยะเวลา	สภาพร่างกาย	สภาวะทางอารมณ์และจิตใจ	สภาพสังคม
ช่วงก่อนปล่อย	โรคประจำตัวกลุ่มอาการและโรคที่พบบ่อย คือ โรคเบาหวาน โรคความดัน อากาศ เวียนศีรษะ โรคความดันสูง โรคที่มีผลต่อกลิ้ามเนื้อและกระดูก หรือเคยมีกระดูกหักมาก่อนทำให้สูญเสียการทรงตัว โรคข้อเสื่อมเนื่องด้วยอายุมากขึ้น โรคสมองเสื่อม และโรคซึมเศร้าจากการสูญเสียสิ่งที่มีค่าในชีวิต เช่น คู่ชีวิต บุตรธิดา ความล้มเหลวสัมพันธภาพในครอบครัว	บางรายถูกทำร้ายจิตใจด้วยคำพูดจากผู้ต้องขังด้วยกันเอง อาทิ การข่มขู่ ถูกผู้สูงอายุมีความวิตกกังวลต่อชีวิตในอนาคต ยังไม่มีการวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษ ไม่ทราบว่าจะสร้างรายได้อย่างไร เป็นห่วงครอบครัว มีความต้องการให้ญาติมาเยี่ยมแต่วิตกกังวลค่าใช้จ่ายการเดินทาง ในกรณีที่มีญาติแม้จะมีความวิตกกังวลข้างต้นแต่ก็เฝ้ารอวันได้รับอิสรภาพต้องการกลับไปอยู่กับครอบครัว ในกรณีที่ไม่มีญาติหรือสูญเสียบุคคลอื่นเป็นที่รักบางรายจะมีภาวะแปลกแยก แยกตัวอยู่อย่างสันโดษ หรือจะเผชิญความเคັงคว้างที่จะต้องวางแผนอนาคตด้วยตนเองผู้เดียว	<u>สัมพันธภาพบุคคลในครอบครัว</u> ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องการได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากญาติ ในกรณีที่มีญาติพบว่าญาติยังคงมาเยี่ยมอย่างต่อเนื่อง หากแต่บางกรณีโดยเฉพาะผู้ได้รับการพิพากษาจำคุกระยะยาวจะขาดการติดต่อจากญาติ <u>สัมพันธภาพกับเจ้าหน้าที่</u> ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติอย่างเข้าใจความชรา <u>สัมพันธภาพกับเพื่อนผู้ต้องขัง</u> บางรายมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเพื่อคลายความเครียด หากแต่บางกรณีที่ไม่สามารถปรับตัวร่วมกับเพื่อนผู้ต้องขังหรือเคยถูกทำร้ายด้วยวาจาก็จะแยกตัว อยู่อย่างสันโดษ

ระยะเวลา	สภาพร่างกาย	สภาวะทางอารมณ์และจิตใจ	สภาพสังคม
ช่วงหลังปล่อย (พ้นจากเรือนจำไปแล้วไม่เกิน 3 ปี)	มีโรคประจำตัวเฉกเช่นเดียวกับผู้ต้องขังสภาพร่างกายอ่อนแอตามความชรา บางกรณีพบว่าตรวจพบโรคประจำตัวเพิ่มมากขึ้นหลังได้รับการปล่อยตัว	ผู้สูงอายุรู้สึกจิตใจที่ได้รับอิสรภาพ กรณีที่มีญาติอาศัยอยู่กับญาติส่วนใหญ่จะวิตกกังวลเรื่องรายได้เป็นหลัก โดยไม่ยอมเป็นภาระหรือพึ่งพิงบุตรหลานเพียงอย่างเดียว ในกรณีที่ไม่มีญาติแต่ได้รับการดูแลการสนับสนุนจากท้องถิ่นอย่างใกล้ชิดพบว่าผู้สูงอายุมีกำลังใจพอที่จะดำรงชีวิตต่อไปแม้เผชิญความหวาดเหวหรือสูญเสียความหวัง	กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติมีความสัมพันธ์อันดีกับครอบครัว และพนักงานคุมประพฤติ ความสัมพันธ์กับชุมชนยังคงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้ร่วมกิจกรรมในชุมชนแต่มีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้าน กรณีที่ไม่มีญาติจำเป็นต้องดำเนินชีวิตเพียงลำพังหรือหากได้รับการช่วยเหลือจากท้องถิ่นก็จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งโดยการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนได้

เนื่องด้วยสภาพร่างกาย สภาวะทางอารมณ์ และสภาพทางสังคมล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและส่งผลต่อการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุการทราบถึงสภาพปัญหาผู้สูงอายุจึงเป็นเรือนจำเป็นที่จะวิเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนให้สอดคล้องรองรับการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้นต่อไป

4.6 กระบวนการดำเนินงานการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในสังคมไทย

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 64 หมวด 6 มาตรา 64 ได้กำหนดให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ...

โดยที่กรมราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่คือ ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวงมหาดไทย และหลักทัณฑ์โทษฯ ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และมีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังโดยฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำให้การพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต สามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ

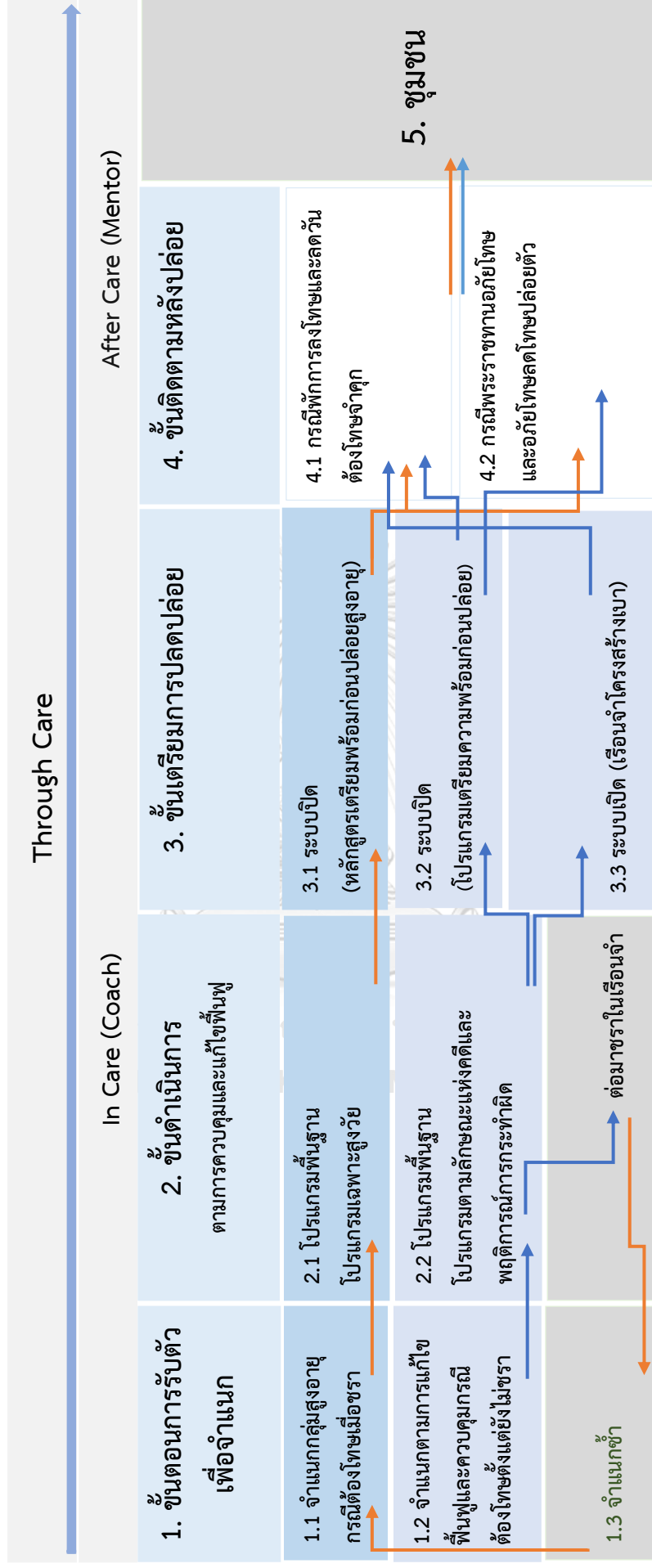
ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในเรือนจำนั้น (In Care) จากข้อกำหนดข้างต้นจึงจะเห็นได้ว่าการแก้ไขฟื้นฟูหรือเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสามารถทำได้ตั้งแต่เมื่อแรกจับหรือจำแนกผู้ต้องขังซึ่งเป็นไปทั้งการควบคุมและการจำแนกเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีจุดเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ และนำเสนอข้อมูลในมิติการแก้ไขฟื้นฟูแต่ละขั้นตอนเป็นหลัก ด้วยเหตุที่ว่าปัจจุบันการศึกษากระบวนการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุยังคงไม่ปรากฏชัดเจน การนำเสนอผลการศึกษาก็จะนำเสนอในลักษณะกระบวนการดำเนินงานตามการวิเคราะห์ที่ตั้งในแต่ละขั้นตอน พร้อมนำเสนอผลการศึกษาข้อจำกัดสภาพปัญหาอุปสรรค โดยแบ่งเป็น

- 4.6.1 ขั้นตอนการจับตัว
- 4.6.2 ขั้นตอนการ
- 4.6.3 ขั้นเตรียมการปลดปล่อย
- 4.6.4 ขั้นดูแล/ติดตามหลังปล่อย
- 4.6.5 จุดแข็งของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน
- 4.6.6 สรุปกระบวนการการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่สังคมกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ
- 4.6.7 สรุปสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนตามกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชน

เพื่อทำความเข้าใจผู้ต้องขังสูงอายุจึงแสดงผลการศึกษาในรูปแบบแผนภาพกระบวนการการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่สังคมกรณีผู้ต้องขังสูงอายุแล้วจึงนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

แผนภาพแสดงผลการศึกษากระบวนการการผลารอยต่อจากเรื่อ่นจำสู่สังคมกรณีผู้ต้องขังสูงอายุในปัจจุบัน

กรณีถูกพิพากษาจำคุกในวัยสูงอายุ / เข้าสู่ช่วงวัยชรา

กรณีถูกพิพากษาจำคุกขณะยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ

4.6.1 ขั้นตอนการรับตัว

ในขั้นตอนการรับตัวผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำและเข้าสู่ “แดนแรกรับ” ประมาณ 2 สัปดาห์ ทางเรือนจำ/ทัณฑสถานจะดำเนินการจำแนกผู้ต้องขังออกเป็นกลุ่มเพื่อการควบคุม (จัดระดับการควบคุม) และจำแนกออกเป็นกลุ่มเพื่อการแก้ไข (วิเคราะห์จากพฤติกรรมของผู้ต้องขัง) เพื่อจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) โดยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องขัง อาทิ พฤติกรรมทางคดี ปัญหาสุขภาพ ปัญหาทางสังคม การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด วิเคราะห์พฤติกรรมที่ผิดปกติ ซึ่งในระหว่างขั้นตอนนี้ผู้ต้องขังจะได้เข้าร่วมโครงการปฐมนิเทศ อันเป็นโปรแกรมที่ให้ความรู้ผู้ต้องขังใหม่เกี่ยวกับกฎระเบียบวินัยและฝึกรวินัยพื้นฐาน เพื่อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คำแนะนำในการพัฒนาพฤตินิสัย ประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการพัฒนาตนเอง

ทั้งนี้ จะมีความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในกรณีถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ และกรณีถูกพิพากษาจำคุกในวัยสูงอายุ ดังนี้

ช่วงวัยที่ถูกพิพากษาจำคุก	กระบวนการ
กรณีถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ	<p>ผู้ต้องขังจะได้รับการจำแนกแบบทั้งเป็นประโยชน์ต่อการควบคุม และขณะเดียวกันก็เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยกลุ่มเพื่อการควบคุม ตามจัดระดับการควบคุม คือ ระดับความมั่นคงสูงสุด ระดับความมั่นคงสูง ระดับปานกลาง ระดับต่ำ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง อาจแยกได้เป็น 2 ระดับ คือการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน เป็นการจำแนกเพื่อแยกขังเพื่อการควบคุม และจำแนกเพื่อคัดผู้ต้องขังรับการแก้ไขอบรมพื้นฐาน</p> <p>โดยทางปฏิบัติที่จะเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติผู้ต้องขัง และการประชุมเพื่อแยกกองงาน</p> <p>หรือกลุ่มเพื่อการแก้ไข (วิเคราะห์จากพฤติกรรมของผู้ต้องขัง) โดยแบ่งเป็น มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ แก้ไขได้ ยากต่อการแก้ไข หรือกลุ่มพิเศษ อาทิ (ต่างชาติ ป่วย พิการ สูงอายุ)</p> <p>อย่างไรก็ดี หากในกรณีผู้ต้องขังเข้าสู่วัยสูงอายุในเรือนจำก็จะได้รับการ “จำแนกซ้ำ” เพื่อจัดให้อยู่ในกลุ่มพิเศษที่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าร่วมโปรแกรมเฉพาะเพื่อแก้ไขฟื้นฟูอันเป็นไปมากกว่าเพื่อเป็นการควบคุม</p>

ช่วงวัยที่ถูกพิพากษาจำคุก	กระบวนการ
กรณีถูกพิพากษาจำคุกในวัยสูงอายุ	<p>สำหรับกรณีการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูกับผู้สูงอายุซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มพิเศษ ตามที่ราชทัณฑ์มีแนวทางปฏิบัติงานตามข้อกำหนดทั่วไปคือพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 – 2564 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ</p> <p>มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมคุณภาพป้องกันและดูแลตนเองที่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤติกรรมเสีย ส่งเสริมและจูงใจให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า</p> <p>ทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน จึงจำแนกผู้ต้องขังสูงวัยไว้ในเป็นกลุ่มพิเศษ โดยส่วนใหญ่แล้วจะจัดให้อยู่ร่วมกันและปะปนกับผู้ต้องขังวัยอื่นเพื่อความสะดวกต่อการดูแล การช่วยเหลือได้ทันทั่วถึงและการดำเนินการในขั้นตอนจัดโปรแกรมเฉพาะต่อไป</p>

4.6.1.1 ข้อจำกัดเชิงกระบวนการในขั้นตอนการรับตัว

แม้จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนดังกล่าวจะมีการให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำโดยเฉพาะกลุ่มผู้ต้องขังพิเศษ (สูงอายุ) โดยกำหนดการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับข้อกำหนดทั่วไปเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดให้เข้าร่วมโปรแกรมที่เหมาะสมกับวัยต่อไปตั้งแต่ขั้นตอนการรับตัว อีกทั้งในกรณีที่ชราในเรือนจำยังกำหนดให้มีการดำเนินการ “จำแนกขัง” ให้อยู่ในกลุ่มผู้ต้องขังพิเศษ (สูงอายุ) หากแต่การบริหารจัดการยังคงขึ้นอยู่กับแต่ละเรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน ผู้สูงวัยที่ต้องโทษในเรือนจำต่างจังหวัดหากเรือนจำ/ทัณฑสถานไม่มีความพร้อมก็จะไม่ได้รับการจำแนกให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อกับความสูงวัย

“เมื่อผู้ต้องขังเข้ามาจะเป็นช่วงที่วุ่นวายมาก เค้าจะปรับตัวไม่ได้ สิ่งที่ต้องทำคือจำแนกไว้ในแดนที่เหมาะสมแดนสูงอายุ ซึ่งไม่ใช่มีเพียงแต่ผู้สูงอายุ แต่จะมีผู้ต้องขังวัยอื่นปะปน เพื่อดูแลช่วยเหลือ เพราะถ้ามีแต่คนชราที่ช่วยเหลือกันไม่ค่อยได้ แต่ปัญหาคือเรือนจำในประเทศไทยมีความพร้อมไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะต่างจังหวัดที่จะไม่ค่อยมีความพร้อม บางเรือนจำมีสูงอายุเยอะก็จะมีแดนสูงอายุมีการจัดพื้นที่ทางลาด โถสุขภัณฑ์ ปรับทางกายภาพให้สอดคล้องกับความสูงวัย

บางเรือนมีจำนวนสูงอายุน้อยมีไม่กี่คน ก็จะรวมปะปนกับวัยอื่น แต่สูงวัยก็จะอยู่ด้วยกันโดยจะลำบากหน่อยที่สภาพแวดล้อมไม่พร้อม ก็จะใช้ชีวิตลำบาก สำหรับการจำแนกซ้ำสำหรับสูงวัยก็จะไม่ได้ทำทุกที่ถ้าเรือนจำมีคนชราเยอะอยู่แล้ว หากบางแห่งมีการระบายออกก็จะมีคดีดำเนินการ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, อดีตอธิบดีกรมราชทัณฑ์และที่ปรึกษา

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

ดังนั้นสำหรับผู้ต้องขังที่เข้าสู่เรือนจำก่อนช่วงวัยชราหรือติดคุกตั้งแต่วัยหนุ่มสาว หากแต่จะถูกปล่อยเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงอายุหรืออายุมากกว่า 60 ปี ในกรณีนี้มีความเสี่ยงมากกว่าหากไม่ได้ถูกจำแนกซ้ำ เนื่องจากข้อจำกัดของการบริหารจัดการเรือนจำ อาทิ อุปสรรคการบริหารจัดการความแออัดการระบายนักโทษออก หรือมีจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุจำนวนมากอยู่แล้ว และ ณ ขณะถูกจองจำยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราหรืออายุไม่ถึง 60 ปี ผู้ต้องขังในลักษณะนี้จะถูกละเลยจากการจำแนกจัดไว้เป็นกลุ่มพิเศษ เพื่อนำสู่ขั้นตอนดำเนินการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูลักษณะเฉพาะสำหรับผู้สูงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่ต้องโทษระยะยาวได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อยดังเช่นในกรณีของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ต้องโทษ 20 ปีขึ้นไป และได้รับการปล่อยตัวแบบพ้นโทษตามคำพิพากศาล “ตามป้าย” หวนคืนสู่สังคมในขณะที่เข้าสู่วัยชราแล้ว โดย ณ ขณะต้องโทษปัญหาลักษณะนี้จึงสะท้อนว่าการบังคับใช้กฎหมายยังคงไม่ได้รับการให้ความรู้เรื่องสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุ การฝึกอาชีพที่สอดคล้องกับร่างกาย การพัฒนาทางร่างกายและจิตใจเพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคตและสอดคล้องกับความเปราะบางของตนอย่างครอบคลุม และยังคงมีอาจเป็นไปได้ตามเจตนารมณ์พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ที่ผู้ต้องขังควรได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่สอดคล้องตามสภาพตนซึ่งต้องริเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ

ทั้งนี้ยังไม่รวบรวมไปถึงประโยชน์ของโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่จะกล่าวในขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย ในขั้นนี้สภาพปัญหาที่ผิดพลาดตั้งแต่ขั้นตอนการจำแนกเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ (In Care) พบว่าเกี่ยวข้องไปกับการนิยามอายุผู้ต้องขังสูงอายุที่ในประเทศไทยกำหนดที่ 60 ปี แตกต่างจากการดำเนินงานของประเทศอื่นๆ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดจัดประเภทผู้ต้องขังสูงวัยในวัย 55 ปีขึ้นไป สหราชอาณาจักรในวัย 50 ปีขึ้นไป ประเทศออสเตรเลียในวัย 50 ปีขึ้นไป ซึ่งเหตุผลของการจัดกลุ่มที่อายุไม่ถึง 60 ปีเนื่องจากการคำนึงถึงชีวิตอนาคตหลังพ้นโทษของผู้ต้องขังที่ควรกำหนดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูที่เริ่มตั้งแต่ในเรือนจำ (In Care) เพื่อเตรียมรับมือกับความชราโดยเป็นการคำนึงถึงความต้องการและความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังเผชิญทั้งในเรือนจำและอนาคต อีกทั้งยังงานวิจัย the british medical journal ที่สนับสนุนและเสนอว่านาฬิกาชีวิตนับว่าเดินเร็วกว่าผู้สูงอายุทั่วไปเป็น 10 ปี เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อมในเรือนจำและการใช้ชีวิตก่อนจำคุกที่เผชิญปัญหาต่างๆ ทำให้ผู้ต้องขังมีความชราเร็วกว่า

ผู้สูงอายุในสังคมทั่วไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการตระหนักถึงความเปราะบางทางความเสื่อมของสภาพร่างกายรวมถึงชีวิตวัยชราหลังพ้นโทษด้วยนั้น จึงนำมาสู่ความพยายามในการสร้างเครือข่ายระหว่างเรือนจำ/ทัณฑสถานกับทรัพยากรทางสังคมที่เกี่ยวข้องสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานภาคสังคม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการในการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

4.6.2 ขั้นตอนดำเนินการ

ในขั้นตอนนี้จะเป็นการนำเสนอคำแนะนำงานแก้ไขฟื้นฟู อบรมให้ความรู้เพื่อพัฒนาพฤตินิสัย (coach) อันประกอบด้วยโปรแกรมพื้นฐานและโปรแกรมเฉพาะโปรแกรมพื้นฐาน เป็นโปรแกรมที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำ ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การพัฒนาจิตใจ เช่น การอบรมทางศีลธรรม จัดและร่วมกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนสวัสดิการและนันทนาการต่างๆ

โปรแกรมเฉพาะ คือโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด เป็นโปรแกรมที่มุ่งเน้นปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ซึ่งจะมีหลักสูตรเฉพาะในการให้ความรู้และฝึกทักษะ รวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมผู้ต้องขังแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคลตามความเหมาะสม ประกอบด้วยโปรแกรมย่อย 10 โปรแกรม ได้แก่

1. โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทางเพศ
2. โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง
3. โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย
4. โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน
5. โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติด
6. โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดอันเนื่องมาจากการดื่มสุรา
7. โปรแกรมยุติธรรมนำสันติสุข
8. โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ
9. โปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังทั่วไปที่มีโทษระยะสั้น
10. โปรแกรมอื่นๆ ที่จัดเป็นโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังแต่ละประเภท โดยเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม

โดยที่ผู้ต้องขังทั้งหมดจะได้รับการอบรมตามโปรแกรมพื้นฐานขณะอยู่ในเรือนจำ ทั้งนี้ผู้ต้องขังที่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราจะได้รับการอบรม (Coach) ตามโปรแกรมพื้นฐานและโปรแกรมเฉพาะตามที่ได้รับแจ้งการจำแนกแรกรับตามการจำแนกเพื่อควบคุมและเพื่อแก้ไขฟื้นฟู อย่างไรก็ตามหากต่อมาเข้าสู่ช่วงวัยชรา หรือถูกพิพากษาจำคุกเมื่อชราแล้ว อาศัยตาม

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมคุณภาพ ป้องกันและดูแลตนเองที่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนา พฤตินิสัย ส่งเสริมและจูงใจให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ผู้ต้องขังสูงอายุจะได้รับการ ปฏิบัติที่สอดคล้องตามกฎหมายที่ทางราชทัณฑ์ อาทิ การเข้าร่วมหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อย สูงอายุ การอบรมความรู้สูงวัย การดูแลสิทธิและสวัสดิการได้ดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือจาก กรมกิจการผู้สูงอายุ ดังต่อไปนี้

1. สร้างบรรยากาศในการพัฒนาพฤตินิสัยเพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังสูงอายุปฏิบัติตนเป็น พลเมืองดีภายหลังพ้นโทษ อาทิ การจัดตั้งศูนย์ผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ ในเรือนจำคลองเปรม ทัณฑสถานหญิงนครราชสีมา ทั้งนี้ยังไม่มีครบทุกแห่งสำหรับแต่ละเรือนจำ โดยวัตถุประสงค์ของการ จัดตั้งเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงวัยได้ร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมทางสังคมเพื่อให้เกิดความคลายเหงา แลกเปลี่ยนเรียนรู้และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ตระหนักในศักยภาพตนเอง ตลอดจนการประสาน หน่วยงานภาคสังคมเพื่อจัดกิจกรรมในเรือนจำ อันประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์จังหวัด องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้าและร้านค้าต่างๆ อำนวยความสะดวกการขอรับเงินสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุ

2. จัดสรรงบประมาณให้แก่เรือนจำ/ทัณฑสถานประมาณปีละ 2,000,000 บาท เพื่อจัด สวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขังสูงอายุทุกปีให้สอดคล้องกฎหมายมาตรฐานระดับนานาชาติในเรื่องสังคมสูงวัย อาทิ การจัดหลักสูตรโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุ สำหรับนักโทษเด็ดขาดสูงอายุตั้งแต่ 60 ปีแต่ไม่ถึง 70 ปี ที่เข้าหลักเกณฑ์การพักการลงโทษ ระยะเวลา 4 สัปดาห์ 120 ชั่วโมง ส่งเสริม สุขภาพด้านร่างกาย โภชนาการ การออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาด้านจิตใจ เสริมสร้างความ เข้มแข็ง ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การเสริมสร้างทัศนคติความคิดบวก เตรียมพร้อมด้านอาชีพ การ ประกอบอาชีพอิสระไม่ต้องใช้แรงงาน ไม่ต้องเคลื่อนไหวร่างกายมากและหลีกเลี่ยงการทำงานหลาย ชั่วโมง และการเตรียมพร้อมด้านครอบครัวและการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุ ทราบสิทธิที่ตนควรได้รับ

3. กำหนดแนวทางการจัดทำข้อมูลผู้ต้องขังสูงอายุยังมีนโยบายให้ทางเรือนจำดำเนินการการ สรุปรูป การจัดเก็บสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวสูงอายุเพื่อใช้เป็นข้อมูลศึกษาวิจัย จัดทำ ข้อมูลและประวัติผู้ต้องขังสูงวัยที่อยู่ในความควบคุมดูแล และผู้ที่สามารถติดต่อได้ในกรณีฉุกเฉิน เพื่อ สืบสวนสภาพปัญหาความต้องการแนวทางการสงเคราะห์ความช่วยเหลือ โดยจำแนกผู้ต้องขังออกเป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ต้องขังที่ช่วยเหลือตนเองได้ในชีวิตประจำวัน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้ต้องขังผู้สูงอายุที่พอจะช่วยเหลือตนเองได้ในบางเรื่อง

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาผู้อื่นคอยดูแลหรือทำแทนให้

4. สนับสนุนการลงทะเบียนรับสิทธิเบี้ยผู้สูงอายุโดยผู้ต้องขังต้องยื่นความจำนง ตั้งแต่อายุ 59 ปีขึ้นไป ลงทะเบียนได้ใน 2 กรณีคือ 1. อาศัยอยู่ต่างจังหวัด สามารถยื่นได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือสำนักงานเทศบาล ที่ผู้สูงอายุมีภูมิลำเนาอยู่หรือมีชื่อในทะเบียนบ้าน 2. อาศัยในเขต กรุงเทพมหานครสามารถยื่นได้ด้วยตนเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นยื่นแทนโดยมีหนังสือมอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษร และยื่นที่สำนักงานเขตที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน อย่างไรก็ตามในการรับสิทธิตามโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐโดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ในกรณีผู้ต้องขังนั้นถือว่าได้รับสวัสดิการเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในเรือนจำอยู่แล้ว จึงไม่สามารถลงทะเบียนขอรับสิทธิขณะต้องโทษได้ เนื่องจากไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยดำเนินการได้เมื่อหลังพ้นโทษ

5. อาศัยข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกรมราชทัณฑ์และกรมกิจการผู้สูงอายุตามบันทึกข้อตกลง (MOU) ออกแบบหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตลอดจนการเชิญบุคลากรของกรมกิจการผู้สูงอายุให้ความรู้ คำแนะนำเรื่องสิทธิต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

“จะมีเชิงวิทยากรภายนอกมาอบรมในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับเฉพาะกลุ่มสูงวัย การสร้างรายได้โดยเฉพาะสำหรับสูงวัยยังไม่มีนัก หนึ่งคนสามารถอบรมได้หลากหลายโครงการ สำหรับการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ทางเรือนจำก็จะมีแพทย์เข้ามาทุกอาทิตย์ มีการจัดทีมตรวจเฉพาะทาง ตรวจสุขภาพกาย สุขภาพจิตปีละ 2-3 ครั้ง มีพยาบาลประจำอยู่ในเรือนจำเพื่อช่วยเหลือกรณีเจ็บป่วย ปฐมพยาบาล ประกอบกับการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกจำแนกให้ผู้สูงอายุอยู่รวมกันเพื่อจัด setting ในแดนสูงอายุ อาทิ การทำทางลาด จัดเรือนนอน โถสุขภัณฑ์ ราวจับ พัดลม ในด้านการส่งเสริมจากท้องถิ่น จะมีอ.ป.ท. มาให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิต่างๆ สิทธิสูงวัย จัดทำทะเบียนราษฎร ทำบัตรประชาชน ซึ่งจะมีการประสานให้เข้ามาดำเนินการปีละครั้ง สำหรับการสร้างระบบการดูแลระยะยาวในส่วนนี้ยังไม่มีโดยตรง จะเป็นไปได้ในเชิงเชิงบุคคลภายนอกเข้ามาให้ความรู้ อบรมในแต่ละหัวข้อ ซึ่งในส่วนนี้สำหรับการวางแผนดูแลระยะยาวทางเรือนจำยังไม่มีผู้ประสานดูแลโดยตรง กรณีผู้ต้องขังสูงอายุเคยมีประวัติถูกทารุณกรรม มีปัญหาทางสุขภาพจิต หรือถูกทอดทิ้งผู้สูงอายุสามารถเขียนคำร้องโดยทางเรือนจำจะดำเนินการ Case Therapy โดยนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา จัดกิจกรรมศิลปะบำบัด anger management ให้คำปรึกษา ปรับสภาพจิตใจ ในด้านที่พักอาศัยก่อนพ้นโทษเราจะตรวจสอบว่าเค้ามีญาติหรือไม่ กรณีไม่มีญาติจะประเมินและสงเคราะห์ตามความต้องการพื้นฐาน หรือประสานการขอรับการสงเคราะห์เข้าอยู่ที่สถาน

สงครามต่อไป ในด้านการให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องทางคดีก็จะดำเนินการจัดหาทนายประสาน กองทุนยุติธรรม”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2, กรมราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์

แม้จะมีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามข้างต้นหากแต่จากการศึกษาในขั้นตอนการดำเนินงานพบว่ามีสภาพปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการ ดังนี้

4.6.2.1 ข้อจำกัดด้านงบประมาณ

ในประเด็นการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ยังคงประสบปัญหาข้อจำกัดของการจัดสรรงบประมาณในแต่ละปีงบประมาณ ปีละประมาณ 2,000,000 บาท ที่จัดสรรให้เรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีผู้ต้องขังสูงอายุ หากแต่ยังคงมีข้อจำกัดการบริหารที่ต้องทำให้เกิดความครอบคลุมทั่วถึงสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนในทุกเรือนจำ โดยที่การจัดสรรงบประมาณในแต่ละเรือนจำส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความสำคัญต่อการดูแลด้านสวัสดิการเครื่องอุปโภค บริโภคและสิ่งของจำเป็น อาทิ ยารักษาโรค อาหารเสริม และของที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นหลัก การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรการแก้ไขฟื้นฟูจะเป็นประเด็นในลำดับถัดไป ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุมุ่งไปถึงหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดทั้งในแง่เนื้อหาและระยะเวลา พบว่าในแง่เนื้อหาของหลักสูตรยังคงประสบปัญหาการพัฒนาวิชาชีพสำหรับผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับพื้นฐานความรู้ ความชำนาญ ประกอบกับระยะเวลาการฝึกอบรมหรือฝึกอาชีพยังคงไม่เพียงพอเพื่อให้เกิดความชำนาญหรือจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้เมื่อผู้สูงอายุพ้นโทษ

“งบประมาณโดยสวัสดิการผู้ต้องขังนั้นจะมีปีละประมาณ 2,000,000 บาท แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดสรรงบประมาณในแต่ละปี ซึ่งก็อาจยังไม่ครอบคลุมการจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และครอบคลุมหลักสูตรสูงอายุให้ครอบคลุมทุกคนอย่างเสมอภาค เนื่องจากปัญหานักโทษล้นเรือนจำ การจัดสรรงบประมาณจึงค่อนข้างจำกัดที่จะจัดสรรให้แก่สำหรับเฉพาะกลุ่ม งบประมาณ

ยากต่อการบริหารจัดการ บางทีทำให้ต้องแบ่งไปกับการอุปโภค บริโภคก่อน สำหรับพัฒนาผู้ต้องขังจะรองลงมา แม้เชิงปริมาณจะสำเร็จตามเป้าหมาย หากแต่เชิงคุณภาพยังคงไม่ได้ ผู้ต้องขังจำนวนมากยังคงกระทำผิดซ้ำ เจ้าหน้าที่ก็มีจำนวนจำกัด ในขณะที่ผู้ต้องขังทุกประเภทจำนวนเพิ่มขึ้น ภาระงานมากขึ้นตามจำนวนผู้ต้องขัง ซึ่งหากประชากรผู้ต้องขังน้อยกว่านี้ก็จะจัดสรรเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูได้ง่ายขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 3 , กรมราชทัณฑ์ งานฝึกอบรมและฝึกวิชาชีพ

“ต้องยอมรับว่ากรมราชทัณฑ์แต่ละเรือนจำมีการดำเนินงานแตกต่างกันพอสมควรเลย แต่ทั้งนี้จะตอบในภาพรวมของกรมราชทัณฑ์ ในภาพรวมเรือนจำ 144 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งที่มีแน่นอนคือ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้สูงอายุด้วยนะ จะไม่ใช่การเตรียมความพร้อมทั่วไป ซึ่งตรงนี้จะมีความสำคัญมาจากกรมที่เรือนจำต้องจัดอบรม แต่ถ้าถามว่า ครอบคลุมไหม มันก็ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมดเพราะในหนึ่งปีงบประมาณอาจจัดอบรมได้แค่ปีละหนึ่งครั้ง อาจจะผู้ต้องขังบางกลุ่มที่เข้ามาระหว่างรอยต่อโครงการทำให้เขาหลุดไปบ้าง หรือมีกลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรมในโครงการจะมีการให้ความรู้สิทธิ การวางแผนการใช้ชีวิต และด้านสุขภาพ”

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มที่ 1, กรมราชทัณฑ์

4.6.2.2 ข้อจำกัดด้านผู้เชี่ยวชาญแก้ไขฟื้นฟู

หากผู้ต้องขังสูงอายุจะขอรับการสงเคราะห์หรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ จากการศึกษาสัมพันธภาพของเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขังสูงวัยซึ่งสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของทาง ราชทัณฑ์ผู้ต้องขังยังคงพบว่าผู้ต้องขังบางส่วนมีความเกรงใจและไม่อยากรู้สึกทำตัววุ่นวาย จึงไม่อยากขอรับการสงเคราะห์และเลือกที่จะออกมาพึ่งพิงญาติในการช่วยให้ตนได้รับสิทธิต่างๆ และ ดำเนินการเมื่อออกมาจากเรือนจำเรียบร้อยแล้ว ในขณะที่บางรายจากการให้ข้อมูลงานราชทัณฑ์พบว่า ไม่ลังเลที่จะขอความช่วยเหลือหรือสอบถามถึงสิทธิประโยชน์ตน กรณีนี้จึงสะท้อนถึงความแตกต่าง ของบุคคลที่อาจต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูตามรายกรณี (Individual Rehabilitation) เพื่อที่จะ วางแผนอนาคตนอกเรือนจำให้เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงวัยแต่ละรายที่จำเป็นต้องมีกระบวนการสังคม สงเคราะห์รายบุคคล (Case Work) หรือการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์แบบกลุ่ม (Group Work) ในเรือนจำอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่งานสังคมสงเคราะห์ สำหรับผู้สูงอายุและการหวนคืนสู่สังคม (Gerontological Social Work and Reentry Service) ได้มีการใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Gerontological) อันเป็นหนึ่งในรูปแบบที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ทางสังคมสงเคราะห์ในการให้การสนับสนุนผู้ต้องขังสูงวัยในการหวนคืนสู่ชุมชนประเมินความ ต้องการและความเสี่ยงตลอดจนประสานครอบครัว ท้องถิ่น เครือข่ายทรัพยากรหน่วยงานภาคสังคม สำหรับผู้สูงวัยโดยเฉพาะ

อย่างไรก็ดีในบริบทสังคมไทยการกำหนดการดำเนินงานในลักษณะนี้ยังคงไม่ปรากฏ เนื่องจากข้อจำกัดของผู้เชี่ยวชาญด้านงานสังคมสงเคราะห์ที่ไม่สอดคล้องกับอัตราส่วนของผู้ต้องขัง ประกอบกับทัศนคติการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เป็นไปเพื่อการควบคุมมากกว่าการแก้ไขฟื้นฟู อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ยังคงมีน้อยกว่าจำนวนผู้ต้องขัง ซึ่งในทางปฏิบัติยังคงพบว่าจำนวนตำแหน่งนัก

สังคมสงเคราะห์อัตราส่วนของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังทั่วประเทศเท่ากับ 1 ต่อ 1,744 ซึ่งมากกว่าที่กำหนดไว้ ในขณะที่ข้อกำหนดนานาชาติกำหนดให้อัตราส่วนนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังในหนึ่งเรือนจำเท่ากับ 1 ต่อ 3 การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (social casework) จึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องด้วยภาระงานมากเกินไป นอกจากนี้การดำเนินงานในทีมสหวิชาชีพในปัจจุบันยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มีความเชี่ยวชาญและข้อจำกัดต่อการเชื่อมประสานชุมชน ครอบครัวผู้กระทำผิดให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู

“ในปัจจุบันคือแบ่งกลุ่มสูงวัยออกมาจากกลุ่มปกติเพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการดูแล หากเขาต้องการความช่วยเหลือ ทางเรือนจำจะมีแบบฟอร์มให้ผู้ต้องขังทุกคนขอรับการสงเคราะห์หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ในแดนที่ได้รับคำร้องจะส่งต่อให้ผู้อำนวยความสะดวกส่วนควบคุมกักขังอีกครั้งและส่งต่อมายังส่วนสวัสดิการ เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ได้คำร้องก็จะดำเนินการสืบเสาะ ประสานทรัพยากร ให้การช่วยเหลือและรายงานผลต่อผู้บังคับบัญชา หากพูดถึงในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ส่วนของเจ้าหน้าที่ก็ยังคงขาดเจ้าหน้าที่ด้านการแก้ไขฟื้นฟู ภาระงานล้นทั้งเรือนจำมีนักสังคมสงเคราะห์ 3 คน นักโทษ 7,000 คน ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์เองก็ต้องเข้าเวร”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2 , กรมราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์

4.6.2.3 ข้อจำกัดด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ

ในมิติของการส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการ พบว่าปัจจุบันทางราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการหลักต่อการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ โดยมีกรมกิจการผู้สูงอายุเป็นผู้สนับสนุนการออกแบบการอบรมหลักสูตรต่างๆ และโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือเข้าไปเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องสิทธิผู้สูงอายุในกรณีที่ทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นมิได้เป็นไปในทุกแห่งและมิได้มีการบูรณาการเวลาต่อการจัดกิจกรรมให้ความรู้ในแต่ละปีที่แน่นอนส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณของทางราชทัณฑ์ และการประสานงานขยายความร่วมมือกับทางกรมกิจการผู้สูงอายุไปยังเรือนจำในแต่ละแห่ง

“สำหรับทางกรมกิจการผู้สูงอายุได้มีการส่งเสริมการขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยได้มีการทำ MOU กับทางราชทัณฑ์ ซึ่งสามารถเชิญผู้เชี่ยวชาญของกรมกิจการผู้สูงอายุให้ความรู้ คำแนะนำเรื่องสิทธิต่างๆ กับผู้ต้องขังได้ โดยทางราชทัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการหลักจากการออกแบบหลักสูตรโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3, กรมกิจการผู้สูงอายุ งานส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

โดยจากการสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้มีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมการริเริ่มความร่วมมือระหว่างกรมกิจการผู้สูงอายุและกรมราชทัณฑ์เพื่อเตรียมพร้อมผู้ต้องขังสูงอายุในการหวนคืนสู่ชุมชน ซึ่งการดำเนินงานที่ทางกรมกิจการผู้สูงอายุได้เกี่ยวข้องต่อการเผยแพร่ข้อมูลสิทธิผู้สูงอายุตั้งแต่ที่ผู้สูงอายุยังคงอยู่ในเรือนจำ หากแต่ความร่วมมือยังคงเพิ่งริเริ่มในปี 2562 ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงพิจารณาขยายความร่วมมือโดยการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกเรือนจำต่อไป อนึ่งในปัจจุบันจะมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ 4 เรือนจำคือ โรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำกลางคลองเปรม เรือนจำกลางลำปาง เรือนจำจังหวัดยโสธร เรือนจำจังหวัดพะเยา ที่ทางกรมกิจการผู้สูงอายุได้เข้าไปดำเนินการเชิงรุก ในรูปแบบการเข้าไปเป็นวิทยากรในการแก้ไขฟื้นฟู ให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุอันเป็นส่วนหนึ่งในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย แต่ด้วยเหตุที่แนวทางความร่วมมือที่ริเริ่มได้ไม่นานนักความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในทางปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ จึงยังคงไม่ต่อเนื่องแน่นอนและขึ้นอยู่กับกระบวนงานและการประสานงานระหว่างเรือนจำ/ทัณฑสถานและพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่

“การเรียนเชิงวิทยากรเพื่ออบรมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจะไม่แน่นอนสำหรับแต่ละเรือนจำ เราต้องยอมรับเลยว่า ก็คือเราจะเรียนเชิงวิทยากรที่เคยมีการเรียนเชิงเฝ้าระวังมาก่อน เช่น นักสังคมสงเคราะห์ที่อยู่ พม. ก็เคยมีการเรียนเชิงเฝ้าระวังเกี่ยวกับสิทธิผู้สูงอายุ”

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มที่ 1, กรมราชทัณฑ์

จากความไม่แน่นอนของการดำเนินงานหากแต่แท้จริงแล้วเมื่อพิจารณาถึงภารกิจกรมกิจการผู้สูงอายุอันเป็นหน่วยงานดำเนินการกิจส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ การจัดสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ รวมทั้งการพัฒนางานด้านสวัสดิการให้ครอบคลุมและตอบสนองต่อสภาพการณ์ทางสังคม การมีบทบาทของกรมกิจการผู้สูงอายุ หรือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับจังหวัดนี้เมื่อพิจารณาแล้วจึงควรมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าเป็นการดำเนินการเชิงรับที่ขึ้นอยู่กับกระบวนงานที่ได้รับประสานงานจากทางราชทัณฑ์เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู เพราะหากเรือนจำหรือทัณฑสถานใด ไม่ได้มีการติดต่อหรือมีข้อมูลการติดต่อประสานงานกับทางกรมกิจการผู้สูงอายุเพื่อเข้าไปอบรมให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิผู้สูงอายุ ผู้ต้องขังสูงวัยก็จะขาดโอกาสที่จะได้รับความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของตนจากผู้มีความรู้ด้านนั้นโดยตรงทั้งในแง่ความรู้สิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ในเรือนจำและเมื่อพ้นจากเรือนจำ ดังนั้นจากการดำเนินงานอย่างไม่ครอบคลุมซึ่งขัดกับหลักการที่ควรมุ่งเน้นภารกิจส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มผู้เปราะบางและมีโอกาสเป็นภาระซ้ำในอนาคตลักษณะนี้ จึงควรได้รับการเล็งเห็นของสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในทุกเรือนจำ/

ทัศนสถานซึ่งมีผู้สูงวัย มากกว่าการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุหรือจนกระทั่งผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัว เป็นบุคคลเร่ร่อน บุคคลชายขอบแล้วจึงจะได้รับการสงเคราะห์ดูแล

4.6.3. ขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย

ตามที่กรมราชทัณฑ์ได้จัดสวัสดิการให้ผู้ต้องขังทั่วไปด้านสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังสูงอายุ การส่งเสริมการดูแลสุขภาพจิต และจัดโครงการสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลตามสิทธิโดยเฉพาะการส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงบรรเทาความเสื่อมถอยของร่างกาย สร้างบรรยากาศในการพัฒนาพฤตินิสัย จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอนามัย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมศาสนา ประเพณี กิจกรรมกลุ่มบำบัด การให้ปรึกษาและสังคมสงเคราะห์พร้อมกับกำหนดบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในช่วง 3-6 เดือนก่อนปล่อยต่อการประเมินความต้องการแลความเสี่ยง พร้อมทั้งให้คำปรึกษาผู้ต้องขังตลอดจนการประสานหน่วยงานภาคสังคม โดยที่หลังจากการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูในชั้นดำเนินการแล้วโดยทั่วไปในขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อยทางราชทัณฑ์จะมีทั้งโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัศนสถาน (ระบบปิด) และโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา) โดยโปรแกรมแบบเฉพาะเจาะจงเหล่านี้เป็นโปรแกรมที่เสริมขึ้นมาสำหรับผู้กระทำผิดที่ผ่านโปรแกรมพื้นฐานมาแล้ว ทั้งเป็นโปรแกรมที่ราชทัณฑ์ดำเนินการโดยตรงหรืออาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐ ภาคเอกชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ อีกทั้งทางเรือนจำ/ทัศนสถานจะมีการประสานงานกรมคุมประพฤติในการจัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศผู้ต้องขังเพื่อชี้แจงรายละเอียดการรายงานตัวและให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังก่อนที่ผู้ต้องขังจะได้รับการปล่อยตัว

แม้จะมีกำหนดการดำเนินเงินในภาพรวมข้างต้น หากแต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดและศึกษาในประเด็นการใช้ประโยชน์หลังการเข้าร่วมหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การวางแผนและการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดหรืออุปสรรคในกระบวนการ ซึ่งจากการศึกษาในทางปฏิบัติพบว่ายังคงไม่มีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานในรูปแบบเครือข่ายภายในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาคประชาสังคม ท้องถิ่นและครอบครัว ในการเตรียมการปลดปล่อย การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษหรือแนวทางที่ผู้สูงวัยจะสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคมที่ชัดเจน ตลอดจนข้อจำกัดในเนื้อหาหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อยดังต่อไปนี้

4.6.3.1 ข้อจำกัดหลักสูตรอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ นั้นจะยังคงเป็นการเข้าร่วมโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ในเรือนจำ/ทัณฑสถานสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ (ระบบปิด) ซึ่งจะเป็นหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะ จะมีบางกรณีเท่านั้นที่ได้รับเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา) โดยจะต้องมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นผู้เจ็บป่วยหรือมีโรคประจำตัว ที่จะสามารถเข้ารับการฝึกกระเปาะวินัยได้หากสภาพร่างกายไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการฝึกอบรม ทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา) นั้นจะเน้นที่การพัฒนาด้านร่างกาย การฝึกและเสริมสร้างระเบียบวินัยด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก อาทิ อาชีพเกษตรกรรม ปศุสัตว์ ซึ่งด้วยข้อจำกัดของสภาพร่างกายและกิจกรรมจะไม่สอดคล้องกับความชรา อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าผู้กระทำผิดซึ่งมีประสบการณ์รับเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยทั้งประเภทแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา) หรือการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะในเรือนจำ ล้วนให้ข้อมูลว่ามีได้นำวิชาชีพที่ฝึกในโครงการฯ มาใช้ประโยชน์ หรือนำมาประกอบอาชีพเมื่อพ้นจากเรือนจำ

โดยประสบการณ์ที่ผู้สูงวัยต้องเผชิญในเรื่องโครงการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีหลัก

ช่วงวัยที่ถูกพิพากษาจำคุก	กระบวนการ
กรณีจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราชราในเรือนจำ/ได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่วัยชรา	กรณีนี้จะเป็นปัญหาต่อเนื่องสืบเนื่องมาตั้งแต่ขั้นรับตัวคือจากการจำแนก กล่าวคือการนิยามผู้ต้องขังสูงอายุที่ 60 ปี โดยที่ผู้ต้องขังขณะถูกจองจำยังมีอายุไม่ถึงเกณฑ์การได้รับการฝึกอาชีพและการฝึกวินัยสำหรับผู้สูงวัยผู้ต้องขังในลักษณะนี้แม้จะมีประสบการณ์ที่มีความเข้มข้นกว่าของการฝึกอบรมตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องโทษระยะยาวที่เผชิญหรือมีประสบการณ์การฝึกอาชีพที่ค่อนข้างจะหลากหลายและต้องใช้กำลังกายตั้งแต่ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงสูงอายุโดยมีข้อจำกัดทางสภาพร่างกายที่เสื่อมโทรมมากกว่าผู้สูงอายุทั่วไปอยู่แล้ว ดังนั้นแม้จะได้รับการฝึกอบรมตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยชรา หากแต่ต่อมาได้รับการปล่อยตัวโดยที่ชราแล้ว การฝึกอบรมต่างๆ ในอดีตจึงไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงเมื่อหวนคืนสู่สังคมด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย อีกทั้งผู้กระทำผิดยังคงไม่ทราบถึงสิทธิ

ช่วงวัยที่ถูก พิพากษาจำคุก	กระบวนการ
<p>กรณีจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราชราในเรือนจำ/ได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่วัยชรา (ต่อ)</p>	<p>ผู้สูงอายุจากการอบรมที่กำหนดไว้สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ในเรือนจำ โดยที่เมื่อได้รับการปล่อยตัวที่โดยทั่วไปผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้รับการดูแล ภาระค่าใช้จ่ายจากบุตรหลาน จากญาติหรือผู้อุปการะ และจะประกอบอาชีพก็แต่เพียงตามสภาพร่างกายที่ทำไหว อาทิ ค้าขายทั่วไป รับจ้างทั่วไป รายได้จากบุตรธิดา โดยมีรายได้ยังคงไม่เพียงพอ รายได้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับตอนก่อนถูกพิพากษาจำคุกแต่ก็พอดำเนินชีวิตได้ในชีวิตประจำวัน</p> <p>“ตอนใกล้พ้นก็ฝึกเครื่องยนต์ ตาเราไม่ดีเราก็กทำไปงั้น ทำเท่าที่ได้เอาใบประกาศ มองไม่ค่อยเห็นตอนนั้นฝึกเตรียมพร้อมก่อนปล่อยก่อนออก ไม่ได้ใช้หรอก มันไม่เหมาะกับเรา ออกแรงอย่างเดียว ทำเอาใบประกาศออกมา ตอนนี้ก็อยู่กับลูก”</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ</p> <p>“ตอนนั้นผมติดตั้งแต่ 40 ผมก็เข้าร่วมทุกโครงการทุกกิจกรรม เตรียมความพร้อมก่อนปล่อยก็เข้าร่วม บางทีก็ช่างปูน กระเบื้อง แต่ทำไปก็ทำนั้นเจอ ทินเนอร์ก็จบ ปวดหัว ปวดเข่า เจ็บหมด มีน้อยที่ออกมาจะใช้ได้ ฝึกยังไม่เป็นไม่ชำนาญก็จบคอร์สแล้ว ยังไม่ทันเก่งเลย ยังละมือไม่ได้ก็จบแล้ว เอาแค่ใบประกาศเลื่อนขั้นแค่นั้น”</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษศาล โดยผู้ให้ข้อมูลถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่อายุ 40 ปี และได้รับการปล่อยตัวเมื่อ 60 ปี</p> <p>“มีอบรมเตรียมพร้อมก่อนปล่อย แต่ออกมาไม่ได้ใช้ฉาบฉวย ออกมาก็ไม่ได้ทำเกษตรไม่ได้ เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ ออกมาในสังคมมันทำไม่ได้”</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 4, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ</p> <p>“ตอนอยู่ในนั้นก็ทำจิตอาสาดูแลเพื่อนนักโทษด้วยกัน ทำบุญ แข่งขันกีฬา เข้าร่วมก่อนปล่อยสูงอายุก่อนปล่อย 3 เดือนมีวิทยากรข้างนอกมาพูดมาแล้วพูดๆ ก็ไป มาฝึกอาชีพมีแบบสอบถามให้กรอก แต่อาชีพที่ฝึกหมดนั้นออกมาแล้วไม่ได้ใช้ ใช้จริงไม่ได้ ทำเล่นๆ ไม่ได้จริงจัง จี๊กรรรมก็แค่พูดๆ แล้ว</p>

ช่วงวัยที่ถูก พิพากษาจำคุก	กระบวนการ
<p>กรณีจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราชราในเรือนจำ/ได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่วัยชรา (ต่อ)</p>	<p>ไป ถ่ายรูป สาม-สี่ที่ก็จบ แต่ออกมาไม่มีทุน ทำแก้เปื้อน ทำเอาใบประกอบ ตอนนั้นก็ยังมีพบบัญพบบก่อนหน้าพบบมาเป็นปี ต้องพับไม่ให้เสีย เสียได้ไม่เกิน 5 ใบใน 100 ใบ ตาก็ไม่ดี ไม่ทำก็ไม่ได้ ทำเพื่อปรับชั้น” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ</p>
<p>กรณีที่ถูกลงโทษจำคุกเมื่อเข้าสู่วัยชรา</p>	<p>การจัดหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามหลักการคือ เป็นนักโทษเด็ดขาดตั้งแต่ 60 ปีแต่ไม่ถึง 70 ปี และเข้าหลักเกณฑ์พักการลงโทษ มีระยะเวลาการอบรม 4 สัปดาห์ หรือ 120 ชั่วโมงซึ่งหลักสูตรนี้จะเน้นให้ผู้ต้องขังที่ใกล้ได้รับการปล่อยตัวเข้าร่วมโดยเป็นระยะเวลา 6 เดือน – 1 ปีหรือมากกว่านั้นก่อนได้รับการปล่อยตัว ซึ่งขึ้นอยู่กับ การจัดสรรแต่ละปีงบประมาณว่าจะมีการดำเนินการอย่างไรหรือดำเนินการกี่ ครั้งต่อปี</p> <p>จากการศึกษาพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุแต่ละเรือนจำ/ทัณฑสถาน จะได้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้สูงอายุ ตามการบริหารจัดการงบประมาณของแต่ละเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยที่ บางแห่งหากเรือนจำ/ทัณฑสถานมีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มี จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุไม่มาก มีการประสานงาน อาทิ กรมกิจการสูงอายุ หน่วยงานภาคสังคมผู้สูงวัยก็จะได้รับการอบรมที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและสวัสดิการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุที่มีความเข้มข้นขึ้น อย่างไรก็ตามในด้าน การนำออกประใช้ประโยชน์ ระยะเวลาการอบรมด้านอาชีพจนเกิดความชำนาญนั้นพบว่ายังคงไม่ สอดคล้องกับบริบทชีวิตของผู้ต้องขังหรือเกิดเป็นความชำนาญด้านอาชีพจน สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือเมื่อได้รับการปล่อยตัวประกอบกับเมื่อพ้นจาก เรือนจำแล้วไม่มีทุนที่จะเริ่มประกอบอาชีพตามที่ฝึกอบรม หากแต่ในกิจกรรม ด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา พบว่าผู้สูงอายุได้มีการปรับใช้ใน ชีวิตประจำวันในการเสริมสร้างกำลังใจ สร้างความสงบภายในจิตใจ</p>

ช่วงวัยที่ถูก พิพากษาจำคุก	กระบวนการ
กรณีที่ถูกพิพากษาจำคุกเมื่อเข้าสู่วัยชรา (ต่อ)	<p>“ได้เข้าเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสูงวัย ก็มีบรรยายธรรม มีพระมาบรรยาย โครงการพี่สอนน้อง ให้คนชราด้วยกันเข้าใจในความชรา ให้เพื่อน ๆ ยอมรับกันและกันจะได้ไม่ไว้วาย การอยู่ร่วมกันของคนสูงวัย เหมือนมาเคลียร์ อย่างน้อยก็ได้ระบาย มีโปรแกรมออกกำลังกายสูงอายุ ปลูกต้นไม้ก็น่ารักดี มีเกษตรอินทรีย์ผสมดินยังงีง ที่ได้มากก็ได้จากอบรมธรรมะ ถ้าข้างนอกเราไม่ค่อยได้สัมผัส อยู่ที่นี่ก็ได้ซึมซับ ศิล 5 ถ้าทำครบก็รู้สึกดี มั่นใจในตัว เอ็งมากขึ้น สวตมนต์เยอะ”</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 9, ผู้ต้องขังสูงอายุ ทักษสถานหญิงธนบุรี</p> <p>“อยู่ที่นี้ก็ได้ทำอะไรมาก คนแก่เค้าไม่ให้ทำอะไร อ่านหนังสือบ้าง มีออกกำลังกาย คนแก่เค้าไม่ได้ทำอะไร เค้าไม่ค่อยอะไร มีทำถุงบ้าง ร้อยเชือกบ้าง ตาก็พอไหวอยู่ ยังพอทำได้ แต่ออกไปก็คงไม่ได้ทำ ถ้าออกก็คงไปทำงานรับจ้าง อยากไปรับจ้างอยู่ยาม ไปสมัครยาม”</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 6, ผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำนครปฐม</p> <p>“ก็เข้าเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสูงอายุ แต่ตอนนั้นมันกระตุกทับเส้นนอนสถานพยาบาลเฉยๆ นาน ทำงานก็ทำบ้างแต่ไม่ค่อยไหว ก็มีเย็บผ้า ทำตุ๊กตา ก็ไม่เข้าใจว่าฝึกทำไมไม่หวังว่าจะได้ใช้ มันออกมาต้องมีทุน ทุนไม่มี”</p> <p>ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 5, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ</p>

จากการให้ข้อมูลผู้ต้องขังสอดคล้องกับการให้ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

“เตรียมพร้อมก่อนปล่อยสำหรับสูงวัยยังคงเป็นบางแห่งไม่ ไม่ได้จัดทุกเรือนจำ อย่างบางแห่งมีเพียงไม่กี่คนก็ไม่ได้จัด ยังคงไม่มีนโยบายจริงจัง หากมีน้อยก็จะเรียกมาสัมภาษณ์ อบรมแนะนำ ซึ่งปกติหากจัดหลักสูตรอย่างจริงจังจะจัดในช่วงก่อนปล่อยพร้อมกันเช่น ในเดือนต่อๆ ไป จะมีพัก ลดอภัย หากปล่อยคนละเดือน เดือนละคนสองคนก็ไม่ได้ดำเนินการ จัดตามสถานการณ์ที่จะมีการปล่อยตัว ซึ่งแท้จริงแล้วควรจะทำแพคเกจสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ทำเป็นมาตรฐานเดียวกันให้ปฏิบัติเหมือนกันไม่ให้เกิดความลักลั่นในแต่ละแห่ง ให้เกิดความเท่าเทียมเสมอภาค หากยังทำไม่ได้อาจทำ

ลักษณะ online ไปก่อนก็ได้ หากผู้มีความรู้มาทำหน้าที่แทนเจ้าหน้าที่ หรือให้ผู้ต้องขังที่มีความรู้ทำหน้าที่แทนก็ได้”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, อธิบดีอธิบดีกรมราชทัณฑ์และที่ปรึกษาสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

“หากพูดถึงในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยยังคงไม่ตรงกับบริบทความต้องการของผู้ต้องขัง กิจกรรมอาชีพเมื่อพ้นไปแล้วไม่รู้ว่าจะนำไปใช้อย่างไร กิจกรรมแต่ละอย่างอาจไม่สอดคล้องกับบริบทชีวิตของเขา และผู้สูงอายุไม่มีความสามารถที่จะเข้ากิจกรรมที่ใช้แรงหรือกิจกรรมที่ทำนานๆ ได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านสภาพร่างกาย ประกอบกับงบการจัดโครงการมีจำกัดเวลาในการจัดจึงมีจำกัด ซึ่งมีความท้าทายที่จะจัดโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2 , กรมราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์

“เมื่อมีการทำ MOU จึงมีการพัฒนางานมาโดยตลอด สำหรับเรื่องสิทธิ ในการขับเคลื่อนเตรียมความพร้อมก่อนออกมาสู่สังคม การจัดตั้งก็เป็นโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำก็เป็นส่วนหนึ่งในการเตรียมความพร้อม ที่มีการพูดคุยกับผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อที่จัดตั้งออกแบบหลักสูตรตอบสนองผู้ต้องขังสูงอายุ อันประกอบด้วย วิชาชีพ วิชาการ วิชาชีวิต เป็นแกนกลางอยู่แล้ว แต่วิชาพวกนี้ บางครั้งหากเมื่อเอาเข้าไปอยู่ในเรือนจำบางครั้งผู้สูงอายุในเรือนจำเค้าไม่ได้ต้องการ อาทิ วิชาการผู้สูงอายุบอกไม่อยากจะรู้ รู้ไปก็ทำอะไรไม่ได้ รู้ไปก็ไม่ได้แล้ว และไม่ได้เอาไปปฏิบัติได้จริง เค้าอยากจะรู้ว่าเมื่อไหร่เค้าจะได้ปล่อยตัว ดังนั้น ในแง่นี้สิ่งที่เค้าต้องการมากที่สุดคือวิชาชีพ คือ เมื่อไหร่ที่เค้าได้ปล่อยออกมาแล้ว เค้าสามารถนำวิชาชีพนั้นไปประกอบได้ ดังนั้น สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำจึงต้องเน้นด้านวิชาชีพการเตรียมพร้อมก่อนออกสู่ชุมชนเป็นหลักเลย ซึ่งอันนี้คือการเชื่อมโยงงานกรมกิจการผู้สูงอายุกับผู้ต้องขังที่ได้ดำเนินการ”

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มที่ 4, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ

จกเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาถึงข้อมูลที่ได้จากผู้สูงอายุ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในประเด็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษสูงอายุทั้งหมดที่มีได้นำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในชีวิตจริงหลังพ้นโทษ เนื่องด้วยหลักสูตรที่จัดยังไม่มีคำตอบหรือพัฒนาอย่างจริงจังทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องด้านเวลา

ที่จะก่อให้เกิดความชำนาญกับกิจกรรมที่ฝึกอบรม ระยะเวลาการจัดกิจกรรมยังไม่ทำให้เกิดความชำนาญในวิชาชีพประกอบกับสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวย ประกอบกับการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสำหรับสูงอายุยังคงมีได้ในทุกแห่งและมีอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือในบางพื้นที่หากผู้ต้องขังสูงอายุมีจำนวนน้อยก็จะมีได้จัด จะเป็นการให้คำแนะนำ ซึ่งโดยทั่วไปหากจัดหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อยจะจัดในช่วงที่ผู้ต้องขังจะได้รับการปล่อยตัวพร้อมๆ กันอีกทั้งในแง่กิจกรรมที่ฝึกอบรมเมื่อพ้นจากเรือนจำยังคงไม่สอดคล้องกับบริบทชีวิตและความชำนาญของตนเอง การฝึก การเข้าร่วมกิจกรรมจึงเป็นไปในทางเพื่อรับใบประกอบการฝึกในการเลื่อนชั้นเพื่อขอพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุกเป็นหลักเท่านั้น ซึ่งในการแก้ปัญหานี้ได้มีข้อเสนอแนะให้ควรทำเป็นมาตรฐานเดียวกันทุกแห่งสำหรับทุกเรือนจำ/ทัณฑสถาน ต่อการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุที่ควรกำหนดนโยบายจริงจังและเวียนหนังสือไปในทุกเรือนจำ/ทัณฑสถาน หากมีข้อจำกัดอาจทำในลักษณะออนไลน์ให้ข้อมูลอบรมความรู้ หรือให้ผู้ต้องขังที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ให้คำแนะนำความรู้ กรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ

ต่อมาในมิติของการวางแผนการหวนคืนสู่ชุมชนซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของการประสานรอยต่อจากเรือนจำที่จำเป็นต้องริเริ่มวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในประเด็นการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังยังมีข้อจำกัดในการดำเนินงานที่เกิดขึ้นในกระบวนการขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.6.3.2 ข้อจำกัดด้านการวางแผนการหวนคืนสู่ชุมชน

เงื่อนไขทางกฎหมาย อย่างหนึ่งคือตามประกาศกรมราชทัณฑ์ เรื่องหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป เพื่อสร้างโอกาสให้นักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมกลับไปสู่สังคม โดยนักโทษต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไป **จึงจะได้รับประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว** ซึ่งหนึ่งในนั้นคือต้องมีผู้อุปการะมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีอุปการะ หากผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีผู้อุปการะ ไร้ญาติหรือผู้อุปการะไม่ยินยอมที่จะอุปการะ ทางราชทัณฑ์สามารถดำเนินการประสานสถานสงเคราะห์ หรือกรมกิจการผู้สูงอายุเพื่อรองรับแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยที่ทางกรมกิจการผู้สูงอายุมีการดำเนินงานหลักๆ คือ กรณีผู้พ้นโทษประสบปัญหาการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งจะถูกนิยามเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ซึ่งสามารถได้รับความช่วยเหลือหากประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ตามประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อนซึ่งจะช่วยเหลือตามวงเงินครั้งละ 3,000 บาท ได้ไม่เกิน 3/ครั้ง/คน/ปี ซึ่งผู้สูงอายุสามารถ

ติดต่อขอรับแจ้งเรื่องได้ที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 76 จังหวัด และศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสูงอายุ 12 แห่ง

อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติส่วนใหญ่นั้นยังคงไม่ได้ประโยชน์จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวหากไม่มีญาติ และเสียโอกาสในการได้รับอิสรภาพจากการพักการลงโทษและยังคงเผชิญความเสี่ยงที่แม้จะใกล้กำหนดปล่อยตัว ยังคงขาดผู้อุปการะดูแล เนื่องด้วยทางเรือนจำ/ทัณฑสถานมีข้อจำกัดการประสานงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีการรวบรวมทรัพยากร ทำงานอย่างเป็นเครือข่ายเพื่อแก้ไขฟื้นฟูโดยได้อธิบายรายละเอียดข้อจำกัดการประสานงานในลำดับถัดไป

ในมิติความต้องการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษทั้งกรณีผู้ต้องขังมีญาติหรือไม่มีญาติพบว่าผู้สูงอายุก็ล้วนมีความมั่นคงทางจิตใจต้องการการเอาใจใส่ดูแลจากบุตรหลาน ต้องการพูดคุยแลกเปลี่ยนปรับทุกข์กับบุคคลในครอบครัว และพูดคุยแผนอนาคตหลังพ้นโทษเพื่อที่จะลดความวิตกกังวลความเคັงคว้างที่กำลังเผชิญ

“ถ้าให้ครอบครัว ญาติมาร่วมพูดคุย คนจากชุมชนเค้ามาร่วมพูดคุยชีวิตตอนนั้นก็ชัดเจนมากขึ้น ชัดเจนว่าออกไปอยู่กับใคร ทำอะไร จะได้ปรึกษากันตรงนั้น เราเองก็จะได้มีกำลังใจ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 5, ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ

“มันก็ดีหากมีคนช่วยวางแผน ซึ่งทางเรือนจำเค้าก็มีเจ้าหน้าที่ศูนย์ Care นักสังคมสงเคราะห์คอยช่วยเหลือ แต่เราออกมาแบบไม่ต้องรายงานตัว (ไม่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติโดยปล่อยตามการพ้นคำพิพากษา) ก็ไม่รู้อะไรมาก ถ้ามีช่องทางให้คนในชุมชนมาหากันได้ ก็จะไม่ตัน ผากทำงานได้ด้วยก็จะดีมาก คนไม่มีที่ไปก็เคັงคว้าง คิดอะไรไม่ออก ออกจากคุกหางานทำก็ยากถ้ามีก็ดีช่วยหางานให้ด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 1, ผู้พ้นโทษสูงอายุตามคำพิพากษศาล

ผู้ต้องขังสูงอายุมีความต้องการให้เกิดการวางแผนอนาคตตั้งแต่ในเรือนจำ จากการพูดคุยกับญาติหรือบุคคลในท้องถิ่นเพื่อที่จะทราบความชัดเจนในอนาคตทั้งกรณีก่อนได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติหรือก่อนได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษา เนื่องด้วยทั้งหมดนั้นจะไม่ทราบว่าจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยตนเองเพียงลำพังอย่างไร มีสิทธิอะไรในสังคม ต้องขอรับการสงเคราะห์หรือความช่วยเหลืออย่างไร ออกไปแล้วจะต้องอาศัยอยู่กับใคร ออกไปจะมีโอกาสสร้างรายได้ได้อย่างไรบ้าง ต้องการสร้างความเข้าใจกันมากขึ้นในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังที่เผชิญการต้องโทษระยะยาวสูญเสียความเป็นครอบครัว สูญเสียคนรัก ไม่มีญาติสนิทในสังคมภายนอก บางกรณีที่ได้รับการปล่อยตัวเมื่อออกจากเรือนจำไปแล้ว พบว่าญาติยังคงไม่ทราบว่ามีมาก่อนว่าจะ

ได้รับการปล่อยตัว กรณีดังกล่าวจะไม่สามารถดำเนินการชีวิตด้วยตนเองได้หากไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐและมีความเสี่ยงในการตกเป็นบุคคลชายขอบในสังคม หากแต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันพบว่ายังคงไม่มีการเปิดพื้นที่ให้เกิดการพูดคุยกับครอบครัว ตัวแทนจากท้องถิ่นหรือการร่วมวางแผนในอนาคตร่วมกันกับนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาในเรือนจำอย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้แตกต่างจากการทบทวนแนวทางดำเนินงานต่างประเทศเพื่อที่จะคลี่คลายปัญหาข้างต้นที่ผู้สูงวัยต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พบว่าในนานาอารยประเทศได้กำหนดให้มีผู้ประสานงาน (Case Manager) นักสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำดำเนินการตรวจสอบสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนประสานงานขอรับการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง หรือประสานงานพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานพักการลงโทษ ซึ่งทำหน้าที่ด้านงานสังคมสงเคราะห์ให้เป็นผู้รับผิดชอบ (Case Manager) ทำหน้าที่วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ประเมินความเสี่ยงของผู้กระทำผิดตั้งแต่ใกล้พ้นโทษ วางแผนการหวนคืนสู่ชุมชน (Case Transition Planning) ในช่วงรอยต่อร่วมกับครอบครัว ตัวแทนจากท้องถิ่นและผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดความชัดเจนในอนาคตของผู้ต้องขัง ไม่ให้เกิดความเคັงคว้างและมีกำลังใจต่อการหวนคืนสู่ชุมชน

- ในสหราชอาณาจักร NOMS (the National Offender Management Service) ซึ่งปัจจุบันคือ Her Majesty's Prison and Probation Service (HMPPS) คือหน่วยงานหลักรับผิดชอบการช่วยเหลือผู้กระทำผิดในเรือนจำและควบคู่กับการช่วยเหลือด้านงานคุมประพฤติที่ดำเนินงานตั้งแต่ปี 2008 ดำเนินการให้ความช่วยเหลือในเรื่องของผู้ต้องขังสูงอายุ และประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำงานร่วมกับอาสาสมัครจากหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ จนกระทั่งพ้นจากเรือนจำกลับสู่ชุมชน โดยยึดหลักการเคารพการตัดสินใจของผู้รับบริการ อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการวางแผนการดำเนินงานต่างๆ หนึ่งในโครงการการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของ Pathfinder ดำเนินการช่วยเหลือผู้กระทำผิดในการกรอกประวัติส่วนตัวเพื่อให้ทราบถึงความต้องการและความเสี่ยงของผู้กระทำผิด จัดประชุมให้ผู้กระทำผิดได้พบกับผู้ให้บริการต่างๆ ในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างแนวทางให้เขาสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่มีในสังคม
- ในประเทศออสเตรเลีย ผู้ต้องขังจะได้รับการวางแผนและประเมินการหวนคืนสู่ชุมชน Case Planning Transition (CPT) ซึ่งจากการประเมินผู้ต้องขังจะทำให้ทราบถึงความต้องการและความเสี่ยงต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการหวนคืนสู่ชุมชนการดำเนินงานการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยมี 2 รูปแบบคือ การดำเนินงานเป็นกลุ่ม คือ จัดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูแบบกลุ่มเพื่อเสริมพลังกลุ่มทางบวกให้แก่ผู้ต้องขัง และพัฒนาทักษะต่างๆ ไปพร้อมกัน อีกรูปแบบหนึ่งคือการบำบัดฟื้นฟูรายบุคคลที่จะช่วยวางแผนการ

หวนคืนสู่ชุมชนแต่ละคนที่อาจมีความต้องการหรือมีความแตกต่างกัน ในเรื่องของการวางแผนงานเพื่อผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้กระทำผิดนั้นจะดำเนินการตั้งแต่ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้แทนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดทันทีเมื่อพ้นจากเรือนจำ หนึ่งในนั้นคือโครงการ Extended Throughcare ที่นับว่าเกิดจากการที่รัฐบาลตระหนักถึงความต้องการต่างๆ ของผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญหลังพ้นโทษ ซึ่งในโครงการนี้จะมีทั้งครอบครัวของผู้กระทำผิด เจ้าหน้าที่จากชุมชน (Community Corrections staff) เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดตั้งแต่ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

- ในสหรัฐอเมริกา งานสังคมสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุและการหวนคืนสู่สังคม (Gerontological Social Work and Reentry Service) ได้มีการใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Gerontological) อันเป็นหนึ่งในรูปแบบที่ใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในการให้การสนับสนุนผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะในการหวนคืนสู่ชุมชน ให้ความสำคัญต่อการประเมินความต้องการและความเสี่ยงในรูปแบบผู้สูงวัย โดยการประเมิน Geriatric assessment เป็นองค์ประกอบและเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กับผู้ต้องขังสูงอายุ ทำให้ทราบถึงจุดแข็งของผู้สูงวัย สภาวะกาย จิต คุณภาพชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และความสัมพันธ์กับครอบครัว ซึ่งแบบประเมินจะสามารถช่วยให้นักสังคมสงเคราะห์สามารถเข้าใจสถานการณ์ของผู้รับบริการ ทั้งด้านความต้องการและความเสี่ยงต่างๆ ของผู้สูงวัย สามารถวางแผนรายบุคคลดำเนินการผสานงานกับเครือข่ายในชุมชน แหล่งทรัพยากรต่างๆ เข้ามามีส่วนในการทำงานเพื่อช่วยเหลือ และสนับสนุนผู้สูงวัย มีจุดเน้นที่จะเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรอันมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมหลังพ้นโทษให้สามารถเชื่อมโยงกัน
- ในประเทศญี่ปุ่นโครงการ Social Development Model (SDM) กับการช่วยเหลือด้านการหวนคืนสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุพัฒนาจากฐานคิดพันธะทางสังคม (Social Bond) อันมีหลักการว่าหากบุคคลมีพันธะทางสังคมอันประกอบด้วย การได้รับความรัก มีข้อผูกมัด ความเชื่อ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมจะทำให้เขาไม่หันไปประกอบอาชญากรรมได้จัดทำดำเนินการประเมินความเสี่ยงความต้องการด้านต่างๆ ของผู้ต้องขังสูงอายุ เน้นการสร้างความผูกพันต่อครอบครัว สังคม สร้างเครือข่ายกับสถาบันทางสังคมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ผ่านการวางแผนการช่วยเหลือเพื่อตอบสนองความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ (Human Need) มุ่งช่วยเหลือด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ช่วยเหลือป้องกันความรู้สึกแปลกแยกทาง

สังคม ป้องกันปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัยเมื่อพ้นโทษออกไป โดยนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำดำเนินการตามกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรายบุคคล และวางแผนในการหวนคืนสู่ชุมชน สัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆ อนาคตเมื่อกลับคืนสู่ชุมชน ข้อมูลที่อยู่อาศัย ตั้งแต่ 10 เดือนก่อนพ้นโทษ และบันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศโดยสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

จากการศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มพบว่าตัวแทนจากทุกหน่วยงาน ซึ่งเป็นประชากรการศึกษาคั้งนี้เห็นพ้องต้องกันว่าควรมีการเปิดโอกาสให้ครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่นร่วมวางแผนอนาคตของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีผู้พ้นโทษซึ่งไม่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติซึ่งได้รับการพิจารณาพิพากษาจำคุกระยะยาว โดยสามารถให้ความสำคัญ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนได้ตั้งแต่ที่ผู้ต้องขังยังอยู่ในเรือนจำ ในลักษณะเป็นวงสนทนา โดยงานสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำร่วมวางแผนกับครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่นซึ่งสามารถเป็นทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่ดำเนินการคุ้มครองสิทธิในระดับท้องถิ่น วางแผนอนาคตทั้งด้านที่อยู่อาศัย การสร้างรายได้ การขอรับสิทธิและสวัสดิการต่างๆ ในสังคมเมื่อก้าวพ้นจากเรือนจำ

“ควรเริ่มวางแผนตั้งแต่ในเรือนจำในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หากครอบครัวสามารถเข้าร่วมวางแผนอนาคตจะเป็นการดีมาก แต่ต้องพิจารณาเป็นราย สำหรับการเข้าร่วมวางแผนโดยตัวแทนภาคชุมชนเป็นเรื่องที่ดี หากแต่ในบริบท กทม. คงค่อนข้างยาก ถ้าเป็นในต่างจังหวัดน่าจะ work มากกว่า เพราะไม่ได้มีความปัจเจกเท่าสังคมในเมือง”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2, กรมราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“โครงการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสำหรับสูงวัยอาจยังไม่ทั่วถึง บางโครงการอาจไม่เหมาะกับสถานะความสูงวัย จึงควรวางแผนที่จะพัฒนาโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทสูงอายุ เห็นด้วย หากครอบครัวและตัวแทนจากชุมชนจะเข้ามาร่วมวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษและควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เค้ารู้สึกว่าคุณค่า”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4, กรมราชทัณฑ์ งานกิจการพิเศษ

“เห็นสมควรว่าหากครอบครัวหรือตัวแทนจากท้องถิ่นเข้ามารับทราบวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่เรือนจำสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุก็จะเป็นเรื่องที่ดีมาก โดยเฉพาะผู้ที่พ้นโทษตามป้ายไม่มีใครดูแล จะทำให้เขาไม่แคว้ง”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6, กรมคุมประพฤติ งานควบคุมและสอดส่อง

“ในการวางแผนก็ควรเริ่มตั้งแต่ในเรือนจำ ให้การแนะนำเส้นทางวางแผน แม้แต่แค่คำก็ต้องมีพื้นที่แสดงศักยภาพ สร้างพลังทางบวก กระตุ้นให้เขาเกิดความภูมิใจ หนุนเสริม ปลุกพลัง มีเรื่องเล่าเร้าพลัง แนะนำให้รู้จัก Role Model ที่อาจเป็นอดีตผู้ต้องขังสูงอายุกลับมาเสริมพลังทางบวก เสริมพลังจิตใจ เพราะถ้าใจเขาเหี่ยวใจเขาไม่เอาชุดอะไรก็ไม่ขึ้น ควรอนุญาตให้ครอบครัวเข้ามาร่วมวางแผนในอนาคต ควร convince ครอบครัวให้มาเยี่ยมด้วย เพราะครอบครัวจะมีส่วนในการเยียวยาจิตใจ ให้เขาเห็นโอกาสในสังคม ไม่ให้เกิดการ Isolate และเนื่องจาก Human is not stand alone ควรให้ตัวแทนจากท้องถิ่น หรือภาคชุมชน เครือข่ายในสังคม เข้ามาร่วมวางแผน ไม่ให้เกิดการตีตรา ช่วยกันเยียวยาผู้สูงวัย”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10, กรมกิจการสูงอายุ งานยุทธศาสตร์และแผนงานโครงการด้านผู้สูงอายุ

“ควรให้ทั้งครอบครัวและผู้แทนชุมชนเข้ามาร่วมช่วยวางแผน ทำกันเป็นกลุ่ม วางแนวทางให้แน่ชัดตั้งแต่ในเรือนจำซึ่งปัจจุบันยังคงไม่มี ทำไม่ได้”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 13, ตัวแทนคริสตจักรใจสมาน

และจากการสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้มีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเห็นด้วยกับการที่ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ในเรือนจำ เนื่องด้วยตัวแทนจากท้องถิ่นจะรู้จักผู้ต้องขัง ทราบถึงการใช้ชีวิตและพฤติกรรมก่อนกระทำผิดและทราบถึงสภาพบริบทชุมชนและทรัพยากรในสังคม ต่อการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องเมื่อผู้ต้องขังหวนคืนสู่สังคม โดยประโยชน์จากการรู้จักผู้ต้องขังนี้สามารถนำไปใช้วางแผนเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยงรายบุคคล

“ควรเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผนเลย กระบวนการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง จำเป็นต้องเข้าใจบริบทแต่ละพื้นที่ในเรือนจำ อาทิ ในเรือนจำต่างจังหวัด หากมีการดึงท้องถิ่นเข้ามาร่วมวางแผน ซึ่งท้องถิ่นจะทราบรู้จักผู้ต้องขังอยู่ข้างนอกมีพฤติกรรมอย่างไร ในชุมชนมีตำแหน่งงานใดว่างเหมาะสมกับผู้ต้องขัง จะทำให้ทางเรือนจำทราบพื้นฐานผู้ต้องขังและลักษณะชุมชน ทางเรือนจำจึงจะสามารถจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูตรงจุดมากยิ่งขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มที่ 1, กรมราชทัณฑ์

จะเห็นได้ว่าการวางแผนโดยการประเมินความต้องการและความเสี่ยง ประเมินภาวะจิตสังคมในผู้สูงอายุ หากผู้สูงอายุยินยอม การกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนจากท้องถิ่น

ตลอดจนครอบครัวมีส่วนร่วมวางแผนตั้งแต่ยังไม่พ้นโทษ จะทำให้การวางแผนแก้ไขฟื้นฟูสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกได้รับการยอมรับในการทวนคืนสู่สังคม ทุกฝ่ายมีความเข้าใจตระหนักถึงความต้องการผู้สูงอายุที่ไม่เพียงแต่ดูแลตามความต้องการพื้นฐานทางร่างกายชีวิตมนุษย์ หากแต่ยังเป็นกิจกรรมที่มีส่วนส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุทางจิตสังคมในรูปแบบหนึ่ง ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมสภาพแวดล้อมและสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ลดความเปราะบางของบุคคล เพิ่มคุณภาพชีวิต ลดภาวะเสี่ยงทางสุขภาพ โดยการดำเนินการดังกล่าวให้เกิดประสิทธิผลนั้น ต้องอาศัยความรู้ของผู้ปฏิบัติงานที่สอดคล้องตามทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลซึ่งเป็นนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ดำเนินการหลักในการร่วมวงสนทนา

นอกจากประเด็นการวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษข้างต้น เพื่อวิเคราะห์ตามหลักการผสานรอยต่อจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงการประสานงานในแง่ที่จะต้องส่งต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อติดตามหลังพ้นโทษหรือให้การสงเคราะห์ได้อย่างทันทั่วถึง เนื่องด้วยภารกิจแก้ไขฟื้นฟู อบรมให้ความรู้ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่สิ้นสุดในเรือนจำ/ทัณฑสถาน หรือสำหรับกรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษจะยังคงมีความต่อเนื่องโดยงานคุมประพฤติเป็นผู้ดำเนินการสงเคราะห์หลังปล่อยต่อไป ติดตาม แก้ไขฟื้นฟู หากแต่ในกรณีผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา (พ้นโทษตามบ้าย) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องโทษระยะยาว การติดตามในส่วนนี้จึงยังคงมีข้อจำกัดอันมีสาเหตุจากการประสานงานที่ยังคงไม่เป็นรูปธรรม โดยจะอธิบายถึง กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

4.6.3.3 ข้อจำกัดการประสานงานเพื่อดูแลและติดตามหลังปล่อย

การเตรียมการปลดปล่อยในกรณีผู้ต้องขังสูงอายุสามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีหลัก คือ กรณีผู้พ้นโทษ (ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว) และกรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

กรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

คณะกรรมการพิจารณาพักการลงโทษจะพิจารณาการพักการลงโทษได้ต่อเมื่อคณะกรรมการต่อไปเห็นชอบและได้รับการอนุมัติจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเงื่อนไขที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมได้บัญญัติไว้ในกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 โดยต้องปฏิบัติตามจนครบกำหนดระยะเวลาพ้นโทษ โดยระยะเวลาของการคุมประพฤติผู้ได้รับพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุกนั้น นับตั้งแต่วันที่ได้รับการปล่อยคุมประพฤติจนถึงวันพ้นโทษของผู้ได้รับการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุกแต่ละราย ซึ่งได้ระบุไว้ในหนังสือสำคัญปล่อยตัวคุมประพฤติ ในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หน่วยงานคุมประพฤติโดยเจ้าหน้าที่ดำเนินเข้าปฏิบัติงานใน

เรียนจำเพื่อให้ข้อมูลการสงเคราะห์ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมพ.ศ. 2560 และสำรวจความต้องการรับการสงเคราะห์ตามแบบขอรับการสงเคราะห์และพนักงานคุมประพฤติจะพิจารณาให้การสงเคราะห์แก่บุคคลซึ่งร้องขอรับการสงเคราะห์ตามสมควรเน้นย้ำการรายงานตัวตามเงื่อนไขสำหรับผู้ต้องขังที่จะได้รับการพัก-ลดการลงโทษทำกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูให้ข้อมูลแนะนำการขอรับการสงเคราะห์จากผู้ต้องขังที่พ้นโทษตามคำพิพากษาโดยเป็นการแนะนำบริการต่างๆ ที่กรมคุมประพฤติสามารถดำเนินการภายใต้ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 ซึ่งทั้งผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและผู้พ้นโทษตามคำพิพากษายังคงขอรับการสงเคราะห์กับพนักงานคุมประพฤติได้ภายในระยะเวลา 1 ปีหลังพ้นโทษ

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าเมื่อใกล้เวลาที่จะได้รับการปล่อยตัวนั้นผู้ต้องขังสูงอายุจะถูกปล่อยตัวในลักษณะสองรูปแบบหลัก และจะมีเส้นทางที่เผชิญในชั้นดูแลหลังปล่อยที่แตกต่างกันตามการได้รับการปล่อยตัว อันจะกล่าวถึงในลำดับถัดไปในชั้นดูแลหลังปล่อย อย่างไรก็ตามในมิติของขั้นเตรียมการปลดปล่อยนี้ แม้ว่าจะมีกฎเกณฑ์และระเบียบที่เกี่ยวข้องหากแต่ในปฏิบัติยังคงพบปัญหาการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน กล่าวคือ ในทางปฏิบัติงานการประสานส่งต่อผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ และผู้พ้นโทษจากการให้ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วยหน่วยงานราชทัณฑ์ งานคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ และตัวแทนท้องถิ่นพบว่ามิอุปสรรคในข่วงรอยต่อการประสานงานส่งต่อหลักๆ คือ ในมิติเชิงข้อมูลของผู้ต้องขังที่ไม่เพียงพอต่อการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูให้สอดคล้องกับผู้กระทำผิดโดยที่ทางกรมคุมประพฤติได้รับข้อมูลพฤติการณ์เชิงคดีเป็นหลัก และสำหรับผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาท้องถิ่นได้รับจากข้อมูลที่มีความล่าช้าของการได้รับหนังสือติดตาม ข้อจำกัดจำนวนผู้เชี่ยวชาญในเรือนจำในการแก้ไขฟื้นฟูและการขาดการรวมทรัพยากรอย่างเป็นเครือข่ายระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานภาคสังคมที่เกี่ยวข้อง

“เราจะพัฒนาหนึ่งคนมันไม่จำเป็นต้องมีภาคสังคมมารับช่วงต่อ บางคนได้รับการยอมรับอยู่ในเรือนจำ ออกไปไม่มีตัวตนก็กระทำผิดซ้ำ ยิ่งถ้าสังคมไม่ให้โอกาสก็ทำงานทำไม่ได้ ในส่วนนี้สังคมต้องยอมรับหาทางให้และต้องไม่ล้มดูต้นทางทำอะไรให้คนเข้าคุกน้อยลง เริ่มพัฒนาสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ส่งเสริมนโยบายสวัสดิการสังคม ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกเช่น พ.ม. ที่ควรเข้ามาดูแลตั้งแต่ในเรือนจำ ตอนนี้อย่างขาดการส่งต่อหน่วยงานภาคสังคมที่ชัดเจน ผู้สูงวัยยังขาดโอกาสโดยเฉพาะการสร้างรายได้ การทำงานที่เหมาะสมกับเค้า ระหว่างเรือนจำและท้องถิ่นยังมีช่องว่างที่จะส่งต่อให้อาสาสมัครหรือชุมชน ประอบกับเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษบางรายอาจไม่ต้องการติดตามจากเรา และในเรื่องของข้อมูลผู้ต้องขังในเรือนจำก็ยังไม่ประสบปัญหา เพราะข้อมูลที่มีเน้น

ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกเป็นหลัก การแก้ไขฟื้นฟูเป็นรอง การขาดข้อมูลส่วนนี้จึงกระทบต่อการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและใช้ประโยชน์ในการส่งต่อไปยังภาคสังคม”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 2, งานราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์

กรณีผู้พ้นโทษ (ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว)

ตามพระราชบัญญัติข้อมูลและข่าวสาร พ.ศ. 2540 และแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี 2559 ในกระบวนการทางกรมราชทัณฑ์ได้มีการจัดสัมมนาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีแผนรองรับตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 สิงหาคม 2559 เริ่มจากทางราชทัณฑ์จัดอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้ผู้ต้องขังที่เหลือโทษไม่เกิน 6 เดือน -1 ปี ในทุกคดี ดำเนินการส่งต่อและการติดตามผู้ต้องขังที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว สอบถามและให้ผู้ต้องขังลงชื่อยินยอมตามแบบยินยอมเปิดเผยข้อมูล ส่งรายชื่อโดยลงระบบฐานข้อมูลของกองแผนงาน ประสานส่งต่อข้อมูลไปยังกระทรวงที่เกี่ยวข้อง โดยมีแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี 2559 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กรมราชทัณฑ์ได้จัดอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขังที่เหลือโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน - 1 ปีทุกคดี

ขั้นตอนที่ 2 กรมราชทัณฑ์ดำเนินการส่งต่อและติดตาม ด้วยการสอบถามและให้ผู้ต้องขังยินยอมตามแบบยินยอมเปิดเผยข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำแบบสำรวจประวัติข้อมูลผู้ต้องขังที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว ส่งรายชื่อผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวอภัยโทษ ปี 2559 ทุกราย โดยลงข้อมูลในฐานระบบกองแผนงานเพื่อดำเนินการติดตามดูแลให้การช่วยเหลือต่อไป หลังจากนั้นจึงดำเนินการส่งข้อมูลต่อดังนี้

- กระทรวงมหาดไทย อันประกอบด้วย กรมการปกครอง การส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ดำเนินการต่อประสานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการมอบนโยบายให้นายอำเภอ อบต. อบจ. อปท. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทุกแห่ง ดำเนินการช่วยเหลือให้คำแนะนำดูแล ติดตาม สงเคราะห์ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว และครอบครัว จัดทำบัตรประชาชนให้ผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ และสรุปรายงานมายังกรมเพื่อรายงานกระทรวงยุติธรรม และสรุปรายงานนายกรัฐมนตรืต่อไป
- กระทรวงพัฒนาสังคมฯ อันประกอบด้วย กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (พมจ.) กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในการสงเคราะห์

ช่วยเหลือเบี้ยยังชีพผู้พิการ ทูพพลภาพ เอตส์ รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อน อื่นๆ ฯลฯ

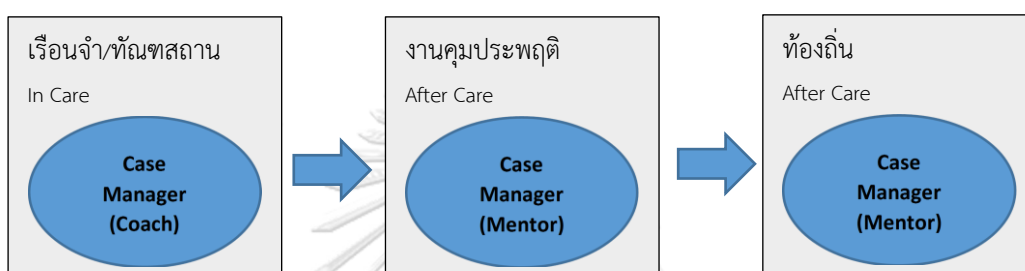
อย่างไรก็ดีกรมกิจการผู้สูงอายุกำลังอยู่ระหว่างการพิจารณาหลังจากทำข้อตกลง (MOU) ร่วมกับราชทัณฑ์ต่อการบริการและการสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้พิการสูงอายุ อาทิ การประสานอาสาสมัครผู้สูงอายุ (อผส.) ในพื้นที่เพื่อให้การดูแล สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามความเหมาะสม ศูนย์พัฒนาอาชีพเพื่อพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ การสงเคราะห์การจัดการศพกรณีไม่มีญาติ ไม่มีค่าจัดการศพ การสงเคราะห์เงินสำหรับผู้ที่ยากลำบาก ครั้งละ 2,500 บาท ปีละไม่เกิน 3 ครั้ง ผู้พิการสูงอายุที่ต้องการทำงาน สามารถกู้ได้รายละไม่เกิน 30,000 บาท ไม่มีดอกเบี้ยหรือการร่วมกลุ่มประมาณ 5 คน กลุ่มละ 100,000 บาท โดยกู้ยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพสำหรับทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ต้องชำระเงินคืนเป็นรายงวดทุกเดือน ระยะเวลา 3 ปี โดยไม่คิดดอกเบี้ย

- กระทรวงสาธารณสุข อันประกอบด้วย กรมสุขภาพจิต กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์ ให้การดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการติดตามสอดส่องผู้พิการเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยมีฐานข้อมูลการส่งต่อจากกองตรวจพิสูจน์หลักฐาน
- กระทรวงแรงงาน อันประกอบด้วย กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมการจัดหางาน โดยขอความร่วมมือสำนักงานฝีมือแรงงานเพื่อฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ ขอความร่วมมือสำนักงานจัดหางานเพื่อทราบตำแหน่งว่างงานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังทราบ
- กรมคุมประพฤติ ประสานสำนักงานคุมประพฤติในเขตพื้นที่สงเคราะห์ค่าพาหนะ

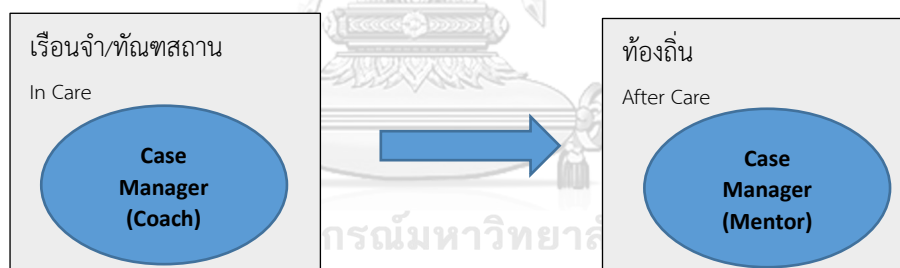
เมื่อวิเคราะห์กับแนวทางการดำเนินงานของนานาอารยประเทศการประสานงานร่วมกันทั้งภายในและภายนอกทีม/หน่วยงาน/องค์กร เพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งทางด้านการกำหนดนโยบาย การดำเนินงาน การติดตามผลการดำเนินงานที่กำหนดไว้ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์โดยทั่วไปจากการทบทวนแนวทางดำเนินงานต่างประเทศตามที่ระบุไว้ในเรื่องการวางแผนที่นอกจากผู้ประสานงาน (Case Manager) ดำเนินการตรวจสอบสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนประสานงานขอรับการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังแล้ว ยังทำหน้าที่ประสานหน่วยงานที่จะรับช่วงต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยนานาอารยประเทศได้กำหนดให้นักสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์เป็นผู้ประสานงานหลัก (Case Manager) ในเรือนจำทั้งนี้ในเรือนจำ (In care) ผู้ปฏิบัติงานควรมีลักษณะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ฝึกสอน (Coach/Captain of Lives) รับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพกาย จิต สังคมผู้สูงอายุ และทำงานอย่างบูรณาการใช้ประโยชน์จากข้อมูลการแก้ไข

ฟื้นฟูผู้กระทำผิดหลังปล่อย (After Care) ส่งต่อให้แก่พนักงานคุมประพฤติหรือตัวแทนของท้องถิ่นที่จะต้องรับช่วงเป็นผู้ประสานงานต่อ (Case Manager) ผู้ปฏิบัติงานควรมีลักษณะทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยง (Mentor) ซึ่งมักจะเป็นคนทำงานชุดเดียวกับช่วงเปลี่ยนแปลงผ่าน ติดตามสงเคราะห์ ให้ความช่วยเหลือ พิทักษ์สิทธิประสานให้ผู้พ้นโทษเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนหรือบริการจากภาครัฐ ทั้งนี้ สำหรับการดำเนินงานในบริบทสังคมไทยที่มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ราชทัณฑ์ได้มีแนวการประสานงาน

กรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

กรณีผู้พ้นโทษ (ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว)

“ควรกำหนดให้มีผู้ประสานงานช่วยเหลือเข้าถึงสิทธิ และมีการปัจฉิมนิเทศก่อนปล่อยในเรือนจำ ราชทัณฑ์ควรแนะนำ ประชาสัมพันธ์ ให้เขาได้เข้าถึงสิทธิบริการต่างๆ วิธีการขอรับความช่วยเหลือให้ชัดเจนก่อนปล่อย ไม่ให้เขาเกิดความกังวล และหากมีการส่งต่อข้อมูลด้วยระบบเทคโนโลยีระหว่างหน่วยงานก็จะทำให้เกิดความรวดเร็วและประหยัดทรัพยากร ดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูเตรียมพร้อมการให้การสงเคราะห์ได้ทัน่วงที”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 7, กรมคุมประพฤติ งานควบคุมและสอดส่อง

“หากมี Case Manager เป็นผู้ประสานงานก็จะเป็นเรื่องที่ดี เช่นการหาพี่เลี้ยง โดยบุคคลที่จะเป็น Case Manager ก็ต้องมีความรู้ หรืออาจจัดการอบรมเป็นหลักสูตร หรือใช้จิตอาสาเข้ามาช่วย แล้วจึงมีการประเมิน ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์คนที่มีความรู้ทางด้านอาชญาวิทยา สามารถให้

คำปรึกษา ให้เขารู้สึกไม่เดียวดาย ซึ่งอาจเริ่มทำจากจำนวนน้อยๆ แล้วค่อยถอดบทเรียน ถ้าได้ผลก็ขยายไปเรื่อย ๆ แต่ที่ขึ้นอยู่กับนโยบายซึ่งอยู่ที่ใครเคาะ สำหรับการส่งต่อข้อมูลควรมีระบบวาง action plan กำหนด timing ในการติดตาม มีกระบวนการที่ชัดเจน ลักษณะข้อมูลที่บันทึกในระบบ ควรมีความละเอียด มองการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลเป็นหลัก เพื่อที่จะทราบความต้องการและความเสี่ยงในการส่งต่อข้อมูลเพื่อประโยชน์ผู้สูงอายุ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 10, กรมกิจการผู้สูงอายุ งานยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการด้านผู้สูงอายุ

ควรมีผู้ประสานงานกรณีพิจารณาแล้วว่าผู้ต้องขังต้องการความช่วยเหลือ และมีความจำเป็นที่ต้องมีคนช่วยประสานงานระหว่างรอยต่อ โดยผู้ประสานงานจะได้ดำเนินการส่งต่อท้องถิ่น ส่งต่อจิตอาสา ชุมชนต่อไปโดยในการติดตามท้องถิ่นและชุมชนจะสามารถดำเนินการติดตามต่อได้ และเนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนจำกัด เจ้าหน้าที่ประจำแดนจึงควรเป็น Case Manager ได้ ช่วยเป็นศูนย์กลาง และนักสังคมสงเคราะห์ร่วมให้คำปรึกษาหากแต่ในส่วนนี้ยังติดในเรื่องของทัศนคติผู้คุม ที่หากผู้ต้องขังร้องขอ อาจเกิดทัศนคติ คิดว่า เรียกร้องอะไรมากมายหากมีข้อมูลก็จะง่ายต่อการจำแนกเพื่อใช้ในการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งปัจจุบันที่ทำได้ ควบคุมเป็นหลัก แก้ไขฟื้นฟูเป็นรอง หากได้ข้อมูลตั้งแต่ต้นทางก็จะช่วยในการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2, กรมราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์

การกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบเป็นผู้ประสานงาน (Case Manager) ในแต่ละหน่วยงานจากทัศนงานยุติธรรม กรมกิจการผู้สูงอายุ และตัวแทนส่วนท้องถิ่น พบว่าควรกำหนดให้มีผู้ประสานงาน (Case Manager) ที่สามารถระบุให้นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ปฏิบัติงานดำเนินการรับผิดชอบด้านการส่งต่อผู้รับบริการไปยังพนักงานคุมประพฤติซึ่งจะรับช่วงต่อเป็นผู้ดูแลและเป็นผู้ประสานงานหลักต่อหรือกรณีผู้พ้นโทษควรกำหนดให้มีผู้ประสานงาน (Case Manager) ระดับท้องถิ่นที่จะดูแลผู้พ้นโทษสูงอายุ

4.6.4 ขั้นตอน/ติดตามหลังปล่อย

ตามที่ชี้แจงข้างต้นว่าการได้รับการปล่อยตัวของผู้ต้องขังสูงอายุจะมีสองกรณีหลักคือ กรณีที่ได้รับการพักโทษและลดวันต้องโทษจำคุก ทั้งในรูปแบบการได้รับการปล่อยตัวพักโทษ ลดวันต้องโทษ และการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว

กรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก

กรณีการได้รับปล่อยตัวคุมประพฤตินั้นจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบหลักของงานคุมประพฤติ โดยตามที่หนึ่งในอำนาจหน้าที่ของงานคุมประพฤติคือการดำเนินการสืบเสาะและพินิจ ควบคุมและสอดส่อง ติดตาม ดูแล ให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้กระทำผิดภายใต้เงื่อนไขการคุมความประพฤติ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำผิดปรับปรุงแก้ไขนิสัย ความประพฤติจนสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก และส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟู และสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน โดยการปฏิบัติงานคุมประพฤติที่เกี่ยวข้องกับการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนนั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติคุมประพฤติ พ.ศ. 2559 ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 มติคณะรัฐมนตรีลงวันที่ 12 มกราคม 2559 มาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน และตามมติคณะรัฐมนตรีเรื่อง แนวทางรูปแบบการลดปริมาณคดีสู่ศาล เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2544 ซึ่งเกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ “ข้อ 6.4 เห็นควรให้กรมคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังจากการคุมประพฤติหรือผู้กระทำผิดหลังปล่อยจากกรมราชทัณฑ์ (After Care)” ดังนั้นบทบาทของพนักงานคุมประพฤติจะมีหลายประการ กล่าวคือ เป็นทั้งผู้รักษากฎหมายดูแลผู้คุมความประพฤติและเป็นนักสังคมสงเคราะห์ทำงานด้าน แก้ไขฟื้นฟู ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีคิดของผู้กระทำผิด

กระบวนการคุมความประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ

กระบวนการคุมความประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับคดี เป็นขั้นตอนเมื่อสำนักงานคุมประพฤติได้รับหนังสือแจ้งการปล่อยคุมความประพฤติจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน เจ้าหน้าที่ธุรการคดีจะลงทะเบียนรับคดีเข้าสู่ระบบกลางรวบรวมเอกสารจัดตั้งสำนวนคดีโดยใช้สำนวนสืบเสาะฯ ของคดีนั้นเป็นสำนวนคดีสอดส่องต่อเนื่องกันแล้วมอบให้หัวหน้ากลุ่มงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะพิจารณาจ่ายคดีให้พนักงานคุมประพฤติ

ขั้นตอนที่ 2 การชี้แจงเงื่อนไขการคุมความประพฤติและรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนการดำเนินงานของพนักงานคุมประพฤติ เมื่อผู้ถูกคุมความประพฤติมาพบพนักงานคุมประพฤติตามหนังสือแจ้งการปล่อยคุมความประพฤติจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน พนักงานคุมประพฤติจะดำเนินการปฐมนิเทศชี้แจงให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเข้าใจในคำสั่งและเงื่อนไขการคุมความประพฤติ ตลอดจนรวบรวมหลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกคุมความประพฤติและจัดทำกำหนดนัดรายงานตัว

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์และวางแผน เป็นขั้นตอนที่พนักงานคุมประพฤติเจ้าของสำนวนจะนำข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังของผู้ถูกคุมความประพฤติ ตลอดจนสภาพความผิดและพฤติการณ์

แห่งคดีมาวิเคราะห์และประเมินและวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติ โดยการใช้เกณฑ์ความเสี่ยงหรือแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำและเกณฑ์สภาพปัญหาและความต้องการในการจำแนกผู้กระทำผิด

ขั้นตอนที่ 4 ควบคุมและสอดส่องตามเงื่อนไข / แก้ไขฟื้นฟูตามสภาพปัญหา เป็นขั้นตอนการดำเนินงานของพนักงานคุมประพฤติ เพื่อควบคุมดูแลและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้กระทำผิดตามระดับความเสี่ยงหรือแนวโน้มต่อการกระทำผิดซ้ำและระดับความรุนแรงของสภาพปัญหาและความต้องการของผู้กระทำผิด เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติและได้รับการแก้ไขฟื้นฟูให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยกลับตนเป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินสรุปผลเป็นขั้นตอนที่พนักงานคุมประพฤติจะต้องตรวจสอบผลการดำเนินงานในแต่ละสำนวน โดยพนักงานคุมประพฤติจะต้องทบทวนแผนการดำเนินงาน และการประเมินความเสี่ยงและสภาพปัญหาและความต้องการซ้ำตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟูหรือแผนการคุมความประพฤติที่กำหนดไว้มีการดำเนินการตามแผน เพื่อปรับแผนการคุมประพฤติให้มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติ

ขั้นตอนที่ 6 จัดทำรายงานการคุมความประพฤติ เป็นขั้นตอนของพนักงานคุมประพฤติในการตรวจสอบสำนวนและประมวลข้อมูลในการคุมความประพฤติผู้ถูกคุมความประพฤติที่ดำเนินการเสร็จสิ้นทั้งในกรณีปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติและไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมความประพฤติ มาจัดทำเป็นรายงานการคุมความประพฤติเพื่อเสนอต่อกรมราชทัณฑ์

การติดตามการสงเคราะห์

ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 ในเรื่องที่ต้องให้การสงเคราะห์โดยเร่งด่วน อาทิ ค่าพาหนะ พนักงานคุมประพฤติก็จะพิจารณา ณ ขณะนั้นหากแต่ในสำหรับบางด้าน เช่นการขอรับทุนประกอบอาชีพ พนักงานคุมประพฤติจะดำเนินการผ่านกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงและมีการติดตามทุนที่ให้ใช้ถูกวัตถุประสงค์หรือไม่ ตรงตามที่ร้องขอไว้หรือไม่ อนึ่งในกรณีขอรับการสงเคราะห์ระยะยาวทางกรมคุมประพฤติได้มีการทำงานอย่างบูรณาการภายใต้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารยุติธรรมแห่งชาติเป็นการทำงานเครือข่ายของภาครัฐประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานผู้แทนสำนักงานยุติธรรมเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีผู้แทนกรมคุมประพฤติเป็นกรรมการและเลขานุการร่วมมีบทบาทสำคัญในการเป็นเวทีสะท้อนปัญหาและประสานความร่วมมือของหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรมและดำเนินการพิจารณาประสานงานการขอรับการสงเคราะห์ระยะยาว

อย่างไรก็ดีในงานคุ้มครองประพัตมีลักษณะการปฏิบัติงานที่ยังมิได้มีการแบ่งกลุ่มหรือแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองประพัตสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ หากแต่เป็นเพียงมีการผ่อนผันกฎเกณฑ์การรายงานตัวให้ผู้สูงอายุ กล่าวคือในกระบวนการที่จะต้องรายงานตัวหากผู้สูงอายุประสบอุปสรรคทางด้านร่างกายหรือมีอุปสรรคต่อการเดินทางมารายงานตัวจะสามารถผ่อนผันระยะเวลาอย่างเช่นจากเดิมมีกำหนดรายงานตัวเดือนละหนึ่งครั้ง หรืออาจขยายระยะเวลาเป็นสองเดือนหนึ่งครั้งตามแต่กรณี สำหรับผู้พิการทุพพลภาพหรือผู้ไม่สามารถเดินทางได้ก็จะงดเว้นการรายงานตัวโดยมอบหมายอาสาสมัครคุ้มครองประพัตในท้องถิ่นดำเนินการสอดส่องดูแล เยี่ยมบ้าน สำนวญความต้องการความเสี่ยงจนกว่าจะครบกำหนดโทษ โดยมีอาสาสมัครคุ้มครองประพัตมีบทบาทในการช่วยเหลือพนักงานคุ้มครองประพัต ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ติดตาม ดูแลช่วยเหลือ ส่งเคราะห์ ผู้กระทำผิดหรือผู้ได้รับการสงเคราะห์ แสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิด ส่งเสริมสนับสนุนภารกิจของกรมคุ้มครองประพัต มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม บทบาทหน้าที่อื่นตามที่อธิบดีกรมคุ้มครองประพัตมอบหมาย การปฏิบัติงานอาสาสมัครคุ้มครองประพัตแบ่งเบาภาระหน้าที่ ของพนักงานคุ้มครองประพัต ทำให้พนักงานคุ้มครองประพัตมีเวลาในการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น

4.6.4.1 ข้อจำกัดการปฏิบัติงานคุ้มครองประพัตในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ

โดยที่งานคุ้มครองประพัตนั้นยังมิได้มีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุโดยเฉพาะระเบียบการปฏิบัติงานต่างๆ จึงใช้ปฏิบัติกับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ้มครองประพัตในทุกกลุ่ม กรณีผู้คุ้มครองประพัตต้องการได้รับการช่วยเหลือการสงเคราะห์ด้านสิทธิและบริการตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 พนักงานคุ้มครองประพัตจะพิจารณาให้การสงเคราะห์แก่บุคคลซึ่งขอรับการสงเคราะห์ในด้านการส่งเสริมการมีงานทำ หรือส่งเสริมด้านการหางาน การส่งเสริมด้านการศึกษา การส่งเสริมด้านทุนประกอบอาชีพ การสงเคราะห์ด้านการรักษาพยาบาล การสงเคราะห์ค่าอาหาร การสงเคราะห์ค่าพาหนะ การสงเคราะห์ค่ายั้งชีพ การสงเคราะห์ด้านที่พักอาศัย การให้คำปรึกษาแนะนำ ด้านการให้ความรู้และการฝึกอบรม ด้านทักษะชีวิต ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งหากผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ้มครองประพัตประสงค์ขอรับการสงเคราะห์ ในเบื้องต้นทางหน่วยงานคุ้มครองประพัตจะพิจารณาแนะนำให้ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ้มครองประพัตดำเนินงานตามสิทธิที่ตนเองพึงมีในสังคมก่อนโดยการแนะนำให้ประสานงานตามกระบวนการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับสิทธิ อย่างไรก็ตามหากดำเนินการตามสิทธิเรียบร้อยแล้วและยังคงมีความจำเป็นต้องขอรับการสงเคราะห์ พนักงานคุ้มครองประพัตก็จะพิจารณาตามยากจนหรือความขัดสน หรือมีสภาพปัญหา ความจำเป็น ความต้องการ ที่ได้จากการวิเคราะห์ของพนักงาน

กรมประพตติ โดยพนักงานคุมประพตติจะดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและความเห็นในแบบขอรับ การสงเคราะห์เพื่อประกอบการพิจารณาผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพตติพิจารณานุมัติ

ทั้งนี้ในการประสานงานเพื่อขอรับการสงเคราะห์ความเชื่อมโยงกับหน่วยงานคุมประพตติ กับกรมกิจการสูงอายุและการประสานงานอาสาสมัครคุมประพตติกับอาสาสมัครภาคสังคระดับ ท้องถิ่นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมยังคงไม่ปรากฏ เหตุหนึ่งเนื่องจากการไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ สงเคราะห์ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ การดำเนินงานปัจจุบันของงานคุมประพตติ หากผู้สูงอายุต้องการ ความช่วยเหลือจึงเป็นแต่เพียงการแนะนำให้ผู้สูงอายุสามารถติดต่อขอรับการสงเคราะห์โดยให้ ข้อมูลการติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือเขียนคำร้องขอรับการสงเคราะห์พนักงานคุม ประพตติเพื่อประสานส่งต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ต้องเข้ามาช่วยเหลือ (ตามมาตรการบูรณาการ ภาคอื่น ๆ) ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวง แรงงาน กรมการจัดหางาน พัฒนาฝีมือแรงงาน มูลนิธิและภาคีอื่นๆ

“การคุมประพตตินั้นยังไม่มี การแบ่งกลุ่มหรือแนวทางการปฏิบัติงานคุมประพตติสำหรับ ผู้สูงอายุโดยเฉพาะจะเป็นเพียงการดำเนินงานหลักตาม พรบ.คุมประพตติ 2559 ซึ่งมีลักษณะใช้ ปฏิบัติกับผู้ถูกคุมความประพตติทุกกลุ่ม เริ่มจากในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หน่วยงาน คุมประพตติ จะเข้าไปในเรือนจำเพื่อให้ข้อมูลการสงเคราะห์ และสำรวจความต้องการรับการ สงเคราะห์ตามแบบฟอร์มของทางกรมฯ สำหรับผู้ได้รับการพัก-ลด แรกเริ่มนั้นจะได้รับการประเมิน ผู้ต้องขังในด้านความต้องการและความเสี่ยง และต้องรายงานตัวทุกเดือน อย่างไรก็ตามสำหรับผู้สูงอายุ นั้น หากพนักงานคุมประพตติพิจารณาถึงความลำบาก อุปสรรค การเดินทางมารายงานตัวอัน เนื่องมาจากความชรา ก็จะพิจารณาระยะเวลาการรายงานตัว ซึ่งอาจเป็นสองเดือนครั้งก็ได้ สำหรับผู้ พิการ ไม่สามารถเดินทางได้จะงดเว้นการมารายงานตัว โดยอาสาสมัครคุมประพตติจะเยี่ยมบ้าน สสำรวจความต้องการความเสี่ยงจนกว่าจะครบกำหนดโทษ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 6, กรมคุมประพตติ งานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด

“หลังพ้นคุมประพตติ จะมีอาสาสมัครติดตามหลังปล่อย เดือนละประมาณ 1 ครั้ง ใน 2 เดือนแรก ซึ่งอาสาสมัครก็จะเป็นคนในชุมชนนั้นๆ สอดส่องดูแล ช่วยเหลือ ติดตาม”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 7, กรมคุมประพตติ งานควบคุมและสอดส่อง

โดยจากการสนทนากลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้มีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมซึ่งสอดคล้องกับการ สัมภาษณ์เชิงลึกโดยที่ทางกรมคุมประพตติยังคงมิได้มีแนวทางกำหนดต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด สูงอายุโดยเฉพาะ

“สำหรับการปล่อยตัวผู้สูงอายุ ทางกรมฯ จะได้รับการประสานงานจากราชทัณฑ์ซึ่งเหมือนนักโทษทั่วไป ยังไม่ได้มีการระบุกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุยังคงได้รับการปฏิบัติเหมือนผู้ได้รับการปล่อยตัวทั่วไป ยังมีได้จำกัดว่า อายุเท่านี้ ต้องดูแลแบบนี้”

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มที่ 2, ผู้เชี่ยวชาญกรมคุมประพฤติ

“โดยทั่วไปสำหรับผู้ได้รับพัก-ลดสูงอายุนั้น ส่วนใหญ่แล้วไม่ค่อยมีปัญหาการผัดเจื่อนไขกระดูก ประพฤติ เนื่องจากการพิจารณาพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ จะพิจารณาสำหรับผู้สูงอายุที่มีผู้อุปการะ มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงไม่มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย มีคนในครอบครัวดูแล และรายงานตัวตามเงื่อนไขการปล่อยตัวคุมประพฤติ สำหรับการขอรับบริการสังคมนั้นเบื้องต้นจะแนะนำให้ผู้ถูกคุมขังสิทธิที่ตนเองมีก่อน อาทิ สิทธิบัตรทองหรือขอรับการสงเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง กรณีผู้ถูกคุมขังความประพฤติประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย หากเขาแจ้งความประสงค์ขอรับการสงเคราะห์ ก็สามารถดำเนินการเข้าอาศัยในบ้านกึ่งวิถีทุกจังหวัด ซึ่งบางแห่งขึ้นทะเบียนเป็นบ้านสงเคราะห์ หรือบางแห่งเป็นวัด การเข้าอาศัยจะเป็นชั่วคราวหนึ่งเท่านั้นจนกว่าจะปรับตัวได้ การสงเคราะห์ระยะยาวจะมีการสืบเสาะและยื่นพิจารณาต่อคณะกรรมการพัฒนาการบริหารยุติธรรมแห่งชาติ อาศัยการให้การสงเคราะห์อย่างบูรณาการระหว่างการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน สงเคราะห์ตามความต้องการและความเสี่ยงเป็นรายกรณี อย่างไรก็ตามแม้พ้นคุมประพฤติไปแล้วก็สามารถ walk in เข้ามาขอความช่วยเหลือได้ภายใน 1 ปีหลังพ้นคุมประพฤติ หรือ 1 ปีหลังพ้นจากเรือนจำสำหรับผู้พ้นโทษตามปาย การติดตามการสงเคราะห์สำหรับการให้การสงเคราะห์เรื่องเฉพาะหน้า เช่น ค่าพาหนะ ก็จะหมดไป แต่สำหรับบางเรือนเช่นด้านอาชีพ ก็จะมีการติดตามเป็นระยะว่าอาชีพที่ทำเป็นอย่างไร ตรงตามที่ร้องขอไว้หรือไม่ ใช้เงินถูกวัตถุประสงค์หรือไม่”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 6, กรมคุมประพฤติ งานควบคุมและสอดส่อง

“ในการสงเคราะห์การประกอบอาชีพ ทางกรมคุมประพฤติก็มีหน่วยงาน CARE เช่นเดียวกันกับทางราชทัณฑ์ ร่วมมือกับสถานประกอบการรับผู้ถูกคุมขังเข้าทำงานบริษัทแต่ยังไม่ได้รองรับผู้สูงอายุ เข้าทำบริษัท โอกาสในการทำงานสุจริตของผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงน้อย ไม่มีงานทำ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 8, กรมคุมประพฤติ งานควบคุมและสอดส่อง

จากการศึกษาภาพรวมการปฏิบัติงานของทางกรมคุมประพฤติข้างต้นทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สามารถรวบรวมถึงข้อจำกัดด้านการปฏิบัติงานได้ ดังต่อไปนี้

1. แม้ทำงานคุ้มครองประพฤตินี้จะมีมาตรการบูรณาการการแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือ และสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน มีหน่วยสร้างอาชีพแก่ผู้กระทำผิดผ่านศูนย์แคร์ (Care Center) ส่งเสริมการสร้างหลักประกันรายได้ การขยายโอกาสการทำงานหากแต่สำหรับผู้สูงอายุ หากแต่ยังคงมิได้แบ่งหรือมีแนวทางปฏิบัติกับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ้มครองประพฤตินี้สูงอายุนั้นการที่ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติแก้ไขฟื้นฟูที่ไม่แตกต่างจากผู้ได้รับการปล่อยตัวสูงอายุนั้น แต่ต้องเผชิญข้อจำกัดทางสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ สภาพสังคมที่ผู้สูงวัยต้องมีความซับซ้อนและมีความเปราะบาง ส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของผู้กระทำผิด แม้กรมคุ้มครองประพฤตินี้จะ อีกทั้งการรับเข้าทำงานจากสถานประกอบการซึ่งส่วนใหญ่ในรูปแบบบริษัทจึงยังมีอากรรองรับสอดคล้องเหมาะสมกับลักษณะความสูงวัย และมีได้มีทางเลือกในการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากนัก

2. ในการขอรับการสงเคราะห์โดยทางหน่วยงานมีแนวทางให้ผู้กระทำผิดดำเนินการตามสิทธิของตนในเบื้องต้นก่อนนั้น ในกรณีนี้หากผู้กระทำผิดไม่ทราบถึงสิทธิของตนหรือด้วยข้อจำกัดทางสภาพร่างกายอาจทำให้ผู้กระทำผิดประสบปัญหาในการทำความเข้าใจหรือขอรับสิทธิด้วยตนเอง ก็จำเป็นต้องเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิบริการ ไม่ทราบการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของกฎหมายหรือสิทธิประโยชน์ของตนตลอดจนสวัสดิการที่รัฐจัดสรร เพราะไม่มีการจัดทำคู่มือ ไม่มีระบบสารสนเทศ หรือการจัดทำแนวทางที่จะเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ ให้ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุ้มครองประพฤตินี้สูงอายุนั้นสามารถเข้าใจและเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ซึ่งในส่วนนี้ย่อมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัย

3. นอกจากนี้กลไกปฏิบัติงานของงานคุ้มครองประพฤตินี้เป็นกลไกบริหารระดับหน่วยงาน ยังไม่มีการไม่มีบทบัญญัติกำหนดบทบาทและหน้าที่ของอาสาสมัครในพื้นที่ของกระทรวงต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันโดยการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุ้มครองประพฤตินี้ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในพื้นที่ชุมชนของตนและสามารถช่วยเฝ้าระวังเชิงคุ้มครองสังคม

กรณีผู้พ้นโทษ (ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว)

โดยกฎหมายการปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 กำหนดให้ สภาตำบลอาจดำเนินการส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการในตำบล กฎหมายปกครองท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เทศบาลตำบลมีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการในเขตเทศบาลตำบล และกฎหมายการปกครองท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติให้เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจ

หน้าที่ในการจัดระบบสวัสดิการสาธารณะเพื่อประโยชน์ประชากรในท้องถิ่น โดยการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส

ในมติการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษนั้นมีความเกี่ยวข้องของท้องถิ่นและเรือนจำตามแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี 2559 เริ่มจากทางเรือนจำจะดำเนินการส่งหนังสือติดตามดูแลช่วยเหลือผู้พ้นโทษต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยอันประกอบด้วย กรมการปกครอง กรมส่งเสริมปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งทางกรมจะประสานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการมอบนโยบายให้นายอำเภอ/ท้องถิ่นจังหวัด อบต. อบจ. อบท. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทุกแห่งดำเนินการติดตามดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำผู้พ้นโทษและครอบครัว โดยกระบวนการดังกล่าวนี้จากการศึกษาพบว่ายังคงมีข้อจำกัดของการสงเคราะห์ติดตาม ดังนี้

4.6.4.2 ข้อจำกัดการติดตามผู้พ้นโทษสูงอายุ

“ไม่ทราบว่าได้รับการปล่อยตัว ทราบเมื่อมีหนังสือติดตามผู้พ้นโทษออกมาจากเรือนจำซึ่ง ซึ่งติดตามมาครั้งเดียว ต้องการทราบความเป็นอยู่ และต้องการทราบว่ามีโอกาสหรือไม่มี ซึ่งกว่าที่เราจะทราบว่าลุงเค้าออกมาแล้วก็คือประมาณ 1 เดือนหลังจากที่ถูกปล่อยออกมา ตรงนี้ยังขาดตอน Timeline ตัดตอน ปลายทางหาย เมื่อทราบนายกฯ (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม) รู้ประวัติว่าลุงเค้าเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อนแต่ติดคุก จึงให้ไปติดตาม”
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 11, องค์การบริหารส่วนตำบล

จากการศึกษาพบว่าในทางปฏิบัติยังคงยังไม่มีการสร้างเครือข่ายที่จะนำเอาทรัพยากรจากชุมชนหรือท้องถิ่นสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการให้ความรู้เรื่องสิทธิต่างๆ การสร้างการยอมรับเพื่อเตรียมพร้อมในการหวนคืนสู่ชุมชนทาง อบต. จะได้รับหนังสือและทราบโดยประมาณ 1 เดือนหลังผู้พ้นโทษได้รับการปล่อยตัวเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นทางท้องถิ่นหรือหน่วยงานภาคสังคมจึงต้องดำเนินการรายงานการติดตามผู้พ้นโทษกลับมาที่เรือนจำ/ทัณฑสถาน และทางเรือนจำ/ทัณฑสถานสรุปรายงานมายังกรมราชทัณฑ์ เพื่อส่งรายงานกระทรวงยุติธรรม และกระทรวงยุติธรรมสรุปรายงานนายกรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งเฉกเช่นเดียวกับงานราชทัณฑ์และหน่วยงานคุมประพฤติซึ่งแม้จะมีแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี 2559 หากแต่ในทางปฏิบัติแต่ละหน่วยงานจะดำเนินการตามภารกิจและอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานตนให้จบสิ้นแล้วจึงส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานลักษณะที่ยังไม่มีแผนนโยบาย

ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายที่รวบรวมทรัพยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วลดรอยต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจึงยังคงทำให้เกิดความล่าช้าที่จะติดตามผู้พ้นโทษ ซึ่งภาคท้องถิ่นจะทราบก็ต่อเมื่อได้รับหนังสือติดตามตามระบบราชการโดยที่ผู้ต้องขังถูกปล่อยตัวมาแล้ว ในกรณีนี้หากผู้พ้นโทษมีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดซ้ำหรือมีความต้องการการได้รับความช่วยเหลือจะทำให้ดำเนินการคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิหรือสอดส่องดูแลได้อย่างไม่ทัน่วงที

ซึ่งแท้จริงแล้วทั้งสำหรับกรณีผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติหรือผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษานั้น เมื่อพ้นจากเรือนจำล้วนมีสิทธิขอรับการสงเคราะห์โดยตรงจากกรมกิจการผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน ตลอดจนการที่กรมกิจการผู้สูงอายุทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับราชทัณฑ์ต่อการจัดออกแบบหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ซึ่งปัจจุบันทางกรมกิจการผู้สูงอายุได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษดังนี้

กรณีผู้พ้นโทษประสบปัญหาทางสังคม กรมกิจการผู้สูงอายุมีการดำเนินการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม นอกจากนี้หากต้องการประกอบอาชีพสามารถยื่นแจ้งเรื่องได้ที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 76 จังหวัด กองทุนผู้สูงอายุส่วนกลาง และศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ 12 แห่ง ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาให้ความช่วยเหลือต่อไป โดยแต่ละจังหวัดจะมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามซึ่งหากเป็นต่างจังหวัดจะมีลักษณะการทำงานโดยฝ่าย พมจ. จังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบรวบรวมทีมสหวิชาชีพ มีเป็นทีม แต่หากเป็นใน กทม. จะเป็นกรมกิจการผู้สูงอายุดำเนินการติดตามโดยตรง”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3, กรมกิจการผู้สูงอายุ งานส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

เมื่อผู้ต้องขังสูงอายุได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติหรือผู้พ้นโทษจะสามารถดำเนินการตามสิทธิผู้สูงวัยตั้งประชาชนทั่วไปที่สามารถติดต่อขอรับการช่วยเหลือหากตกอยู่ในภาวะยากลำบากได้จากกรมกิจการผู้สูงอายุด้วยตนเอง หรือทางเรือนจำ/ทัณฑสถานสามารถส่งหนังสือขอให้ทางกรมกิจการผู้สูงอายุดำเนินการสงเคราะห์ต่อ ซึ่งเมื่อได้รับคำสั่งจะดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและให้การสงเคราะห์ตามรายการฯ หากแต่เมื่อคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา ที่เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วคือพลเมืองที่ควรจะได้รับ การคุ้มครอง ดูแล การดำเนินงานที่ยังขาดการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการจะเป็นรูปธรรมที่จะรองรับบุคคลเหล่านี้ที่

ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกมาแล้วระยะหนึ่งหรือมีความเปราะบาง มีสภาพปัญหาที่ซับซ้อน อาจทำให้เขาเมื่อพ้นจากเรือนจำจะมีความสามารถไม่เพียงพอที่จะรับทราบข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมได้ด้วยตนเอง หรือกรณีที่ไม่ใช่ผู้ถูกละเมิด ไม่มีญาติในส่วนนี้อาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่อการได้รับการคุ้มครอง ดูแลพิทักษ์สิทธิจากรัฐ ส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความสามารถในการกลับคืนสู่สังคม

4.6.5. จุดแข็งของการแก้ไขฟื้นฟูในชุมชน

ตาม que การศึกษาวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งนอกเหนือจากข้อค้นพบข้อจำกัดเกิดขึ้นตามกระบวนการผลสานรอยต่อ ยังคงพบจุดแข็งของท้องถิ่นและจากหน่วยงานภาคสังคมที่ใช้วิธีการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน ซึ่งหากพัฒนาเครือข่ายและพัฒนากการแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่ให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการผลสานรอยต่อก็จักเป็นการลดภาวะการตกเป็นภาระซ้ำหรือการเป็นบุคคลชายขอบของสังคม โดยจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

ความเข้มแข็งของท้องถิ่น

การศึกษานี้เป็นการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภอนิรินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เนื่องด้วยเป็นตำบลที่เข้มแข็งมีการติดตามผู้พ้นโทษแก้ไขฟื้นฟูผู้พ้นโทษสูงอายุโดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่พ้นโทษได้ประกอบอาชีพ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนสามารถหวนคืนสู่สังคมได้ ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีกับนักศึกษายังได้มีโอกาสในการสัมภาษณ์ผู้พ้นโทษสูงอายุภายใต้การดูแลช่วยเหลือของตำบลดังกล่าว โดยตำบลท่างามมีหลักฐานความเข้มแข็งเชิงประจักษ์คือ รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 รางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 รางวัลชมเชย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 รางวัลดีเลิศองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 รางวัลชมเชยประเภทโดดเด่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 รางวัลชมเชยประเภทโดดเด่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 เป็นต้น

สภาพสังคม อบต. ท่างาม เบื้องต้นคือ ตำบลท่างามเป็นชุมชนเมืองขนาดกลางประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม อาศัยอยู่เป็นหมู่บ้านช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามวิถีของชาวชนบท ยึดหลักตามพระพุทธศาสนา อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทย นอกจากนี้จากข้อมูลของมูลนิธิสถาบันวิจัย (มส.ผส.) ระบุว่าจังหวัดสิงห์บุรีเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดในประเทศ จึงทำให้ตำบลท่างามมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุก่อนพื้นที่อื่นๆ โดยตำบลท่างามเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

ตั้งแต่ปี 2553 มีประชากรสูงอายุมากขึ้น นายก อบต. จึงให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ สมาชิกในตำบลเป็นสำคัญ เริ่มจากภารกิจการจัดอาคาร สถานที่ บ้านพัก ตั้งแต่ปี 2553 และดำเนินการตามตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 สร้างวงพุดคุยความต้องการผู้สูงอายุในตำบล ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ อันประกอบด้วยกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) และเจ้าหน้าที่ อบต. ท่างาม พุดคุยแลกเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุในทุกๆ เดือน ซึ่งปัจจุบัน อบต. ท่างามกลายเป็นชุมชนต้นแบบของการจัดการคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

ด้วยการเล็งเห็นความสำคัญคุณค่าของผู้สูงอายุไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุในชุมชนเท่านั้น สำหรับผู้ พันโทชทาง อบต. การให้ความช่วยเหลือดูแลและสนับสนุนให้ผู้พันโทชเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ใน ชุมชน ตลอดจนคุ้มครองสิทธิให้ผู้พันโทชเข้าถึงสิทธิและบริการตามที่เขาสสมควรได้รับในฐานะพลเมือง

“ทาง อบต. ได้ดำเนินการเชิงรุกในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุอยู่แล้ว โดยพัฒนากิจกรรม ต่างๆ ให้เข้ากับบริบทพื้นที่ ส่งเสริมคุณค่าจากผู้สูงวัยเฝ้าผลักดันให้เค้าแสดงศักยภาพ พร้อมทั้งวาง ระบบให้ผู้สูงอายุบริหารจัดการตนเองได้ และไม่พยายามติดกรอบผู้สูงวัย ซึ่งเจ้าหน้าที่กองสวัสดิการก็ จะสนับสนุนพัฒนางานส่วนนี้ เมื่อทราบว่าผู้พันโทชจากหนังสือติดตาม พบว่าลุงแก่ไปเข้าบ้านอยู่ ก่อนแล้ว ไม่มีญาติสนิท อยู่ตัวคนเดียว ยังไม่มีอาชีพ ทางอบต. เลยช่วยเหลือดูแลให้มาเป็น รพภ. ให้ ดูแลความเรียบร้อยและมีที่อยู่อาศัยให้ จึงดำเนินการติดตามทันทีและให้ความช่วยเหลือ ดูแลเรื่อง สิทธิผู้สูงวัย สิทธิบัตรทอง เบี้ยผู้สูงอายุ และกำลังให้เข้าร่วมโรงเรียนผู้สูงอายุในรุ่นถัดไป”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 11, องค์การบริหารส่วนตำบล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ในแง่การปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับผู้พันโทชของตำบลท่างามสามารถสะท้อนความ เข้มแข็งที่แก้ไขฟื้นฟูผู้พันโทชให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรในสังคมได้ เนื่องจาก

1. ภาคท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) มีผู้นำซึ่งคือนายกองการบริหารส่วนตำบลทำ งานดำเนินการเชิงรุก มองเห็นความสำคัญของคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่และประชากรสูงวัย ที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ จึงให้ความสำคัญต่อการเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงอายุทั้งด้านการเตรียมพร้อม รองรับอาคาร สถานที่ และการสร้างเครือข่ายผู้สูงวัย

2. ความเข้มแข็งจากการพุดคุยแลกเปลี่ยน จนเกิดเป็นคณะทำงานอย่างไม่เป็นทางการใน ลักษณะเครือข่ายซึ่งประกอบด้วยทั้งภาครัฐ และท้องถิ่น คือกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่จาก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัคร

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) และเจ้าหน้าที่ อบต. ทำงาน ทำให้ทรัพยากรสามารถถูกนำมาใช้และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วได้อย่างเต็มที่

3. การทำงานเชิงรุกของคณะทำงานในการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุในตำบล แสดงให้เห็นว่ามีได้ปล่อยให้ผู้สูงอายุถูกมาสู่เพียงคนเดียว ทำให้ผู้สูงวัยเห็นว่าทุกองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมาเยี่ยมเยียนตลอด นอกจากนี้ยังทำให้คนในวัยทำงานเข้าใจเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น

4. การทำวิจัยชุมชน การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process - RECAP) ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สะท้อนถึงปัญหาและทางออกที่มาจากคนในพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้ง เข้าอกเข้าใจคนในชุมชน แตกต่างจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาดำเนินการ

ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ซึ่งเป็นความเข้มแข็งของตำบล จึงทำให้ผู้สูงอายุทุกกลุ่มตลอดจนผู้ พันโทสูงอายุ สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นอันเป็นการสร้าง พันธะทางสังคม การเสริมพลังทางบวกให้ดำเนินชีวิตอย่างสุจริตและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมี คุณค่าต่อไป

ความเข้มแข็งหน่วยงานภาคสังคม

หน่วยงานภาคสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงอายุยังไม่มีปรากฏเด่นชัด ทั้งนี้พบว่าคริสตจักรใจสมานในพันธกิจเต็มใจรักเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทในการแก้ไขฟื้นฟู ผู้ต้องขังในเรือนจำมายาวนานต่อเนื่องกว่า 10 ปี นอกจากพันธกิจดังกล่าวจะเน้นการสร้าง ความ เข้มแข็งให้ผู้ต้องขังในเรือนจำที่สนใจเข้าร่วมแล้ว หน่วยงานนี้ยังบทบาทอีกประการคือช่วยเหลือ ผู้กระทำผิดภายหลังพ้นโทษสนับสนุนการคืนคนดีสู่สังคมหรือเสริมสร้างพลังทางจิตใจในการประกอบ อาชีพสุจริตในสังคม ให้ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยจนกว่าเขาจะปรับตัวได้เมื่อผู้ต้องขังพ้นจาก เรือนจำไปแล้วและให้การติดตามดูแลให้คำปรึกษาโดยเข้าไปพบอยู่เรื่อยๆ สำหรับผู้ต้องขังที่ยินยอม และเต็มใจติดต่อกับคริสตจักรใจสมานหลังพ้นโทษ โดยจุดแข็งของพันธกิจคืออาสาสมัครทุกคน ที่มี วัตถุประสงค์เดียวกันทำพันธกิจร่วมสร้างความเข้มแข็งทางใจให้ผู้ต้องขังซึ่งอาสาสมัครจะผ่านการ อบรมมีความรู้ความเข้าใจผู้ต้องขังเข้าใจปฏิบัติตามกฎระเบียบการเข้าเรือนจำ มีใจที่จะทำแรกเริ่ม การเข้าไปจัดกิจกรรมให้ผู้ต้องขังนั้นเริ่มจากสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม เช่นกลุ่มผู้ต้องขังไม่มี ญาติ ผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพซึ่งเป็นเฉพาะบางกลุ่ม ต่อมาจึงขยายกิจกรรมสำหรับผู้สนใจ และ กลุ่มผู้ต้องขังคริสเตียนในเรือนจำ โดยปัจจุบันดำเนินงานกับเรือนจำ 6 แห่ง รวมถึงเรือนจำความ มั่นคงสูง ทั้งนี้สำหรับเรือนจำพิเศษธนบุรีดำเนินการจัดกิจกรรมประมาณเดือนละ 2 ครั้ง ทัณฑสถาน หญิงธนฯ เดือนละ 1 ครั้ง เรือนจำกลางบางไผ่เดือนละครั้งแต่สองวัน วันละแดน รวมถึงสถานพินิจ

และศูนย์ฝึกฯ กิจกรรมที่จัดมีทั้งกิจกรรมสนุกสนาน ร้องเพลง เล่นดนตรี การถ่ายทอดเนื้อหาการ แสดงความรัก การเปลี่ยนแปลง การสร้างความอบอุ่นระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเอง

4.7 สรุปกระบวนการการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่สังคมผู้ต้องขังสูงอายุ

ทั้งหมดเป็นการนำเสนอผลการศึกษาระบบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณี ผู้ต้องขังสูงอายุ ที่กล่าวโดยสรุปได้ว่าปัญหาหลักของการผลานรอยต่อคือ การแยกส่วนการ ปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานทำให้ไม่เกิดความเป็นเอกภาพ รับผิดชอบคุ้มครองสงเคราะห์ ผู้ต้องขังสูงอายุร่วมกัน ขาดการดำเนินงานสงเคราะห์ในลักษณะเครือข่ายหรือขาดการ ประสานงานระหว่างหน่วยงานใช้ทรัพยากรที่ต่างฝ่ายมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โดยทั่วไปหน่วยงานต่างๆ มีอำนาจหน้าที่หลักคือ

- ราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่หลัก การควบคุม ดูแลแก้ไข ในระหว่างผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ
- งานคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับแก้ไขฟื้นฟูสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลัง จากการคุมประพฤติหรือผู้กระทำผิดหลังปล่อยจากกรมราชทัณฑ์ (After Care)
- กรมกิจการผู้สูงอายุผู้จัดสวัสดิการและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ และมีส่วน ประสานความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้มีความใกล้ชิดผู้พ้นโทษส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ในการร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังต้องมี บทบาทการเป็นผู้ประสานเพื่อสร้างความร่วมมือกับสถาบันทาง วิชาการ องค์กรพัฒนา เอกชน และหน่วยงานราชการต่าง

หากแต่ด้วยการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามการบริหารจัดการโครงสร้างองค์กรที่ยังมี ลักษณะแยกส่วนนี้ จึงทำให้ขาดเอกภาพในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันต่อการ คุ้มครองสิทธิและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุหรือเกิดช่องว่าง ความล่าช้า การใช้ประโยชน์จาก ข้อมูลระหว่างจุดส่งต่อทำให้การแก้ไขฟื้นฟู คุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ และการสงเคราะห์ขาดความ ต่อเนื่องหรือไม่สามารถทำได้อย่างทันท่วงที โดยสามารถสรุปปัญหาอุปสรรคได้เรียงตามกระบวนการ ได้ ดังนี้

กระบวนการ	การสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชน
ขั้นตอนการรับตัว	<p>การจำแนกผู้ต้องขังเพื่อจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) ในกรณีถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ โดยที่แม่จะได้รับการปล่อยตัวเมื่อสูงอายุ กรณีนี้ขณะที่ยังไม่ถึง 60 ปีในเรือนจำจะมีความเสี่ยงที่จะไม่ได้รับการจำแนกซ้ำไว้เป็นกลุ่มพิเศษสูงอายุ เพื่อนำสู่ขั้นตอนดำเนินการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูลักษณะเฉพาะ อีกทั้งข้อจำกัดขั้นตอนการจำแนกเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ (In Care) ยังคงเกี่ยวข้องไปถึงการนิยามอายุผู้ต้องขังสูงอายุที่กำหนดผู้สูงวัยที่อายุ 60 ปีแตกต่างจากการดำเนินงานของประเทศอื่นๆ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดจัดประเภทผู้ต้องขังสูงวัยในวัย 55 ปีขึ้นไป สหราชอาณาจักรในวัย 50 ปีขึ้นไป ประเทศออสเตรเลียในวัย 50 ปีขึ้นไป ซึ่งเหตุผลของการจัดกลุ่มที่อายุไม่ถึง 60 ปีนี้ เนื่องจากการคำนึงถึงชีวิตอนาคตหลังพ้นโทษของผู้ต้องขังที่ควรกำหนดการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตั้งแต่ยังเข้าสู่ช่วงวัยชรา</p>
ขั้นตอนการ	<p>ข้อจำกัดงบประมาณการจัดสรรงบประมาณในแต่ละเรือนจำส่วนใหญ่ จะเป็นการให้ความสำคัญต่อการดูแลด้านสวัสดิการเครื่องอุปโภค บริโภคและสิ่งของจำเป็น อาทิ ยารักษาโรค อาหารเสริม และของที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นหลัก มากกว่าการใช้เพื่อพัฒนาให้มีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งจะตกเป็นประเด็นในลำดับถัดไป</p> <p>ข้อจำกัดด้านผู้เชี่ยวชาญแก้ไขฟื้นฟู เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูตามรายกรณี (Individual Rehabilitation) เพื่อที่จะวางแผนอนาคตนอกเรือนจำให้เหมาะสมกับบริบทผู้สูงวัยแต่ละรายที่จำเป็นต้องมีกระบวนการสังคมสงเคราะห์รายบุคคล (Case Work)</p> <p>ข้อจำกัดด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในทางปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ ยังคงไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับการทำงานและการประสานงานระหว่างเรือนจำ/ทัณฑสถานและหน่วยงานภาคสังคมในแต่ละพื้นที่ หรือประสาน พื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ ซึ่งแท้จริงแล้วในภารกิจกรมกิจการผู้สูงอายุอันเป็นหน่วยงานดำเนินงานภารกิจ</p>

กระบวนการ	การสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชน
ขั้นดำเนินการ (ต่อ)	ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ การจัดสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ รวมทั้งการพัฒนางานด้านสวัสดิการให้ครอบคลุมและตอบสนองต่อสภาพการณ์ทางสังคม การมีบทบาทของกรมกิจการผู้สูงอายุ หรือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับจังหวัดนี้เมื่อพิจารณาแล้วจึงควรมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าเป็นการดำเนินการเชิงรับที่ขึ้นอยู่กับได้รับการประสานงานจากทางราชทัณฑ์เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู
ขั้นเตรียมการ ปลดปล่อย	<p>ข้อจำกัดหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย สำหรับกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุในแต่ละเรือนจำ/ทัณฑสถาน พบว่ายังคงมีสภาพปัญหาความแน่นอนของการจัดสรรงบประมาณ ปัญหาความไม่จริงจังในการจัดหลักสูตรให้ครอบคลุมทั่วทุกเรือนจำ/ทัณฑสถาน ปัญหาความเหมาะสมของลักษณะกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพร่างกายผู้สูงอายุ ประกอบกับช่วงเวลาการจัดกิจกรรมที่ยังไม่อาจก่อให้เกิดความชำนาญส่งผลต่อประสิทธิผลที่มีอาจนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เมื่อพ้นโทษ ทั้งนี้สำหรับผู้ต้องโทษระยะยาวที่เผชิญหรือมีประสบการณ์การฝึกอาชีพที่ค่อนข้างจะหลากหลายและต้องใช้กำลังกายตั้งแต่ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงสูงอายุโดยมีข้อจำกัดทางสภาพร่างกายที่เสื่อมโทรมมากกว่าผู้สูงอายุทั่วไปอยู่แล้ว ดังนั้นแม้จะได้รับการฝึกอบรมตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยชรา หากแต่ต่อมาได้รับการปล่อยตัวโดยที่ชราแล้ว การฝึกอบรมต่างๆ ในอดีตจึงไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงเมื่อหวนคืนสู่สังคมด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย ทางสภาวะทางจิตใจ และบริบทสภาพความเป็นอยู่หรือสิ่งแวดล้อมที่ต้องเผชิญ</p> <p>ปัญหาการเตรียมการปลดปล่อยเพื่อให้ข้อมูลเข้าถึงสิทธิของผู้สูงอายุ กล่าวคือผู้สูงอายุไม่ทราบถึงสิทธิของตนที่จะได้รับหลังพ้นโทษอีกทั้งการยังคงขาดความต่อเนื่องในการเชิญวิทยากรภายนอกมาอบรมเรื่องสิทธิผู้สูงอายุ การดำเนินการช่วยเหลือให้เข้าถึงสิทธิเป็นไปในลักษณะพิจารณาการเฉพาะเป็นรายกรณีที่ขอรับการสงเคราะห์ และผู้ต้องขังสูงอายุบางรายจะมีทัศนคติที่มีความเกร็งใจผู้คุมทำให้ไม่ต้องการและไม่กล้าถามข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองในอนาคต</p>

กระบวนการ	การสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชน
ขั้นเตรียมการ ปลดปล่อย (ต่อ)	ปัญหาการขาดการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษที่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่นรับทราบรับรู้ถึงการวางแผนทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะกรณีไม่มีญาติ เกิดความเค็งคว้างไม่ทราบว่าจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีที่อยู่อาศัยและจะสร้างรายได้ด้วยตนเองในวัยชราได้อย่างไร
กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ	
ช่วงจุดส่งต่อจากเรือนจำสู่งานคุมประพฤติ	ปัญหาด้านข้อมูลผู้ต้องขังที่เมื่อได้รับการพิจารณาการปล่อยตัวคุมประพฤติ ทางคุมประพฤติได้รับแต่เพียงข้อมูลทางคดีเป็นหลัก ยังคงขาดข้อมูลภูมิหลังผู้กระทำผิด สาเหตุการกระทำผิดและข้อมูลอื่นๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อที่จะใช้วางแผนแก้ไขฟื้นฟูให้เกิดความอย่างต่อเนื่อง และเพื่อประโยชน์ต่อการสอดส่องดูแล
ขั้นปฏิบัติงานคุมประพฤติ	ปัญหาการขาดการกำหนดแนวปฏิบัติงานกับผู้กระทำผิดสูงอายุส่งผลต่อประสิทธิภาพการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่ควรมีแนวทางที่เหมาะสมกับผู้รับบริการ โดยที่การไม่มีการกำหนดแนวทางเฉพาะนี้ทำให้ขาดการรวบรวมแหล่งทรัพยากรที่เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ และยังมีช่องทางการอำนวยความสะดวกผู้สูงอายุหากต้องติดต่อขอรับการสงเคราะห์โดยตรง
ช่วงจุดส่งต่องานคุมประพฤติสู่ชุมชน	ปัญหาการขาดการรวมเครือข่ายระหว่างคุมประพฤติและชุมชน กล่าวคือขาดการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของอาสาสมัครในพื้นที่ของกระทรวงต่างๆ ที่จะสามารถเชื่อมโยงกันจากการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในพื้นที่ชุมชนของตนและสามารถช่วยเฝ้าระวังเชิงคุ้มครองสังคม

กระบวนการ	การสรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชน
กรณีผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว	
ช่วงจุดส่งต่อจากเรือนจำตามแผนรองรับช่วยเหลือผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษ และลดโทษปล่อยตัว	ปัญหาการขาดความเอกภาพการทำงานในหน่วยงานภาครัฐต่อการตระหนักในปัญหาความเปราะบางของผู้พ้นโทษสูงอายุ และการกำหนดบทบาทของแต่ละหน่วยงานอย่างเป็นรูปธรรมในวัตถุประสงค์เดียวกันคือเพื่อติดตามให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงทรัพยากรสังคม สามารถหวนคืนสู่สังคมได้ ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า
ช่วงจุดส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปสู่ชุมชน	ปัญหาความล่าช้าของข้อมูลตามระบบราชการที่จะส่งมาถึงท้องถิ่น กล่าวคือการที่ผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวเรียบร้อยแล้ว ท้องถิ่นทราบภายหลังจึงมีอาจสามารถดำเนินการติดตามผู้พ้นโทษสูงอายุหรือให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ได้อย่างทันท่วงที ซึ่งจากการศึกษาแนวทางในต่างประเทศพบว่าเพื่อลดรอยต่อและให้เกิดความต่อเนื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงอายุ ผู้แทนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน พร้อมครอบครัวหรือญาติสามารถเข้าร่วมการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูร่วมกันได้ตั้งแต่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำ หรือนักสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานส่งต่อตัวแทนภาคท้องถิ่นโดยตรง

จึงจะเห็นได้ว่าตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อข้างต้นเพื่อหาแนวทางพัฒนาแก้ไขการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุในบริบทสังคมไทยจึงนำมาสู่การศึกษาและข้อเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

4.8 รูปแบบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

กระบวนการการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่สังคมกรณีผู้ต้องขังสูงอายุในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการแก้ไขฟื้นฟูของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงขาดความเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิ และสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, 2561) ที่ชี้ให้เห็นว่ากรมราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่เพียงกำหนดหรือเสนอแนะแนวทางกลยุทธ์และมาตรการดูแลช่วยเหลือผู้ต้องขังหลังปล่อยเท่านั้น แต่ในตัวพระราชบัญญัติมิได้มีการกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ในการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ เนื่องจากอำนาจหน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์คือการควบคุม

ดูแลแก้ไข ในระหว่างผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ แม้จะมีการดำเนินงานให้ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก ในการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยและสงเคราะห์หลังปล่อยผ่านการทำบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) ในการทำกิจกรรมซึ่งมิได้มีสภาพบังคับทางกฎหมาย แต่ก็ก็เป็นเพียงงานเสริมมิใช่เป็นนโยบายหลักของ กรมราชทัณฑ์และปัญหาในทางปฏิบัติคือการเปิดเผยข้อมูลประวัติของผู้ที่จะพ้นโทษเพื่อการ สงเคราะห์จากองค์กรภายนอกทำให้การส่งต่อผู้พ้นโทษยังเป็นปัญหาระหว่างผู้ปฏิบัติงานของกรม ราชทัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นในแง่ของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละหน่วยงานอันประกอบด้วยตัวแทนจาก กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรม กิจการผู้สูงอายุ และองค์การบริหารส่วนตำบล ทุกหน่วยงานล้วนตระหนักว่ายังคงมีสภาพปัญหาเชิง กระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างเรือนจำและชุมชนในการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ จึงมีการ เสนอแนวทางการสร้างรูปแบบการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ดังนี้

“เรือนจำควรมีลักษณะเป็น HUB รับข้อมูลผู้ต้องขังมาตั้งแต่ชั้น ตำรวจ อัยการ ศาล และ ก่อนที่ผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำ หน่วยงานภายนอก เช่น พ.ม. กรมสุขภาพจิต นักอาชญาวิทยา นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมวินิจฉัยปัญหาผู้กระทำผิด พฤติกรรม ผู้ต้องขังที่ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟู โดยเรือนจำก็มีหน้าที่ควบคุมและอำนวยความสะดวกภาคสังคม ในการดำเนินการต่างๆ ซึ่งแบ่งเป็นการแก้ไขฟื้นฟู ที่ต้องอาศัยกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ฝึกวิชาชีพตามความถนัด กรมสุขภาพจิต ในการดำเนินการจิตบำบัด กรมการแพทย์ สาธารณสุขใน การฟื้นฟูสมรรถนะทางกาย สุขอนามัย และการจัดสวัสดิการโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ ดูแลติดตาม สวัสดิการ และทางราชทัณฑ์ก็ควรรวบรวมและส่งต่อข้อมูลแก่ทางคุมประพฤติเพื่อดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง การติดตาม Follow up ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ส่งสาธารณสุขพื้นที่ในการ ติดตามเรื่องสุขภาพ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการติดตามเยี่ยมบ้าน ดูแลสิทธิพื้นฐาน สวัสดิการต่างๆ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 1, งานราชทัณฑ์ งานสังคมสงเคราะห์

“ควรมีการจำแนกความเสี่ยงก่อนที่เขาจะพ้นจากเรือนจำ มีข้อมูลว่าเขาออกไปจะไปอยู่ที่ ไหน ใช้ชีวิตยังไง หากประเมินแล้วมีความเสี่ยงสูงก็ควรมีระบบบังคับติดตาม หากกรณีความเสี่ยงต่ำก็ อาจสอบถามความยินยอมกรณีติดตามเพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 5, ผู้เชี่ยวชาญกรมคุมประพฤติ งานแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด

“การทำงานต้องมีลักษณะบูรณาการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้แต่ละหน่วยมุ่งเน้นให้เป็นไร้รอยต่อ และเริ่มดำเนินการตั้งแต่ในเรือนจำโดยมีราชทัณฑ์เป็นเจ้าภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควรมีการเชื่อมโยงข้อมูลตั้งแต่ภาคส่วนราชทัณฑ์ จัดระดับชั้นความลับข้อมูล ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุ ให้กับครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนได้รับการจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็นพื้นฐาน”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ 8, ผู้เชี่ยวชาญกรมกิจการผู้สูงอายุงานยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการ
ด้านผู้สูงอายุ

โดยสำหรับการพัฒนารูปแบบการผลานรอยต่อจากการให้ข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก แต่ละฝ่ายเห็นควรให้มีการริเริ่มดำเนินการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในรูปแบบการสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่เริ่มจากทางราชทัณฑ์เป็นองค์กรกลาง ดึงการสนทนากลุ่มต่อไปนี้

“หากจะสร้างเครือข่ายเป็น Model สำหรับการดูแลผู้สูงอายุทั้งรอยต่อ ควรเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผนเลย กระบวนการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง จำเป็นต้องเข้าใจบริบทแต่ละพื้นที่ ในเรือนจำ อาทิ ในเรือนจำต่างจังหวัดหากมีการดึงท้องถิ่นเข้ามาร่วมวางแผน ซึ่งท้องถิ่นจะทราบรู้จักผู้ต้องขัง อยู่ข้างนอกมีพฤติกรรมอย่างไร ในชุมชนมีตำแหน่งงานใดว่างเหมาะสมกับผู้ต้องขัง จะทำให้ทางเรือนจำทราบพื้นฐานผู้ต้องขังและลักษณะชุมชน ทางเรือนจำจึงจะสามารถจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูตรงจุดมากยิ่งขึ้น ตรงความต้องการผู้ต้องขังมากขึ้น ประกอบกับการสร้างความเข้าใจในชุมชน ครอบครัวผู้ต้องขัง ต่อการยอมรับผู้ต้องขังสูงอายุด้วย เรือนจำทำฝ่ายเดียวก็ไม่น่าจะไหว จากการแชร์ข้อมูลของแต่ละฝ่าย (การกำหนดโรงเรียนผู้สูงอายุและการติดตามหลังพ้นโทษจากองค์การบริหารส่วนตำบล) จะเห็นว่าแต่ละหน่วยงาน อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุ และทาง อบต. เอ็งก็มีระบบที่วางรากฐานการแก้ไขฟื้นฟูอยู่แล้ว หากแต่ยังไม่ครอบคลุม ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของแต่ละพื้นที่เองมากกว่า หากพัฒนา อาทิ เรือนจำผู้สูงอายุ ขยายในเรือนจำ พัฒนาต่อยอด อาทิ 1 ภาค อย่างน้อยต้องมีในเรือนจำก็แห่งอาจจะเป็นรูปธรรมมากขึ้นซึ่งปัจจุบันจะเห็นว่าเป็นการดำเนินงานที่นำร่องไปก่อน พัฒนาขยายไปแต่ละพื้นที่ในแง่ความร่วมมือกับท้องถิ่นเนื่องด้วยบริบทเรือนจำแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือในกรุงเทพฯ จะมีความซับซ้อน มีความเป็นปัจเจก แตกต่างจากบริบทสังคมชนบทที่มีความเป็นเอกภาพมากกว่า”

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม คนที่ 1, ผู้เชี่ยวชาญกรมราชทัณฑ์

“สำหรับกรมกิจการผู้สูงอายุเองก็มีการวางแผนขยายความร่วมมือให้ครอบคลุมทั่วภูมิภาค ซึ่งยังคงต้องดูสถานการณ์แต่ละพื้นที่ หากแต่สำหรับการส่งต่อ ทางราชทัณฑ์น่าจะเป็นหลักเพราะมีข้อมูลผู้ต้องขังสูงอายุ ที่จะสามารถส่งต่อข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือไปยังพื้นที่”

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม คนที่ 3, ผู้เชี่ยวชาญกรมกิจการผู้สูงอายุ

“หากมีการส่งต่อข้อมูลผู้ต้องขังที่นอกเหนือจากข้อมูลเชิงคดี อาทิ แจ้งข้อมูลพื้นฐานเรื่องที่พักอาศัย การดูแลของลูกหลานว่ามีลูกหลานดูแลไหม หรือว่าออกมาแล้วมีโรคประจำตัวไหม ถ้ามีการส่งต่อข้อมูลเบื้องต้นนี้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแก้ไขฟื้นฟู สำหรับทางคุมประพฤติ ซึ่งมีอาสาสมัครคุมประพฤติก็จะมีการส่งอาสาสมัครไปดูแลต่ออีกหนึ่งปีหลังจากพ้นคุมเพื่อจะดูว่าเขาต้องการการได้รับการสงเคราะห์อะไรไหม”

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม คนที่ 2, ผู้เชี่ยวชาญกรมคุมประพฤติ

จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกตามที่ตัวแทนแต่ละหน่วยงานได้แสดงทัศนะ รูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในบริบทสังคมไทย จะเห็นได้ว่าทุกฝ่ายได้มีการตระหนัก หรือมีการรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) ถึงความสำคัญการดำเนินงานด้านการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนการสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ สูงอายุ และผู้พ้นโทษสูงอายุ โดยไม่ว่าผู้สูงอายุไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็ควรมีโอกาสในการพัฒนาตนเองและการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูควรมีความต่อเนื่องให้สามารถเข้าถึงสิทธิในสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูนั้นจะมีความต่อเนื่องและต้องอาศัยการทำงานร่วมกันการพึ่งอิงร่วมกัน (interdependence) เนื่องด้วยหน่วยงานเดียวมีอาจดำเนินงานหรือมีภารกิจครอบคลุมต่อการช่วยให้บุคคลสามารถหวนคืนสู่สังคมได้ โดยสามารถสรุปแนวทางการก่อร่างสร้างรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิที่สำคัญได้ ดังนี้

1. ในการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อเตรียมพร้อมสู่การหวนคืนสู่ชุมชน โดยประกอบด้วย กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ ภาคท้องถิ่น หน่วยงานภาคสังคมที่เกี่ยวข้อง อันเป็นการสร้างแนวร่วมหน่วยงานที่จะเป็นผู้มีบทบาทหลัก มีความสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือกัน (Collaboration) เพื่อพัฒนาปรับปรุงเป้าหมายในการดำเนินงาน พัฒนาผู้สูงอายุ ตลอดจนรวบรวมแหล่งทรัพยากรต่อการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ และการดำเนินงานร่วมกันระหว่างอาสาสมัครคุมประพฤติและอาสาสมัครภาคสังคม

2. ในด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ทั้งนี้ในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย หากตัวแทนจากชุมชนหรือท้องถิ่น และครอบครัวได้เข้ามารับรู้ และร่วมวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนจะทำให้การวางแผน

รายบุคคลโดยการประเมินความเสี่ยง ความต้องการ และการแสวงหาข้อเท็จจริงผู้ต้องขังโดยนักสังคมสงเคราะห์ งานราชทัณฑ์ มีข้อมูลที่เที่ยงตรงสอดคล้องตรงตามความต้องการและความเสี่ยงผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจในครอบครัว ชุมชนต่อการยอมรับผู้ต้องขังสูงอายุ

3. ในด้านการใช้ประโยชน์เชิงข้อมูลควรมีการส่งต่อข้อมูลเชิงประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่นอกเหนือจากข้อมูลเชิงคดีเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการติดตามสงเคราะห์ผู้พ้นโทษและผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ

4. ในการขยายความร่วมมือระหว่างกรมกิจการผู้สูงอายุ ควรเริ่มให้กรมกิจการผู้สูงอายุขยายการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค โดยดำเนินการให้ข้อมูลสิทธิและสวัสดิการเตรียมความพร้อมตั้งแต่ที่ผู้สูงอายุอยู่ในเรือนจำ

5. ในการอบรมความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุและสิทธิสวัสดิการ การดูแลผู้สูงวัย หากเจ้าหน้าที่มีจำนวนจำกัดในการดำเนินการให้ความรู้อาจริเริ่ม ทำรูปแบบการแสดงคลิปวิดีโอ หรือให้หน่วยงานภาคเอกชนที่นอกเหนือจากภาครัฐสามารถเป็นอาสาสมัครเป็นผู้เข้ามาดำเนินการ หรือจัดอบรมผู้ต้องขังที่มีความรู้ ความสามารถเข้ามาเป็นผู้ช่วยเหลือผู้สูงวัย

ซึ่งลักษณะที่ถูกนำเสนอมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่หลากหลายและมีได้จำกัดว่าเป็นองค์กรของรัฐอย่างเดียว สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการจัดการเครือข่ายที่เสนอว่าการจัดการเครือข่ายเป็นแนวคิดการบริหารจัดการของภาครัฐโดยร่วมมือกันปฏิบัติงานของเครือข่ายที่มีหลายฝ่าย (Actors) และหลายหน่วยงาน (Organizations) เข้ามาเกี่ยวข้องภายใต้นโยบายของเครือข่าย (Policy Network) อาศัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายซึ่งเหตุผลสำคัญคือ

เหตุผลประการที่ 1 การทำงาน "เครือข่าย" เปรียบเสมือนกระบวนการทัศน์ใหม่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กร ระหว่างองค์กร โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking) ต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยสามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และพัฒนาไปสู่การวางแผนการดำเนินงานตั้งแต่การเตรียมพร้อมก่อนปล่อยไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อยหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน ทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องด้วยเป็นการประสานพลัง (synergy) เป็นการใช้ทรัพยากรใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ กล่าวคือเป็นการรวบรวมโอกาสต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงสิทธิและสวัสดิการสอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนด

เหตุผลประการที่ 2 เป็นการส่งเสริมให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิกซึ่งมีจำเป็นต้องผู้ประสานแต่ไม่ใช่เป็นผู้ดำเนินการแทนสมาชิกเครือข่ายสอดคล้องบริบทสังคมปัจจุบันที่มีแนวโน้มเป็นสังคมเครือข่าย (network society) มากขึ้น

เหตุผลประการที่ 3 เป็นการบริหารจัดการในเชิงเครือข่ายในแนวระนาบมากขึ้น (network governance) ซึ่งต้องไปให้ไกลกว่าการเน้นควบคุมสั่งการในแบบเดิม ไม่ว่าจะเป็นการอิงเครือข่ายระหว่างภาครัฐด้วยกัน ระหว่างภาคีภาครัฐกับภาคเอกชน หรือระหว่างภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยสามารถส่งเสริมให้เกิดการร่วมกันคิดและร่วมกันทำ

เหตุผลประการที่ 4 สามารถทำให้เกิดการรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) ที่มีต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ เข้าใจถึงปัญหาที่ผู้ต้องขังสูงอายุเผชิญในปัจจุบันและก่อให้เกิดสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขและพัฒนาการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ ลดการถูกกระทำซ้ำแม้พ้นโทษมาแล้วและป้องกันการตกเป็นบุคคลชายขอบในสังคม

เหตุผลประการที่ 5 สามารถทำให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินงาน อาทิ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุที่ควรหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า ซึ่งต้องอาศัยกลไกการอำนวยความสะดวกจากความชัดเจนของบทบาทของแต่ละหน่วยงาน

เหตุผลประการที่ 6 สามารถเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefits) กล่าวคือการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาควรเกิดประโยชน์สูงสุดคือความสงบเรียบร้อยของสังคม และใช้ทรัพยากรในการบริหารจัดการน้อยที่สุด ดังนั้นในแง่การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังและการสังคมสงเคราะห์หลังปล่อยร่วมกันทุกฝ่ายจะช่วยให้แต่ละหน่วยงานสามารถดำเนินงานบรรลุตามภารกิจตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและประหยัดทรัพยากรในการดำเนินงาน

เหตุผลประการที่ 7 เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholders participation) ที่ไม่เพียงแต่หน่วยงานภาครัฐเท่านั้น หากแต่หน่วยงานภาคเอกชน ภาคประชาสังคมตลอดจนชุมชนและครอบครัวผู้กระทำผิดจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ส่งเสริมการยอมรับการหวนคืนสู่สังคม

เหตุผลประการที่ 8 เป็นกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) และเป็นการพึ่งอิงร่วมกัน (interdependence) กล่าวคือใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ช่วยเหลือผลักดันอีกฝ่ายหนึ่งที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติงาน และเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย อาทิ การดำเนินงานของกรมกิจการผู้สูงอายุในการรวบรวมแหล่งทรัพยากรในสังคมเพื่อช่วยเหลือทางราชทัณฑ์และคุมประพฤติต่อการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง หรือส่งเสริมหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการติดตามหลังปล่อยโดยรวมมือกับทางท้องถิ่นในการใช้ระบบอาสาสมัครคุม

ประพศติ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ อาสาสมัครสาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือดูแลผู้
 พันโทษในชุมชนและทำงานงานกับครอบครัวผู้พันโทษควบคู่ด้วย

เหตุผลประการที่ 9 สามารถก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction)
 สมาชิกในเครือข่ายมีการทำงานร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการผสานรอยต่ออย่าง
 ครอบคลุมทั้งกระบวนการจนผู้สูงอายุสามารถหวนคืนสู่สังคมได้เฉกเช่นบุณชนทั่วไป

เหตุผลประการที่ 10 ในมิติคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคม
 ผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในปี 2564 ทำให้การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อ
 ประเทศไทยในหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดคือ ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในขณะที่วัยแรงงานลดลง ทำให้
 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการแบกรับภาระการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น การส่งเสริมศักยภาพ
 ผู้ต้องชังสูงอายุตั้งแต่โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยนี้จะทำให้เกิดการให้ความรู้และ
 ประสบการณ์กลับคืนสู่วัยอื่น เป็นการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยที่เป็นวัยที่สามารถเป็นผู้ทำ
 คุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ ส่งเสริมคุณค่าตนเองไม่เป็นภาระของบุตรหลานใน
 อนาคต ส่งเสริมให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ให้เกิดพันธะทางสังคม (Social Bond) ที่
 มากไปกว่าการป้องกันกระทำผิดซ้ำ ยังเป็นการเน้นให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต
 ลดสภาวะพึ่งพิงสถาบันหลักทางสังคมต่างๆ จากการเข้มแข็งภายในครอบครัวและชุมชน จาก
 ความหมายการเป็นผู้อ่อนแอที่ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองแทนที่ด้วยความสูงวัยอย่างมีคุณค่าเป็น
 ความหมายหลัก โดยในขณะเดียวกันภาครัฐเองก็ควรกำหนดโครงสร้างทางสังคมที่ช่วยเพิ่มพลัง
 อำนาจให้แก่ผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน

4.9 การอภิปรายผลการศึกษา

ตามการนิยามผู้สูงอายุพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ได้กำหนด “ผู้สูงอายุ”
 ไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 “ผู้สูงอายุ” หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน
 หกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” ด้วยนัยนี้ การกำหนดการเก็บสถิติผู้ต้องชังสูงอายุตลอดจน
 การกำหนดสิทธิประโยชน์ตั้งแต่ในเรือนจำจึงมีการกำหนดเกณฑ์ผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ
 พ.ศ. 2546 ซึ่งทางราชทัณฑ์ไทยได้มีการริเริ่มดำเนินโครงการต่างๆ และสร้างความร่วมมือกับภาค
 ส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างค้ำถึงสวัสดิภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องตามสิทธิผู้สูงอายุ และ
 เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์
 ผู้สูงอายุเป็นไปอย่างประสิทธิภาพและให้ผู้สูงอายุได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ อย่างไรก็ตามการ
 การศึกษาการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องชังสูงอายุในเรื่องของการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน
 ยังคงพบว่าผู้ต้องชังสูงอายุเผชิญสภาพปัญหาภัย จิต สังคมในช่วงรอยต่อใกล้พ้นโทษระหว่างเข้าร่วม

โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย อีกทั้งยังคงมีสภาพปัญหาเชิงกระบวนการผสานรอยต่อในปัจจุบัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนำไปสู่การศึกษาเพื่อหารูปแบบผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย ดังนี้

4.9.1 สภาพปัญหาในการหวนคืนสู่ชุมชนในสังคมไทยของผู้ต้องขังสูงอายุในช่วงรอยต่อระหว่างเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย

สภาพปัญหาในการหวนคืนสู่ชุมชนทั้งด้านสภาพร่างกาย สภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ทางด้านสังคมสภาพแวดล้อมตลอดจนมูลเหตุจูงใจความรู้สึกต่อการกระทำผิดผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้

1). ทางด้านสภาพร่างกายของผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาพบว่าส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว อาทิ โรคเบาหวาน โรคความดัน โรคสมองเสื่อม โรคที่มีผลต่อกล้ามเนื้อและกระดูกทำให้สูญเสียการทรงตัวซึ่งเกิดจากเสื่อมถอยทางร่างกาย บางรายเริ่มมีอาการเจ็บป่วยในเรือนจำหรือตรวจพบเมื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำ โดยเฉพาะในกรณีผู้ต้องขังที่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำมีประวัติการถูกพิพากษาจำคุกหลายครั้ง ใช้ชีวิตภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด การใช้ชีวิตดังกล่าวทำให้สภาพร่างกายประสบกับความชราความเสื่อมถอยได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสภาวะการเจ็บป่วยมีความสอดคล้องตาม ทฤษฎีทางชีววิทยา (biological theory) ที่ได้อธิบายถึงกระบวนการทางสรีรวิทยาและการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอวัยวะต่างๆ ของทั้งการสูญเสียความสามารถในการต้านทานโรค การเปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมหน้าที่ที่เมื่ออายุมากขึ้น อีกทั้งความชราของผู้ต้องขังในเรือนจำยังสอดคล้องกับงานวิจัย the british medical journal เสนอนานาฬิกาชีวิตนับว่าเดินเร็วกว่าผู้สูงอายุทั่วไปเป็นว่า 10 ปี เนื่องด้วยสภาพความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อมในเรือนจำและการใช้ชีวิตก่อนจำคุกที่เผชิญปัญหาต่างๆ ทำให้ผู้ต้องขังมีความชราเร็วกว่าผู้สูงอายุในสังคมทั่วไป

2). ด้านสภาพปัญหาทางอารมณ์พบว่าผู้ต้องขังสูงอายุจะมีความวิตกกังวลต่อชีวิตอนาคต จนบางรายเป็นโรคซึมเศร้า อยู่อย่างสันโดษ โดยที่ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ยังไม่มีวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษ มีความวิตกกังวลต่อรายได้ ไม่ทราบว่าจะสร้างรายได้อย่างไร ออกไปแล้วจะอยู่กับใคร จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อย่างไร ซึ่งสภาวะทางอารมณ์หรือความกดดันของผู้ต้องขังสูงอายุนี้ ความเครียด ความกดดันทางอารมณ์ย่อมสอดคล้องกับสภาวะทางร่างกายตามโดยการเสื่อมลงของระบบภูมิคุ้มกัน ทำให้ความสามารถในการทำงานของร่างกายต่อการต่อสู้กับโรคลดลง ปริมาณความเพียงพอของภูมิคุ้มกันขึ้นอยู่กับความเครียด (Guidi L., triceri, Frasca D. Vangeli M., Errani A. R., & Bartoloni C, 1998) และตามแนวคิดพัฒนาการทางจิตสังคม 8 ขั้น ตามทฤษฎีของเอริกสัน (the eight stages of psychosocial development in erikson) ที่อธิบายว่าสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (physical) ทางสังคม (social) ทางวัฒนธรรม (cultural) และทางความคิด (ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับ

พัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนชรา และสำหรับผู้สูงอายุ ในขั้นที่ 8 ความมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิตกับความสิ้นหวัง (integrity vs. despair) ขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 60 – 80 ปี คือ เข้าสู่วัยชรา พัฒนาการขั้นสุดท้ายบุคคลในช่วงวัยนี้มักแสวงหาความมั่นคงภายในจิตใจ เป็นวัยของการยอมรับความเป็นจริง ใช้คุณค่าจากประสบการณ์ ที่สั่งสมมา ให้เป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง และเป็นช่วงของการระลึกถึงความทรงจำในอดีต ถ้าในอดีตที่ผ่านมาบุคคลมีความสุข ประสบความสำเร็จในพัฒนาการ และสิ่งต่างๆ รอบตัว ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงทางจิตใจ แต่ในทางตรงข้าม ถ้าบุคคลมีความทรงจำที่ผิดหวังอยู่ตลอด จะมีความรู้สึกท้อแท้ หมดหวัง เหนื่อยหน่ายกับชีวิต ขาดกำลังใจในการต่อสู้ และไม่สามารถพัฒนาชีวิตในวัยชราได้อย่างมีความสุข ซึ่งในกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ จากการถูกจองจำอิสรภาพ ความเป็นห่วงคิดถึงลูกหลาน ความวิตกกังวลกับชีวิตในเรือนจำและชีวิตในอนาคต ประกอบกับการเผชิญการสูญเสียคนรักระหว่างถูกจองจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังสูงวัยที่ขาดการติดต่อจากญาติ ย่อมต้องเผชิญปัญหาการขาดความมั่นคงทางจิตใจและส่งผลต่อการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายที่จะเสื่อมถอยรวดเร็วกว่าเมื่อเทียบกับผู้สูงวัยในสังคม พัฒนาทางด้านอารมณ์ที่ไม่คงที่จากความไม่พอใจสภาพแวดล้อมสังคมและประสบการณ์ที่ผ่านมา

3). ด้านสังคมพบว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องการได้รับการดูแล การเอาใจใส่ซึ่งการติดต่อกับญาติ จะสามารถเป็นกำลังใจให้ผู้สูงวัยมีพลังในการดำเนินชีวิต หากแต่กรณีที่ไม่มีญาติบางรายกรณีหากปรับตัวได้ก็จะสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ หากแต่บางกรณีก็จะอยู่อย่างสันโดษ ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กับใคร อนึ่งเมื่อพ้นโทษหรือได้รับการปล่อยตัวพบว่าผู้ต้องขังสูงวัยส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน รายได้ไม่แน่นอน จะมีบางส่วนเท่านั้นที่มีบุตรหลานมีอาชีพที่มีรายได้แน่นอนและคอยดูแลไม่เผชิญปัญหาด้านรายได้ สำหรับผู้มีรายได้ไม่แน่นอนหรือรายได้น้อยส่วนใหญ่จะทำงานเท่าที่ร่างกายจะสามารถเอื้อต่อการประกอบอาชีพ อาทิ ค้าขายทั่วไป รับจ้างทั่วไป หรือไม่ได้ประกอบอาชีพ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเมื่อเทียบชีวิตจากประสบการณ์การถูกจองจำ ผู้สูงอายุทั้งหมดมีความรู้สึกดีใจเมื่อได้รับการปล่อยตัวหรือได้รับอิสรภาพ มีความสุขที่ได้กลับไปอาศัยอยู่กับบุตรหลาน แต่ทั้งนี้จะวิตกกังวลเรื่องรายได้ ไม่อยากเป็นภาระของลูกหลาน ต้องการแบ่งเบาภาระของลูกหลาน แต่ยังไม่ทราบว่าจะสามารถช่วยเหลือได้อย่างไร ในมิติความสัมพันธ์กับชุมชนนั้นพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเท่าใดนักจะเข้าร่วมบ้างตามแต่กิจกรรม อาทิ กิจกรรมทางศาสนา อย่างไรก็ตามจากการศึกษากรณีศึกษาผู้สูงอายุพบว่ากรณีศึกษาไม่เผชิญปัญหาการไม่ยอมรับจากบุคคลในชุมชนแต่อย่างใด

สำหรับมูลเหตุจูงใจมูลเหตุจูงใจและความรู้สึกต่อการกระทำผิดพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่กระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รองลงมาคือคดีที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน ชีวิตและร่างกายและคดีทางเพศ อนึ่งผู้ต้องขังประสบปัญหาด้านรายได้ตั้งแต่ก่อนกระทำความผิดซึ่งผนวกกัน

กับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตที่รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ แม้มีเพียงส่วนน้อยที่มีรายได้มั่นคงจากการประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำทุกเดือน หากแต่ก็กระทำผิดเพราะความต้องการทางการเงิน สองคล้อยกับงานวิจัยของสุนนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง เรื่อง “การกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย” ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่กระทำผิดคดีอาชญากรรม เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การกระทำผิดเนื่องจากปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำทางรายได้ สอดคล้องกับทฤษฎีทางอาชญาวิทยาดังต่อไปนี้ ทฤษฎีเจตจำนงอิสระ (free will theory) ที่จะสามารถอธิบายได้ว่าปรากฏการณ์การกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงวัยว่าเกิดขึ้นจากการที่ผู้สูงอายุได้ใช้เหตุผลไตร่ตรองแล้วว่าหากก่ออาชญากรรมจะเกิดผลดี (gain) เพื่อประโยชน์ทางการเงินในการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไป โดยสำหรับบางกรณีที่ตัดสินใจกระทำผิดและรับผิดแทนลูกหลานจะเห็นได้ว่าการพิจารณาถึงอนาคตของลูกหลานแล้วว่าจะเป็นประโยชน์กว่าหากลูกหลานตนมีอิสรภาพดำรงชีวิตในสังคม สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ต่อไป หากตนเองตัดสินใจกระทำผิดแม้ถูกพิพากษาจำคุกจะเกิดผลดีกว่าการที่ครอบครัวบุตร หลานจะต้องมาติดคุกเสียเอง

ต่อมาคือทฤษฎีการเลือก (rational choice theory) สำหรับผู้สูงอายุที่กระทำผิดส่วนใหญ่ได้ตระหนักถึงอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) ประโยชน์สูงสุดจากการกระทำผิดความต้องการเงิน ความต้องการการใช้ชีวิตที่มีความสุขที่ได้มาจากการตัดสินใจกระทำผิดเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่อาจมีมากกว่าความเกรงกลัวได้รับโทษหรือการถูกจับกุม

ประกอบกับทฤษฎีความกดดัน (general strain theory) ของโรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton) ที่เมื่อพิจารณากรณีการกระทำผิดผู้สูงอายุนั้นผู้สูงวัยที่พบกับความล้มเหลวในชีวิตสามารถเผชิญปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัตถุประสงค์หลัก (goals) และวิถีทาง (means) ซึ่งเมื่อเผชิญกับความชรา ย่อมคาดหวังว่าจะมีคนคอยดูแลเอาใจใส่มีความสุขในช่วงบั้นปลายชีวิต หากแต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หลัก (goals) อันเนื่องมาจากความไม่สามารถใช้ชีวิตตามวิถีทางที่สังคมคาดหวังหรือกำหนด ซึ่งผู้สูงวัยในสังคมไทยจำนวนไม่น้อยยังคงเผชิญปัญหาการหารายได้เลี้ยงชีพ บางรายเป็นบุคคลเร่ร่อน ไร้ที่พึ่ง ไร้ที่อยู่อาศัยโดยที่ศูนย์พักพิงสิทธิและสวัสดิการต่างๆ ยังไม่สามารถรองรับได้เพียงพอ ประกอบกับความคาดหวังที่จะสบายยามชราหรือการดำรงชีวิตต่อไปในสังคม อาจทำให้ผู้สูงวัยมีวิถีทาง (means) การต้องการมีรายได้ทางลัดตัดสินใจค้ายาเสพติดหรือกระทำผิดเพื่อหวังจะได้รับการดูแลในเรือนจำ หรือในบางกรณีผู้สูงวัยอาจปฏิเสธทั้งวัตถุประสงค์หลัก (goals) และ วิถีทาง (means) ถอนตัวออกจากสังคมดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมายในชีวิตมีส่วนเกี่ยวข้องกับการติดสารเสพติดหรือติดสุรา หรือการถูกชักจูงให้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดดำเนินชีวิตอย่างไร้จุดหมาย และสุดท้ายคือทฤษฎีความกดดันทั่วไป (general strain theory) โดยโรเบิร์ต แอกนิว ซึ่งได้ใช้อธิบายความกดดันของบุคคลในระดับจุลภาค (micro-level) ว่าเหตุใดคนที่ถูกกดดันมีความเครียดมักประกอบอาชญากรรม ซึ่งสำหรับผู้สูงอายุตามค่านิยมทางสังคมแล้วย่อมมี

ความต้องการ 3 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคมโดยที่ความต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สังคมและหมู่คณะ ต้องการการสนับสนุนการช่วยเหลือจากครอบครัว และมีบทบาทในสังคมตามความถนัด ต้องการรายได้บริการจากรัฐ ต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง ไม่ต้องการความเมตตาสงสาร (ที่แสดงออกโดยตรง) ต้องการการประกันรายได้และประกันความชราภาพอย่างไรก็ดีเมื่อความต้องการด้านต่างๆ มีอาจบรรลุได้ตามประสงค์ ประกอบกับเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้นผู้สูงอายุจะต้องเผชิญความสูญเสียต่างๆ อาทิ ความเสื่อมโทรมของร่างกายทำให้ปฏิบัติงานหรือปฏิบัติกิจวัตรต่างๆ ได้ไม่เหมือนเดิม โดยความเสื่อมโทรมทางร่างกายจะมีผลต่อสภาพจิตใจและอารมณ์ที่เปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ผนวกกับการไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัวหรือการถูกละเลยจากสังคม ความคาดหวังแต่ละด้านที่ตั้งไว้จึงมีอาจสำเร็จจุลวงได้ทั้งหมด และยิ่งหากผู้สูงอายุถูกถอนแรงกระตุ้นทางบวกจากเหตุการณ์การสูญเสียคนรัก ความสิ้นหวังหรือความกดดันเหล่านี้หากไม่สามารถจัดการหรือรับมือกับปัญหาได้ ก็สามารถส่งผลให้เกิดกระตุ้นทางลบให้ก่ออาชญากรรม

อย่างไรก็ดีในเรื่องการยอมรับผิดจากการศึกษาพบว่ามิใช่ว่าผู้สูงอายุทุกคนจะยอมรับการกระทำผิด บางกรณีแสดงทัศนคติว่ามีใช้ความผิดของตน อาทิในกรณีคดีความผิดทางเพศที่ผู้ต้องขังยังคงปฏิเสธความผิด นอกจากนี้ยังมีบางรายที่คิดว่าไม่ยุติธรรมต่อตนเองที่ได้รับโทษจำคุกระยะยาว อันเนื่องมาจากความผิดที่เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด อนึ่งผู้สูงอายุได้แสดงทัศนคติว่าหากถูกพิพากษาจำคุกอีกครั้งคงจะดำเนินชีวิตในเรือนจำอีกครั้งไม่ไหวเนื่องด้วยสภาพร่างกายที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตในเรือนจำ

จากการศึกษาสภาพปัญหาทางด้าน กาย จิต และสังคม ตลอดจนมูลเหตุจูงใจกระทำผิดจะเห็นได้ว่าสภาพร่างกาย สภาวะทางอารมณ์และสังคมย่อมมีความเกี่ยวเนื่องส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุซึ่งจากการเผชิญกับประสบการณ์การผ่านการถูกจองจำมาก่อนหรือการสั่งสมการใช้ชีวิตที่กระทบต่อสุขภาพ เมื่อหวนคืนสู่สังคมย่อมต้องอาศัยการดูแลคุ้มครองตลอดจนติดตามอย่างต่อเนื่องซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการติดตามเฝ้าระวังการกระทำผิดซ้ำเท่านั้น แต่ยังเป็นการคำนึงถึงคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านการรักษาฟื้นฟูสภาพร่างกาย สภาวะทางอารมณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งบางรายโดยเฉพาะกรณีผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติต้องโทษระยะยาว เมื่อหวนคืนสู่สังคมอาจขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเองที่ต้องเผชิญความชราเพียงลำพัง จึงต้องอาศัยการเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐหรือการกำหนดบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้สูงวัยได้เข้าถึงบริการภาครัฐ ตลอดจนเข้าถึงสิทธิสวัสดิการอย่างเท่าเทียม

4.9.2 กระบวนการผลานรอยต่อในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูและการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน

จากการศึกษากระบวนการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในเรือนจำนั้น (In Care) ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 64 หมวด 6 มาตรา 64 ได้กำหนดให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ.....

ดังนั้นเมื่อแรกจับต้องก็มีกระบวนการจำแนกผู้ต้องขังซึ่งเป็นไปทั้งการควบคุมและการจำแนกเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งจากการศึกษากระบวนการข้างต้นตั้งแต่ขั้นตอนแรกจับ ขั้นตอนการขึ้นเตรียมการปลดปล่อย ขึ้นดูแลติดตามหลังปล่อยพบว่าในภาพรวมของกระบวนการยังคงเกิดปัญหาระหว่างทั้งในขั้นตอนและในช่วงจุดส่งต่อในขณะที่ผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษของแต่ละหน่วยงานและสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ ดังนี้

1) ปัญหาด้านกฎหมาย

ในแง่ความเป็นธรรมเสมอภาคกันได้กฎหมายในประเด็นแรกตั้งแต่ขั้นตอนการรับตัวโดยที่การแก้ไขฟื้นฟูจะต้องเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังสูงอายุ อนึ่งสำหรับกรณีที่ผู้ต้องขังยังไม่เข้าสู่ช่วยวัยสูงอายุที่ 60 ปี หากแต่จะได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงวัย กรณีดังกล่าวหากไม่มีการจำแนกเข้าหรือไม่มีกฎเกณฑ์ให้สามารถจำแนกแก้ไขฟื้นฟูสำหรับผู้สูงวัยโดยเฉพาะเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับความเปราะบางขณะเผชิญอยู่ปัจจุบันหรือจะที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยชรา ผู้ต้องขังจึงมีความเสี่ยงที่เมื่อออกไปจากเรือนจำแล้วจะตกเป็นบุคคลชายขอบ ไม่ทราบสิทธิสวัสดิการของตน เพราะไม่ได้รับการอบรม (coaching) ตั้งแต่ในเรือนจำ อีกทั้งการติดตาม (Mentoring) กรณีดังกล่าวจึงจะดำเนินการได้ค่อนข้างยากหากไม่ได้เตรียมความพร้อมมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะกับผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาจำคุกระยะยาวซึ่งไม่ควรตกเป็นภาระซ้ำของสังคมเมื่อได้รับการปล่อยตัว

ต่อมาในประเด็นหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพื่อสร้างโอกาสให้นักโทษเด็ดขาดสูงอายุได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนกลับไปสู่สังคม โดยนักโทษต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปจึงจะได้รับประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งหนึ่งในนั้นคือต้องมีผู้อุปการะมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีอุปการะ กรณีนี้หากผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีผู้อุปการะไร้ญาติหรือผู้อุปการะไม่ยินยอมที่จะอุปการะ หรือไม่ได้รับการประสานงานจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเพื่อเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ ผู้ต้องขังสูงอายุกลุ่มนี้จึงไม่ได้ประโยชน์จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวดังเช่นนักโทษคนอื่น อีกทั้งยังเป็นการเสียโอกาสในการได้รับอิสรภาพจากการพักการลงโทษและยังคงเผชิญความเสี่ยงที่แม้จะใกล้กำหนดปล่อยตัวที่ยังคงขาดผู้อุปการะดูแล

ประกอบกับโดยที่ในการปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติที่ยังไม่มีแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุนั้น ในแง่นี้การที่ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติการแก้ไขฟื้นฟูที่ไม่แตกต่างจากผู้ได้รับการปล่อยตัวสูงอายุนั้น หากแต่ในแง่ของข้อจำกัดทางสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ สภาพสังคมที่ผู้สูงวัยมีความซับซ้อนและมีความเปราะบาง ส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของผู้กระทำผิด หรือจากการที่ปราศจากข้อกำหนดกฎเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติที่จะเอื้อให้กลไกในการอำนวยความสะดวกเป็นไปอย่างทั่วถึง เป็นธรรมดาในส่วนนี้อาจทำให้เกิดข้อบกพร่องต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่ในภาวะที่พึ่งพาตนเองรับทราบข้อมูลข่าวสารหรือดำเนินการตามกระบวนการทางราชการเพื่อขอรับสิทธิได้

2) ปัญหาด้านการบังคับใช้กฎหมาย

แม้ทางราชทัณฑ์จะมีการกำหนดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุตามข้อกำหนดของกรมราชทัณฑ์และตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมคุณภาพป้องกันและดูแลตนเองที่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัย ส่งเสริมและจูงใจให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า อย่่างไรก็ตามจากการศึกษาการปฏิบัติงานในมิติประสิทธิภาพการดำเนินงานการแก้ไขฟื้นฟูในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การใช้ประโยชน์จากการอบรมในโครงการฯ เมื่อผู้สูงอายุพ้นโทษหรือได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติพบว่ายังคงไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ภายหลังพ้นโทษและยังคงไม่ครอบคลุมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุทุกราย นอกจากนี้ในทางปฏิบัติการจัดประเภทกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูยังคงขึ้นอยู่กับความพร้อมผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณ สถานที่ พบว่าขึ้นอยู่กับความพร้อมของเรือนจำในแต่ละภูมิภาคโดยที่เรือนจำบางแห่งมีการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ ชมรมผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพ และวิชาการส่งเสริมการเตรียมพร้อมก่อนปล่อย และมีความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุในการให้ข้อมูลสิทธิและการออกแบบหลักสูตร หากแต่ยังไม่ครอบคลุมในทุกเรือนจำ ประกอบกับข้อจำกัดความพร้อมข้างต้นในการจำแนกผู้ต้องขังเพื่อวางแผนแก้ไขฟื้นฟูทำให้เรือนจำส่วนใหญ่มีขีดความสามารถแต่เพียงแยกประเภทผู้สูงวัยออกจากผู้ต้องขังวัยหนุ่มสาวเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการดูแลเท่านั้น หากแต่ยังไม่มี การจัดประเภทในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยง อีกทั้งในแง่กลไกในการอำนวยความสะดวกการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและการเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ ยังคงมีข้อบกพร่องกล่าวคือ ต่างยังคงดำเนินการภายใต้อำนาจหน้าที่ ขาดการส่งต่อแผนการแก้ไขฟื้นฟูขาดการสร้างเครือข่าย (networking) ต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

3) ปัญหาด้านการบริหารงานยุติธรรม

ตามที่มีการบริหารนโยบายที่เน้นเฉพาะบทบาทภาครัฐ และการปกครองแบบที่เน้นการจัดการ แนวตั้งถูกมองว่าไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป โดยมีการเสนอแนวคิดให้มีการเปลี่ยน ผ่านสู่แนวทางการพัฒนาเครือข่ายนโยบาย (policy networks) และการบริหารจัดการในเชิง เครือข่ายในแนวระนาบมากขึ้น (network governance) ไม่ว่าจะเป็นการอิงเครือข่ายระหว่างภาครัฐ ด้วยกัน ระหว่างภาคีภาครัฐกับภาคเอกชน หรือระหว่างภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชน โดย มาร่วมกันคิดและร่วมกันทำ (Chhotray and Stoker, 2010; Klijn and Koppenjan, 2015; Rhodes, 2012; Peters et al., 2012) หากแต่ในทางปฏิบัติการบริหารและการจัดโครงสร้างองค์กร ต่อการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดยังคงมีลักษณะแยกส่วนขาดการกำหนดนโยบายการ ดำเนินงานผสมรอยต่อเชิงบูรณาการทั้งในแง่หน่วยงานภายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทาง ราชทัณฑ์และคุมประพฤติและกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับยังคงมีข้อจำกัดระบบและ กลไกสนับสนุนในการบริหารงานยุติธรรมในเรื่องระบบสารสนเทศการใช้ประโยชน์เพื่อการวางแผน แก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องที่จะพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงาน ซึ่งในปัจจุบันข้อมูลที่ ส่งต่อจากหน่วยงานราชทัณฑ์ไปยังคุมประเวทย์ยังคงเป็นข้อมูลเพียงมิติข้อเท็จจริงเชิงคดีเท่านั้น การ ส่งต่อข้อมูลการจากแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการวางแผนแก้ไขฟื้นฟู สงเคราะห์หลังปล่อยยังคงไม่ปรากฏ อีกทั้งในแง่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการมี ส่วนรวมของครอบครัวและชุมชนต่อการเตรียมพร้อมให้กำลังใจผู้สูงอายุยังคงไม่ปรากฏในการบวน การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

อย่างไรก็ดีในมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสหราชอาณาจักรและประเทศออสเตรเลีย นั้นได้มีการให้ตัวแทนจากท้องถิ่นและครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษตลอดจน ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู และดำเนินการช่วยเหลือให้ผู้ต้องขังสูงอายุเข้าถึง สิทธิต่างๆ สร้างการยอมรับทั้งจากครอบครัวและสังคม ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวยังสอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่อง The Elements of Effective Through-Care ของ Malloch, McIvor, Schinkel, & Armstrong, 2013 ที่อธิบายว่าปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การประสบผลสำเร็จในการคืนผู้กระทำผิดสู่ สังคมจากการประเมินการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายประสบผลสำเร็จคือ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกล่าวคือผู้กระทำผิดควรจะได้รับ การดูแลจากคนในชุมชนหรือคนใน ท้องถิ่นนั้นๆ โดยตรง เนื่องด้วยบุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจ เข้าถึงและตระหนักในคุณค่า พื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ชุมเดียวกันกับผู้กระทำผิดโดยองค์ประกอบดังกล่าวนับว่าเป็น สำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และจะสามารถส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตได้เฉกเช่น คนทั่วไปในสังคม อีกทั้งเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูหรือผสมรอยต่อตามแนว ทางการปฏิบัติงานในการแก้ไขฟื้นฟูพบว่าในสหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย และประเทศญี่ปุ่นยัง

พบว่าได้มีการจัดการรายบุคคล (case management) โดยมีการกำหนดผู้จัดการรายกรณี (case manager) ในการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูประสานการให้ความช่วยเหลือหลังปล่อย (after care) เพื่อให้แน่ใจว่าผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสิทธิและบริการ

4) ปัญหาด้านผู้เชี่ยวชาญยุติธรรม

จากการศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลว่าแนวคิดในการดำเนินงานของผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมยังคงเน้นการควบคุมตามคำพิพากษาเป็นหลักหรือคุมประพฤติตามคำพิพากษามากกว่าการดำเนินงานเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งยังคงไม่สอดคล้องตามแนวคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในปัจจุบันที่ควรเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต คือเพื่อจะให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้กระทำผิดซ้ำรวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานแท้จริงแล้วตามองค์ประกอบหลักเจ้าหน้าที่ (change agents) ที่จำเป็นต้องมี คุณสมบัติ 4 ประการ (KASH) ดังนี้ มีความรู้ (knowledge) ในการปฏิบัติงาน และจำเป็นต้องหมั่นศึกษาเพิ่มเติม มีทัศนคติ (attitude) ที่ตีมองว่าผู้กระทำผิดสามารถแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีได้ มีทักษะ (skill) และความชำนาญในการปฏิบัติงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (human relation) เพื่อการโน้มน้าวให้ผู้กระทำผิดยอมรับฟัง ดังเช่นในสหราชอาณาจักรที่ได้ให้ความสำคัญต่อดำเนินการอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ เป็นหนึ่งในประเด็นหลักในการดำเนินงานในโครงการ ให้ความช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง ‘Through the gate’ ตั้งแต่จากเรือนจำและพ้นโทษไปสู่ชุมชน

ปัญหาหลักทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุหลักใหญ่อย่างหนึ่งล้วนเนื่องมาจากกระบวนการปัจจุบันการดำเนินงานรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนยังคงมีบทบาทในการดำเนินการตามกรอบภารกิจตน กล่าวคือหน่วยงานราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่หลัก การควบคุม ดูแลแก้ไข ในระหว่างผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ งานคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับแก้ไขฟื้นฟูสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังจากการคุมประพฤติหรือผู้กระทำผิดหลังปล่อยจากกรมราชทัณฑ์ (after care) แต่ทั้งนี้ยังไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ กรมกิจการผู้สูงอายุซึ่งเป็นหน่วยงานจัดสวัสดิการและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุในภาพรวมของสังคม และมีส่วนประสานความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็ง โดยการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานล้วนเป็นไปตามอำนาจหน้าที่ตามการบริหารจัดโครงสร้างองค์กรที่มีลักษณะแยกส่วน ทำให้การดำเนินงานต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจึงยังคงทำให้ขาดเอกภาพที่จะมุ่งดำเนินการคุ้มครองสิทธิและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังร่วมกัน ประกอบกับการใช้ประโยชน์จากข้อมูลระหว่างจุดส่งต่อทำให้การแก้ไขฟื้นฟู คุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ และการสงเคราะห์ที่ยังคงขาดความต่อเนื่องหรือมิสามารถทำได้ อย่างทันท่วงที

การสรุปข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นข้างต้น จึงนำไปสู่การร่วมกันอภิปรายในการสนทนา กลุ่มประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อแนวทางในการพัฒนารูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยต่อไป

4.9.3 รูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย

ตามแนวคิดความยุติธรรมในฐานะความเที่ยงธรรม (justice as fairness) ของ John Rawls หลักความเที่ยงธรรม (the principle of fairness) ในการตกลงใจกำหนดหลักความยุติธรรม (the principle of justice) ที่ใช้ปฏิบัติแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมซึ่งคือความเป็นธรรมของทุกคนอย่างแท้จริง ต้องกำหนดขึ้นจากการยอมรับ “สถานะที่เท่าเทียมในความเป็นมนุษย์” ที่ยอมเป็นรูปแบบที่ทุกคนยอมรับโดยมีหลักการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมแตกต่างกันได้ หากการปฏิบัติ นั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบในสังคมจากหลักการความยุติธรรมโดยปัจเจก ทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตในสังคมที่ต้องมีความเท่าเทียมซึ่งไม่ใช่แค่หน้าที่ของสังคมที่จะช่วยเหลือผู้ที่เสียเปรียบที่สุดเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของความยุติธรรมโดยผ่านโครงสร้างพื้นฐานที่เที่ยงธรรมอย่างไม่ละทิ้งกลุ่มใดในสังคมไม่ว่าเขาจะเป็นใครแม้จะเป็นผู้เปราะบางทางสังคม

โดยหลักการนี้ยังเป็นฐานของหลักนิติรัฐต่อการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสงบสุขอย่างยั่งยืน โดยที่กระบวนการยุติธรรมในฐานะเป็นกลไกทางสังคมที่มีภารกิจอย่างหนึ่งคือมุ่งคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพประชาชนจะต้องปฏิบัติกับทุกฝ่ายผ่านการกำหนดกฎหมายหรือบทบัญญัติต่างๆ ที่สอดคล้อง กับหลักสิทธิมนุษยชนอย่างความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ (Equal and Non-Discriminatory) เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่าปัจเจกบุคคลทุกคนในฐานะผู้ทรงสิทธิและรัฐในฐานะผู้มีอำนาจจะต้องสนับสนุน ผลักดันให้ประชาชนทุกคนที่แม้ว่าเขาจะเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มเปราะบางของสังคม อาทิ คนชรา คนพิการ จะต้องเข้าถึงสิทธิและทรัพยากรตลอดจนการบริการต่างๆ ของภาครัฐตามสิทธิพึงมีคือ ซึ่งสิทธิที่จะ ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและการได้รับการดูแลและคุ้มครองจากรัฐ

ดังเช่นบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ให้ความสำคัญ ต่อการคุ้มครองสิทธิและการให้บริการช่วยเหลือด้านผู้สูงอายุและมีการกำหนดนโยบายออกมาใน รูปแบบนิตินโยบายอันประกอบด้วย กฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี โครงการและแผนงานต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง เริ่มจากรัฐธรรมนูญตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 จนถึง รัฐธรรมนูญปัจจุบันตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยมาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครอง "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม

หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้" โดยมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส และได้มีการกำหนด พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 ซึ่งเหตุผลความจำเป็นในการตรากฎหมายฉบับนี้ คือ เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐที่มีว่าใครก็มิควรถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหรือได้รับการปฏิบัติอย่างอยุติธรรมแม้ว่าเขาจะอยู่ในสถานะใดหรือไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังก็ควรได้รับการปฏิบัติขั้นพื้นฐานในฐานะความเป็นมนุษย์ และเมื่อพ้นโทษแล้วก็ควรจะสามารถเข้าถึงสิทธิและบริการได้อย่างเท่าเทียม

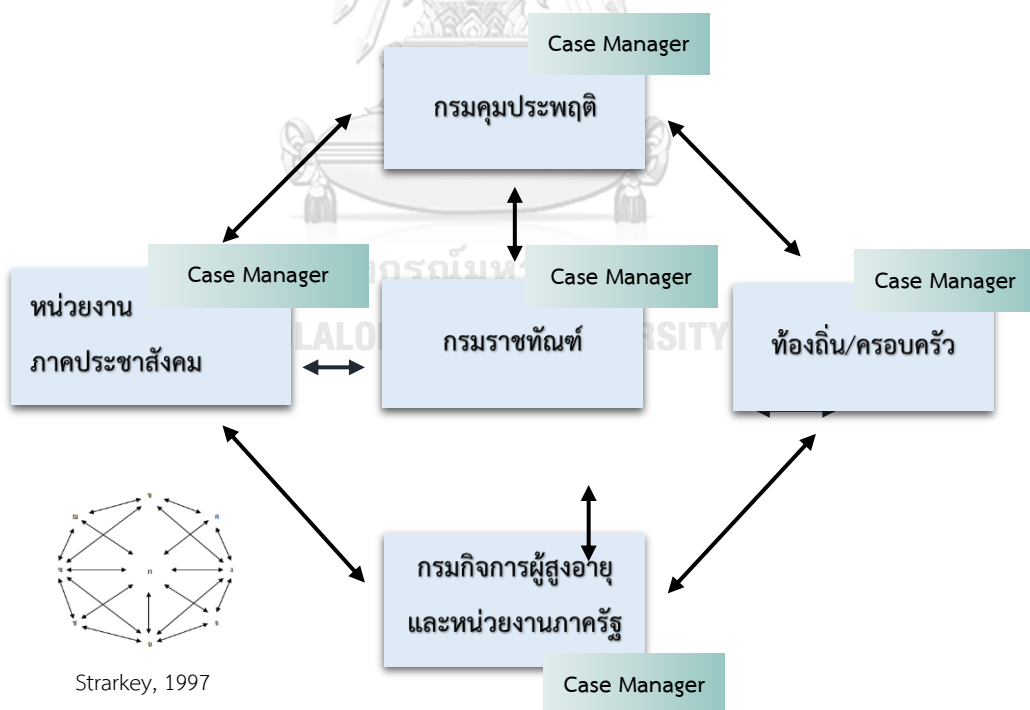
ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องและการทบทวนการปฏิบัติงานจากกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในการผานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนที่ยังคงมีข้อจำกัดทั้งทางด้าน ปัญหาทางกฎหมาย ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาด้านการบริหารงานยุติธรรม ปัญหาด้านผู้เชี่ยวชาญยุติธรรม และจากการแสดงทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม พบว่าหากจะให้การดำเนินงานไร้รอยต่ออย่างที่สุดสอดคล้องตามหลักการที่ควรจะเป็นกล่าวคือ เป็นไปตามหลักความยุติธรรมและนิติรัฐ ที่นอกเหนือจะเป็นการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุหรือผู้เปราะบางทางสังคมอย่างไม่เลือกปฏิบัติแล้ว ในกระบวนการดำเนินงานหรือการบังคับใช้กฎหมายของแต่ละภาคส่วนจึงมีความจำเป็นต้องปรับให้ไปเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักการและเป็นไปตามบริบทของสังคม

โดยแนวคิดหนึ่งคือแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายนโยบายได้อธิบายข้อจำกัดของการบริหารงานของรัฐในปัจจุบันว่า ยังคงเป็นความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ออกแบบโครงสร้างของระบบราชการหรือองคาพยพของรัฐซึ่งมีข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหามีลักษณะไม่ตายตัว (fluid) แบบที่การจัดแบ่งหน้าที่และพื้นที่แบบตายตัว (fixed) หากแต่แท้จริงปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงรัฐฝ่ายเดียวอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เพียงพอเนื่องด้วยเกี่ยวข้องกับทั้งเอกชน ท้องถิ่น องค์กรพัฒนา และชุมชนซึ่งควรมารวมมือกันด้วยการแบ่งปันทรัพยากรเพื่อจัดการกับปัญหาหรือสร้างการพัฒนาของส่วนรวม โดยแนวคิดเครือข่ายนโยบายนี้ใช้อธิบายนโยบายสาธารณะที่มีตัวแสดงนโยบายที่เกี่ยวข้องกันมากกว่าหนึ่ง (related policy actors) และการดำเนิน นโยบายที่หลากหลาย (variety of policy actions) ภายใต้ประเด็นนโยบายเดียว (the same policy agenda) อันอยู่ในรูปแบบแนวคิดพหุองค์กร (Multi-Agency Approaches) (Bevir and Richards, 2009: 3; Marsh, 1998: 8; Rhodes, 2007: 1243) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากปัญหาที่ค้นพบตามข้อค้นพบเชิงกระบวนการข้างต้น สามารถสะท้อนว่าการออกแบบบริหารงานยุติธรรมต่อการแก้ไขฟื้นฟูการผาน

รอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุนี้จึงไม่สามารถดำเนินการได้ในลักษณะ การจัดแบ่งหน้าที่แบบตายตัว (fixed) ดังเช่นที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันหากแต่จะต้องบูรณาการ ระบบสวัสดิการ ระบบสาธารณสุข เช่นการใช้ระบบการส่งเคราะห์อย่างต่อเนื่องหลังพ้นโทษ (throughcare system)

โดยการแสดงทัศนต่อรูปแบบ (model) การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุของแต่ละภาคส่วนพบที่มีความสอดคล้องกับแบบจำลองเครือข่ายในรูปแบบเครือข่ายแบบรวมศูนย์แต่ขณะเดียวกันก็มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกันเอง อันเป็นไปในลักษณะบูรณาการมากขึ้น โดยองค์กรกลางยังมีบทบาทในการป้อนและรับข้อมูลจากองค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อม หากแต่องค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อมยังสามารถติดต่อซึ่งกันและกันได้โดยอิสระ นอกจากนี้องค์กรกลางยังรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้แก่การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรและปัจเจกที่อยู่รายล้อมด้วย รูปแบบดังกล่าวมีข้อดีคือ มีผู้คอยอำนวยความสะดวก ป้อนข้อมูลให้แก่องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือ และองค์กรหรือปัจเจกที่อยู่รายล้อมสามารถติดต่อสื่อสารกันโดยไม่ต้องผ่านองค์กรกลางแต่เพียงผู้เดียว

ลักษณะเครือข่ายการทำงานการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดรูปแบบเครือข่ายของ Strarkey เข้ากับกับทัศนของผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าในการผสมรอยต่อกรณีผู้สูงอายุนั้นควรมีลักษณะที่ทางราชทัณฑ์ยังคงควรมีลักษณะที่เป็นองค์กรกลางเนื่องด้วยมีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในระยะรอยต่อที่ควรเริ่มตั้งแต่

ในเรือนจำ และแต่ละหน่วยงานจำเป็นต้องมีการติดต่อซึ่งกันและกัน โดยองค์กรกลางเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และมีผู้ประสานงาน/ผู้จัดการรายกรณี “case manager” เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานหรือดำเนินงานตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูและส่งต่อข้อมูลเพื่อดำเนินงานให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุจากแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.9.3.1 การบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยแต่ละหน่วยงานภาครัฐควรมีดำเนินงานร่วมกันอย่างบูรณาการผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนและพัฒนางานร่วมกัน โดยสามารถสรุปภาพรวมในเนื้อหาของภารกิจการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุเพิ่มเติมเชิงกระบวนการตั้งแต่ การแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ (In Care) โดยการอบรมให้ความรู้พัฒนาพฤตินิสัย ไปจนถึงการสงเคราะห์หลังปล่อย (After Care) โดยการสอดส่อง ดูแล ติดตาม ดังนี้

ขั้นตอน	การดำเนินงาน
1. ขั้นตอนการรับตัว	เรือนจำ/ทัณฑสถาน >> จำแนกผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงอนาคตหลังพ้นโทษด้วยเป็นสำคัญ หากเล็งเห็นแล้วว่าแม่ผู้ต้องขังยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราหากแต่จะได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุ จึงควรต้องจำแนกเข้าให้อยู่ในกลุ่มสูงวัยที่จะต้องได้รับการดูแล ซึ่งจะต่อเนื่องไปในขั้นดำเนินการเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการอบรมที่สอดคล้องกับลักษณะสภาพทางร่างกาย ตลอดจนการอบรมให้ความรู้ด้านสิทธิและสวัสดิการ ทั้งนี้ในการจำแนกควรประเมินความเสี่ยงความต้องการเบื้องต้นตามองค์ประกอบการประเมินภาวะจิตสังคมของผู้สูงอายุด้วย ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว อาการสำคัญ ประวัติการเจ็บป่วยทางร่างกายและทางจิต ประวัติการใช้ยา แอลกอฮอล์ การถูกทารุณกรรม ประวัติครอบครัวสังคม การงาน/อาชีพ การศึกษา ประวัติทางการเงินหรือปัญหาทางการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องใช้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในการดำเนินการดังกล่าว
2. ขั้นดำเนินการ	เรือนจำ/ทัณฑสถาน >> ดำเนินการตามแบบคำร้องขอรับการสงเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุ ขยายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม โดยเฉพาะความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุ

ขั้นตอน	การดำเนินงาน
<p>2. ขั้นตอนดำเนินการ (ต่อ)</p>	<p>กรมกิจการผู้สูงอายุ >> ประสานงานกับทางเรือนจำ ในการจัดสรรการดำเนินงานเชิงรุกให้ความรู้เรื่องสิทธิสวัสดิการ ความรู้เรื่องอาชีพ การสร้างรายได้ การดูแลตนเองของผู้สูงอายุอย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว การจัดการความเครียดกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนกิจกรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย ขยายโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกเรือนจำ รวบรวมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเสนอช่องทางส่งเสริม</p> <p>หน่วยงานภาคเอกชน ภาคประชาสังคม >> ที่เปิดรับสำหรับผู้สูงวัยในการเข้าทำงาน ซึ่งสามารถกำหนดให้อาสาสมัครจากหน่วยงานต่างๆ เป็นผู้ประสานงาน เจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร ในการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ หรือมีการแต่งตั้งให้เป็น เจ้าหน้าที่ผู้ให้ความช่วยเหลือประสานงานต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ</p>
<p>3. ขั้นเตรียมการปลดปล่อย</p>	<p>เรือนจำ/ทัณฑสถาน >> กำหนดให้มีการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษ สสำรวจ รวบรวม สรุป การจัดเก็บสถิติ ตระเตรียมและตรวจสอบเอกสารต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องใช้หลังพ้นโทษ ประเมินก่อนปล่อย โดยจัดเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการส่งต่อการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการจัดระบบขึ้นความลับของข้อมูล</p> <p>ท้องถิ่น/ครอบครัว >> ร่วมวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู แผนอนาคตหลังพ้นโทษในหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุ อาทิ การสร้างวงพูดคุยตามความต้องการและความเสี่ยง ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุให้กับผู้ต้องขังครอบครัว ท้องถิ่น อีกทั้งอาศัยการดำเนินงานของ</p> <p>กรมกิจการผู้สูงอายุ >> พัฒนาช่องทางหรือระบบการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุตั้งแต่ยังไม่พ้นจากเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนได้รับการจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็นพื้นฐาน</p>

ขั้นตอน	การดำเนินงาน
3. ขั้นเตรียมการ ปลดปล่อย (ต่อ)	<p>กรมคุมประพฤติ >> ในฐานะรับช่วงต่อที่จะต้องดำเนินการต่อและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู ตลอดจนติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุ อีกทั้งหน่วยงานคุมประพฤติ ก็ควรมีส่วนร่วมกับในหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อย อธิบายเงื่อนไขการคุมประพฤติให้การสงเคราะห์หลังปล่อย และเตรียมการประสานงานส่งต่อหน่วยงานทรัพยากรที่เกี่ยวข้องตามความต้องการและความเสี่ยงผู้สูงอายุ ทั้งนี้ในแต่ละหน่วยงาน ควรกำหนดให้มีกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ประสานงานส่งต่อ (Case Manager) ในเรือนจำ (In care) ผู้ปฏิบัติงานควรมีลักษณะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ฝึกสอน (Coach/Captain of Lives) รับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพกาย จิต สังคมผู้สูงอายุ และทำงานอย่างบูรณาการใช้ประโยชน์จากข้อมูลการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหลังปล่อย (After Care) ส่งต่อให้แก่พนักงานคุมประพฤติหรือตัวแทนของท้องถิ่นที่จะต้องรับช่วงเป็นผู้ประสานงานต่อ (Case Manager) ผู้ปฏิบัติงานควรมีลักษณะทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยง (Mentor) ที่โดยปกติแล้วจะต้องเป็นบุคคลเดียวกันหรือชุดทำงานเดียวกันกับการดูแล/ติดตามหลังปล่อย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างไร้รอยต่อที่สุด</p>
4. ขั้นดูแล/ ติดตามหลังปล่อย	<p>ท้องถิ่น >> รายงานการติดตามหลังปล่อย ร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้ผู้ต้องขังและครอบครัวดำเนินการตามการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูที่ดำเนินการต่อเนื่องจากการเตรียมพร้อมก่อนปล่อย สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าถึงทรัพยากรท้องถิ่นหรือกิจกรรมในชุมชน เผื่อระวังเชิงคุ้มครองสังคม จัดสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ บ้านพัก ส่งเสริมให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน กรณีต้องการความช่วยเหลือระยะยาว ให้วางแผนการดูแลระยะยาว หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันมิให้ผู้สูงอายุตกเป็นบุคคลชายขอบ เชื่อมโยงการดำเนินงานอาสาสมัครภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พันโทษในพื้นที่</p>

ขั้นตอน	การดำเนินงาน
<p>4. ขั้นดูแล/ติดตามหลังปล่อย (ต่อ)</p>	<p>กรมคุมประพฤติ >> สอดส่อง ดูแล ติดตาม กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงอายุโดยเฉพาะ โดยที่มีอาจปฏิบัติกับผู้สูงวัยเช่นเดียวกับวัยอื่นๆ เนื่องจากมีความเปราะบาง ซ้ำซ้อนและเสี่ยงต่อการเป็นบุคคลชายขอบหรืออาจเป็นภาระซ้ำของสังคม จัดทำแนวทางการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานกับท้องถิ่นเชื่อมโยงอาสาสมัครในการแก้ไขฟื้นฟู ประสานงานกรมกิจการผู้สูงอายุให้ได้รับการสงเคราะห์อย่างรวดเร็วตามสิทธิพึงได้</p> <p>กรมกิจการผู้สูงอายุ >> ติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุ สสำรวจ ประเมินความเสี่ยงความต้องการเพิ่มเติมดำเนินการให้คำปรึกษา แนะนำการช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้สูงอายุ สนับสนุนให้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุในทั่วประเทศ จัดกิจกรรมสร้างวงพูดคุยความต้องการผู้สูงอายุในตำบลในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ พุดคุยแลกเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องคุ้มครองสิทธิให้ผู้พ้นโทษเข้าถึงสิทธิและบริการตามที่เขาสมควรได้รับในฐานะพลเมือง</p> <p>ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม >> เรือนจำ/ทัณฑสถาน มีหน้าที่เป็นองค์กรกลางในการสร้างเครือข่ายตั้งแต่ขั้นดำเนินการเรื่อยมาจนขั้นดูแลหลังปล่อย เชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม การทำงานในเครือข่ายผู้สูงอายุต่อการให้การสงเคราะห์ ดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟู ส่งเสริมการสร้างรายได้ โอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในภาคส่วนธุรกิจ หรือ ธุรกิจท้องถิ่น</p>

กล่าวได้ว่าการจะบูรณาการงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างไร้รอยต่อ ลดช่องว่างของการส่งต่อนั้นในมิติภารกิจหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรง มีข้อเสนอแนะสำหรับแต่ละหน่วยงานที่ควรมีหน้าที่ดำเนินเพิ่มเติมจากภารกิจหลัก คือ

กรมราชทัณฑ์

จากอำนาจหน้าที่หลัก อันประกอบด้วย ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการ ตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมหรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรมให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยาและหลัก

ทัศนวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุม หรือดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรม พัฒนาระบบ รูปแบบ มาตรการ หลักเกณฑ์ มาตรฐาน วิธีการปฏิบัติ และการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ในระหว่างที่ถูกควบคุมตัว เพื่อรอการตรวจพิสูจน์ในสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ ตามกฎหมายเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของกรม หรือตามที่ รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

โดยข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มสำหรับการผสมผสาน รอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนคือ ทางราชทัณฑ์ควรมีบทบาทที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- สำรวจ ประเมินความเสี่ยงความต้องการเบื้องต้น ดำเนินการตามแบบคำร้องขอรับการสงเคราะห์ ดำเนินการให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู ค้ำครองและพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุ
- จัดลำดับความสำคัญ/ความรุนแรงของปัญหา เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้ต้องขัง ครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่น โดยครอบครัวและตัวแทนจากท้องถิ่น กำหนดผู้ใหญ่บ้านสามารถเข้าร่วมการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษ เพื่อสร้างการยอมรับจากครอบครัวและชุมชน และเตรียมพร้อมทรัพยากรต่อการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง
- สำรวจ รวบรวม สรุป การจัดเก็บสถิติ ข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการส่งต่อการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการจัดระบบชั้นความลับของข้อมูล
- ขยายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม โดยเฉพาะความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุในการขยายโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกเรือนจำ และขยายความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

กรมคุมประพฤติ

ตามภารกิจงานคุมประพฤติหลักคือการดำเนินการสืบเสาะและพินิจ ควบคุมและสอดส่องติดตาม ดูแล ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือผู้กระทำผิดภายใต้เงื่อนไขการคุมความประพฤติ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำผิดปรับปรุงแก้ไขนิสัย ความประพฤติ จนสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก และส่งเสริมและสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟู และสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชน โดยข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มสำหรับการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนคือ ทางกรมคุมประพฤติควรมีบทบาทที่เกี่ยวข้องดังนี้

- กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงอายุ
- ดำเนินการต่อจากทางราชทัณฑ์จากการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู ตลอดจนติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุ
- สำรวจ ประเมินความเสี่ยงความต้องการเพิ่มเติมดำเนินการให้คำปรึกษา แนะนำการช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้สูงอายุ
- ขยายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ในการเชื่อมโยงการทำงานในเครือข่ายผู้สูงอายุต่อการให้การสงเคราะห์
- ดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟู และสงเคราะห์ผู้กระทำผิดในชุมชนโดยทำงานร่วมกับอาสาสมัครในท้องถิ่น

กรมกิจการผู้สูงอายุ

อันเป็นหน่วยงานดำเนินงานภารกิจส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ การจัดสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ รวมทั้งการพัฒนางานด้านสวัสดิการให้ครอบคลุมและตอบสนองต่อสภาพการณ์ทางสังคม กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พันธกรณีและความตกลงระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งตามที่กรมกิจการผู้สูงอายุได้เริ่มดำเนินการข้อตกลงร่วมกับราชทัณฑ์ต่อการจัดออกแบบหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในปี 2562 แล้วนั้น ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการสัมมนาเชิงลึกและการสนทนากลุ่มสำหรับการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนคือ ทางกรมกิจการผู้สูงอายุควรมีบทบาทที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ขยายความร่วมมือการจัดโรงเรียนผู้สูงอายุ บรรจุหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในทั่วทุกเรือนจำ
- ให้ความรู้เรื่องสิทธิและสวัสดิการแก่ผู้ต้องขัง ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษสูงอายุ
- สร้างความเข้มแข็งท้องถิ่นในการพัฒนาอาสาสมัครเพื่อติดตามให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุในชุมชน
- ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่วัยสูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุให้กับผู้ต้องขัง ครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนได้รับการจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็นพื้นฐาน
- พัฒนาสิทธิและสวัสดิการและระบบการเข้าถึงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุ

ภาคส่วนท้องถิ่น/ครอบครัว

เนื่องจากท้ายที่สุดแล้วผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องหวนคืนสู่สังคมซึ่งความเข้มแข็งของท้องถิ่นย่อมเป็นประเด็นหลักที่สำคัญที่สุดที่จะสร้างการยอมรับผู้สูงอายุ ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มสำหรับการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนคือควรมีความเกี่ยวข้องดังนี้

- ร่วมวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยร่วมกับทางราชทัณฑ์ ผู้ต้องขังและครอบครัวของผู้ต้องขัง
- เชื่อมโยงการดำเนินงานอาสาสมัครภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในพื้นที่ชุมชนของตนและสามารถช่วยเฝ้าระวังเชิงคุ้มครองสังคม
- พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุสมาชิกในชุมชน จัดสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ บ้านพัก
- สร้างวงพูดคุยความต้องการผู้สูงอายุในตำบลในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ พูดคุยแลกเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง
- ให้ความช่วยเหลือดูแลและสนับสนุนให้ผู้พ้นโทษเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนคุ้มครองสิทธิให้ผู้พ้นโทษเข้าถึงสิทธิและบริการตามที่เขาสมควรได้รับในฐานะพลเมือง

จากข้างต้นเป็นการแสดงถึงบทบาทที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องเชื่อมโยงตามองค์ประกอบของเครือข่ายและเหตุผลที่ต้องดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายนโยบายโดยทุกฝ่ายมีลักษณะพึ่งพิงทำงานร่วมกันและอยู่ในลักษณะที่หน่วยงานภาครัฐร่วมมือกับทั้งภาคองค์กรประชาสังคม เอกชน ชุมชนและครอบครัวผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นการผลักดันให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวก และลดภาระงานภาครัฐในการดูแลช่วยเหลือผู้ต้องขัง และจะเป็นการส่งเสริมการทำงานที่ผลักดันให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในผู้ต้องขังสูงอายุ ที่หากแต่ละหน่วยงานกำหนดให้มีผู้จัดการแก้ไขฟื้นฟู (Case Manager) อันเป็นตัวแทนแต่ละภาคส่วนก็จะทำให้เกิดความร่วมมือที่จะประสานงานกันอย่างราบรื่นลดรอยต่อสามารถให้ผู้สูงวัยเข้าสู่ระบบการจัดสรรทรัพยากรสิทธิและสวัสดิการได้ทันทั่วทั้งซึ่งการทำงานลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการรับผิดชอบร่วมกัน ไม่สามารถผลักภาระให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีแนวทางการเปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนเข้าร่วมกระบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยนั้นจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดพันธะทางสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีพันธะทางสังคม (social bond theory) ของ ทราววิช เฮอร์ซี่ (Gottfredson Michael R. & Travis Hirschi, 1990) ที่พยายามอธิบายว่าเหตุใดมนุษย์จึงประกอบอาชญากรรม โดยมีองค์ประกอบ

คือ การก่อให้เกิดความผูกพัน (attachment) โดยการที่บุคคลมีความผูกพันกับบุคคลอื่นอาทิ บุคคลในครอบครัว จะสามารถควบคุมตนเองให้เป็นคนดีในสังคมได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังสูงอายุที่ต้องการร่วมวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลอันเป็นที่รักหรือคนในครอบครัว เพื่อที่จะทราบถึงแผนอนาคตของตนเอง ไม่ให้เกิดความเคັงคว้างหรือภาวะกดดันในช่วยรอยต่อ และยังเป็นการสร้างข้อผูกมัด (commitment) ทำให้ไม่ยอมทำผิดกฎหมาย เพราะการทำผิดกฎหมายจะทำลายโอกาสของความสำเร็จหรือเป้าหมายในชีวิตที่ผู้สูงอายุล้วนมีความต้องการมีความมั่นคงทางจิตใจ ใช้คุณค่าจากประสบการณ์ ที่สั่งสมมา ให้เป็นประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง และการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลาน การมีความสุขในช่วงบั้นปลายชีวิต โดยอาศัยความเชื่อ (belief) ต่อค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมหรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่จะทำให้ดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างมีคุณค่า ซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (involvement) การเข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมในครอบครัว กิจกรรมในชุมชน

อีกทั้งจากการทำงานในลักษณะที่มีส่วนร่วมในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยังส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดการรับรู้ภาพลักษณ์ของผู้กระทำผิด (clients) ว่ามีลักษณะ เป็นอย่างไร ตามหลักความแตกต่างของบุคคลเนื่องด้วยบุคคลย่อมเผชิญปัญหาและประสบการณ์ในชีวิตแตกต่างกัน การทำความเข้าใจในตัวบุคคลก็เพื่อที่จะหาแนวทางแก้ไขฟื้นฟูได้สอดคล้องกับตัวผู้กระทำผิด อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ (change agents) ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้สูงอายุ ภายใต้การดำเนินงานที่ต้องอาศัยการจัดสถานที่แก้ไข (correctional setting) ที่มีความเหมาะสมแก่การบำบัดแก้ไขฟื้นฟู เช่น กรณีผู้ต้องขังสูงวัย การออกแบบอาคารสิ่งก่อสร้างจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาวะกายและจิตใจของผู้กระทำผิด เป็นสถานที่ที่จะเอื้อให้ผู้กระทำผิดมีกำลังใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างกำลังใจต่อการวางแผนอนาคต การหวนคืนสู่ชุมชนอย่างมีคุณค่า และเป็นการรวมพลังต่อการวางแผนวิธีการบำบัดแก้ไข (correctional methods) ที่สามารถเน้นแก้ไขเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเพื่อสร้างพลังกลุ่มระหว่างผู้ต้องขังประกอบกับเป็นหารการปรับปรุงองค์กร (organization changes) เพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของผู้ต้องขังสูงอายุในช่วงรอยต่อระหว่างการเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำไปจนถึงการสงเคราะห์ หลังปล่อยเมื่อหวนคืนสู่สังคม 2) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและรูปแบบการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทยให้สามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณค่า สามารถเข้าถึงสิทธิและบริการในสังคม

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วย กฎหมาย งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ โดยผลจากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลควบคู่กัน ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างของการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi - structured interview) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องคือ ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุและผู้พ้นโทษสูงอายุ ประกอบกับผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงทั้งระดับปฏิบัติการและระดับบริหาร และมีความรู้ในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน และด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงวัยอันประกอบด้วย บุคลากรงานราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรหน่วยงานกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากภาคประชาสังคม

ในขั้นตอนการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงและมีความรู้ในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุจากเรือนจำสู่ชุมชน และด้านสิทธิสวัสดิการ การคุ้มครองสิทธิผู้สูงวัยอันประกอบด้วย บุคลากรงานราชทัณฑ์ บุคลากรงานคุมประพฤติ บุคลากรกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) ซึ่งจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยและมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.1. สภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย

ในด้านสภาพปัญหาการหวนคืนสู่ชุมชนจากการให้ข้อมูล ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา และผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมได้ให้ข้อมูลสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจและสังคม ดังนี้

5.1.1 สภาพปัญหาทางด้านร่างกาย

สภาพปัญหาทางด้านร่างกายของผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ ผู้พ้นโทษตามคำพิพากษา พบว่าประสบปัญหาสุขภาพประกอบไปด้วยผู้มีโรคประจำตัวเดิมตั้งแต่ก่อนถูกพิพากษาจำคุกและผู้ที่ยังไม่มีอาการเจ็บป่วยในขณะที่อยู่ในเรือนจำเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงวัย กลุ่มอาการและโรคที่พบบ่อย คือ โรคเบาหวาน โรคความดัน อาการเวียนศีรษะ โรคความดันสูง โรคที่มีผลต่อกลิ้ามเนื้อและกระดูก หรือเคยมีกระดูกหักมาก่อนทำให้สูญเสียการทรงตัว โรคข้อเสื่อมเนื่องด้วยอายุมากขึ้น โรคสมองเสื่อม และโรคซึมเศร้าจากการสูญเสียสิ่งที่มีค่าในชีวิต เช่น คู่ชีวิต บุตร ธิดา ความล้มเหลวสัมพันธภาพในครอบครัว ทั้งนี้โดยเฉพาะในกรณีผู้ต้องขังที่มีประวัติกระทำผิดซ้ำมีประวัติการถูกพิพากษาจำคุกหลายครั้ง ซึ่งสภาวะการเจ็บป่วยมีความสอดคล้องตาม ทฤษฎีทางชีววิทยา (biological theory) ที่ได้อธิบายถึงกระบวนการทางสรีรวิทยาและการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอวัยวะต่างๆ ของทั้งการสูญเสียความสามารถในการต้านทานโรค

5.1.2 สภาพปัญหาด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่าผู้ต้องขังสูงอายุมีความวิตกกังวลกับชีวิตในเรือนจำและชีวิตในอนาคตหากพ้นโทษ บางกรณีส่งผลต่อสภาพความอ่อนแอทางร่างกาย รู้สึกเป็นห่วงครอบครัว บางกรณีในขณะที่ก่อนต้องโทษจำคุกมีญาติหรือมีบุคคลในครอบครัวใกล้ชิดที่ต้องดูแลแต่หลังจากถูกพิพากษาจำคุกทำให้ไม่มีคนดูแลต่อจนญาติเสียชีวิต กรณีดังกล่าวนี้จึงเผชิญกับความเสียใจหมดกำลังใจในการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุยังคงมีความเป็นห่วงทรัพย์สินของตนกลัวไม่มีใครดูแล คิดถึงลูกหลาน มีความต้องการอยากให้ญาติมาเยี่ยมแต่ก็วิตกกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายเดินทางมาเยี่ยม สำหรับกรณีที่ไม่มีญาติผู้ต้องขังก็จะมีสภาวะทางที่จิตใจที่หดหู่ ซึมเศร้า เก็บตัวอยู่คนเดียว ในแง่ความวิตกกังวลต่อชีวิตหลังพ้นโทษผู้ต้องขังบางรายวิตกกังวลชีวิตไม่แน่ใจว่าจะมีชีวิตอยู่จนได้รับการปล่อยตัวหรือไม่ และทั้งหมดกังวลอนาคตหลังจากเรือนจำยังไม่ทราบว่า จะดำเนินชีวิตต่ออย่างไร ส่วนใหญ่ยังไม่มีวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษเนื่องด้วยไม่สามารถวางแผนที่แน่นอนด้วยตนเองได้

กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ พบว่าทั้งหมดในขณะที่ใกล้ได้รับการปล่อยตัวล้วนเผชิญปัญหาความวิตกกังวลในชีวิตนอกเรือนจำเช่นเดียวกันกับผู้ต้องขังในการวางแผนการกลับไปใช้ชีวิตใน

สังคม ไม่ได้วางแผนร่วมกันกับญาติ อย่างไรก็ตามก็ดีสำหรับในกรณีที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติแบบสูงอายุ (ได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษเนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรงหรือพิการ หรือมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป) ตามเงื่อนไขจะต้องมีผู้อุปการะ ผู้สูงอายุก่อนหน้านี้จะมีความชัดเจนกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มที่ได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษลดวันต้องโทษแบบปกติ อนึ่งพบว่าผู้สูงอายุก่อนหน้านี้ตามกรณีศึกษาเฝ้าระวังสุขภาพที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัวตน ดังนั้นเมื่อได้รับการปล่อยตัวจึงมีสภาพจิตใจที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับชีวิตในเรือนจำ สำหรับผู้มีรายได้น้อยหรือบุคคลในครอบครัวไม่มีรายได้ที่แน่นอนผู้สูงอายุยังคงมีความกังวลที่จะหางานทำนอกเหนือจากการที่ผู้อุปการะให้ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าขาย ช่วยที่บ้านค่าขาย รับจ้างทั่วไป ผู้สูงอายุก่อนหน้านี้จะมีแนวคิดที่ไม่อยากรบกวนไม่อยากจะไปภาระลูกหลานเพราะรายจ่ายทางบ้านค่อนข้างไม่เพียงพอกับรายได้

กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวตามคำพิพากษาของศาล (ผู้พ้นโทษ) หรือที่เรียกว่าพ้นโทษ “ตามป้าย” ผู้สูงอายุจะเผชิญสภาพปัญหาที่ซับซ้อนกว่ากลุ่มอื่นๆ และบางรายต้องโทษในระยะยาวถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราจนเข้าสู่ช่วงวัยชราในเรือนจำและพ้นโทษเมื่อชราเนื่องจากไม่ได้รับการลดวันต้องโทษพักการลงโทษปล่อยตัวคุมประพฤติจากกระทำผิดในคดีร้ายแรงอาทิ คดีที่เกี่ยวข้องยาเสพติดและมีปริมาณครอบครองเพื่อจำหน่ายสูงทำให้ถูกตัดสินพิพากษาจำคุกระยะยาว ผู้สูงอายุก่อนหน้านี้จะรู้สึกที่ไม่ยุติธรรมที่ตนเองได้รับการพิพากษาจำคุกในระยะเวลาอันนานเมื่อเทียบกับคดีอื่นๆ ที่มีโทษคดียาเสพติด และในช่วงระยะเวลาที่ถูกจำคุกนั้นถูกทำร้ายทางจิตใจจากผู้ต้องขังด้วยกันเองและจากบุคคลรอบข้าง โดนทำร้ายจิตใจด้วยคำพูด พฤติกรรมที่ดูหมิ่น และกลุ่มนี้จะเผชิญกับความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักขณะต้องโทษ สูญเสียชีวิตภายนอกเป็นระยะเวลาอันยาวนานสูญเสียบทบาทในความเป็นครอบครัว เมื่อใกล้พ้นโทษจะเกิดความเคັงคว้าง ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อเกิดความท้อแท้ในชีวิต โดยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เผชิญกับสภาพความเสี่ยงมากที่สุดในการดำเนินชีวิตใหม่เมื่อหวนคืนสู่สังคม และเป็นกลุ่มที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ค่อนข้างลำบากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีญาติรองรับจำเป็นต้องอาศัยการดูแลจากท้องถิ่นในการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการที่ไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง

5.1.3. สภาพปัญหาด้านสังคม

จากการให้ข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุ พบว่าในด้านสัมพันธภาพบุคคลในครอบครัว ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องการได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากญาติ ในกรณีที่ญาติพบว่ามีญาติยังคงมาเยี่ยมอย่างต่อเนื่อง หากแต่บางกรณีโดยเฉพาะผู้ได้รับการพิพากษาจำคุกระยะยาวจะขาดการติดต่อจากญาติในด้านสัมพันธภาพกับเจ้าหน้าที่ ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติอย่างเข้าใจความชรา สัมพันธภาพกับเพื่อน

ผู้ต้องขัง บางรายมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเพื่อคลายความเครียด หากแต่บางกรณีที่ไม่สามารถปรับตัวร่วมกับเพื่อนผู้ต้องขังหรือเคยถูกทำร้ายด้วยวาจา ก็จะแยกตัว อยู่อย่างสันโดษ

กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติกรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติพบว่ามีความสัมพันธ์อันดีมีความใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัว หากแต่ความสัมพันธ์กับชุมชนยังคงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้ร่วมกิจกรรมในชุมชนแต่มีความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกในชุมชน กรณีที่ไม่มีญาติจำเป็นต้องดำเนินชีวิตเพียงลำพังหรือหากได้รับการช่วยเหลือจากท้องถิ่นก็จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งโดยการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนได้

5.2. กระบวนการผลสานรอยต่อในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูและการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน

เนื่องจากสภาพปัญหาที่ผู้ต้องขังสูงอายุเผชิญในข้างต้น จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่องหากแต่ในกระบวนการการผลสานรอยต่อในปัจจุบันยังคงไม่มีความชัดเจนในกระบวนการ หรือมีลักษณะการทำงานอย่างบูรณาการที่เป็นรูปธรรมสอดคล้องตามหลักการลงโทษแก้ไขฟื้นฟู โดยที่แต่ละหน่วยงานมีการปฏิบัติงานตามหน้าที่ตนให้แล้วเสร็จแล้วจึงส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่หลักคือ

- ราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่หลัก การควบคุม ดูแลแก้ไข ในระหว่างผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำ (In Care)
- งานคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักเกี่ยวกับแก้ไขฟื้นฟูสงเคราะห์ผู้กระทำผิดภายหลังจากการคุมประพฤติหรือผู้กระทำผิดหลังปล่อยจากกรมราชทัณฑ์ (After Care)
- กรมกิจการผู้สูงอายุผู้จัดสวัสดิการและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ และมีส่วนประสานความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้มีความใกล้ชิดผู้พ้นโทษส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังต้องมีบทบาทการเป็นผู้ประสานเพื่อสร้างความร่วมมือกับสถาบันทาง วิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการต่าง

โดยในกระบวนการผลสานรอยต่อเริ่มจากการที่จะต้องเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุโดยทางราชทัณฑ์จะดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนการรับตัว ทางคุมประพฤติจะมีส่วนร่วมตั้งแต่การปัจฉิมนิเทศผู้ต้องขังเพื่อให้ข้อมูลกระบวนการการรายงานตัวตามเงื่อนไขการถูกคุมความประพฤติสำหรับผู้ที่จะได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและดำเนินการแจ้งข้อมูลให้การสงเคราะห์ตามตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 โดยทั้งผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติและผู้พ้นโทษตามคำพิพากษายังคงขอรับการสงเคราะห์กับพนักงานคุมประพฤติได้ภายในระยะเวลา

1 ปีหลังพ้นโทษ ทั้งนี้สำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวตามกำหนดโทษทางราชทัณฑ์จะผ่านการดำเนินการสอบถามและให้ผู้ต้องขังยินยอมตามแบบยินยอมเปิดเผยข้อมูล และส่งรายชื่อผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวอภัยโทษต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง การส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ดำเนินการต่อประสานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการมอบนโยบายให้นายอำเภอ อบต. อบจ. อปท. กำหนด ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทุกแห่ง ดำเนินการช่วยเหลือให้คำแนะนำดูแล ติดตาม สงเคราะห์ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว และครอบครัว จัดทำบัตรประชาชนให้ผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ และสรุปรายงานมายังกรมเพื่อรายงานกระทรวงยุติธรรม และกระทรวงพัฒนาสังคมฯ อันประกอบด้วย กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (พมจ.) กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการในการสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็ยยังชีพผู้พ้นโทษสูงอายุ พิกัด ทูพพลภาพ เอตส์ รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนอื่นๆ ฯลฯ และสรุปรายงานนายกรัฐมนตรีต่อไป ตามแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี 2559

อย่างไรก็ดีด้วยการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ตามการบริหารจัดโครงสร้างองค์กรในลักษณะแยกส่วนอันเป็นการทำงานในลักษณะที่ดำเนินงานในหน่วยงานตนให้แล้วเสร็จแล้วจึงส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ยังคงขาดเอกภาพในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันต่อการคุ้มครองสิทธิและการสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุหรือเกิดช่องว่าง ความล่าช้า การใช้ประโยชน์จากข้อมูลระหว่างจุดส่งต่อทำให้การแก้ไขฟื้นฟู คุ้มครองสิทธิสวัสดิการ และการสงเคราะห์ขาดความต่อเนื่องหรือมิสามารถทำได้อย่างทันท่วงที โดยเมื่อพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งกระบวนการสามารถสรุปประเด็นปัญหาสาระสำคัญดังต่อไปนี้

5.2.1 ปัญหาด้านกฎหมาย

ในแง่ความเป็นธรรมเสมอภาคกันได้กฎหมายในประเด็นแรกตั้งแต่ขั้นตอนการรับตัวโดยที่การแก้ไขฟื้นฟูจะต้องเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังสูงอายุ อนึ่งสำหรับกรณีผู้ต้องขังยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุที่ 60 ปี หากแต่จะได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่ช่วงสูงวัย กรณีดังกล่าวหากไม่มีการจำแนกเข้าหรือไม่มีกฎเกณฑ์ให้สามารถจำแนกแก้ไขฟื้นฟูสำหรับผู้สูงวัยโดยเฉพาะเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับความเปราะบางขณะเผชิญอยู่ปัจจุบันหรือจะที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยชรา ผู้ต้องขังจึงมีความเสี่ยงที่เมื่อออกไปจากเรือนจำแล้วจะตกเป็นบุคคลชายขอบ ไม่ทราบถึงสิทธิสวัสดิการ เพราะไม่ได้รับการอบรม (coaching) ตั้งแต่ในเรือนจำ อีกทั้งการติดตาม (Mentoring) กรณีดังกล่าวจึงจะดำเนินการได้ค่อนข้างยากหากไม่ได้เตรียมความพร้อมมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะกับผู้พ้นโทษตามคำพิพากษาจำคุกระยะยาวซึ่งไม่ควรตกเป็นภาระซ้ำของสังคมเมื่อได้รับการปล่อยตัว

ต่อมาในประเด็นหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพื่อสร้างโอกาสให้นักโทษเด็ดขาดสูงอายุได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนกลับไปสู่สังคม โดยนักโทษต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปจึงจะได้รับประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งหนึ่งในนั้นคือต้องมีผู้อุปการะมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีอุปการะ กรณีนี้หากผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีผู้อุปการะไร้ญาติหรือผู้อุปการะไม่ยินยอมที่จะอุปการะ หรือไม่ได้รับการประสานงานจากเรือนจำ/ทัณฑสถานเพื่อเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ ผู้ต้องขังสูงอายุกลุ่มนี้จึงไม่ได้ประโยชน์จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวดังเช่นนักโทษคนอื่น อีกทั้งยังเป็นการเสียโอกาสในการได้รับอิสรภาพจากการพักการลงโทษและยังคงเผชิญความเสี่ยงที่แม้จะใกล้กำหนดปล่อยตัวที่ยังคงขาดผู้อุปการะดูแล

ประกอบกับโดยที่ในการปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติที่ยังไม่มีแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุนั้น ในแง่ที่การที่ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติการแก้ไขฟื้นฟูที่ไม่แตกต่างจากผู้ได้รับการปล่อยตัวสูงอายุน้อยอื่น หากแต่ในแง่ของข้อจำกัดทางสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ สภาพสังคมที่ผู้สูงวัยมีความซับซ้อนและมีความเปราะบาง ส่งผลให้การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของผู้กระทำผิด หรือจากการที่ปราศจากข้อกำหนดกฎเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติที่จะเอื้อให้กลไกในการอำนวยความสะดวกเป็นไปอย่างทั่วถึง เป็นธรรมดาในส่วนนี้อาจทำให้เกิดข้อบกพร่องต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอยู่ในภาวะที่พึ่งพาตนเองรับทราบข้อมูลข่าวสารหรือดำเนินการตามกระบวนการทางราชการเพื่อขอรับสิทธิได้

5.2.2 ปัญหาด้านการบังคับใช้กฎหมาย

ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 71 วรรค 2 รัฐพึงช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยโอกาส เพื่อป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าว ถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และ มาตรา 74 ระบุว่า รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถในการทำงานอย่างเหมาะสมกับศักยภาพและวัย จากการที่ภาครัฐเล็งเห็นถึงความเปราะบางของผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนผู้สูงอายุซึ่งมีความเปราะบางทางสังคม โดยมีการดำเนินการกิจการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย หากแต่ในทางปฏิบัติการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดที่แม้ทางราชทัณฑ์จะมีการกำหนดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุตามข้อกำหนดของกรมราชทัณฑ์และตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมคุณภาพป้องกันและดูแลตนเอง โดยที่กำหนดให้มีแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ส่งเสริมและจูงใจให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 64 หมวด 6 มาตรา 64 ได้กำหนดให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ

หากแต่ในมิติประสิทธิภาพการดำเนินงานการแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงอายุ ยังคงประสบปัญหาความไม่จริงจังในการจัดหลักสูตรให้ครอบคลุมทั่วทุกเรือนจำ/ทัณฑสถาน การใช้ประโยชน์จากการอบรมในโครงการหรือโปรแกรมต่างๆ ปรากฏว่าที่ยังคงไม่สามารถนำการฝึกอบรมวิชาชีพไปใช้ประโยชน์ในชีวิตภายหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ยังไม่เข้าสู่วัยชราในเรือนจำ คืออายุยังไม่ถึง 60 ปี แต่ได้รับการปล่อยตัวเมื่อชราแล้ว จะมีประสบการณ์การฝึกวิชาชีพที่ยังคงเป็นโปรแกรมทั่วไป อาทิ งานช่าง งานเกษตร งานหัตถกรรมหรืองานที่ต้องใช้พลังกำลังบางอย่างที่จะต้องทำระยะเวลายาวนาน และต้องใช้เวลาพักฟื้นอีกทั้งแม้แต่ในกรณีที่เข้าร่วมหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อยสูงอายุนั้นก็ยังคงเผชิญปัญหาการฝึกวิชาชีพที่ยังคงไม่เกิดความชำนาญแต่จบหลักสูตรก่อน ประกอบกับผู้สูงอายุไม่มีเงินทุนในการประกอบอาชีพตามที่ได้รับฝึกไว้เนื่องจากการไม่มีเครือข่ายรองรับการจ้างงาน ส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินการดังกล่าวยังคงไม่เป็นที่น่าพอใจและเหมาะสมของวัยตามที่มีการบัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญ อีกทั้งหลักสูตรสำหรับผู้สูงวัยโดยเฉพาะยังคงไม่ครอบคลุมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุนั้นไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วว่าจะได้รับการปล่อยตัวเมื่อสูงวัยสำหรับทุกรายในทุกเรือนจำ และยังคงมีข้อจำกัดในแง่ของระยะเวลาเพื่อฝึกให้เกิดความชำนาญ

ประการถัดมา คือ ตามแนวทางการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงอายุในการจัดประเภทกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู ในทางปฏิบัติพบว่า ทั้งการจัดประเภท และการจัดหลักสูตรอบรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยยังคงขึ้นอยู่กับความพร้อมผู้เกี่ยวข้อง งบประมาณ สถานที่ ของแต่ละเรือนจำในแต่ละภูมิภาค โดยที่แม้จะมีการริเริ่มโดยที่เรือนจำบางแห่งดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำชมรมผู้ต้องขังสูงอายุ หากแต่ในทางปฏิบัติการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวยังคงไม่ครอบคลุมในทุกเรือนจำ บางแห่งยังคงสามารถเพียงจำแนกประเภทผู้สูงวัยออกจากผู้ต้องขังวัยหนุ่มสาวเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการดูแลเท่านั้น โดยที่ยังไม่มีการจัดประเภทในกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้อัดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยง ขาดการส่งต่อข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟู การปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ขาดการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู การติดตามผู้ต้องขังอย่างจริงจังเกิดขึ้นน้อย ขาดการสร้างเครือข่าย (networking) อย่างเป็นรูปธรรมต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถหวนคืนสู่สังคม

5.2.3 ปัญหาด้านการบริหารงานยุติธรรม

ในทางปฏิบัติปัจจุบันการบริหารและการจัดโครงสร้างองค์กรต่อการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดยังคงมีลักษณะแยกส่วน ขาดการกำหนดนโยบายการดำเนินงานผสมผสานรอยต่อเชิงบูรณาการทั้งในหน่วยงานภายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งคืองานราชทัณฑ์และงานคุม

ประพจน์ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งความร่วมมือจะมีข้อตกลงความเข้าใจร่วมกัน (Memorandum of Understanding – MOU) เท่านั้น หากแต่ไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมายทำให้การคุ้มครองสิทธิและสงเคราะห์ผู้พันโทษผู้อายุยังคงไม่ได้รับการขับเคลื่อนอย่างบูรณาการเท่าที่ควร

ประกอบกับในการดำเนินงาน ยังคงมีข้อจำกัดระบบและกลไกสนับสนุนในการบริหารงาน ยุติธรรมในเรื่องระบบสารสนเทศที่ยังไม่มีฐานข้อมูลสำหรับผู้พันโทษอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลการติดตามและช่วยเหลือทั้งในเชิงสงเคราะห์และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ กล่าวคือ ยังคงขาดการใช้ประโยชน์เพื่อการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องที่จะพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงาน ซึ่งในปัจจุบันข้อมูลที่ถูกส่งต่อ อาทิ จากหน่วยงานราชทัณฑ์ไปยังคุมประพฤติยังคงเป็นข้อมูลเพียงมิติข้อเท็จจริงเชิงคดีเท่านั้น การส่งต่อข้อมูลการจากแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูสงเคราะห์หลังปล่อยยังคงไม่ปรากฏ อีกทั้งในแง่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนต่อการเตรียมพร้อมให้กำลังใจผู้สูงอายุยังคงไม่ปรากฏในการบวนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

5.2.4 ปัญหาด้านผู้เชี่ยวชาญยุติธรรม

แนวคิดในการดำเนินงานของผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมยังคงเน้นการควบคุมตามคำพิพากษาเป็นหลักหรือคุมประพฤติตามคำพิพากษามากกว่าการดำเนินงานงานเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งยังคงไม่สอดคล้องตามแนวคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในปัจจุบันที่ควรเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต คือเพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้กระทำผิดซ้ำรวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานแท้จริงแล้วตามองค์ประกอบหลักเจ้าหน้าที่ (change agents) ที่จำเป็นต้องมี คุณสมบัติ 4 ประการ (KASH) ดังนี้ มีความรู้ (knowledge) ในการปฏิบัติงาน และจำเป็นต้องหมั่นศึกษาเพิ่มเติม มีทัศนคติที่ดี (attitude) มองว่าผู้กระทำผิดสามารถแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีได้ มีทักษะ (skill) และความชำนาญในการปฏิบัติงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (human relation) เพื่อการโน้มน้าวให้ผู้กระทำผิดยอมรับฟัง

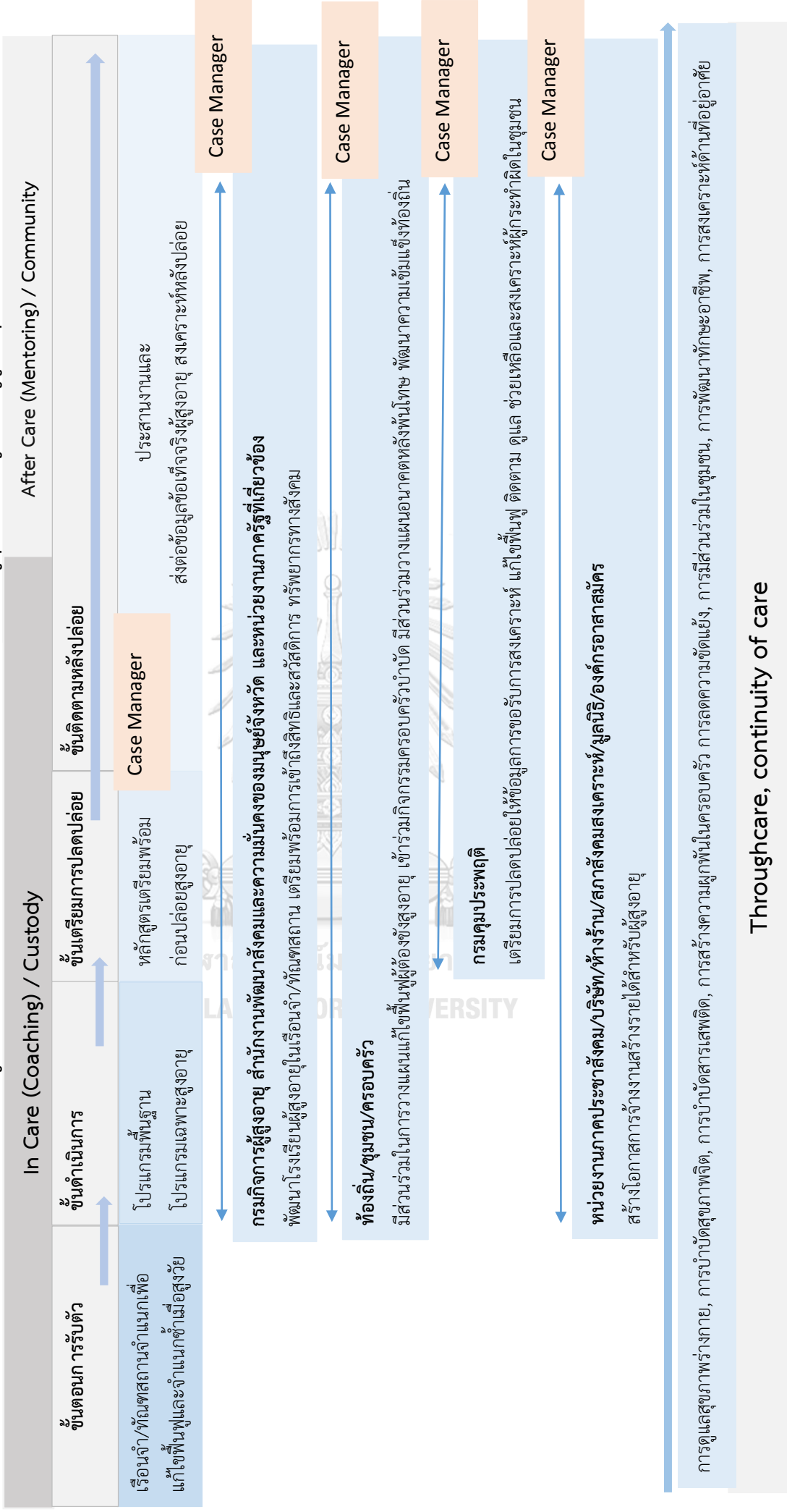
ซึ่งจากการสรุปข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นข้างต้น จึงนำไปสู่การร่วมกันอภิปรายการสนทนากลุ่มประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อแนวทางในการพัฒนารูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยต่อไป ดังนี้

5.3. รูปแบบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย

เนื่องจากการออกแบบบริหารงานยุติธรรมต่อการแก้ไขฟื้นฟูการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุนี้ไม่สามารถดำเนินการได้ในลักษณะการจัดแบ่งหน้าที่แบบตายตัว (fixed) หากแต่จะต้องบูรณาการ ระบบสวัสดิการ ระบบสาธารณสุข เช่นการใช้ระบบการสงเคราะห์อย่างต่อเนื่องหลังพ้นโทษ อนึ่ง จากการศึกษาในปัจจุบันพบว่ารูปแบบการดำเนินงานที่ยังคงเน้นการใช้กฎระเบียบอย่างเป็นทางการเพื่อให้ได้ผลสำเร็จโดยเป็นผลสำเร็จของภารกิจองค์กรนั้นๆ ซึ่งโดยที่แม้จะเป็นมีการริเริ่มทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างภาครัฐเพื่อให้เกิดการบริหารที่เน้นการทำหน้าที่เชิงประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรตามระบบหน้าที่ (functional system model) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติยังคงพบว่าองค์กรที่เกี่ยวข้องยังคงขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรยังคงไม่ปรากฏแนวทางการผลานรอยต่อจากเรือนจำสำหรับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมต่อเนื่องจนเกิดความล่าช้าในการส่งต่อหรือประสานงาน

ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างแท้จริงและมีโอกาสในการเข้าถึงสิทธิและบริการอย่างเสมอภาค เฉกเช่นผู้สูงอายุทั่วไปในสังคม จากการศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในสังคมไทย สามารถเสนอรูปแบบ (model) ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยสามารถแสดงแผนภาพจำลองโดยคลีกระบวนการผลานรอยต่อได้ดังนี้

แผนภาพรูปแบบ (model) แนวทางการการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังผู้สูงอายุ

Throughcare, continuity of care

แผนภาพนี้อาศัยการพัฒนาจากรูปแบบเครือข่ายตามแนวคิดของ Starkey ที่เน้นการทำงาน ลักษณะบูรณาการโดย **ทางราชทัณฑ์ควรมีลักษณะที่เป็นองค์กรกลาง**เนื่องด้วยมีความใกล้ชิด เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในระยะรอยต่อที่ควรเริ่มตั้งแต่ในเรือนจำ และแต่ละหน่วยงาน (กรมคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ตลอดจน ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง) ที่อยู่รายล้อมยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ในเรือนจำอย่างต่อเนื่องจนได้รับการปล่อยตัว อีกทั้งยังสามารถติดต่อกันได้อย่างอิสระ โดยองค์กรกลางเป็นผู้ **อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก** ที่แต่ละหน่วยงานควรกำหนดให้มี กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ประสานงานส่งต่อ (Case Manager) ตั้งแต่ในเรือนจำ (In care) โดยควร กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูที่เกี่ยวข้องควรมีลักษณะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ฝึกสอน รับผิดชอบ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพกาย จิต สังคมผู้สูงอายุ และทำงาน อย่างบูรณาการใช้ประโยชน์จากข้อมูลการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหลังปล่อย (After Care) ส่งต่อให้แก่ พนักงานคุมประพฤติหรือตัวแทนของท้องถิ่นที่อาสาสมัครที่จะต้องรับช่วงเป็นผู้ประสานงานต่อ (Case Manager) ในการติดตาม (Mentor) ที่โดยปกติแล้วควรเป็นบุคคลเดียวกันหรือชุดทำงาน เดียวกันตั้งแต่การเตรียมการปลดปล่อยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างไร้รอยต่อที่สุด โดยขั้นตอนที่ผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญ สามารถเสนอเป็นภารกิจเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการรับตัว

เรือนจำ/ทัณฑสถาน - จำแนกผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงอนาคตหลังพ้นโทษด้วยเป็นสำคัญ หากเล็งเห็นว่าแม้ผู้ต้องขังยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราหากแต่จะได้รับการปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่ช่วงวัย สูงอายุก็ควรต้องจำแนกเข้าให้อยู่ในกลุ่มสูงวัยที่จะต้องได้รับการดูแล ซึ่งจะต่อเนื่องไปในขั้นตอนการ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการอบรมที่สอดคล้องกับลักษณะสภาพทางร่างกาย ตลอดจนการอบรมให้ความรู้ ด้านสิทธิและสวัสดิการ ทั้งนี้ในการจำแนกควรประเมินความเสี่ยงความต้องการเบื้องต้นตาม องค์กรประกอบการประเมินภาวะจิตสังคมของผู้สูงอายุด้วย ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว อาการสำคัญ ประวัติ การเจ็บป่วยทางร่างกายและทางจิต ประวัติการใช้ยา แอลกอฮอล์ การถูกทารุณกรรม ประวัติ ครอบครัวสังคม การงาน/อาชีพ การศึกษา ประวัติทางการเงินหรือปัญหาทางการเงิน ซึ่งจำเป็นต้อง ใช้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในการดำเนินการ

2. ขั้นตอนดำเนินการ

เรือนจำ/ทัณฑสถาน - ดำเนินการตามแบบคำร้องขอรับบริการสงเคราะห์ ให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุ ขยายความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม อาสาสมัคร โดยเฉพาะความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุ

กรมกิจการผู้สูงอายุ - หรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ประสานงานกับทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในการจัดสรรการดำเนินงานเชิงรุกให้ความรู้เรื่องสิทธิสวัสดิการ ความรู้เรื่องอาชีพ การสร้างรายได้ การดูแลตนเองของผู้สูงอายุ อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว การจัดการความเครียดกิจกรรมทางศาสนาตลอดจนกิจกรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย ขยายโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกเรือนจำ รวบรวมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเสนอช่องทางส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ

หน่วยงานภาคเอกชน - ภาคประชาสังคมที่เปิดรับสำหรับผู้สูงวัยในการเข้าทำงาน ซึ่งสามารถกำหนดให้อาสาสมัครจากหน่วยงานต่างๆ เป็นผู้ประสานงาน เจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร ในการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ หรือมีการแต่งตั้งให้เป็น เจ้าหน้าที่ผู้ให้ความช่วยเหลือประสานงานต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ

3. ขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย

เรือนจำ/ทัณฑสถาน - กำหนดให้มีการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษ สสำรวจ รวบรวม สรุปการจัดเก็บสถิติ เตรียมและตรวจสอบเอกสารต่างๆ สำหรับผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องใช้หลังพ้นโทษ ประเมินก่อนปล่อย โดยจัดเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการส่งต่อการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการจัดระบบชั้นความลับของข้อมูล

ท้องถิ่น/ครอบครัว - ร่วมวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู แผนอนาคตหลังพ้นโทษในหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุ อาทิ การสร้างวงพูดคุยตามความต้องการและความเสี่ยง ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุให้กับผู้ต้องขังครอบครัว ท้องถิ่น อีกทั้งอาศัยการดำเนินงานของ

กรมกิจการผู้สูงอายุ - สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพัฒนาช่องทางหรือระบบการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุตั้งแต่ยังไม่พ้นจากเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนได้รับการจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็นพื้นฐาน

กรมคุมประพฤติ - ในฐานะรับช่วงต่อที่จะต้องดำเนินการต่อและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข้อเท็จจริงผู้กระทำผิดตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู ตลอดจนติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุ อีกทั้งหน่วยงานคุมประพฤติก็ควรมีส่วนร่วมกับในหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย อธิบายเงื่อนไขการคุมประพฤติให้การสงเคราะห์หลังปล่อย และเตรียมการประสานงานส่งต่อหน่วยงานทรัพยากรที่เกี่ยวข้องตามความต้องการและความเสี่ยงผู้สูงอายุ

4. ขั้นตอน/ติดตามหลังปล่อย

ท้องถิ่น - รายงานการติดตามหลังปล่อย ร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้ผู้ต้องขังและครอบครัวดำเนินการตามการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูที่ดำเนินการต่อเนื่องจากการเตรียมพร้อมก่อนปล่อย สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าถึงทรัพยากรท้องถิ่นหรือกิจกรรมในชุมชน เผื่อระวังเชิงคุ้มครองสังคม จัดสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ บ้านพัก ส่งเสริมให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน กรณีต้องการความช่วยเหลือระยะยาว ให้วางแผนการดูแลระยะยาว หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันมิให้ผู้สูงอายุตกเป็นบุคคลชายขอบ เชื่อมโยงการดำเนินงานอาสาสมัครภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในพื้นที่

กรมคุมประพฤติ - สอดส่อง ดูแล ติดตาม กรณีผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้สูงอายุโดยเฉพาะ โดยที่มีอาจปฏิบัติกับผู้สูงวัยเช่นเดียวกับวัยอื่นๆ เนื่องจากมีความเปราะบางซับซ้อนและเสี่ยงต่อการเป็นบุคคลชายขอบหรืออาจเป็นภาระซ้ำของสังคม จัดทำแนวทางการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานกับท้องถิ่นเชื่อมโยงอาสาสมัครในการแก้ไขฟื้นฟู ประสานงานกรมกิจการผู้สูงอายุให้ได้รับการสงเคราะห์อย่างรวดเร็วตามสิทธิพึงได้

กรมกิจการผู้สูงอายุ - ติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุ สำรวจ ประเมินความเสี่ยงความต้องการเพิ่มเติมดำเนินการให้คำปรึกษา แนะนำการช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้สูงอายุ สนับสนุนให้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุในทั่วประเทศทุกภูมิภาค จัดกิจกรรมสร้างวงพูดคุยความต้องการผู้สูงอายุในตำบลในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ พูดคุยแลกเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องคุ้มครองสิทธิให้ผู้พ้นโทษเข้าถึงสิทธิและบริการตามที่เขาสมควรได้รับ ในฐานะพลเมือง

ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม - ทำงานในเครือข่ายผู้สูงอายุต่อการให้การสงเคราะห์ ดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟู ส่งเสริมการสร้างรายได้ โอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในภาคส่วนธุรกิจ หรือธุรกิจท้องถิ่น

5.4 ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย

5.4.1 ควรมีข้อกำหนด มาตรฐานขั้นต่ำหรือกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ตลอดจนมาตรการรองรับผู้พ้นโทษสูงอายุ เนื่องจากกระทรวงยุติธรรมมีกรมคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์ซึ่งทำงานกับผู้กระทำผิดโดยตรง จึงสามารถรับงานสงเคราะห์ผู้พ้นโทษได้อย่างต่อเนื่อง หากกำหนดให้มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือ กระทรวงยุติธรรม

(โดยกรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์) และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ) เป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติตามกฎหมาย และมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น) กระทรวงแรงงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงภาคี เครือข่ายภาคประชาชน ได้แก่องค์กรอาสาสมัครองค์กรสาธารณประโยชน์ และ NGO ซึ่งควรมุ่งการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้พ้นโทษสูงอายุ เพื่อให้กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ที่นอกจากสิทธิผู้สูงอายุแล้ว ควรระบุหน่วยงานใดต้องรับผิดชอบ งบประมาณมาจากแหล่งใด เป็นต้น

5.4.2 ควรกำหนดให้มีการพิจารณาพักการลงโทษผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งแม้ในหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีมีเหตุเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพื่อสร้างโอกาสให้นักโทษเด็ดขาดสูงอายุ ได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนกลับไปสู่สังคม โดยนักโทษต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปจึงจะได้รับประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งหนึ่งในนั้นคือต้องมีผู้อุปการะมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีอุปการะกรณีนี้หากผู้สูงอายุไร้ญาติหรือญาติไม่ยินยอมก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งกระทบต่อหลักความยุติธรรมที่ไม่ควรถูกเลือกปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรแก้ไขข้อกำหนดที่ต้องมีผู้อุปการะและควรพัฒนาระบบสวัสดิการรองรับผู้พ้นโทษแทน เช่น การพัฒนาบ้านกึ่งวิถีในท้องที่ตามองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือขยายความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุในการสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและบริการต่างๆ ในสังคม

5.4.3 ควรกำหนดให้มีการพิจารณาอย่างทั่วถึงให้ผู้ต้องขังที่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราแต่เมื่อเล็งเห็นแล้วว่าจะได้รับการปล่อยตัวในวัยชราเข้าร่วมการอบรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยเริ่มได้ตั้งแต่ผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำ หรือมีการจำแนกซ้ำเพื่อแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) โดยที่ผู้ต้องขังตั้งแต่อายุ 50 ปีควรได้รับการให้ความรู้การเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ การฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายโดยคำนึงถึงอนาคตหลังพ้นโทษ เนื่องด้วยสภาพร่างกายของผู้ต้องขังมีความเสี่ยงที่จะเผชิญความชราเร็วกว่าผู้สูงอายุทั่วไป ประสบปัญหาโรคประต้ว โรคเรื้อรัง ซึ่งตามงานวิจัย the british medical journal ที่สนับสนุนและเสนอว่านาฬิกาชีวิตนับว่าเดินเร็วกว่าผู้สูงอายุทั่วไปเป็นว่า 10 ปี เพราะสภาพความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ตั้งแต่ก่อนได้รับการพิพากษาจำคุก และสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ ดังนั้นหากไม่มีการเตรียมพร้อมตั้งแต่ต้นเมื่อพ้นจากเรือนจำการอบรมต่างๆ ในอดีตที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความสูงวัยอาจสูญเปล่าและไม่สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตจริงเมื่อพ้นโทษ

5.4.4. ควรมีการขยายระยะเวลาการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษสูงอายุ เพื่อให้มีระยะเวลาช่วยเหลือดูแลและเฝ้าระวังอย่างมีคุณภาพตามผลการประเมินความเสี่ยง (risk assessment) และความต้องการจำเป็น (needs assessment) ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยบางกรณี

อาจจะมีความต้องการดูแลในระยะยาว (long - term care) ซึ่งควรมีแนวทางที่ชัดเจนต่อการส่งต่อการสงเคราะห์กรณีดังกล่าว

5.4.5. ควรมีบทบาทผู้ดูแลกำหนดบทบาทและหน้าที่อาสาสมัครในพื้นที่ อาทิจา อาสาสมัครในพื้นที่ของกระทรวงต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันโดยการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในพื้นที่ชุมชนของตนและสามารถช่วยเฝ้าระวังเชิงคุ้มครองสังคม

5.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.5.1 ควรกำหนดรูปแบบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนในลักษณะเครือข่ายนโยบาย เนื่องด้วยหน่วยงานใดหน่วยงานเดียวต่อการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งมีความเปราะบางและในท้ายที่สุดจะต้องหวนคืนสู่ชุมชน การดำเนินงานเพื่อคุ้มครองสิทธิโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจึงไม่สามารถทำได้อย่างครอบคลุม โดยการกำหนดยังคงกำหนดให้ทางกรมราชทัณฑ์มีลักษณะที่เป็นองค์กรกลางเนื่องด้วยมีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในระยะรอยต่อที่ควรเริ่มตั้งแต่ในเรือนจำ และแต่ละหน่วยงานอันประกอบด้วย กรมคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ และภาคส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการติดต่อซึ่งกันและกัน และกำหนดให้มีผู้ประสานงาน/ผู้จัดการรายกรณี “case manager” เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานหรือดำเนินงานตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูและส่งต่อข้อมูลเพื่อดำเนินงานให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุจากแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.5.2 ควรกำหนดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนและการรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานอื่นต่อการสร้างความร่วมมือการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ อาทิจา การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชน เช่น ผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรม ผู้เชี่ยวชาญในกรมกิจการผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคประชาชนเพื่อให้ข้อสรุปอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5.5.3 ควรกำหนดนโยบายในการจัดทำฐานข้อมูลผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งไม่เพียงแต่รวบรวมข้อมูลเชิงคดี แต่เป็นข้อเท็จจริงของผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู และจัดสรรทรัพยากร การช่วยเหลือที่ตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงของผู้ต้องขังสูงอายุรายบุคคล โดยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้กระทำผิดสามารถจัดลำดับชั้นความลับ และใช้ส่งต่อเพื่อให้สอดคล้องตามแต่ภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ อาทิจา การติดตาม การให้

การสงเคราะห์ การคุ้มครองสิทธิ เพื่อประโยชน์ในการทำงานอย่างต่อเนื่องและลดภาระการทำงานที่ซ้ำซ้อน

5.5.4 ควรขยายความร่วมมือในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกเรือนจำ ซึ่งนอกเหนือจากวิชาการ วิชาชีพและวิชาชีพแล้ว ควรกำหนดหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยไว้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ และสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อจะนำประโยชน์จากการศึกษาในโรงเรียนไปใช้ประโยชน์ในอนาคตหลังพ้นโทษ

5.5.5 ควรเปิดโอกาสด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือครอบครัว ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนอนาคตผู้พ้นโทษ เพื่อสร้างการยอมรับในสังคม สร้างกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งในการเปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมเนื่องด้วยบุคคลครอบครัวและท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจ เข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ชุมเดียวกันกับผู้กระทำผิดโดยองค์ประกอบดังกล่าวนับว่าเป็นสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และจะสามารถส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตได้เฉกเช่นคนทั่วไปในสังคม

5.5.6 ควรมีการส่งเสริมองค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ต่อการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษสูงอายุ เพื่อสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงวัย หรือกำหนดบทบาทผู้ดูแลตอบแทนบริษัท ห้างร้านเอกชนที่จ้างงานผู้พ้นโทษ

5.5.7 ควรมีการกำหนดให้ผู้พ้นโทษสูงอายุมีช่องทางพิเศษในการขอรับการสงเคราะห์ได้อย่างรวดเร็ว โดยต้องเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต้องใช้สำหรับผู้สูงอายุตั้งแต่ขั้นเตรียมการปลดปล่อย และต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้พ้นโทษสูงวัยทราบถึงสิทธิตนเพื่อป้องกันการถูกเลือกปฏิบัติและอำนวยความสะดวกต่อผู้พ้นโทษสูงอายุแทนการเดินทางเพื่อขอรับการสงเคราะห์ในแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

5.5.8 ควรมีการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี (Halfway House) จัดพื้นที่ อาคาร สถานที่สำหรับผู้สูงอายุ โดยกำหนดมาตรฐานการจัดตั้งสำหรับผู้สูงอายุในทุกจังหวัดภายใต้การดูแลของสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ หรือส่งต่อไปยังหน่วยงานในเครือข่าย อาทิ การส่งต่อศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุกรณีต้องการได้รับการสงเคราะห์ระยะยาว

5.6 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

5.6.1 ควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้แนวทางการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหลักสิทธิมนุษยชน กฎหมาย สิทธิผู้สูงอายุและการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ปฏิบัติกับผู้รับบริการด้วยความเข้าใจในความชรา สามารถให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาหรือดำเนินงานช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ในสังคมหรือเพื่อช่วยผู้สูงอายุให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้

5.6.2. ควรมีการกำหนดการประชุมความร่วมมือของสมาชิกในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อวางเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันและเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนการวางแผนการติดตามและประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานการผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

5.6.3 ควรมีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด กล่าวคือข้อเท็จจริงที่นอกเหนือจากข้อมูลเชิงคดี อาทิ ข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ การระบุความเป็นตัวตน เช่น ชื่อ นามสกุล เพศ วันเดือนปีเกิด สถานภาพการสมรส สัญชาติ ภาษาที่ใช้ ประวัติการศึกษา อาชีพ ประวัติการเจ็บป่วย ปัจจุบัน เป็นความเจ็บป่วยตามลำดับเวลา ที่เกี่ยวข้องกับอาการสำคัญ ได้แก่ ตำแหน่งของการเจ็บป่วย/อาการ ระยะเวลาการเจ็บป่วย ความรุนแรง เวลาที่เกิดอาการ ลักษณะอื่นๆ ร่วมด้วย รวมทั้งอาการและอาการแสดง ประวัติความเจ็บป่วยทางจิตในอดีต ประวัติการติดสารเสพติดหรือแอลกอฮอล์ ประวัติความเสี่ยงความรุนแรงและการทารุณกรรม ประวัติครอบครัวและสังคม การปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ทั้งที่เป็นสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว อาทิ คู่สมรส บุตรหลาน ลำดับการเกิด ชื่อและอายุของพี่น้อง ความสัมพันธ์คู่สมรส ประวัติการทำงาน การศึกษา และกิจกรรมในชุมชนซึ่งสามารถเป็นแนวทางอย่างหนึ่งต่อการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

5.7 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

5.7.1 ควรมีการศึกษาระดับปริมาณประเภทผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อแบ่งลักษณะผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความแตกต่าง หรือคล้ายคลึงกัน อาทิ ถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชรา หรือถูกพิพากษาจำคุกเมื่อชราแล้ว มีความต้องการและความเสี่ยงทางร่างกายจิตใจและสังคมด้านใดบ้างแตกต่างกันหรือไม่ ตลอดจนโปรแกรมการอบรมใดที่จะตอบสนองต่อความต้องการและความเสี่ยง และสามารถสร้างพันธมิตรทางสังคมหรือส่งเสริมคุณค่าผู้สูงวัยได้

5.7.2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเส้นทางชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ โดยจากการศึกษาศึกษาจุดเปลี่ยนแปลงในชีวิตและนำเข้าสู่การตัดสินใจประกอบอาชญากรรม เพื่อเสนอแนวทางในการป้องกันอาชญากรรมและเพื่อพัฒนาแนวคิดและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ และศึกษาเส้นทางที่

ผู้ต้องขังที่ได้รับการลงโทษระยะยาวตั้งแต่การเข้ามาอยู่ในเรือนจำและต้องเผชิญกับความชราในเรือนจำเพื่อเสนอการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำต่อการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ

5.7.3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการให้ครอบครัวหรือท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด หรือร่วมวางแผนอนาคตภายหลังพ้นโทษกับผู้ต้องขังสูงอายุ

5.7.4. ควรมีการศึกษามาตรการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดสูงอายุออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อลดภาระงานราชทัณฑ์ในการดูแลผู้ต้องขังสูงอายุ และศึกษาหาแนวทางการลงโทษแทนการจำคุกที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดสูงอายุ อาทิ มาตรการลงโทษระดับกลางหรือการใช้เรือนจำโครงสร้างเบา

5.7.5 ควรมีการศึกษาการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถีสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ เนื่องด้วยผู้ต้องขังสูงอายุมีความเปราะบางและมีความต้องการเฉพาะ ในการดำเนินงานจัดตั้งบ้านกึ่งวิถีจึงควรมีลักษณะที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ต้องขังสูงอายุ ทางด้านอาคารและสถานที่ ความใกล้เคียงสถานพยาบาล และรองรับหากเกิดภาวะฉุกเฉิน ตลอดจนการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถีในแต่ละท้องถิ่น

5.7.6 ควรมีการศึกษาหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ การพัฒนาพหุตินิสัยผู้สูงอายุควรดำเนินการในลักษณะใด และมีหลักสูตรพัฒนาด้านการศึกษา การพัฒนาทักษะวิชาชีพใดบ้างที่สอดคล้องกับลักษณะผู้ต้องขังสูงอายุ

5.7.7. ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดทำฐานข้อมูลผู้ต้องขังสูงอายุ ทั้งในแง่ข้อมูลผู้ต้องขังเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องและสามารถส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแง่ประโยชน์ต่อการติดตามสงเคราะห์ผู้กระทำผิดโดยสามารถใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขฟื้นฟู ตลอดจนฐานข้อมูลทรัพยากร อาทิ องค์กรภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ห้างร้านที่สนับสนุนการสร้างรายได้ผู้สูงอายุ

ท้ายที่สุดนี้งานวิจัยนี้เป็นไปเพื่อส่งเสริมหลักความยุติธรรมต่อการที่ต้องยอมรับโดยมีหลักการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมแตกต่างกันได้ ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่เผชิญข้อเท็จจริงในสังคมแตกต่างกัน โดยการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบอย่างคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่ายไม่ว่าจะในระดับปัจเจกหรือระดับมหภาคคือความสงบเรียบร้อยของสังคม อนึ่งการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนี้ย่อมสำเร็จเพียงด้านเดียวมิได้หากปราศจากการพัฒนาระบบสิทธิและสวัสดิการในสังคมให้สอดคล้องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคมตลอดจนความร่วมมือของประชาชนร่วมกัน

ภาคผนวก ก.

ใบรับรองโครงการวิจัย คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชุดที่ 2
สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชุดที่ 2
สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
โทรศัพท์ : 0 2218 3210-11 E-mail: curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 023/2564

ใบรับรองโครงการวิจัย

โครงการวิจัยที่ 193/63 การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีศึกษาผู้ต้องขังสูงอายุ

ผู้วิจัยหลัก นางสาวพรชพร สุวรรณากาศ

หน่วยงาน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และ
ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิจารณาจริยธรรมการวิจัยโดยยึดหลัก ของ Declaration of Helsinki,
the Belmont report, CIOMS guidelines และ The international conference on harmonization – Good
clinical practice (ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้

ลงนาม

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.จีระพันธ์ เหลืองทองคำ)
ประธานคณะกรรมการ

ลงนาม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หนึ่งทัย แรงผลสัมฤทธิ์)
กรรมการและเลขานุการ

รูปแบบการพิจารณาทบทวน: แบบเต็มขั้นตอน

วันที่รับรอง: 28 มกราคม 2564

วันหมดอายุ: 27 มกราคม 2565

เอกสารที่คณะกรรมการรับรอง

1. ข้อเสนอโครงการวิจัย
2. ประวัติและผลงานของผู้วิจัย
3. เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
4. หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
5. แบบสัมภาษณ์

เลขที่โครงการ.....	193 / 63
วันที่รับรอง.....	28 ม.ค. 2564
วันหมดอายุ.....	27 ม.ค. 2565

เงื่อนไข

1. ผู้วิจัยรับทราบว่าเป็นการผิดจริยธรรม หากดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยก่อนได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
2. หากใบรับรองโครงการวิจัยหมดอายุ การดำเนินการวิจัยต้องยุติ เมื่อต้องการต่ออายุต้องขออนุมัติใหม่ล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 1 เดือน พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าการวิจัย
3. ต้องดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
4. ใช้เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ใบยินยอมของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัย (ถ้ามี) เฉพาะที่ประทับตราคณะกรรมการเท่านั้น
5. หากเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูลที่ขออนุมัติจากคณะกรรมการ ต้องรายงานคณะกรรมการภายใน 5 วันทำการ
6. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัย ให้ส่งคณะกรรมการพิจารณารับรองก่อนดำเนินการ
7. โครงการวิจัยไม่เกิน 1 ปี ส่งแบบรายงานสิ้นสุดโครงการวิจัย (AF 03-13) และบทความผลของการวิจัยภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น สำหรับโครงการวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ให้ส่งบทความผลของการวิจัย ภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักฐานในการปิดโครงการ
8. โครงการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติโครงการโดยการพิจารณาทบทวนแบบกรณียกเว้น (Exemption review) ปฏิบัติตามเงื่อนไข ข้อ 1,6 และ 7 เท่านั้น

Office of the Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects:
The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts
Chamchuri 1 Building, Room 114, Phayathai Road, Wang Mai Sub-district,
Pathum Wan District, Bangkok 10330
Telephone number 0 2218 3210-11 E-mail curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 023/2564

Certificate of Research Approval

Research Project Number 193/63 THROUGH-CARE SERVICE FROM PRISON TO SOCIETY: A CASE
STUDY OF THE ELDERLY PRISONERS

Principal Researcher Ms. Phatsaporn Suwannakart

Office Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

The Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects: The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts at Chulalongkorn University, based on Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines and the Principle of the international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) has approved the execution of the aforementioned research project.

Signature Theraphan Luangthongkum Signature Wsw arisu
(Emeritus Prof. Theraphan Luangthongkum, PhD.) (Asst. Prof. Nunghatai Rangponsumrit, PhD.)
Chairman Secretary

Research Project Review Categories: Full Board Review

Date of approval: 28 January 2021

Expiry date: 27 January 2022

Documents approved by the Committee

1. The research proposal
2. The researcher CV
3. The information sheets for research participants
4. The informed consent forms
5. The guide questions for interviews

Protocol No.	193 / 63
Date of Approval	28 JAN 2021
Approval Expiry Date	27 JAN 2022

Conditions

1. The researcher has acknowledged that it is unethical if he/she collects information for the research before the application for an ethics review has been approved by the Research Ethics Review Committee
2. If the certificate of the research project expires, the research execution must come to a halt. If the researcher wishes to reapply for approval, he/she has to submit an application for a new certificate at least one month in advance, together with a research progress report.
3. The researcher must conduct the research strictly in accordance with what is specified in the research project.
4. The researcher must **only** use documents that provide information for the research sampling population, participants, their letters of consent and the letters inviting them to take part in the research (if any) that have been endorsed with the seal of the Committee.
5. If any seriously untoward incident happens to the place where the research information, which has requested the approval of the Committee, is kept, the researcher must report this to the Committee within five working days.
6. If there is any change in the research procedure, the researcher must submit the change for review by the Committee before he/she can continue with his/her research.
7. For a research project of less than one year the researcher must submit a report of research termination (AF 03-13) and an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. For a research project which is a thesis, the researcher must submit an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. This is to be used as evidence of the termination of the project.
8. A research project which has passed the Exemption Review, must observe only the conditions in 1, 6 and 7.

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

กรณีศึกษาผู้ต้องขังผู้สูงอายุ

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ

การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2563 สถานที่.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบไปด้วยคำถามทั้งหมด 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 : ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง

ส่วนที่ 3 : สภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

ส่วนที่ 4 : ทักษะต่อชีวิตหลังพ้นโทษ

ส่วนที่ 5 : ทักษะต่อการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.1.1 เพศ.....

1.1.2 อายุ.....

1.1.3 ศาสนา.....

1.1.4 การศึกษาสูงสุดที่ได้รับ.....

1.1.5 สถานภาพการสมรส.....

1.2 การดำเนินชีวิตก่อนต้องโทษ

1.2.1 อาชีพก่อนต้องโทษ.....

1.2.2 รายได้ต่อเดือนก่อนต้องโทษ.....

1.2.3 รายได้ก่อนต้องโทษเพียงพอหรือไม่อย่างไร.....

1.2.4 ก่อนต้องโทษมีสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลหรือไม่อย่างไร.....

1.2.5 ภูมิลำเนา.....

1.2.6 ที่อยู่.....

1.3 ประวัติการกระทำผิด การใช้สารเสพติด และสาเหตุการกระทำผิด

1.3.1 คดีที่ต้องโทษ.....

1.3.2 ระยะเวลาต้องโทษ.....

1.3.3 จำนวนครั้งที่ต้องโทษจำคุก.....

1.3.4 ก่อนการกระทำผิดครั้งนี้ คุณเคยมีประวัติการต้องโทษหรือไม่อย่างไร

1.3.5 คุณเคยมีประวัติการเสพสารเสพติดหรือยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติดก่อนกระทำผิดหรือไม่อย่างไร

1.3.6 คุณเคยมีประวัติการเสพติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (สุรา) หรือไม่อย่างไร

1.3.7 สาเหตุที่กระทำความผิดในครั้งนี้

1.3.8 ความรู้สึกต่อการกระทำผิดครั้งนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.4 ประวัติการถูกทารุณกรรม และการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

1.4.1 คุณเคยถูกทำร้ายร่างกายหรือไม่อย่างไร

1.4.2 คุณเคยถูกทำร้ายทางจิตใจ อาทิ การทำร้ายทางจิตใจด้วยคำพูด พฤติกรรมดูหมิ่น ข่มขู่ หรือการเพิกเฉยเมื่อคุณขอความช่วยเหลือ หรือไม่อย่างไร

1.4.3 คุณเคยตกเป็นผู้เสียหายหรือผู้ถูกระงับการก่ออาชญากรรมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2. ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง

2.1 คุณมีสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดเป็นผู้ใดบ้าง ครอบครัวมีฐานะอย่างไร

.....

.....

2.2 บุคคลในครอบครัวคุณเคยมีประวัติถูกจับกุมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2.3 บุคคลในครอบครัวคุณมีประวัติเกี่ยวข้องกับสารเสพติดหรือแอลกอฮอล์ (สุรา) หรือไม่
อย่างไร

.....

.....

2.4 สมาชิกในครอบครัวคุณมีใครเจ็บป่วยโรคร้ายแรง หรือมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือ
สุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ก่อนต้องโทษ

2.5 ก่อนต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.6 ก่อนต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

ปัจจุบัน

2.7 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.8 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเพื่อนผู้ต้องขังเป็นอย่างไร

.....

.....

2.9 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำเป็นอย่างไร

.....

.....

3. สภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

ก่อนต้องโทษ

3.1 ก่อนต้องโทษคุณมีโรคประจำตัวหรือไม่ และได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.2 ก่อนต้องโทษคุณเคยมีประวัติปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่ และได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ปัจจุบัน

3.3 คุณมีอาการเจ็บป่วยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.4 คุณได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.5 คุณมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.6 คุณมีความเครียดหรือวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.7 คุณได้รับการให้คำปรึกษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4. ทักษะต่อชีวิตหลังพ้นโทษ

4.1 คุณวางแผนอาศัยอยู่กับใครเมื่อพ้นโทษ

.....

.....

4.2 คุณคาดว่าเมื่อพ้นโทษคุณจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว คนใกล้ชิดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.3 คุณมีการวางแผนอนาคตตนเองหรือมีเป้าหมายในชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.4 คุณมีการวางแผนการสร้างรายได้เมื่อพ้นโทษหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.5 คุณรู้สึกอย่างไรกับอิสรภาพที่ใกล้จะถึง มีความวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.6 คุณมีความเชื่อมั่นว่าจะปรับตัวได้ภายหลังพ้นโทษ ไม่ทวนไปกระทำผิดซ้ำหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.7 คุณมีความเชื่อมั่นว่าคนในชุมชนจะยินดีให้ความช่วยเหลือ ยอมรับคุณเมื่อพ้นโทษหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5. ทัศนคติต่อการผานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ทัศนคติด้านการปฏิบัติงาน

5.1 คุณมีการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในเรือนจำหรือไม่ กิจกรรมใดบ้าง

.....

.....

5.2 คุณคิดว่าโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่คุณเข้าร่วมเหมาะสมกับสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของคุณหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.3 คุณคิดว่าโครงการต่างๆ หรือกิจกรรมที่คุณเข้าร่วม อาทิ โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตเมื่อพ้นจากเรือนจำได้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.4 คุณคิดว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติกับคุณด้วยความเข้าใจในความซราหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทัศนคติการวางแผน

5.5 คุณคิดอย่างไรหากกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลทำหน้าที่ช่วยเหลือคุณ ในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ เช่น เมื่อพ้นโทษไปแล้วจะอยู่กับใคร หารายได้อย่างไร จะขอความช่วยเหลือการรักษาพยาบาล ขอรับความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยอย่างไร

.....

.....

5.6 คุณคิดอย่างไรหากมีครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมหรือรับรู้การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ

.....

.....

5.7 คุณคิดอย่างไรหากมีตัวแทนจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือรับรู้การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ

.....

.....

5.8 กรณีคุณตระหนักว่าเมื่อคุณพ้นจากเรือนจำ คุณอาจจะเผชิญปัญหาชีวิตในอนาคต คุณต้องการรายงานปัญหาเพื่อขอรับความช่วยเหลือก่อนปล่อยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทักษะด้านการประสานงาน

5.9 คุณคิดอย่างไรหากมีบุคคลเป็นผู้มีหน้าที่ประสานงานให้คุณเข้าถึงบริการความช่วยเหลือต่างๆ ตั้งแต่ในเรือนจำ และช่วยเหลือให้ได้รับการสงเคราะห์หลังปล่อยแม้คุณพ้นโทษไปแล้ว อาทิ ประสานให้คุณเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย การช่วยเหลือด้านอาชีพ และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ ตามที่คุณต้องการ

.....

.....

ทักษะด้านการบริการ

5.10 เมื่อคุณพ้นโทษคุณต้องการความช่วยเหลือด้านต่อไปนี้หรือไม่อย่างไร

5.10.1 ด้านการช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย กรณีไม่มีผู้อุปการะหรือต้องการที่อยู่อาศัยเพื่อพักพิงขณะพ้นจากเรือนจำ

.....

.....

5.10.2 ด้านสุขภาพกาย การให้บริการรักษาพยาบาลเมื่อพ้นจากเรือนจำ

.....

.....

5.10.3 ด้านการบำบัดสุขภาพจิต การให้คำปรึกษากรณีคุณเผชิญความเครียดวิตกกังวล

.....

.....

5.10.4 ด้านการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

.....

.....

5.10.5 ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ การส่งเสริมทักษะการจัดการ
ทางการเงิน

.....

.....

5.10.6 ด้านกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน เช่นการเข้าร่วมชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน

.....

.....

5.10.7 ด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กรณีคุณหรือสมาชิกครอบครัวเผชิญ
ปัญหาการติดยาเสพติด

.....

.....

5.11 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ
การผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2563 สถานที่.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบไปด้วยคำถามทั้งหมด 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 : ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง

ส่วนที่ 3 : สภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

ส่วนที่ 4 : ทักษะต่อชีวิตหลังพ้นโทษ

ส่วนที่ 5 : ทักษะต่อการผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.1.1 เพศ.....

1.1.2 อายุ.....

1.1.3 ศาสนา.....

1.1.4 การศึกษาสูงสุดที่ได้รับ.....

1.1.5 สถานภาพการสมรส.....

1.2 การดำเนินชีวิตก่อนต้องโทษ

1.2.1 อาชีพก่อนต้องโทษ.....

1.2.2 รายได้ต่อเดือนก่อนต้องโทษ.....

1.2.3 รายได้ก่อนต้องโทษเพียงพอหรือไม่อย่างไร.....

1.2.4 ก่อนต้องโทษมีสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลหรือไม่อย่างไร.....

1.2.5 ภูมิลำเนา.....

1.2.6 ที่อยู่.....

1.3 การดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ

1.3.1 อาชีพ.....

1.3.2 รายได้ต่อเดือน.....

1.3.3 รายได้เพียงพอหรือไม่อย่างไร.....

1.3.4 มีสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลหรือไม่อย่างไร.....

1.3.5 ภูมิลำเนา.....

1.3.6 ที่อยู่.....

1.3.7 อาศัยอยู่กับใคร.....

1.4 ประวัติการกระทำผิด การใช้สารเสพติด และสาเหตุการกระทำผิด

1.4.1 คดีที่ต้องโทษ.....

1.4.2 ระยะเวลาต้องโทษ.....

1.4.3 จำนวนครั้งที่ต้องโทษจำคุก.....

1.4.4 ก่อนการกระทำผิดครั้งนี้ คุณเคยมีประวัติการต้องโทษหรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.4.5 คุณเคยมีประวัติการเสพสารเสพติดหรือยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติดก่อนกระทำผิดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.4.6 คุณเคยมีประวัติการเสพติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (สุรา) หรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.4.7 สาเหตุที่ทำความผิด

.....

.....

1.4.8 ความรู้สึกต่อการกระทำผิด

.....

.....

1.5 ประวัติการถูกทารุณกรรม และการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

1.5.1 คุณเคยถูกทำร้ายร่างกายหรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.5.2 คุณเคยถูกทำร้ายทางจิตใจ อาทิ การทำร้ายทางจิตใจด้วยคำพูด พฤติกรรมดูหมิ่น
ข่มขู่ หรือการเพิกเฉยเมื่อคุณขอความช่วยเหลือ หรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.5.3 คุณเคยตกเป็นผู้เสียหายหรือผู้ถูกระงับจากการก่ออาชญากรรมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2. ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง

2.1 คุณมีสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดเป็นผู้ใดบ้าง ครอบครัวมีฐานะอย่างไร

.....

.....

2.2 บุคคลในครอบครัวคุณเคยมีประวัติถูกจับกุมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2.3 บุคคลในครอบครัวคุณมีประวัติเกี่ยวข้องกับสารเสพติดหรือแอลกอฮอล์ (สุรา) หรือไม่
อย่างไร

.....

.....

2.4 สมาชิกในครอบครัวคุณมีใครเจ็บป่วยโรคร้ายแรง หรือมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือ
สุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ก่อนต้องโทษ

2.5 ก่อนต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.6 ก่อนต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

ขณะต้องโทษ

2.7 ขณะต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.8 ขณะต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเพื่อนผู้ต้องขังเป็นอย่างไร

.....

.....

2.9 ขณะต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำเป็นอย่างไร

.....

.....

ปัจจุบัน

2.10 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.11 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร คุณได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลในชุมชนหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3. สภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

ก่อนต้องโทษ

3.1 ก่อนต้องโทษคุณมีโรคประจำตัวหรือไม่ และได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.2 ก่อนต้องโทษคุณเคยมีประวัติปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่ และได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ขณะต้องโทษจำคุก

3.3 ขณะต้องโทษสภาพร่างกายคุณมีอาการเจ็บป่วยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.4 ขณะต้องโทษคุณได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.5 ขณะต้องโทษคุณมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.6 ขณะต้องโทษคุณมีความเครียดหรือวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.7 ขณะต้องโทษคุณได้รับการให้คำปรึกษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ปัจจุบัน

3.8 ในปัจจุบันสภาพร่างกายคุณมีอาการเจ็บป่วยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.9 ในปัจจุบันคุณได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.10 ในปัจจุบันคุณมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.11 ในปัจจุบันคุณมีความเครียดหรือวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.12 ในปัจจุบันคุณได้รับการให้คำปรึกษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4. ทิศนะต่อชีวิตหลังพินัยโทษ

ขณะต้องโทษจำคุก

4.1 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัว คุณรู้สึกอย่างไรกับอภิสราภพที่ใกล้จะถึง มีความวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.2 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัว คุณวางแผนอาศัยอยู่กับใครเมื่อพ้นโทษ

.....

.....

4.3 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัว คุณได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว คนใกล้ชิดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.5 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัวคุณมีการวางแผนอนาคตตนเองหรือมีเป้าหมายในชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.6 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัวคุณมีการวางแผนการสร้างรายได้หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.7 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัวคุณมีความเชื่อมั่นว่าจะปรับตัวได้ภายหลังพ้นจากเรือนจำไม่หว่นไปกระทำผิดซ้ำหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.8 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัวคุณมีความเชื่อมั่นว่าคนในชุมชนจะยินดีให้ความช่วยเหลือ
ยอมรับคุณหรือไม่อย่างไร

.....

.....

หลังได้รับการปล่อยตัว

4.12 คุณรู้สึกอย่างไรกับอิสรภาพที่ได้รับ

.....

.....

4.13 คุณอาศัยอยู่กับใคร

.....

.....

4.14 คุณได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว คนใกล้ชิดหรือไม่ว่าไร

.....

.....

4.15 คุณรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญและได้รับการช่วยเหลือจากชุมชนหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.16 คุณมีการวางแผนอนาคตตนเองหรือมีเป้าหมายในชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.17 คุณเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนหรือไม่อย่างไร อาทิ กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ
กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมศึกษาดูงาน กิจกรรมทางศาสนา

.....

.....

4.18 ในปัจจุบันคุณตระหนักถึงคุณค่าในตนเองหรือมีความพึงพอใจในการดำรงชีวิตหรือไม่
อย่างไร

.....

.....

5. ทักษะต่อการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ทักษะด้านการปฏิบัติงาน

5.1 ขณะใกล้ได้รับการปล่อยตัวคุณมีการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในเรือนจำหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.2 คุณคิดว่าโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่คุณเคยเข้าร่วมในเรือนจำ เหมาะสมกับสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของคุณหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.3 คุณคิดว่าโครงการต่างๆ หรือกิจกรรมที่คุณเคยเข้าร่วม อาทิ โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.4 คุณคิดว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติต่อคุณด้วยความเข้าใจในความชราหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทักษะด้านการวางแผน

5.5 คุณคิดอย่างไรหากกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลทำหน้าที่ช่วยเหลือคุณ ในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำจนถึงปัจจุบัน เช่น เมื่อพ้นโทษไปแล้วจะอยู่กับใครหารายได้อย่างไร จะขอความช่วยเหลือการรักษาพยาบาล ขอรับความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยอย่างไร

.....

.....

5.6 คุณคิดอย่างไรหากครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมหรือรับรู้การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำ

.....

.....

5.7 คุณคิดอย่างไรหากมีตัวแทนจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือรับรู้การวางแผนการใช้ชีวิต หลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำ

.....

.....

ทัศนะด้านการประสานงาน

5.8 คุณคิดอย่างไรหากมีบุคคลเป็นผู้มีหน้าที่ประสานงานให้คุณเข้าถึงบริการความช่วยเหลือต่างๆ ตั้งแต่ในเรือนจำ จนกระทั่งพ้นโทษหวนคืนสู่ชุมชน อาทิ ประสานให้คุณเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย การช่วยเหลือด้านอาชีพ และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ

.....

.....

5.9 ในกรณีที่คุณต้องการความช่วยเหลือในการดำรงชีวิตคุณติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากใครหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.10 คุณได้รับความช่วยเหลือตามที่ขอหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทัศนะด้านการบริการ

5.11 เมื่อคุณพ้นโทษคุณได้รับและต้องการความช่วยเหลือด้านต่อไปนี้หรือไม่อย่างไร

5.11.1 ด้านการช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย กรณีไม่มีผู้อุปการะหรือต้องการที่อยู่อาศัยเพื่อพักพิงขณะพ้นจากเรือนจำ

.....

.....

5.11.2 ด้านสุขภาพกาย การให้บริการรักษาพยาบาลเมื่อพ้นจากเรือนจำ

.....

.....

5.11.3 ด้านการบำบัดสุขภาพจิต การให้คำปรึกษากรณีคุณเผชิญความเครียดวิตกกังวล

.....

.....

5.11.4 ด้านการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ
ในชุมชน

.....

.....

5.11.5 ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ การส่งเสริมทักษะการจัดการ
ทางการเงิน

.....

.....

5.11.6 ด้านกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน เช่นการเข้าร่วมชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน

.....

.....

5.11.7 ด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารเสพติด กรณีคุณหรือสมาชิกครอบครัวเผชิญ
ปัญหาการติดสารเสพติด

.....

.....

5.11.8 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้พ้นโทษสูงอายุ
การผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2563 สถานที่.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบไปด้วยคำถามทั้งหมด 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 : ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง

ส่วนที่ 3 : สภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

ส่วนที่ 4 : ทักษะต่อชีวิตหลังพ้นโทษ

ส่วนที่ 5 : ทักษะต่อการผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.1.1 เพศ.....

1.1.2 อายุ.....

1.1.3 ศาสนา.....

1.1.4 การศึกษาสูงสุดที่ได้รับ.....

1.1.5 สถานภาพการสมรส.....

1.2 การดำเนินชีวิตก่อนต้องโทษ

1.2.1 อาชีพก่อนต้องโทษ.....

1.2.2 รายได้ต่อเดือนก่อนต้องโทษ.....

1.2.3 รายได้ก่อนต้องโทษเพียงพอหรือไม่อย่างไร.....

1.2.4 ก่อนต้องโทษมีสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลหรือไม่อย่างไร.....

1.2.5 ภูมิลำเนา.....

1.2.6 ที่อยู่.....

1.3 การดำเนินชีวิตหลังพ้นโทษ

1.3.1 อาชีพ.....

1.3.2 รายได้ต่อเดือน.....

- 1.3.3 รายได้เพียงพอหรือไม่อย่างไร.....
- 1.3.4 มีสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแลหรือไม่อย่างไร.....
- 1.3.5 ภูมิลำเนา.....
- 1.3.6 ที่อยู่.....
- 1.3.7 อาศัยอยู่กับใคร.....

1.4 ประวัติการกระทำผิด การใช้สารเสพติด และสาเหตุการกระทำผิด

- 1.4.1 คดีที่ต้องโทษ.....
- 1.4.2 ระยะเวลาต้องโทษ.....
- 1.4.3 จำนวนครั้งที่ต้องโทษจำคุก.....
- 1.4.4 ก่อนการกระทำผิดครั้งนี้ คุณเคยมีประวัติการต้องโทษหรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.4.5 คุณเคยมีประวัติการเสพยาเสพติดหรือยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติดก่อนกระทำผิดหรือไม่อย่างไร

- .....
- .....
- 1.4.6 คุณเคยมีประวัติการเสพยาเสพติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (สุรา) หรือไม่อย่างไร

- .....
- .....
- 1.4.7 สาเหตุที่กระทำความผิด

- .....
- .....
- 1.4.8 ความรู้สึกต่อการกระทำผิด
- .....
- .....

1.5 ประวัติการถูกทารุณกรรม และการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

1.5.1 คุณเคยถูกทำร้ายร่างกายหรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.5.2 คุณเคยถูกทำร้ายทางจิตใจ อาทิ การทำร้ายทางจิตใจด้วยคำพูด พฤติกรรมดูหมิ่น
ข่มขู่ หรือการเพิกเฉยเมื่อคุณขอความช่วยเหลือ หรือไม่อย่างไร

.....

.....

1.5.3 คุณเคยตกเป็นผู้เสียหายหรือผู้ถูกระงับจากการก่ออาชญากรรมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2. ประวัติครอบครัวและภูมิหลัง

2.1 คุณมีสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดเป็นผู้ใดบ้าง ครอบครัวมีฐานะอย่างไร

.....

.....

2.2 บุคคลในครอบครัวคุณเคยมีประวัติถูกจับกุมหรือไม่อย่างไร

.....

.....

2.3 บุคคลในครอบครัวคุณมีประวัติเกี่ยวข้องกับสารเสพติดหรือแอลกอฮอล์ (สุรา) หรือไม่
อย่างไร

.....

.....

2.4 สมาชิกในครอบครัวคุณมีใครเจ็บป่วยโรคร้ายแรง หรือมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือ
สุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ก่อนต้องโทษ

2.5 ก่อนต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.6 ก่อนต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

ขณะต้องโทษ

2.7 ขณะต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.8 ขณะต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเพื่อนผู้ต้องขังเป็นอย่างไร

.....

.....

2.9 ขณะต้องโทษความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเจ้าหน้าที่ในเรือนจำเป็นอย่างไร

.....

.....

ปัจจุบัน

2.10 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร

.....

.....

2.11 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร คุณได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลในชุมชนหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3. สภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ

ก่อนต้องโทษ

3.1 ก่อนต้องโทษคุณมีโรคประจำตัวหรือไม่ และได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.2 ก่อนต้องโทษคุณเคยมีประวัติปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่ และได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ขณะต้องโทษจำคุก

3.3 ขณะต้องโทษสภาพร่างกายคุณมีอาการเจ็บป่วยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.4 ขณะต้องโทษคุณได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.5 ขณะต้องโทษคุณมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.6 ขณะต้องโทษคุณมีความเครียดหรือวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.7 ขณะต้องโทษคุณได้รับการให้คำปรึกษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ปัจจุบัน

3.8 ในปัจจุบันสภาพร่างกายคุณมีอาการเจ็บป่วยหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.9 ในปัจจุบันคุณได้รับการรักษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.10 ในปัจจุบันคุณมีปัญหาด้านสภาพจิตใจหรือสุขภาพจิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.11 ในปัจจุบันคุณมีความเครียดหรือวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

3.7 ในปัจจุบันคุณได้รับการให้คำปรึกษาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4. ทักษะต่อชีวิตหลังพ้นโทษ

ขณะต้องโทษจำคุก

4.1 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณรู้สึกอย่างไรกับอิสระภาพที่ใกล้จะถึง มีความวิตกกังวลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.2 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณวางแผนอาศัยอยู่กับใครเมื่อพ้นโทษ

.....

.....

4.3 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว คนใกล้ชิดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.5 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณมีการวางแผนอนาคตตนเองหรือมีเป้าหมายในชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.6 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณมีการวางแผนการสร้างรายได้ก่อนได้รับการปล่อยตัวหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.7 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณมีความเชื่อมั่นว่าจะปรับตัวได้ภายหลังพ้นโทษ ไม่ทวนไปกระทำผิดซ้ำหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.8 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณมีความเชื่อมั่นว่าคนในชุมชนจะยินดีให้ความช่วยเหลือ ยอมรับคุณเมื่อพ้นโทษหรือไม่อย่างไร

.....

.....

หลังพ้นโทษ

4.12 คุณรู้สึกอย่างไรกับอิสรภาพที่ได้รับ

.....

.....

4.13 คุณอาศัยอยู่กับใคร

.....

.....

4.14 คุณได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว คนใกล้ชิดหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.15 คุณรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญและได้รับการช่วยเหลือจากชุมชนหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.16 คุณมีการวางแผนอนาคตตนเองหรือมีเป้าหมายในชีวิตหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.17 คุณเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนหรือไม่อย่างไร อาทิ กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมศึกษาดูงาน กิจกรรมทางศาสนา

.....

.....

4.18 ในปัจจุบันคุณตระหนักถึงคุณค่าในตนเองหรือมีความพึงพอใจในการดำรงชีวิตหรือไม่
อย่างไร

.....

.....

5. ทักษะต่อการผานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ทักษะด้านการปฏิบัติงาน

5.1 ขณะใกล้พ้นโทษ คุณมีการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในเรือนจำหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.2 คุณคิดว่าโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่คุณเคยเข้าร่วมในเรือนจำ เหมาะสมกับสภาพร่างกายและสภาพจิตใจของคุณหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.3 คุณคิดว่าโครงการต่างๆ หรือกิจกรรมที่คุณเคยเข้าร่วม อาทิ โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.4 คุณคิดว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติต่อคุณด้วยความเข้าใจในความชราหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทักษะด้านการวางแผน

5.5 คุณคิดอย่างไรหากกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลทำหน้าที่ช่วยเหลือคุณ ในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำจนถึงปัจจุบัน เช่น เมื่อพ้นโทษไปแล้วจะอยู่กับใคร หา รายได้อย่างไร จะขอความช่วยเหลือการรักษาพยาบาล ขอรับความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยอย่างไร

.....

.....

5.6 คุณคิดอย่างไรหากครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมหรือรับรู้การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำ

.....

.....

5.7 คุณคิดอย่างไรหากมีตัวแทนจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือรับรู้การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ในเรือนจำ

.....

.....

ทัศนะด้านการประสานงาน

5.8 คุณคิดอย่างไรหากมีบุคคลเป็นผู้มีหน้าที่ประสานงานให้คุณเข้าถึงบริการความช่วยเหลือต่างๆ ตั้งแต่ในเรือนจำ จนกระทั่งพ้นโทษหวนคืนสู่ชุมชน อาทิ ประสานให้คุณเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย การช่วยเหลือด้านอาชีพ และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ

.....

.....

5.9 ในกรณีที่คุณต้องการความช่วยเหลือในการดำรงชีวิตคุณติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากใครหรือไม่อย่างไร

.....

.....

5.10 คุณได้รับความช่วยเหลือตามที่ขอหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทัศนะด้านการบริการ

5.11 เมื่อคุณพ้นโทษคุณได้รับและต้องการความช่วยเหลือด้านต่อไปนี้หรือไม่อย่างไร

5.11.1 ด้านการช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย กรณีไม่มีผู้อุปการะหรือต้องการที่อยู่อาศัยเพื่อพักพิงขณะพ้นจากเรือนจำ

.....

.....

5.11.2 ด้านสุขภาพกาย การให้บริการรักษาพยาบาลเมื่อพ้นจากเรือนจำ

.....

.....

5.11.3 ด้านการบำบัดสุขภาพจิต การให้คำปรึกษากรณีคุณเผชิญความเครียดวิตกกังวล

5.11.4 ด้านการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ
ในชุมชน

5.11.5 ด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ การส่งเสริมทักษะการจัดการ
ทางการเงิน

5.11.6 ด้านกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน เช่นการเข้าร่วมชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน

5.11.7 ด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารเสพติด กรณีคุณหรือสมาชิกครอบครัวเผชิญ
ปัญหาการติดสารเสพติด

5.11.8 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
การผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2563 สถานที่.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบไปด้วยคำถามทั้งหมด 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 : ลักษณะสภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุผู้
พ้นโทษสูงอายุ

ส่วนที่ 3 : การให้บริการงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 4 : ลักษณะสภาพปัญหาในการดำเนินงานคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้รับ
การปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุผู้พ้นโทษสูงอายุ

ส่วนที่ 5 : ทิศนะต่อการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.1.1 เพศ.....

1.1.2 อายุ.....

1.1.4 การศึกษา.....

1.1.5 ตำแหน่ง.....

1.1.5 สถานที่ทำงาน.....

1.1.6 ประสบการณ์ทำงาน.....

ส่วนที่ 2 ลักษณะสภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ

ลักษณะสภาพปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุเป็น
อย่างไร 2.1 ด้านสภาพร่างกาย

.....
 .....

2.2 ด้านสภาวะอารมณ์และจิตใจ

.....

2.3 ด้านสังคม

ส่วนที่ 3 การให้บริการงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ด้านการบริการ

ปัจจุบันหน่วยงานท่านมีการดำเนินงานหรือมีส่วนร่วมส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุแก่ผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษ หรือไม่อย่างไร

3.1 การสร้างหลักประกันด้านรายได้/การส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ/การจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกัน

3.2 การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข

3.3 การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน

3.4 การสร้างและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว

3.5 การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัย

3.6 การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

3.7 การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกละเมิดหรือถูกแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง

.....

.....

3.8 การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง

.....

.....

3.9 การให้คำแนะนำ ปรึกษาดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว

.....

.....

ส่วนที่ 4 ลักษณะสภาพปัญหาต่อการดำเนินงานด้านผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ

ในกรณียังไม่มีกรดำเนินงานให้บริการข้างต้นหรือมีอุปสรรคในการให้บริการ เหตุเพราะ

2.1 หน่วยงานท่านเผชิญข้อจำกัดหรือความท้าทายต่อการดำเนินงานส่งเสริมสวัสดิการผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ ให้เข้าถึงสวัสดิการหรือไม่อย่างไร อาทิข้อจำกัดด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

.....

.....

ด้านงบประมาณ

.....

.....

ด้านเจ้าหน้าที่

.....

.....

ด้านเทคโนโลยี

.....

.....

อื่นๆ

.....

ส่วนที่ 5 ทักษะต่อการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ทักษะด้านการปฏิบัติงาน

4.1 จากการเพิ่มขึ้นของผู้กระทำผิดสูงอายุหน่วยงานท่านมีการเตรียมพร้อมรองรับการสงเคราะห์กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.2 กรอบคุณสมบัติ กติกา และขั้นตอนเข้าสู่กระบวนการรับการสงเคราะห์เป็นอย่างไร

.....

.....

4.3 หลังการรับบริการการให้ความช่วยเหลือ/การสงเคราะห์ มีการดำเนินการติดตามผลหรือไม่อย่างไร

.....

.....

ทักษะด้านการประสานงาน

4.4 ท่านคิดอย่างไรหากกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานด้านการช่วยเหลือการเข้าถึงสิทธิและบริการ ทรัพยากรทางสังคม ตลอดจนการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ตั้งแต่ในเรือนจำจนกระทั่งพ้นโทษหวนคืนสู่ชุมชน

.....

.....

ในกรณีเห็นสมควรท่านคิดว่าใครหรือหน่วยงานใดคือผู้เหมาะสมต่อการเป็นผู้ประสานงานหลักหรือควรมีรูปแบบการประสานงานที่เหมาะสมอย่างไร

.....

.....

4.5 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เกิดความต่อเนื่องตั้งแต่เรือนจำสู่ชุมชนอย่างไร

.....

.....

ทัศนคติด้านการวางแผน

4.6 หน่วยงานท่านมีการวางแผนเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดสูงอายุในช่วงรอยต่อจากเรือนจำคือตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดใกล้ได้รับการปล่อยตัวอย่างต่อเนื่องจนพ้นจากเรือนจำหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.7 ท่านคิดว่าครอบครัวผู้กระทำผิดควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งหวนคืนสู่ชุมชน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.8 ท่านคิดว่าภาคชุมชนหรือตัวแทนภาคชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งหวนคืนสู่ชุมชน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.9 ท่านคิดว่ากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุที่จะประสบผลสัมฤทธิ์คือผู้กระทำผิดเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคม ควรมีรูปแบบและกระบวนการทำงานลักษณะใด (ใคร ควรทำอะไร เพื่ออะไร)

.....

.....

4.10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่กรมกิจการผู้สูงอายุ
การผสนรยต่อจากเรอนจำสู่ชุมชน: กรณผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2563 สถานที่.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบไปด้วยคำถามทั้งหมด 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 : การให้บริการงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 3 : ลักษณะสภาพปัญหาในการดำเนินงานคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติสูงอายุ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ

ส่วนที่ 4 : ทศนะต่อกรผสนรยต่อจากเรอนจำสู่ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.1.1 เพศ.....

1.1.2 อายุ.....

1.1.4 การศึกษา.....

1.1.5 ตำแหน่ง.....

1.1.5 สถานที่ทำงาน.....

1.1.6 ประสบการณ์ทำงาน.....

ส่วนที่ 2 การให้บริการงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ปัจจุบันหน่วยงานท่านมีการดำเนินงานหรือมีส่วนร่วมส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุแก่ผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษ หรือไม่อย่างไร

3.1 การสร้างหลักประกันด้านรายได้/การส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ/การจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกัน

.....
 .....

3.2 การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข

.....

3.3 การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะ
เครือข่ายหรือชุมชน

.....

.....

3.4 การสร้างและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว

.....

.....

3.5 การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัย

.....

.....

3.6 การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้าน
ผู้สูงอายุ

.....

.....

3.7 การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์
โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง

.....

.....

3.8 การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง

.....

.....

3.9 การให้คำแนะนำ ปรีกษาดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหา
ครอบครัว

.....

.....

ส่วนที่ 3 ลักษณะสภาพปัญหาต่อการดำเนินงานด้านผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ

ในกรณียังไม่มีกรดำเนินงานให้บริการข้างต้นหรือมีอุปสรรคในการให้บริการ เหตุเพราะ

2.1 หน่วยงานท่านเผชิญข้อจำกัดหรือความท้าทายต่อการดำเนินงานส่งเสริมสวัสดิการผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ ให้เข้าถึงสวัสดิการหรือไม่อย่างไร อาทิข้อจำกัดด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

.....
 .....
 ด้านงบประมาณ

.....
 .....
 ด้านเจ้าหน้าที่

.....
 .....
 ด้านเทคโนโลยี

.....
 .....
 อื่นๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

ส่วนที่ 4 ทิศนะต่อการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ทิศนะด้านการปฏิบัติงาน

4.1 จากการเพิ่มขึ้นของผู้กระทำผิดสูงอายุหน่วยงานท่านมีการเตรียมพร้อมรองรับการสงเคราะห์กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ หรือไม่อย่างไร

4.2 กรอบคุณสมบัติ กติกา และขั้นตอนเข้าสู่กระบวนการรับบริการสงเคราะห์เป็นอย่างไร

4.3 หลังการรับบริการการให้ความช่วยเหลือ/การสงเคราะห์ มีการดำเนินการติดตามผลหรือไม่อย่างไร

ทัศนคติด้านการประสานงาน

4.4 ท่านคิดอย่างไรหากกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานด้านการช่วยเหลือการเข้าถึงสิทธิและบริการ ทรัพยากรทางสังคม ตลอดจนการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ตั้งแต่ในเรือนจำจนกระทั่งพ้นโทษหวนคืนสู่ชุมชน

ในกรณีเห็นสมควรท่านคิดว่าใครหรือหน่วยงานใดคือผู้เหมาะสมต่อการเป็นผู้ประสานงานหลักหรือควรมีรูปแบบการประสานงานที่เหมาะสมอย่างไร

4.5 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เกิดความต่อเนื่องตั้งแต่เรือนจำสู่ชุมชนอย่างไร

ทัศนคติการวางแผน

4.6 หน่วยงานท่านมีการวางแผนเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดสูงอายุในช่วงรอยต่อจากเรือนจำคือตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดใกล้ได้รับการปล่อยตัวอย่างต่อเนื่องจนพ้นจากเรือนจำหรือไม่อย่างไร

4.7 ท่านคิดว่าครอบครัวผู้กระทำผิดควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งหวนคืนสู่ชุมชน หรือไม่อย่างไร

4.8 ท่านคิดว่าภาคชุมชนหรือตัวแทนภาคชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งทวนคืนสู่ชุมชน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.9 ท่านคิดว่ากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน กรณีผู้ต้องขังสูงอายุที่จะประสบผลสัมฤทธิ์คือผู้กระทำผิดเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคม ควรมีรูปแบบและกระบวนการทำงานลักษณะใด (ใคร ควรทำอะไร เพื่ออะไร)

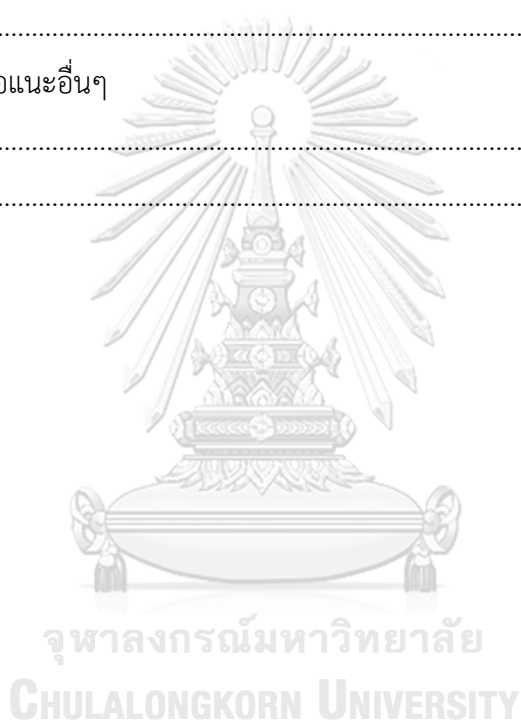
.....

.....

4.10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
การผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2563 สถานที่.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ประกอบไปด้วยคำถามทั้งหมด 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 : การให้บริการงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 3 : ทศนะต่อการผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.1.1 เพศ.....

1.1.2 อายุ.....

1.1.4 การศึกษา.....

1.1.5 ตำแหน่ง.....

1.1.5 สถานที่ทำงาน.....

1.1.6 ประสบการณ์ทำงาน.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 การให้บริการงานด้านสวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ

ปัจจุบันภาคชุมชนมีการดำเนินงานหรือมีส่วนร่วมส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุแก่ผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษ หรือไม่อย่างไร

3.1 การสร้างหลักประกันด้านรายได้/การส่งเสริมและขยายโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ/การจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อสร้างหลักประกัน

.....
 .....

3.2 การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข

.....
 .....

3.3 การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะ
เครือข่ายหรือชุมชน

.....

.....

3.4 การสร้างและพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว

.....

.....

3.5 การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและปลอดภัย

.....

.....

3.6 การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้าน
ผู้สูงอายุ

.....

.....

3.7 การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกแสวงหาประโยชน์
โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง

.....

.....

3.8 การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง

.....

.....

3.9 การให้คำแนะนำ ปรีกษาดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหา
ครอบครัว

.....

.....

ส่วนที่ 4 ทักษะต่อการผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน

ทักษะด้านการปฏิบัติงาน

4.1 ท่านคิดว่าจากการเพิ่มขึ้นของ ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษสูงอายุ ภาคส่วนชุมชนควรมีการเตรียมพร้อมรองรับการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.2 ท่านคิดว่าปัจจุบันภาคชุมชนมีส่วนสำคัญให้ความช่วยเหลือ สอดส่อง ดูแล ผู้ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติ/ผู้พ้นโทษ โดยชุมชน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.3 ท่านคิดว่าข้อจำกัดหรือความท้าทายต่อการให้ความช่วยเหลือ สอดส่อง ดูแลผู้พ้นโทษสูงอายุโดยชุมชน คืออะไร

.....

.....

ทักษะด้านการประสานงาน

4.4 ท่านคิดอย่างไรหากกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานด้านการช่วยเหลือการเข้าถึงสิทธิและบริการ ทรัพยากรทางสังคม ตลอดจนการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ตั้งแต่ในเรือนจำจนกระทั่งพ้นโทษหวนคืนสู่ชุมชน

.....

.....

ในกรณีเห็นสมควรท่านคิดว่าใครหรือหน่วยงานใดคือผู้เหมาะสมต่อการเป็นผู้ประสานงานหลักหรือควรมีรูปแบบการประสานงานที่เหมาะสมอย่างไร

.....

.....

4.5 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการส่งต่อข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เกิดความต่อเนื่องตั้งแต่เรือนจำสู่ชุมชนอย่างไร

.....

.....

ทักษะด้านการวางแผน

4.6 ท่านคิดว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทหลักในการวางแผนต่อขั้นตอนการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสูงอายุอย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.7 ท่านคิดว่าครอบครัวผู้กระทำผิดควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งหวนคืนสู่ชุมชน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.8 ท่านคิดว่าภาคชุมชนหรือตัวแทนภาคชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดยังอยู่ในเรือนจำจนกระทั่งหวนคืนสู่ชุมชน หรือไม่อย่างไร

.....

.....

4.9 ท่านคิดว่ากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุที่จะประสบผลสัมฤทธิ์คือผู้กระทำผิดเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคม ควรมีรูปแบบและกระบวนการทำงานลักษณะใด (ใคร ควรทำอะไร เพื่ออะไร)

.....

.....

4.10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

ประเด็นการสนทนากลุ่ม
การผสารรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน: กรณีผู้ต้องขังสูงอายุ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2564 สถานที่.....

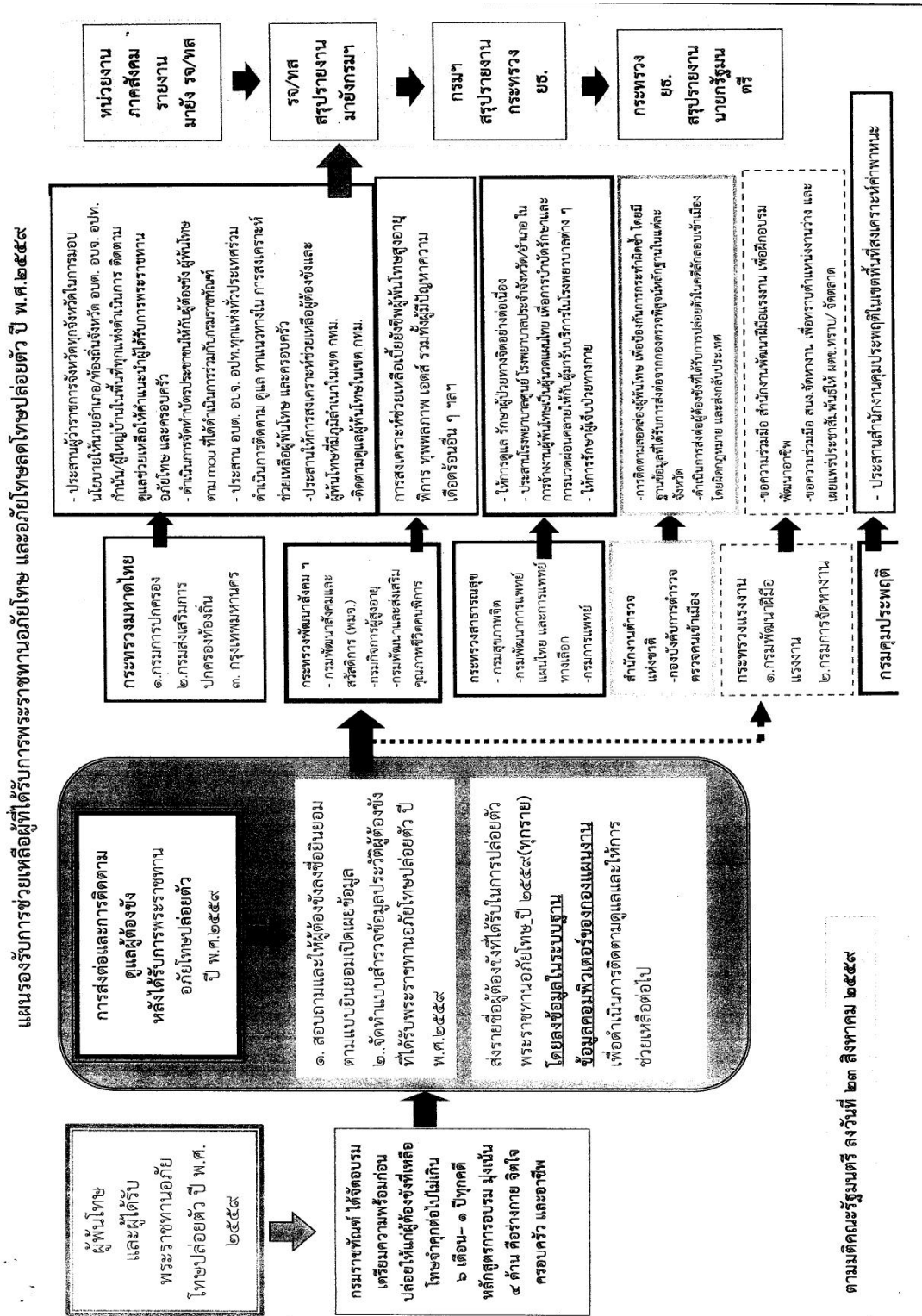
ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม

1. หน่วยงานท่านควรมีบทบาทส่งเสริมการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุและวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ อย่างไร
2. ในการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน (Case Manager) ระหว่างรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนเพื่อส่งเสริมการหวนคืนสู่ชุมชนของผู้ต้องขังสูงอายุ ตลอดจนดำเนินการวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ ท่านคิดว่าหน่วยงานใดเหมาะสมต่อการเป็นผู้ประสานงานหลัก เพราะเหตุใด
3. ท่านคิดว่ารูปแบบการดำเนินงานเพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น สามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคม ดำเนินชีวิตได้อย่างปลอดภัยทั่วไป (หน่วยงานใดควรทำอะไร เพื่ออะไร) ควรเป็นอย่างไร และควรมีกระบวนการอย่างไร

ภาคผนวก ค.

แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว

ปี พ.ศ.2559

แผนรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ โดยปี พ.ศ.๒๕๕๙

กระทรวง	หน่วยงาน	การบริการและการลงเคราะห์ช่วยเหลือ
๑.กระทรวงมหาดไทย (อยู่ระหว่างพิจารณาการพิจารณา mou ที่เพิ่มเติมกับกรมราชทัณฑ์)	๑.๑.กรมการปกครอง	- ประธานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการมอบนโยบายให้นำเอาภาค/ท้องถิ่นจังหวัด อบต. อบจ. อปท. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทุกแห่งดำเนินการ ติดตาม ดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำผู้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และครอบครัว - ดำเนินการจัดทำบัตรประชาชนให้กับผู้ต้องขัง ผู้พ้นโทษ ตาม mou ที่ได้ดำเนินการร่วมกับกรมราชทัณฑ์
(เป็นหน่วยงานที่เข้าร่วม กับ กรมราชทัณฑ์)	๑.๒. กรมส่งเสริมการปกครอง ท้องถิ่น	- ประธาน อบต. อบจ. อปท. ทุกแห่งทั่วประเทศร่วมดำเนินการติดตาม ดูแล หาแนวทางในการลงเคราะห์ช่วยเหลือผู้พ้นโทษ และครอบครัว
๒.กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (เป็นหน่วยงานที่เข้าร่วม mou กับ กรมราชทัณฑ์)	๑.๓. กรุงเทพมหานคร ๒.๑. กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการ	- ดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำ ให้การสงเคราะห์ผู้ที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต กทม. - การให้การสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง โดยมีศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ ๓๖ ศูนย์ และสถานคุ้มครอง คนไร้ที่พึ่ง ๑๑ แห่ง กระจายตามภูมิภาค - การสงเคราะห์ค่าพาหนะในการเดินทางกลับภูมิลำเนา - การติดตามเยี่ยมบ้าน เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อน - การให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์ ติดเชื้อ HIV โดยได้รับเบี้ยยังชีพ คนละ ๕๐๐ บาท/เดือน และให้บริการรับยาต้านไวรัสยังศูนย์บริการที่ อบต.ในพื้นที่ - ประธานสงฆ์ได้รับพระราชทานอภัยโทษที่ไม่มีงานทำและต้องการหางานให้กับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง - การลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อย ในปี ๒๕๕๙ โดยเป็นผู้ที่มีรายได้ในปี ๒๕๕๘ ไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ต่อปี ซึ่งจะได้รับอุดหนุนช่วยเหลือจากรัฐต่อไป
(อยู่ระหว่างพิจารณาการพิจารณา mou กับกรมราชทัณฑ์)	๒.๒. กรมกิจการผู้สูงอายุ	- สงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามเกณฑ์ที่กำหนด - การประสานอาสาสมัครผู้สูงอายุ (อผส.) ในพื้นที่เพื่อให้การดูแล สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามความเหมาะสม - ศูนย์พัฒนาอาชีพผู้สูงอายุซึ่งให้การฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุ - การสงเคราะห์และจัดการศพเมื่อเสียชีวิตและไม่มีญาติ ไม่มีค่าจัดการศพ - การสงเคราะห์เงินสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ครั้งละ ๒,๕๐๐ บาท ปีละไม่เกิน ๓ ครั้ง - ผู้พ้นโทษสูงอายุที่ต้องการทำงาน สามารถกู้ยืมได้รายละไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท ไม่มีดอกเบี้ยหรือ การรวมกลุ่มประมาณ ๕ คน กลุ่มละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยการกู้ยืมเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพสำหรับ ผู้สูงอายุทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ต้องชำระเงินคืนเป็นรายงวดทุกเดือน ระยะเวลา ๓ ปี โดยไม่คิดดอกเบี้ย

กระทรวง	หน่วยงาน	การบริการและการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ
(เป็นหน่วยงานที่ร่วมกับ กอว กับกรมราชทัณฑ์)	๒.๓ กรมส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการ	<p>การบริการและการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้การสงเคราะห์เบี้ยคนพิการ เดือนละ ๘๐๐ บาท ซึ่งต้องดำเนินการขึ้นทะเบียนคนพิการแล้ว - การสงเคราะห์ครอบครัวพิการ ในรายที่มีปัญหาเฉพาะหน้า ครอบครัวละ ๓,๐๐๐ บาท/ครั้ง - การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ มีกองทุนส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ ทุนละ ๖๐,๐๐๐ - ๑๒๐,๐๐๐ บาท/ครั้ง ไม่มีดอกเบี้ย กำหนดให้โอนชำระคืนภายในระยะเวลา ๕ ปี หรือหากมีการรวมกลุ่ม ๕ คนขึ้นไปในการประกอบอาชีพ ทุนละ ไม่เกินจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท/กลุ่ม - การจ้างงาน มีการกำหนดให้หน่วยงาน สถานประกอบการที่มีบุคลากร ๑๐๐ คน ต้องมีการจ้างคนพิการเข้าทำงาน ๑ คน/หน่วยงาน ในตำแหน่งที่คนพิการสามารถปฏิบัติงานได้ เช่น พนักงานเก็บขยะ แม่บ้าน เป็นต้น - การให้บริการจัดหาและซ่อมแซมกายอุปกรณ์แก่ผู้พิการ - การประสานส่งต่อไปยังเครือข่ายและอาสาสมัครในพื้นที่ ๙๒๒ แห่ง ในชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้การดูแลผู้พิการที่อยู่ในชุมชน - กรณีที่ผู้พิการไม่มีญาติ ไร้ที่พึ่ง จะมีการส่งต่อไปยังศูนย์บริการผู้พิการในท้องถิ่น ซึ่งอยู่ที่ อบต.แต่ละพื้นที่ - สถานอาสาศรีศรัทธาคนพิการ (อพมก.) จำนวน ๓๓๑๐ คน ดูแลช่วยเหลือคนพิการ ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้
๓. กระทรวงสาธารณสุข	๓.๑ กรมสุขภาพจิต	<ul style="list-style-type: none"> - ให้การดูแล รักษาผู้ป่วยทางจิตอย่างต่อเนื่อง - ติดตาม ดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยทางจิต
(เป็นหน่วยงานที่ร่วมกับ กอว กับกรมราชทัณฑ์)	๓.๒ กรมพัฒนาการแพทย์แผน ไทย และการแพทย์ทางเลือก	<ul style="list-style-type: none"> - มีกอบรมทกษะ การนวดแผนไทยให้กับผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ - ประสานโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลประจำจังหวัด/อำเภอ ไม่มีการจ้างงานผู้พ้นโทษเป็นผู้ดูแลคนไทย - เพื่อการบำบัดรักษาและกระบวนการดูแลผู้พ้นโทษในโรงพยาบาลต่าง ๆ
	๓.๓ กรมการแพทย์	<ul style="list-style-type: none"> - ให้การรักษาระยะเจ็บป่วยทางกาย
๔. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	๓.๔ สำนักงานปลัดกระทรวง สาธารณสุข สำนักงานโครงการ สนับสนุนนโยบายส่งเสริมสุขภาพตำบล ๔.๑ กองทะเบียนประวัติอาชญากร ๔.๒ กองบังคับการตำรวจ ตรวจคนเข้าเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ในการดูแลรักษาสุขภาพ และสุขภาพจิตใจ - ประสานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการติดตามดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำผู้พ้นโทษ - ที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพกายและจิตใจ ที่ต้องดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง - การติดตามสอดส่องผู้พ้นโทษ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยมีฐานข้อมูลที่ได้รับการส่งต่อจากกองตรวจพิสูจน์หลักฐานในแต่ละจังหวัด - ตรวจสอบทะเบียนประวัติอาชญากร และรวบรวมสถิติข้อมูลผู้กระทำผิดซ้ำ - ดำเนินการส่งต่อผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวในคดีกลับคอบเข้าเมืองผิดกฎหมายกลับประเทศ

ตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๙

กระทรวง	หน่วยงาน	การบริการและการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ
๕. กระทรวงแรงงาน (เป็นหน่วยงานที่ร่วมกับ กอช กับกรมราชทัณฑ์)	๕.๑ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ๕.๒ กรมการจัดหางาน	- ให้การฝึกอบรม ในศูนย์ฝึกอบรมที่มีโครงการพัฒนาฝีมือแรงงานทั่วประเทศ - การประสานสำนักงานจัดหางานทั้งสิ้น ๘๖ แห่ง (ในเขต ๑๐ เขต ,จังหวัด ๗๖ แห่ง) ดำเนินงานในการกิจ - การจัดส่งสิทธิ และการฝึกทักษะอาชีพอิสระระยะสั้นแก่ผู้ต้องขังก่อนปล่อย - การให้คำปรึกษา การแนะนำ และการแนะนำแนวอาชีพแก่กลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพอิสระ ได้แก่ การทำทาส การค้าขายในชุมชน และการบริหารงานธุรกิจ - การจัดวิทยากรบรรยายให้ความรู้ การแนะนำแนวอาชีพ และการแนะนำด้านการหางานทำ แหล่งงาน และการบริการเอกสารผู้มีผู้สมัครงาน - การรับลงทะเบียนและบริหารจัดการงานให้แก่ผู้ถูกคุมประพฤติและผู้พ้นโทษ ที่ประสงค์จะทำงาน - การประเมินความพร้อมและการทำงานในการประกอบอาชีพ - มีกองทุนผู้รับงานไปที่บ้าน เป็นการให้ยืมรายกลุ่ม ๆ ละ ไม่น้อยกว่า ๕ คน โดยเป็นผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป - ประสานสำนักงานคุมประพฤติในเขตพื้นที่สงเคราะห์คำพาหะ
๖. กระทรวงยุติธรรม	๖.๑ กรมคุมประพฤติ ๖.๒ สำนักงานปลัดกระทรวง ยุติธรรม กองพัฒนายุติธรรม	- ประสานสำนักงานยุติธรรมจังหวัด/อำเภอ/ตำบล ในการให้ความช่วยเหลือและรับรายงานตัวผู้ที่ได้รับ การปล่อยพระราชทานอภัยโทษ

ตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๙

ข้อมูล กองสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ ๒๕๕๙

บรรณานุกรม

- Abt Associates. (2018). 19 Percent Cut in Jail Time Doesn't Increase Recidivism. Retrieved from <https://www.abtassociates.com/who-we-are/news/feature-stories/19-percent-cut-in-jail-time-doesnt-increase-recidivism>
- Acts., U. P. G. (2011). Care Act 2014. Retrieved from <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/23/contents/enacted>
- Age Uk. (2019). Older prisoners (England and Wales). Retrieved from https://www.ageuk.org.uk/globalassets/age-uk/documents/policy-positions/care-and-support/ppp_older_prisoners_en_wa.pdf
- Amnesty International Thailand. (2560). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. Retrieved from <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre/udhr/>
- Andrew Day, Lynore Geia, & Armon Tamatea. (2019). Towards effective throughcare approaches for Indigenous people leaving prison in Australia and New Zealand. Retrieved from <https://www.indigenousjustice.gov.au/wp-content/uploads/mp/files/publications/files/ijc-effective-throughcare-approaches-research-brief-25.pdf>.
- Andrew Griffiths, A. W., Fredrick Zmudzki and Shona Bates,. (2016). *Evaluation of Extended Throughcare Pilot Program: Evaluation Plan*. UNSW Australia Social Policy Research Centre.
- ARC Centre of Excellence in Population Ageing Research. (2018). Australia's ageing prisoner population: the demographic shift and implications for the economic and social costs of care. Retrieved from https://www.cepar.edu.au/sites/default/files/Ageing_Prisoners_2018_WP2018_5.pdf
- Australian Institute of Criminology. (2019). Older prisoners: A challenge for Australian corrections. Retrieved from <https://aic.gov.au/publications/tandi/tandi426>
- Baldry E. (2007). Recidivism and the role of social factors post release. *Precedent*(81), 4-7.
- Bernice Neugarten. (1968). *Middle age and aging*: University of Chicago press.

- Blas Nuñez-Neto, o. (2008). Offender Reentry: Correctional Statistics, Reintegration into the Community, and Recidivism. Retrieved from https://www.everycrsreport.com/files/20080711_RL34287_c60109289a53b385f2783b4580e4275900dbd631.pdf
- Bloomberg Businessweek. (2018). Japan's Prisons Are a Haven for Elderly Women. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-03-16/japan-s-prisons-are-a-haven-for-elderly-women>
- Borzycki, M. (2005). Interventions for Prisoners Returning to the Community. A Report Prepared by the Australian Institute of Criminology for the Community Safety and Justice Branch of the Australian Government Attorney General's Retrieved from <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/interventions-for-prisoners-returning-to-the-community.pdf>
- Callison, H. G. (1983). *Introduction to community-based corrections*. McGraw-Hill College.
- Carbonell & Povlinka. (2003). The Aging Network and the Future of Long-Term Care. *Journal of Gerontological Social Work*.
- Chhotray, V. G. S. (2010). *Governance Theory and Practice: Cross-Disciplinary Approach*. London: Plagrave Macmillian. .
- Council of State Governments (CSG) Justice Center. (2018). States Report Reduction in Three-Year Recidivism Rates. Retrieved from <https://www.georeentry.com/csg-justice-center-report-11-states-reduce-recidivism/>
- Directorate General Justice of the European Commission. (2014). Throughcare Services for Prisoners with Problematic Drug Use. Retrieved from http://www.throughcare.eu/reports/throughcare_toolkit.pdf
- Docherty, J. L. (2012). The Healthcare Challenges of Older People in Prison – A Briefing Paper. Retrieved from <http://www.ohrn.nhs.uk/resource/Research/OlderPrisonersReview.pdf>
- Doreen Higgins, & Margaret E. Severson. (2009). Community Reentry and Older Adult Offenders: Redefining Social Work Roles. *Journal of Gerontological Social Work*, Taylor & Francis Group, LLC 784-802.
doi:<https://doi.org/10.1080/01634370902888618>

- Erik Homburger Erikson. (1959). *Identity and the life cycle: Selected papers*.
- Fumiko Akashi. (2018). The role of Volunteer probation officers in Japan - Recent Challenges and Response. *International Journal of Law, Crime and Justice*, Volume 54. doi:10.1016/j.ijlcj.2018.03.006
- Gottfredson Michael R., & Travis Hirschi. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Guidi L., triceri, A., Frasca D. Vangeli M., Errani A. R., & Bartoloni C. (1998). Psyconeuroimmunology and Aging. Gerontology. *International Journal of Experimental, Clinical, Behavioral and Technological Gerontology*, Vol.44, 247-261. doi:10.1159/000022021
- Hiroaki Enoki, & Kiyohiko Katahira. (2014). Statistical relationship between elderly crime and the social welfare system in Japan: Preventative welfare approach for the deterrence of elderly crime. *Niigata Journal of Health and Welfare* 14.1 (2014)(8 Dec), 48-57.
- Husen, T. P., N.T., . (1994). The international encyclopedia of education. *New York: Pergawon press Inc, 2 ended, 3895*.
- Independent. (2017). Why has the proportion of elderly prisoners risen so drastically? Retrieved from <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/elderly-prisoners-jailed-over-50-age-numbers-increase-2002-figures-a8082921.html>
- International Seminar on the Treatment of Elderly Prisoners. (2018). Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners. Retrieved from file:///C:/Users/User/Downloads/1038-4189-1-SP.pdf
- JamesM. Byrne, & aye S. Taxman. (2004). Targeting for Reentry:Inclusion/Exclusion Criteria Across Eight Model Programs. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/c4ce/aa4d40f54e6ed7e311786813bede52e7f267.pdf>
- John Dawes. (2009). Ageing Prisoners: Issues for Social Work.. Australia. *Australian Social Work*, 62(2), 258-271.
- John Rawls. (1999). *A Theory of Justice : Revised Edition*. Cambridge, Mass., United States: HARVARD UNIVERSITY PRESS.
- Kamigaki K, & Yokotani K. (2014). A Reintegration Program for Elderly Prisoners Reduces

- Reoffending. *J Forensic sci criminol* 2.4 (2014): 401.
- Keeves P.J. (1988). An Educational research, methodology and measurement *international handbook*. Oxford : Pergamon Press
- Larry J. Siegel. (2013). *Criminology; Theory, Patterns and Typologies*. United States of America WADSWORTH CENGAGE learning.
- Lewis, S., Vennard, J., Maguire, M., Raynor, P., Vanstone, M., Rix, A., & Raybould, S., London: Home Office. (2003). The Resettlement of Short-Term Prisoners: An Evaluation of Seven Pathfinders. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Peter_Raynor/publication/242512494_The_resettlement_of_short-term_prisoners_an_evaluation_of_seven_Pathfinders/links/0a85e53ca73608f110000000/The-resettlement-of-short-term-prisoners-an-evaluation-of-seven-Pathfinders.pdf
- Malloch, M. S., Mclvor, G., Schinkel, M., & Armstrong, S. (2013). The Elements of Effective Through-Care Part 1: International Review. Retrieved from https://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2013/10/International_Throughcare_Review.pdf
- Marilia Patta Ramos. (2018). Crime and elderly: a sociological analysis about crimes committed by older adults. *Sociologies in Dialogue*, 3(2), 75-95.
- Michael J. Sandel, & สฤณี อาชวานันทกุล (แปล). (2017). *JUSTICE: WHAT'S THE RIGHT THING TO DO?* กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส์.
- National Indian Council on Aging. (2016). What is the Aging Network? Fact Sheet. Retrieved from <https://nicoa.org/wp-content/uploads/2016/02/12-Aging-Network-III.pdf>
- Paul Starkey. (1997). *Networking for Development* (r. illustrated Ed.). International Forum for Rural Transport and Development.
- Prison Reform Trust and Restore Support Network. (2015). Social care or systematic neglect? Older people on release from prison?. . Retrieved from <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Older-prisoner-resettlement.pdf>
- PRODUCTIVITY COMMISSION. (2017). *Report on Government Service*. Australia:

PRODUCTIVITY COMMISSION.

Research Development and Statistics Directorate, H. O. (2005). Throughcare and aftercare: approaches and promising practice in service delivery for clients released from prison or leaving residential rehabilitation. Retrieved from https://www.drugsandalcohol.ie/5960/1/Home_office_throughcare_and_aftercare.pdf

RICHARDS, M. B. D. (2009). DECENTRING POLICY NETWORKS: A THEORETICAL AGENDA. *Public Administration, Volume 87, Issue 1.*

Robert K Merton. (1938). *Social structure and anomie.*

Rossini P.M., & Parisi L. (2011). *Neurophysiology of aging brain.* In M.T. : ohn Wiley & Sons, Inc.

Social Policy Research Centre. (2017). Evaluation of ACT Extended Throughcare Pilot Program. Retrieved from https://www.sprc.unsw.edu.au/media/SPRCFile/Evaluation_of_ACT_Extended_Throughcare_Pilot_Program.pdf

Stephanie C Yarnell, Paul D. Kirwin, & Howard V. Zonana. (2017). Geriatrics and the Legal System. Retrieved from <http://jaapl.org/content/45/2/208>

Thailand Convention & Exhibition Bureau. (2561). ประชากรสูงวัยและแนวโน้มในอนาคต. Retrieved from <https://intelligence.businesseventsthailand.com/th/insight/aging-trends-01-th>

The British Medical Journal. (2012). Elderly Prisoners. Retrieved from <https://www.bmj.com/bmj/section-pdf/187664?path=/bmj/345/7879/Analysis.full.pdf>

The Scottish Centre for Crime & Justice Research. (2013). THE ELEMENTS OF EFFECTIVE THROUGH-CARE. Retrieved from https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/82017/SCCJR_Report_2013_03.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Trusts, T. P. C. (2018). Aging Prison Populations Drive Up Costs; Older individuals have more chronic illnesses and other ailments that necessitate greater spending. Retrieved from <https://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/articles/2018/02/20/aging-prison-populations-drive-up-costs>

- UNITEDNATION. (2017a). Ageing. Retrieved from <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/ageing/>
- UNITEDNATION. (2017b). World Population Ageing. Retrieved from https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Highlights.pdf
- Voice. (2561). ผู้สูงวัยญี่ปุ่น 'อยากเข้าคุก' เพราะเหงา. Retrieved from <https://voicetv.co.th/read/ryqEr4-5f>
- VOLKER SCHNEIDER. (1992). The structure of policy networks. *European Consortium for Political Research, Volume21, Issue1-2.*
- WHO. (2002). Active Ageing A Policy Framework. Retrieved from https://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/
- Williams, B., & Abraldes, R. . (2007). Growing older: Challenges of prison and reentry for the aging population. In *Public health behind bars. Springer New York, NY.*, 56-72.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. วารสารการบริหารและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน พ.ศ.2555.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. (2544). การประเมินโครงการ: แนวคิดและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- เสาวธาร โพธิ์กัลลัด. (2563). งานสังคมสงเคราะห์ในระบบงานยุติธรรม: บทบาท หน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อสร้างความปลอดภัยและความสงบสุข และลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย ภายใต้ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). Retrieved from https://socadmin.tu.ac.th/uploads/socadmin/file_document/Proceedings%2066.pdf
- โกสินทร์ หินเขาว และปนัดดา ชำนาญสุข. (2560). แนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและการสงเคราะห์ภายหลังปล่อย. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระตำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2553). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553). Retrieved

from <http://www.dop.go.th/th/laws/2/10/785>

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2558). ระเบียบกรมกิจการผู้สูงอายุ ว่าด้วยการให้บริการผู้สูงอายุ พ.ศ. 2558.

Retrieved from <http://www.dop.go.th/th/laws/2/11/790>

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559a). แผนที่แสดงพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม

ผู้สูงอายุ 12 แห่ง. Retrieved from <http://www.dop.go.th/th/implementation/2/3/649>

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559b). คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ. Retrieved from

http://www.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20161706121558_1.pdf

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560a). แจ้งแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กรณีผู้สูงอายุ

ต้องโทษจำคุก,. Retrieved from <http://www.dop.go.th/th/benefits/3/822>

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560b). การศึกษาเรื่องการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศไทยภายใต้กรอบ

พันธกรณีองค์การสหประชาชาติ : แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ

(The Madrid International Plan of Action on Ageing : MIPAA). Retrieved from

<http://www.dop.go.th/th/know/4/78>

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562a). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564). Retrieved from

<http://www.dop.go.th/th/laws/1/28/766>

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562b). มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ (ฉบับ

ปรับปรุง). Retrieved from

http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1551432930-155_0.pdf.

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562c). ยุทธศาสตร์ กรมกิจการผู้สูงอายุ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580. Retrieved

from http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1539326153-138_0.pdf

กรมคุมประพฤติ. (2559a). แผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การให้การสงเคราะห์

ผู้กระทำผิด. Retrieved from <http://www.probaton.go.th/contentmenu.php?id=159>

กรมคุมประพฤติ. (2559b). แผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ การสืบเสาะข้อเท็จจริงผู้

ได้รับการพักการลงโทษ และลดวันต้องโทษจำคุก. Retrieved from

<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER13/DRAWER092/GENERAL/DATA0000/000000036.PDF>

กรมคุมประพฤติ. (2559c). แผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการการควบคุมและสอดส่อง.

Retrieved from

<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER13/DRAWER092/GENERAL/DATA0000/000000036.PDF>

กรมคุมประพฤติ. (2559d). การคุมความประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุก.

Retrieved from <http://www.probation.go.th/contentmenu.php?id=159>

กรมคุมประพฤติ. (2562). ภารกิจกรมคุมประพฤติ. Retrieved from

<http://www.probation.go.th/home.php>

กรมคุมประพฤติ. (2563). รายงานสถิติผู้ผู้ถูกคุมประพฤติกลุ่มพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ พ.ศ.

2559 - พ.ศ.2563. กรมคุมประพฤติ: กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพฯ. .

กรมราชทัณฑ์. (2561). ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561.

Retrieved from <http://www.correct.go.th/popmaha/image/120325628.pdf>

กรมราชทัณฑ์. (2563). รายงานสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ พ.ศ.2559 - พ.ศ.2563. กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพฯ.

กองงานสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2560). แบบสำรวจข้อมูลนักสังคม

สงเคราะห์ ประจำปีงบประมาณ 2560. กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. นนทบุรี.

กองพัฒนาพฤตินิสัย. (2563). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ. กระทรวงยุติธรรม. กรมราชทัณฑ์

กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์. (2561). คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด. กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.

คัมภีร์ สุดแท้. (2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียน. ขนาดเล็ก. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 4(2) : 127-136.

จส.100. (2562). คุณภาพชีวิต! ผู้สูงอายุต้องโทษ เปิดโรงเรียนสร้างความหวังใช้ชีวิต หลังพ้นโทษ.

Retrieved from <https://www.js100.com/en/site/news/view/76339>

ทศนา เขมมณีและคณะ. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

ปกป้อง ศรีสนิท. (2559). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับสิทธิไม่อาจถูกพักใช้ได้. (Vol. ปีที่ 34

ฉบับที่ 2 ก.ย. 2559). กรุงเทพฯ: วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประชาไท. (2553). นักปรัชญาชายขอบ:มองความยุติธรรมของสังคม-การเมืองไทย ผ่านทฤษฎีความยุติธรรม ของ จอห์น รอลส์. Retrieved from

<https://prachatai.com/journal/2010/11/31926>

ประชาชาติธุรกิจ. (2561). ด้านมืด “ญี่ปุ่น” กับสังคมสูงวัย จากบ้านเป็นคุก “เรือนจำคือสวรรค์”.

Retrieved from <https://www.prachachat.net/world-news/news-230693>

ประทีป ทับอัติตานนท์. (2562). สิทธิของผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร บริษัท กรุงสยามพับบลิชชิ่ง จำกัด.

ปิยะพงษ์ บุชบงก์และสุนทรชัย ขอบยศ. (2558). นโยบายและการบริหารจัดการท้องถิ่นบนฐานของทุนทางสังคม: ทางเลือกการพัฒนาท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21. วารสารสังคมศาสตร์, 11 ฉบับที่ 1,

53-83.

- ปิยะพร ตันณีกุล. (2556). แนวคิดการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, Vol. 16.
- พงษ์ภุชงค์ มงคลสินธุ์ และคณะ. (2563). การพัฒนาเครื่องมือเพื่อเตรียมพร้อมก่อนปล่อย. สำนักงานกิจการยุติธรรม: สำนักงานกิจการยุติธรรม สำนักงานวิจัยแห่งชาติ.
- พบสุข ชำชอง. (2561). การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ : ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น = *Local innovation through : collaborative governance*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง.
- พรชัย ชันดี และคณะ. (2558). ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์. กรุงเทพฯ เจริญการพิมพ์.
- ภัทร คงคาทิพย์. (2557). มาตรการทางกฎหมายในการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อย. Retrieved from <http://libdoc.dpu.ac.th/thesis/152855.pdf>
- ระพีพรรณ คำหอม. (2555). หลักการและกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จุลภาค. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รังสิมนต์ สุนทรไชยา. (2560). การบำบัดจิตสังคมสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560. Retrieved from <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>
- วิภาณันท์ ม่วงสกุล. (2561). การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังด้วยแนวคิดพัฒนาพลัง. วารสารวิจัยสังคม, Vol. 38 No. 2 (2015): กรกฎาคม - ธันวาคม 2558
- วีรยุทธ แสนพงศ์. (2561). ประสบการณ์การปรับตัวของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางบางขวาง. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (2018): มกราคม – มิถุนายน 2561.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. (2561). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ. (นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, SMILE COPY.
- ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการทำงานทำ. (2563). รายงานสถิติภาพรวม. Retrieved from <http://www.correct.go.th/care/care/>
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล. (2556). มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ. Retrieved from <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/PDF/Report-File-419.pdf>
- สมรมน ช้วนปรีชา. (2016). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถาน

เขตกรุงเทพมหานคร. วารสารเกษมบัณฑิต(Vol. 17 No. 1).

สรารุช ไพฑูรย์พงษ์. (2558). การปฏิรูปการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในประเทศญี่ปุ่น. Retrieved from

<https://tdri.or.th/2015/07/aging-society-in-japan/>

สุดสงวน สุธีสร. (2546). อาชญาวิทยา และงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง. (2559). การกระทำผิดของผู้ต้องขังหญิงสูงอายุของไทย.

Retrieved from <http://www.nathee->

[chitsawang.com/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B8%9C%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%82](http://www.nathee-chitsawang.com/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B8%9C%E0%B8%B4%E0%B8%94%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%82)

สุวภัทร พิรณฤทธิ์. (2555). คุณภาพผู้ต้องขังสูงวัยของ คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ: กรณีศึกษาเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก.

อรรณพ พงษ์วาท. (2539). เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาครู : ภารกิจของคนในชาติ. กรุงเทพฯ

สำนักงานโครงการพิเศษเพื่อการปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

(สปค.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

อุทัย อาทิวะช. (2558). ทฤษฎีอาชญาวิทยากับกระบวนการยุติธรรมทางอา

ญา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ. พรินต์ติ้ง.

อุทุมพร จามรมาน. (2541). โม่เดล. วารสารวิชาการ, 1(2), 22-26.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวพรชพร สุวรรณากาศ
วัน เดือน ปี เกิด	25 มกราคม 2536
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสังคม สังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	กรุงเทพมหานครฯ ประเทศไทย
ผลงานตีพิมพ์	แนวทางการพัฒนางานสืบเสาะพินิจกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม
รางวัลที่ได้รับ	ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากทุนการศึกษาหลักสูตรดุขฎิบัณฑิต “100 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (The 100th Anniversary Chulalongkorn University Fund for Doctoral Scholarship)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY